

1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

I O R A T I I
T V R S E L L I N I
R O M A N I

BT

E S O C I E T A T E I E S V

A V R E T A N Æ

H I S T O R I A E, L I B R I
Q V I N Q V E.

A D I L L V S T R I S S. D.

E T R V M A L D O B R A N -
D I N V M S. R. E. C A R D.

BOSTON COLLEGE
3745

DOMESTIC
LIBRARY

HIGH SCHOOL

M O G V N T I Æ,

pud Balthasarum Lippium, um-
ptibus Arnoldi Mylij.

Cum Privilegio Sac. Casareae Maiestatis.

ANNO, cl. l. 16.

4599

I have the honor
to acknowledge the
receipt of your
kind letter of the
10th inst.

and in reply to
inform you that
the same has been
forwarded to the
proper authorities
for their consideration.

I am, Sir,
Very respectfully,
Your obedient servant,
J. M. [Name]

ms.
no. 100

of the
of the
of the
of the

ILL.^{mo} AC REVER.^{mo} D.

PETRO ALDO-
BRANDINO S. R.
E. CARDIN.

Horatius Tursellinus foelicitatem.

 *V*M plurimis maximisque in rebus diuina prouidentia elucet, Card. Ampliss. tum vero praecipue in eo, quod parentem suam Deus hominum patronam parentemque constituit. Nam cum humanam imbecillitatem innuerabilibus expositam casibus cerneret, talem ei custodem ac praesidem iam inde ab initio destinauit, quae salutem undique cinctam periculis expedire, vitam veris utilitatibusque bonis cumulare una ex omnibus maxime & vellet, & posset. Matrem quippe suam praepotens ille Deus diuinae maiestatis, potestatisque sociam, quatenus licuit, adsciuit. Huic olim caelestium, mortaliumque principatum detulit: ad huius arbitrium (quae ad hominum tutelam postulat) terras, maria, caelum, n. Juramque moderatur: hac annuente, & per hanc diuinae thesauros mortalibus, & caelestia dona largitur. Vt omnes intelligant, quicquid ab aeterno illo, augustoque bono-

(:.) 2

rum.

EPISTOLA

rum fonte in terras profluat, fluere per MARIAM
 Ergo, quæ regio? quæ gens? quæ natio est? ubi non illu-
 stratum miraculis, consecratum ædibus, titulis insigni-
 tum B. MARIÆ patrocinium existat? Verum inte-
 omnes B. Virgini sacras ades in omni genere una em-
 net Lauretana: quæ & fama nominis sui orbem omni-
 um terrarum implevit; & per tot iam secula in dies ma-
 gis omnium gentium ac nationum concursu, frequen-
 tiaque celebratur: ut cætera B. MARIÆ templa sin-
 gularum ferme ciuitatum ac regionum, hæc vero omni-
 um gætium ac populorum commune perfugium esse v-
 deatur. Huius igitur siue Aedis, siue Domus historia
 tibi, PETRE ALDOBRANDINE potissimum
 dedico, tum communi Societatis nostræ, quam singulari
 beneuolentia complexus es, nomine; tum meo, qui ean-
 dem ob causam, plus quam pro virili parte egregiæ hu-
 manitati tuæ debere me fateor. Nec vero quisquam
 mirari debet, hanc à nobis historiam Latinis litteris es-
 mandatam. Errant enim (nonnullorum pace dixerim)
 & rem patriæ linguæ studio magis, quam veritate ipsi
 metiuntur, si qui existimant, maiorem historiæ fru-
 ctum ex nostratibus hisce litteris recentibus atque E-
 truscis percipi, quam ex veteribus illis ac Latinis. Ete-
 nim Etrusca lingua Italiæ fere terminis circūscribitur
 quibus ipsis deinde interpres huius historiæ satisfaciet
 at Latina per omnes propemodum gentes ac natione
 longa

D E D I C A T O R I A .

*ange lateq; vagatur: ut Romanus ille sermo etiam am-
 lioribus, quam Romanum olim imperium, finibus ter-
 minetur. Quod si Lauretana Virginis tutela orbis ter-
 ræ regionibus definitur; certe optare debemus, ut eius
 gloria ac fama perueniat, quocumque Christiana religio
 cultusq; penetrauit. Quare Card. Ampliss. eadem beni-
 gnitate, qua nostros homines soles, hoc qualecunque no-
 stri Ordinis munus accipies: & clarissimum PETRI
 ALDOBRANDINI nomen simulcum Lauretana
 historia disiunctissimas quoque terras, ac regiones pera-
 grare patieris: ut idem sit singularis tuæ erga Laureta-
 nam Virginem religionis monumentum, & pi-
 gnus nostræ erga tuum nomen gratæ
 ac propense volunta-
 tis, Vale.*

C L E M E N S

P A P A V I I I .

Ad futuram rei memoriam.

VM sicut accepimus dilectus filius Horatius Turfellinus Religiosus Societatis IESV, Historiam sacrae Domus Lauretanae, magno studio & diligentia conscripserit, & in lucem proferre ad piorum fidelium spiritualem consolationem intendat, dubitetque, ne si omnibus huiusmodi Historiam imprimere liceat, illa mendis & erroribus repleatur. Propterea nobis humiliter supplicari fecit, ut in praemissis opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eundem Horatium specialibus favoribus, & gratiis prosequi volentes, & à quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris & poenis à iure, vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum praesentium dantaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, huiusmodi supplicationibus inclinati eidem Horatio, ut ad decennium proximū, à primæua dictæ Historiæ impressione computādum, nemo tam in vrbe, quam alibi, in toto statu nostro Ecclesiastico nobis, & S.R.E. mediatè, vel immediatè subiecto, Historiam praedictam, tam Latino, quam vulgari Italico idiomate, ac tam in paruo, quam
in ma-

in magno folio imprimere , aut impressam vendere, seu venalem habere, sine speciali dicti Horatij, aut ab eo causam habētium licentia, possit, auctoritate Apostolica, tenore præsentium concedimus, & indulgemus. Ac propterea vniuersis, & singulis vtriusque sexus Christifidelibus præsertim librorum Impressoribus, & Bibliopolis, ne dicto decennio durante, in Vrbe, aut alibi, in dicto Ecclesiastico statu, mediatè, vel immediatè subiecto, Historiam prædictam in quocunque idioma, sine speciali dicti Horatij, aut ab eo causam habentiū licentia imprimere, aut impressam vendere, seu venalem habere, vel proponere audeant, seu præsumant, sub quingentorum ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, ac pro alia dicto Horatio, seu ab eo causam habentibus, ac pro reliqua tertiis partibus accusatori, & Iudici exsequenti; nec non amissionis, & librorū & Typorum omnium prædicto Horatio, seu suis præfatis pariter applicandorum pœnis, eo ipso incurrendis inhihemus; ac dilectis filiis nostris S. R. E. Camerario, ac Sedis Apostolicæ Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, & aliis Iustitiæ ministris, cæterisque, ad quos spectat, vt eidem Horatio, & causam ab eo habentibus supra scriptis in præmissis efficaci defensionis præsidio assistendum, pœnas prædictas contra quoscunq; contradictores irremissibiliter exequantur, mandamus. Non obstantibus quibusuis Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, statutis quoque, & consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, ac priuilegiis, indultis, & litteris Apostolicis

in contrarium præmissorum, quomodolibet concessis, confirmatis, & approbatis. Quibus omnibus & singulis eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus; cæterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem, vt præsentium transumptis, etiam in ipsa Historia impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem fides, quæ præsentibus ipsis adhiberetur, adhiberi debeat. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die V. Ianuarij, M. D. XCVIII.

Pontificatus Nostri Anno Sexto.

M. Vestrius Barbianus.

INDEX

INDEX CAPITVM HISTORIÆ LAVRETANÆ

LIBRI PRIMI.

- B** *Eata Maria Domus ingenti honore in Galilæa colitur.* S. Domus cœlestibus flammis celebrior redditur. *Ca. 14. Cap. 1.*
- Amisso cultu, diuinitus asportatur in Dalmatiam.* Cap. 2. *Parietes S. Domus profulcimentis adiecti recedunt.* Cap. 16.
- Despara monitu agnoscitur, & miraculo illustratur.* Cap. 3. *Cœlestia lumina natalem B. Virginis diem celebrisorem in natali eius domo faciunt.* Ca. 17.
- Certis hominibus in Galilæa missis miraculum exploratur.* Cap. 4. *Recinetenses templum S. Domus circumdant.* Cap. 18.
- Demigrat ex Illyrico ingenticum luctu Dalmatarum.* Cap. 5. *S. Domus à Benedito XII. Pont. Max. Indulgentis ornatur.* Cap. 19.
- In Picenum aduecta Recinetensem insidet syluam.* Cap. 6. *Aedis Lauretana status Romanis Pontificibus Auentione sedentibus.* Cap. 20.
- Esylua transfertur in collem duorum fratrum.* Cap. 7. *Schismatis diuturnitas S. Domus obfuit.* Cap. 21.
- Ex fratrum colle ob eorum discordiam demigrat.* Cap. 8. *Martinus V. S. Domum Indulgentis, & Nundinis ornat.* Cap. 22.
- Vestigia locorum, qua sancta Domus occupauit.* Cap. 9. *Lauretani templi opulentia Eugenio IV. Pont. Max.* Cap. 23.
- Præcipuus locus, situsque admirabilis Aedis Lauretana.* Cap. 10. *Lauretana Domus à Nicolao V. Indulgentis augetur.* Ca. 24.
- Dalmatarum indicio Picentes eam agnoscunt.* Cap. 11. *A Callisto III. aduersus Turcas communita S. Domus Barbaros alio Versis ingentis clade percussos.* Cap. 25.
- Heremita Picentes ad rem explorandam impellit.* Cap. 12. *Sanitate Pio II. reddita, longe celebrior, clariorque esse cœ-*
- Sexdecim Siris in Dalmatiam, & Galilæam missis, res exploratur.* Cap. 13.
- B. Virgo Lauretana Patrona à*

INDEX CAPITVM.

- pit.* Cap. 26. S. Domum donis colit. Cap. 12.
Ab Episcopo Recinetensi luculentis prædijs donatur. Ca. 27. Septennis puella a Beata Virgine ipsa Lauretum adducitur. Cap. 13.
Lauretana historia summa à Prapósito Teremiano in adæproponitur. Cap. 28. Circa Vestibulum templi Lauretani ades Pontificia a Iul. II. inchoantur. Cap. 14.
LIBRI SECVNDI.
Paulus II. pestilentia exemptus Lauretanã Aedem decretis ornatam nouo templo decorare molitur. Cap. 1. Aedes Lauretana a Regina Neapolitanis aditur. Cap. 15.
Iacobus Franciscanus ab insana Egregijs ornamentis donisq; debili morbo, & Damonum oppugnatione liberatur. Cap. 2. A Leone X. amplissimis decretis ornatur. Cap. 16.
A Xysto IV. Pont. Vetera decreta cumulantur nouis. Cap. 3. Sacerdos Dalmata Lauretum Venit sua exta præferens manu. Cap. 17.
Ingens Turcarum manus Lauretana opulenta imminens diuinitus fugatur. Cap. 4. Turcarum incursiones diuinitus arcentur. Cap. 19.
Ab Innocentio VIII. donis colitur. Carmelitanis committitur. Cap. 5. Christiani exercitus auaritia eluditur. Cap. 20.
Baptista Mantuani de S. Domo testimonium. Cap. 6. Lauretum a Leone X. mœnibus cingitur: eximium calatura opus urgetur. Cap. 21.
Nobilis mulier e Gallia à septem diabolis obsessa liberatur. Cap. 7. Clemens VII. decretis, alijsq; rebus S. Domum ornat. Cap. 22.
Recinetensis ciuitatis donum ob depulsam pestilentiam. Ca. 8. Architectus sacros parietes perfodere ausus examinatur. Cap. 23.
Iulij II. decreta, nouique templi molitio: & nobilium dona. Cap. 9. Clemens Lauretana Virgin. ope adiutus eam impensius exornat. Cap. 24.
Paralytica mulier nobilis sanatur. Cap. 10. Lauretum excisis nemoribus salubrius redditur. Cap. 25.
Iulius II. Lauretanum templum absoluit, munitque. Cap. 11. Clemens tribus cubicularijs in Dalmatiã & Galileam missis, Lauretana Domus migrationem explorat. Cap. 26.
Iulius à bomborda scitu proscctus.

INDEX CAPITVM.

<i>Tres Viri illustres ex mortis faucibus eripsuntur.</i> Cap. 27. <i>F. Leandri de Lauretana Aede testimonium.</i> Cap. 28. <i>Lauretana Aedes plurimis colitur donis.</i> Cap. 29. LIBRI TERTII. A <i>Paulo III. beneficium, decretis quo decoratur.</i> Cap. 1. <i>Lauretum Recineiensium fidei committitur.</i> Cap. 2. <i>Contubernium puerorum instituitur, qui Virgini laudes cantant.</i> Cap. 3. <i>Nosocomium, & Xenodochium peregrinis aperiuntur.</i> Cap. 4. <i>Reliqua Aedis Lauretana eius religionem propagant.</i> Cap. 5. <i>Calati operis, quo sacra aedes conuestitur, descriptio.</i> Cap. 6. <i>Templi tholus rinas agens firmatur.</i> Cap. 7. <i>Novis Lauretana Aedes donis augetur.</i> Cap. 8. <i>Turma equitum Praefectus eidenti fluminis periculo eripitur.</i> Cap. 9. <i>Paulus III. Lauretanam Aedem bis inuisit.</i> Cap. 10. <i>Aedes Lauretana sacellis & caelestibus prodigiis decoratur.</i> Cap. 11. <i>Iulius II. Collegium Societatis Iesu Laureti instituit.</i> Ca. 12. <i>Caestes flamma in ipso templo Lauretano visa.</i> Cap. 14.	<i>Duo Capucini fluctibus maris eximuntur.</i> Cap. 5. <i>Adolescens ex fluminis guttibus eripitur.</i> Cap. 16. <i>Puella Lauretana e puteo, cuius Caietanus e carcere liberatur.</i> Cap. 17. <i>Bassa Turcarum a Lauretana Virgine sanatus eam donis colit.</i> Cap. 18. <i>Aedes Lauretana Illustrum hominum muneribus augetur.</i> Cap. 19. <i>Marcellus Ceruinus Card. Lauretana Virg. monitu se Pontificem futurum cognoscit.</i> C. 20. <i>Aucto Iesuitarum Collegio, Lauretana celebritas adaugetur.</i> Cap. 21. <i>Lauretana Aedes donis cumulat.</i> Cap. 22. <i>A Gallico exercitu cum multorum salute celebratur.</i> Ca. 23. <i>Vinensis ciuitas a pestilentia prohibetur.</i> Cap. 24. <i>Cacis duobus lumen restituitur.</i> Cap. 25. <i>Nauarchus Genuensis duplici naufragio eximitur.</i> Cap. 26. <i>Inueni innocens carcere, alter bis suspensus supplicio liberatur.</i> Cap. 27. <i>Sicula mulier iugulata sanatur.</i> Cap. 28. <i>Genuensis de Lauretana Aede dubitans malo doctus resipiscit.</i> Cap. 29.

INDEX CAPITVM.

- S. Domus Violatores diuinitus* zatur. Cap. 12.
puniuntur. Cap. 30. *Præcipua dona Pio IV. Pont. Lau-*
Expilatores diuinitus compre- retumulata, missæ. Cap. 13.
hensi afficiuntur supplicio. Pij V. *de Aede Lauretana testi-*
monsum. Cap. 14.
Duo adolescētes Demonum ser- *Domus Lauretana hospitalitas,*
uitio eximuntur, Cap. 32. *eleemosynæque.* Cap. 15.
Iuuenis in seruitutem assertus a Pij V. *et aliorum Principum do-*
Damone, liberatur. Cap. 33. *na.* Cap. 16.
 LIBRI QVARTI. *Alij ab inundatione fluminis, alij*
PII IV. et Card. Vrbsinatis stu- *a tempestate maris, ac prado-*
dium Lauretana Domus *nibus liberantur.* Cap. 17.
ornanda. Cap. 1. *Complures Turcarū seruitio exi-*
Picentium cura, et B. Virg. tute- *muntur.* Cap. 18.
la Lauretana Domus. Cap. 2. *Laqueo suspensus morti eripitur.*
Conimbricensis Episcopus malo Cap. 19.
doctus S. Aedis lapidem resti- *Duo ab ultimo supplicio liberan-*
tur. Cap. 3. *tur.* Cap. 20.
Relatus lapis magno apparatu, *Lauretana Virg. auxilium in na-*
concursumq; celebratur. Cap. 4. *uali de Turcis victoria.* Ca. 21.
Plures præcipuis ruina periculo *A Gregorio XIII. Indulgentiis et*
liberantur. Cap. 5. *visis adornatur.* Cap. 22.
Nauta naui amissa, B. Virginis *Celebritas Lauretana sub annū*
ope seruatur. Cap. 6. *Iubilai.* Cap. 23.
Duo Viri fulminibus liberantur. *Ioannis Austriaci pietas in Lau-*
Dua femina steriles facun- *ret. Aede visenda.* - Cap. 24.
dantur. Cap. 7. *Pietas et munificentia Ioanne*
Multis desperata sanitas resti- *Austr. Magn. Duc. Hetruria.*
tuitur. Cap. 8. *Cap. 25.*
Duo energumeni a Vexatoribus *Ducis Lotharingi Vxor paralyti-*
Diabolis liberantur. Cap. 9. *cā Laureti sanatur.* Cap. 26.
Cæcis duobus videndi facultas *Duo præcipuati ex equo a morte*
redditur. Cap. 10. *reuocantur.* Cap. 27.
Mutis duobus subuenitur, eorū *Quidam mortiferis plagis acce-*
que alteri lingua restituitur. *ptis sanatur.* Cap. 28.
 Cap. 11. *Mater et filia a morte, alij ab a-*
luis morbis liberantur. Cap. 29.

INDEX CAPITVM.

LIBRI QVINTI.

<p>Cardn. Vrbinatis, & aliorum Principum dona. Cap. 1.</p> <p>Lauretani templi cultus auge-
tur. Cap. 2.</p> <p>Collegium Illyricum Laureti in-
stituitur. Cap. 3.</p> <p>Ducis Gioiosa, & Regis Francia
munificentia. Cap. 4.</p> <p>Alia Francorum Dynastiarum
dona. Cap. 5.</p> <p>Bona Bauaria Ducis, & aliorum
Principum Germania. Cap. 6.</p> <p>Italia Principum dona. Cap. 7.</p> <p>S. Domus Violatores diuinitus
puniuntur. Cap. 8.</p> <p>Epidauria nauis e manibus pi-
ratarum eripitur. Cap. 9.</p> <p>Lauretum ciuitatis iure, & Epi-
scopali sede donatur. Cap. 10.</p> <p>Card. Gioiosa suum Francia pa-
trocinium B. Virgini commen-
dat. Cap. 11.</p> <p>Cardin. Galli egregia studia erga
B. Virg. Cap. 12.</p> <p>Dona Xysto Pont. Lauretum la-
ta, missaue. Cap. 13.</p> <p>Episcopus Hybernus bis Heretico-
rum manus euadit. Cap. 14.</p> <p>Duo Sacerdotes S. Domus calcem</p> | <p style="text-align: right;">restituunt. Cap. 15.</p> <p>Duobus B. Maria eadem specer,
qua Laureti colitur, apparet.
Cap. 16.</p> <p>Eques Belga insigni miraculo ab
hostibus liberatur. Cap. 17.</p> <p>Surdus aurium & sum recupe-
rat. Cap. 18.</p> <p>Munera Gregorio XIV. Pontif.
Virginis missi, aut lata. C. 19.</p> <p>Clementis VIII. Pontif. Max. In-
dulgentia, & Virorum illu-
strum dona. Cap. 20.</p> <p>Illustrium fœminarum munera.
Cap. 21.</p> <p>Dona Christina Magn. Duc. He-
truria. Cap. 22.</p> <p>Sacerdotis Hispani donum mi-
raculo insigne. Cap. 23.</p> <p>Armilla B. Virgini oblata sua
sponte Christi manibus inse-
runtur. Cap. 24.</p> <p>Duo ex mortis faucibus erepti.
Cap. 25.</p> <p>Homo facinorosus S. Domus adi-
tu diuinitus prohibetur. C. 26.</p> <p>Quidam a cadis consilio reuoca-
tur. Cap. 27.</p> <p>Celebritas & maiestas Aedis
Lauretana. Cap. 28.</p> |
|---|--|

Finis Indicis Capitum.

AVTHO-

A V T H O R E S
QVI IN HAC HISTO-
RIA CITANTVR.

F Albertus Leander.	Codices Lauretani Donorum.
◀ Ambrosius Nouidius.	Chronica S. Francisci.
Annales Flūmenses, apud Hieronymum Angelitam.	Diarium Iulij II.
Annales Rēcinēteses apud eundem.	Franciscus Vicciardinus.
Annales Lauretani Raphaelis Rieræ manuscripti.	Gulielmus Tyrius.
S Antoninus Archiep Flor.	S. Hieronymus.
Baptista Mantuanus.	Hieronymus Angelita.
V. Beda.	
S. Bernardus Abbas Clar.	Iacobus Victriacus.
Bernardinus Cyrillus.	Ioannes Villanus.
Blondus.	Iodocus Clitouçus.
Benedicti XII.	
Bonifacij IX.	
Martini V.	Nicephorus Callistus.
Nicolai V.	
Xyiti IV.	Onuphrius Panuinus.
Pauli II.	
Bullæ Iulij II.	Paulus Æmilius.
Leonis X.	Platina.
Clementis VII.	Præpositus Teremanus.
Pauli III.	
Iulij III.	Sabellicus.
Gregorij XIII.	
Clementis VIII.	Victorius Brigantius.

NOS Ant. Maria, miseratione diuina tit. S. Agnetis in Agro
ne S. R. E. Presb. Card. Gallus nuncupatus, Dei & Aposto-
licæ Sedis gratia Episcopus Auximanus, Almæ Domus & Ciuita-
tis Lauretanæ Protector & Guber. perpetuus.

Vidimus & probauimus Historiam Lauretanam R. P. Hora-
tij Tursellini è Societate IESV, in quinque libros distinctam:
consentit enim in omnibus cum antiquis traditionibus & scri-
pturis Almæ Domus Lauretanæ. In cuius rei fidem hoc ei testi-
monium dedimus. Auximi in nostris ædibus Episcopalibus, Die
XIV. Maij, Anno M. D. XCVII.

Ant. Mar. Card. Gallus. Lauret. Prot.
& Guber. perp.

EGO Claudius Aquaiua Societatis IESV. Præpositus Ge-
neralis, Lauretana Historiæ libros quinque à P. Horatio
Tursellino compositos, per tres alios Theologos nostræ Societatis,
recognosci mandauit: quos cum illi approbauerint, probo etiam,
vt possint imprimi, si ita placuerit Reuerendiss. D. Viceregenti,
ac Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij. Datum Romæ
die VIII. Octobris, Anno Domini M. D. XCVII.

Claudius Aquaiua.

Imprimatur.

Alex. Prouicesg.

Imprimatur.

F. Paulus Picus Reuerendiss. Mag.
Sac. Palatij socius.

Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus
To. Storchh. sculp.

I
HORATII TVR-
SELLINI E SO-
CIETATE IESV

LAURETANÆ
HISTORIAE, LIBER
PRIMVS,

P R Æ F A T I O.

AEDIS Lauretanæ historiam, rem à multis inchoatam magis, quam perfectam, à plerisq; auidè expectitam, iam diu molior ad nostram ætatem à primordio euoluere. Vtinam, vt spissum opus, & operosum fuit, ita operæpretium fecerim. Quippe omnia ferme, quæ siue Laureti, siue Recineti, seu Romæ, alibiue exstant eius rei monumenta magno labore conquisita oportuit. Ex his quæcunq; ad rem pertinere videbantur, ita decerpsi, digessiq; vt iustum corpus efficerent. Et suscepti operis curam grauiorem fecit cura successus. Namq; rem aggredienti nec parua, nec pauca dictu res occurrebant, quæ animum sollicitarent, & à proposito detererent meum. Primum augustissimi huius sacelli origines adeo mirabiles, inusitateque sunt; vt penè incredibiles videri possint, si
A huma-

humanis rationibus consilia diuina pensatur. Deinde maiorum nostrorum in talibus rebus memoriæ prodendis incuriâ bona subtrahebat materiæ partem. Arrogantior porro esse videbatur, in re à pluribus non contemnendis scriptoribus parum feliciter tentata, euentum sperare meliorem. Postremo meę tenuitatis conscius verebar, ne tanti operis molem maiore animo, quam consilio suscepisse existimarer. Præsertim cum ea narrare aggrederer, quæ quia fidem prope modum excederent, differendo fierent minoræ vero. Itaque timendum videbatur, ne summæ sanctissimi templi famæ detraxerem aliquid potius, quam adderem, & superuacaneo labore nihil aliud, nisi reprehensionem prudentium quærerem. Cæterum, ut me collegi; creuerunt animi, difficultatesque cesserunt. Res enim quamuius admirabilis, & antea inaudita; usque eo tamen certa iam, explorataque habetur; ut de ea ambigere, ac dubitare sit nefas. Quippe summa cum fide à maioribus, velut per manus accepta deinceps traditur posteris: Ne Illyricis, Recinetensibusque; monumentis solum; sed historicorum quoque Romanorumque; Pontificum auctoritate nixa est. Ad hæc vetustam fidem constantis tot ætatum consensus, concursusque; omnium gentium adfirmavit. Porro loci religionem incredibilis

bilis tum votorum copia, tum donorum opulencia insignem facit. Nec vetera magis, quam noua quotidie illustant miracula. Vt de tam testata, explorataque re addubitare non possit, nisi qui, aut de diuina vi, ac prouidentia dubitare velit; aut eximere ex hominum genere humanam fidem. Enimvero si templi Deiparæ incunabulis, Deique conceptu inclyti primordia longe augustiora cæteris enarremus; haud minus propenso animo cunctæ gentes præcipuum eius decus probare debent, quàm præcipuum auxilium probant. Etsi autem maiorum indiligentia multarum nobis rerum adimit copiam; non tamen summæ rerum adimit facultatem. Namque illi minorum incuriosi sedulos se in maioribus præbuere. Itaque si meum hoc qualecunq; munus B. Mariæ cordi fuerit, vt spero; haud sane diffido, cætera mihi in procliui, atque in expedito fore. Maria fauente, nihil non prospere cedit. Quod si forte, aut rei magnitudini pene incredibili; aut expectationi doctorum hominum noster hic minus respondeat labor; me certè iuuabit memoriæ tam insignis miraculi, Deiparæ Virginis gloriæ, humani generis tutelæ, denique accensis piorum studiis consultū pro mea virili parte voluisse. Cæterum nisi me suscepti operis amor fallit, non facile alia historia est, aut

miraculis clarior, aut exemplis ditior, aut
 vsu frequentior, aut iucundior fructu: Hic
 quippe varium, ac multiplex Virginis Lau-
 retanæ præsidium: hic præsentem eius in
 periculis cuiusq; generis opem: hic omni-
 um ferme exemplorum documenta in illu-
 stri monumēto proposita intueri licet. Vn-
 de tibi, familiæ, ciuitati tuæ, pro varietate
 temporum, quod ex vsu futurum sit, petas.
 Ac mihi quidem ingens diuinæ beneuolen-
 tiæ pignus habere videtur Italia, cui tale,
 tantumq; donum inde vsque à Galilæa di-
 uinitus est transmissum: vt dubiis in rebus
 confidat, nunquam sibi eius tutelam defu-
 turam, cuius prædem, vademque à Deo ha-
 beat natalem domum. Super hæc tantam
 Deus mortalium animis inspirauit huius
 loci religionem; vt quicumque ad Laureta-
 nam Ædem accedunt, non tam ad ædem
 Virginis, quam ad ipsam Virginem adire si-
 bi videantur. Et sane hîc Deus Dei que ma-
 ter miro quodam modo præsentiam suam
 declarant. Hinc diuinus ille omnium pe-
 ctoribus incutitur horror ad sacrosanctæ
 Domus ingressum: hinc illud abeuntibus
 iniicitur eius reuifendæ desiderium: hinc
 nobilis illa perditarum profligatarumque
 mentium in diuerso mutatio. Quæ quidem
 perpetua Ædis Lauretanæ miracula ita eui-
 dentia sunt; vt etiamsi deessent alia, quibus
 abun-

abundat, cuius facerent diuinæ præsentia
 idem. Adeo nemo est, quamuis sceleratus,
 ac perditus, qui si Lauretum adeat, non
 Deum cum Matre in materno domicilio
 præsentem adesse sentiat. Est autem hoc
 præcipuum, ac proprium templi Laureta-
 ni, vt eius religio, ac sanctitas quotidie ma-
 gis efflorescat. Id adeo vel ex celeberrima-
 rum ædium B. Virginis, aliorumque Diuo-
 rum comparatione facile apparet. Namque
 illarum celebritatem cultumque, cum ali-
 quamdiu viguerit, paulatim deflorescere
 videmus: huius vero maiestatem, quod alti-
 tissimis sit defixa radicibus, cernimus per
 tot iam sæcula, auctiorem in dies fieri, augu-
 stioresque. Sed iam aspirante Deo, Deipa-
 raque, quorum totum hoc opus est, quo-
 rumque ope maximè nitimur, rem ipsam
 ordiamur. Quam quidem eisdem illis fa-
 uentibus, non tam scribenti grauem, quam
 salubrem legenti, ac frugiferam spero futu-
 ram. Verum, & si Lauretanæ historiæ origo
 haud ferme supra trecentesimum annum
 repetatur; altius tamen arcessenda
 necessario est; quo tota res à ca-
 pite, ac fonte liqui-
 dius fluat.

B. Mariæ Domus ingenti honore in Galilæa colitur, dum Christi fides in Palestina viget. CAP. I.

Natalem B. Virginis domum Galilæa Syriaæ regio olim habuit. Ibi in oppido Nazaretho illa genita, & educata est. Inibi ab ipsa æternus Deus Angelo prænunciantem conceptus: & salutaria mortalibus Dei, ac Deiparæ vestigia impressa. Nec loci sanctitas, aut ignota piis hominibus, aut neglecta vnquam fuit. Omnium primum satis constat, eam magnum semper nomen, veneratio nēque apud Christianos habuisse: et eius venerationis authores ipsos fuisse Apostolos: ab his quippe Virginalem domum, seu prodendæ posteris memoriæ, seu Christianæ religionis augendæ studio, rite consecratam. Ex eo igitur tempore, & ipsi Apostoli ingenti eam honore coluerunt, & ab aliis pari religione cultam voluerunt. Apostolorum inde authoritas apud posteros valuit. Cæteræque deinceps ætates certatim cœlestis reginæ incunabula, Deique concepti vestigia celebrarunt, qua dignum erat religione cultuque. Itaque anno Post Christum natum circiter C C C. (quo tempore Christiana res, longa pace cuncta refouente sub tutela Magni Constan. florere cœpit.) D. Helena Augusta domicilium Virginis pereleganti e de decorauit. Nam Palestinam

pera-

*B. Virginis
Domus ab
Apost. con-
secrata.*

*Anna. Flu-
min. apud
Angel.*

*A S. Helena
templo de-
coratur.*

peragrans (vt Nicephorus tradit) cum loca diuinis rebus nobilitata sacris ædibus adornaret, peruenit Nazareth, & salutationis Angelicæ domo reperta, per amenum inibi condidit templum. Ex eo, non solum ab Asianis, Afrisque, sed etiam ab Europæis sacra illa loca solito magis celebrari cœpta: & natale B. Mariæ tectum cœlesti nuncio, diuinæq; sobolis conceptu inclytum à piis hominibus impensius cultum. Argumento est, quod S. Hieronymus Romanæ Ecclesiæ columnen, & B. Paula mulier è prima nobilitate Romana sanctam illam terram lustrantes Nazareth nutriculam Domini (vt Hieronymus appellat) adiere. Tenuit hæc religio multa sæcula. Namque etiam anno à Virginis partu circiter D. C C. cum Hierosolyma Saracenis capta teneretur armis, sacra Syriæ loca, & templum vbi domus erat, in qua Angelus Beatam Virginem salutauit, à peregrinis Europæis visebatur. Huius rei author est Beda ab illa ætate recens. Neque enim adeo iniqua Hierosolymæ, & in Palæstina Christianorum conditio sub Saracenis erat, vt deinde sub Turcis fuit. Hi quippe anno circiter M. L. Syria, ac Hierosolymis potiti Christianū nomen indignis modis vexare cœperunt. Cuius rei fama Vrbanum II. Pont. Max. ad indicendum nouo instituto sacrum bellum accendit. Quo bello

Niceph. lib. 8. cap. 30.

A S. Hieronymo & B. Paula visitatur.

Hiero. epist. 27. ad Eustoch.

Guliel. Tyr. lib. 1. bel. sac.

Beda de locis Sanctis.

Guliel. Tyr. lib. 1.

Idem lib. 3.

*Paul. Aem.
lib. 4.*

Europæorum, ac præcipue Francorú Principum arma Gothofredi Ducis Lotharingi ductu Hierosolymam, Palæstinamque recepere, anno ferme M. C. Inde quamdiu

*Hierosoly-
ma recepta.*

Hierosolymitanum stetit regnum, viguit vt cum maxime Sanctorum religio locorum. Inter quæ non postremum locum obtinebant Deiparæ Virginis incunabula. Ergo

*Nazarena
Ecclesia
Metrop. fa-
cta.*

Tancredus genere Normanus, is cuius egregia virtus sacro bello enituerat, Galilææ præpositus Nazarenam Ecclesiam ingentibus donis coluit. Et eam deinde non magis opulencia, quam loci sanctitas Metropolim

*Guliel. Tyr.
lib. 9.*

fecit. Harum rerum authorem habeo Gulielmum Tyri Archiepiscopum, qui suppar fuit temporum illorum. Quin etiam huius

*Iac. Vict. in
descrip. ter-
ra sancta.*

fere æqualis Iacobus Victriacus Patriarcha Hierosolymitanus tradit, crebro se Nazarethum religionis ergò perrexisse, ac sæpe in æde, vbi ab Angelo salutata est B. Maria, rem diuinam fecisse, ipso anniuersario Angelicæ salutationis die. Per eadem tempora duo nobilissimi sacrorum militum Ordines

*Gulie' Tyr.
lib. 12. & 13.*

nati, Templariorum, & S. Ioannis, vterque destinatus excipiendis tutandisque præcipue peregrinis sacra illa loca visentibus.

*Paul. Aem.
lib. 5.*

Tantumque valuit huius præsidij fama, vt etiam à transmarinis, transalpinisque gentibus perinde Natalis B. Mariæ domus celebraretur Nazarethi, vt Hierosolymæ sepul-

chrum,

chrum, Bethlemi cunabula Saluatoris. Sed hæc quies parum diuturna. Saladinus Rex Ægypti Balduinum huius nominis Quintum Regem Hierosolymitanum acie victum cepit. Protinus bellum circumferens Hierosolymam, aliasque circa vrbes, & oppida in ditionem suam redegit; anno ferme XC. quam in Christianorum potestatem venerant. Transmiserunt exinde in Syriam, vel ad Hierosolymam recipiendam, vel ad Palæstinæ possessionem retinendam Conradus Cæsar Philippus II. Franciæ, & Ricardus Angliæ reges cum ingentibus copiis. Cæterum siue hostium insidiis, seu fraude locorum, siue ipsorum discordia circumuenti fractique, irrito incepto domos redierunt. Secutus deinde Federicus II. Cæsar idemque Siciliæ rex, & Hierosolymitani regni titulo nitens. Hic Gregorij IX. hortatu, impulsuque tandem in Syriam transmisit exercitum. Sed amicitia, ac societate cum Ægypti rege inita, Hierosolymam aliasque finitima oppida auro, non armis recepit anno circiter M. CC. XXV. maiore utique fama, quam gloria. Nec diuturna magis fuit, quam gloriosa possessio. Paucis interiectis annis Parthi ab Scythis, seu Tartaris pulsî suis sedibus, inuaserunt Syriam. Hierosolymam nuper à Federico Cæsare relictam solo æquarunt. Igitur Ludouicus

*Paul. Aem.
lib. 4.*

*Paul. Aem.
lib. 6.*

*Paul. Aem.
lib. 7.*

Paul. Aem. IX. Rex Franciæ anno eius sæculi XLV. copias in Syriam traiecit Christianæ rei iam labenti opem laturus. Sed omnis conatus tandem ad irritum cecidit. Pius Rex potius claustris Ægypti (Pelusium olim, tunc Damiatam vocabant) primò multa secunda prælia cum Ægyptio rege fecit: deinde premente lue, cogitur, reddita Damiatam pacem redimere ab hoste. Ad Vltimum cum minus prospero euentu res gereretur in Syria, deportat exercitum. Cæterum ante discessum, ne gratuita foret Syriaca expeditio; aliquem inde si non belli, at pietatis fructum referre statuit. Ergo sacra illa Palestinæ loca perlustrans (vt nonnulli authores sunt) ex Tabore monte Nazarethum iter intendit. Vt primum B. Marię conspexit ædem, strenue equo defilit, procumbit in genua: & venerabundus natalem Virginis domum, ipsamque salutatur Virginem. Inde ad templum progressus pedibus, Dei filium inibi pro hominibus hominem factum, & simul sanctissimam eius parentem enixius veneratur colitq;. Et aderat Gabriëlis Archangeli nuncio, Deoque à Virgine concepto sacer, ac solemnis dies. Itaque pius Rex (vt eum loci sanctitas, ac sua pietas admonebat) pridie pane dumtaxat, & frigida ieiunat, cilicio quidem ad carnem indutus. Festo autem die rem diuinam sole-

mni

S. Ludovic.
Domū Vir-
ginis Vene-
ratur.

Iodoc. Cls-
son. Ser. de
S. Ludou.

mni cęrimonia, regioq̄ue apparatu celebra-
 ri iubet. Sub sacrificium in augustissima
 Deiparę cella sacrosanctam Eucharistiam
 fumit, magna lacrymarum vi, ingentiq̄; re-
 ligione perfusus. Rarum vtique Christianę
 pietatis in Rege p̄sertim, ad posteros do-
 cumentum. Ex quo coniectari licet, quan-
 to in honore, vel illa tempestate fuerit san-
 ctissima Virginis Domus. Nec verò discessu
 Ludouici Regis extinctum est Christianũ
 nomen, Sanctorumq̄ue locorum cultus in
 Syria. Templarij enim adhuc in fide, & offi-
 cio manebant: & transmarinis subinde au-
 xiliis fulti summa ope tutabantur sacrę ter-
 rę reliquias. Verum enim vero simul gli-
 scentibus in Italia ciuilibus bellis, ex fune-
 stis Velforum Gibellinorumq̄ue factioni-
 bus; simul Anglię, Francię, Aragonię regi-
 bus ad arma ruentibus, destituta ab Euro-
 pęis, concussa à barbaris Christiana res in
 Syria ad vltimum concidit. Ægypti quippe
 Rex Christianorũ Principum dissensionē,
 suam occasionem ratus Tripolim vi cepit,
 diruitq̄; Inde Ptolemaidem celeberrimam,
 frequentissimamq̄ue Phœnicis vrbem, quę
 sola iam in Palęstina pro Christianis stabat,
 obsedit: tandemq̄ue expugnatam ferro,
 flammaq̄; deleuit. Et extitit in barbaris in-
 signe Christiani nominis odium. Ciues ad
 vnum cęsi: muri, ac tecta solo æquata: ad hęc
 ipsa

S Antonin.

par. 3.

Paul. Aem.

lib. 8.

Ioan. Villa.

lib. 7.

ipsa quoque mœnium fundamenta eruta, vt ne vestigium quidem Christianæ rei extaret in Syria. Ita demum amissa Ptolemaidæ, pulsi in perpetuum (vt videmur) Palæstinæ possessione sumus, anno à Virginis partu M. CC. XCI. Ex quo indigenæ Christiani partim dilapsi è Syria, partim, vt fit, in dominorum mores prolapsi. Exteri porro, ac peregrini terrore Turcici furoris (nisi auro via aperiatur) exclusi. Ac suprema illa clades veterem sacrosancti sepulchri, quod primas religionis tenebat, cultum haud penitus aboleuit. Inuitat peregrinos opportunitas Hierosolymę vrbs olim regię, nunc præcipuæ: cuius propinquitas Christi cunabulorum quoque celebritati fauet. At natalem Deiparæ domum in Galilæa sitam interualla locorum, ac deuia itinera, telis Barbarorum infesta haudquaquam aduenarum religioni opportunam faciebant. Quæ causa admirandi, & post hominum memoriam ad eum diem inauditi miraculi fuit.

Amissa cultu in Galilæa, diuinitus asportatur in Dalmatiam. CAP. II.

NAm cum neque ab indigenis, neque ab exteris populis debitus sacrosanctę cellę honos haberetur, non diu passus est Deus sua, Matrisque suæ vestigia neglecta inter
Barba-

Barbaros iacere. Eodem quippe anno, quod fuit suprema Palæstinæ clade insignis, Dec dilecta domus è Syria pariter cum religione discessit. Author est Ioannes Villanus historicus eius ætatis sane nobilis, Aprili mense circiter medio anni M. CC. XCI. Ptolemaidem captam. Mense igitur in sequenti eiusdem anni, hoc est VII. Idus Maias, Nicolao IV. Pontif. Max. (vt Illyrici annales perhibent) Deiparæ Domus asportatur in Europam, cladem Orientis tanto Occidentis bono compensans. Sunt qui facultates Ioachimi Patris B. Mariæ spectantes, non tam domum eius, quam cubiculum putent à cætera seiunctum domo. Me quidem haud pœnitet eorum sententiæ esse, quibus simul cubiculum fuisse, & domum Virginis, id est, tecti paterni partem præcipuam, placet. Argumento est (vt de fictilium armario taceam, quod inibi visitur) ianua longè maior, quam pro modo cubiculi à cæteris ædibus separati. Nec Ioachimi fortunæ mouere nos debent. Nicephorus quippe Callistus tradit, Deiparæ Virginis parentes, propter bellicos Iudææ tumultus, ex oppido Bethlemo auita sede, in Galilæam commigrasse: & Nazarethi domicilium collocasse. Vt intelligamus hanc non auitam, sed paternam Virginis fuisse domum, parum fortasse dignam paternis opibus; cæterum, vt tempo-

*Ioan. Villa.
lib. 7.*

*Ann. Flum.
apud Hiero.
Angel.*

*Niceph. lib.
1. cap. 10.*

temporis causa paratam, haud sane incommodam, nec ab antiquæ illius simplicitatis studio abhorrentem. Omnino talis est, vt eximium illum B. Mariæ amorem paupertatis spirare videatur. Sed siue illud cubiculum, siue domicilium Deiparæ fuit; certè ab Apostolis dedicatum (vt suprà diximus) & in templi formam redactum Christiani deinceps excoluerant, ornauerantque. Hęc igitur ædes eius vi, ac potestate, qui ad preces Diui Gregorij Taumathurgi, montem olim sede sua molitus alio transtulit, in gratiam cœlitum Regina, à fundamentis auulsa est: atque haud dubio Angelorum ministerio, inde vsque à Galilæa (mirum dictu, audituque) per ingentes terrarum, marisque tractus in Dalmatiam translata. Quippe id spatium patet amplius vicies centena passuum millia. Tersactum inter, & Flumen, (oppida sunt Dalmatiæ) leniter accliuus mons eminet: quo in summo æquata agri planities sedem efficit peramænam, Adriatico imminentem mari. Quod olim crebris sædisque tempestatibus infame, ex eo tempore satis mitigatum ferunt: credas Virginem insanos freti illius æstus cellæ suæ obiectu cohibere voluisse; vt vel hinc coniceremus, quid ipsa effectura esset in mortalium vita, quæ variis quotidie casibus, & quasi procellis agitur. Hic igitur Naza-

rena

rena domus, velut præcipua tutela periclitantium à cœlestibus ministris; Deiparæ iussu, sita est secunda circiter noctis vigilia. Ut primum diuinæ liberalitatis donum accolis lux ostendit; enimvero animos rei nouitate attonitos non admiratio tantum, sed etiam religio incessit. Ergo qui propius aberant, vt quisq; primus rem notauerat, certatim visendi studio accurrunt. Ædiculam conspiciunt fastigiato tecto, & simul camini culmine, simul sublimi tintinnabulo insignem: at nulla re magis, quam vetustate visendam. Protinus limen ingressi prostertere humi corpora: Deum venerari sacro quodam horrore pariter, gaudioq; perfusi. Inde orato Christo, Christi que parente, quorum simulacra cernebant, cuncta otiose contemplari, & perlustrare oculis cœperunt. Sacellum animaduertunt figuræ quadrangulæ oblongæ, è vulgari structum lapide. Tectum perbelle laquearibus concameratum: quod modicis distinctum quadratis, cæruleoq; colore obductum inauratæ stellex, velut in cœlo quodam intermicantes honestabant. Sub tecto laqueato eminebant vndiq; è parietibus modica specie semicirculi se mutuo contingentes: quos medios pictæ adornabant capedines. Parietes cubitali ferme crassitudine, non ad perpendicularum, neq; ad regulam exacti, loricati tamen opere

*Descriptio
adiu Laure:
qualis intus
erat.*

opere tectorio. Huic superinducta antiquitus pictura ædis ipsius mysteria referebat: quæ superne multis locis hodie manet, infernetemporis vetustate defluxit. Ædis longitudo pedum amplius XL. latitudo minus XX. altitudo circiter XXV. In medio ferme pariete, qui olim, vt reor, faciem obtinebat domus, ianua satis ampla, sed à vulgari vsu haud sane abhorrens. Pro superliminari trabs rudis superiecta est. Ad læuam armariolum miræ simplicitatis asseruandis fictilibus aptum. Ad dexteram in proximo pariete fenestra non magna: è regione fenestræ caminus humilis, tenuisque opere, vt cætera, vulgari. Inibi sublime loculamentum columellis in orbem striatis latera cingentibus conspicuum: arcuque eiusdem operis, quinq; iunctas pariter lunas imitante fastigiatum. In loculamento B. Mariæ stantis, ac puerum IESVM sinistra manu medium amplexantis, dextera sustinentis effigies cædrina ferè bicubitalis. Cuius facies electro argentum referente oblita, sed luminum infuscata fumo. Cæterum illa ipsa infuscatio antiquitatis ac religionis index, impense auget Virginalis oris maiestatem. Gemmata corona sublimẽ distinguit verticem. Discriminati crines Nazarenorum ritu per nuda colli, & humeros fluunt. Simulacrum stola aurea tegit, latiore zona,

gentis

*Simulacrũ
Virg. Laur.*

gentis more, succincta demissaque ad pedes. Palla cærulea stolæ superinducta pendet ex humero: vtraque in eodem trunco cælata picta; Insiſtit maternę dextræ puer IESVS mortali ſpecie auguſtior, diuinæ cuiuſdam maietatis indolem vultu præferens. Priores dextræ digitos, benedicentis in morem tollit. Siniftra aureum tenet globum. Et ipſe diſcriminato capillo, tunica talari, zonaq; Nazarenum habitum refert. Ante Deiparæ effigiem, ara ſolido è ſaxo quadrato viſitur ſpirans ſanctitatem. Dalmatæ igitur cuncta per otium contemplati, & ſi quid tandem rei eſſet ignari; communi tamen conſenſu ita ſtatuunt, quicquid ſit; profecto donum id eſſe diuinum. Neq; enim Ædem illam repente humo excitatam, ſed aliunde, Dei nutu ac voluntate vtiq; aduectam. Igitur inde digreſſi, vt quiſque obuius ſit; ab ſe viſa commemorant. Nec mora, mortalium plerique, atque in his ægrorum nonnulli ad nouum tantæ rei ſpectaculum confluere: aliquid inde opis expectare. Nec ſua eos ſpes feſellit. Loci religio ſanis corporibus mentis ferè ſanitatẽ, egris etiam morborum curationem imper-
tiebat:

*Deiparæ admonitu, eius Domus agnoscitur,
& evidenti miraculo illustratur.*

CAP. III.

*Ann. Flum.
Hier. Ange.*

*Alexander
Terfactensis
Antistes.*

Celeriter Terfactum, ac Flumen prodigiosi facelli fama perlata valentes ad visendi cupidinem, ægrös ad spem valetudinis accendit. Alexander erat sacrörum Antistes in æde S. Georgij Terfactensis, vir antiqua probitate, æquè Deo, & hominibus charus. Is longinquo, grauique implicitus morbo iacebat: iamque exigua in spe traherat animam, cum peropportune à familiaribus de diuina illa æde fit certior. Extemplo ingens animum eius cupiditas cepit hauriendi oculis tanti miraculi voluptatem. Cæterü vrgente morbo, deferri eò sine certo vitæ periculo nequibat. Igitur hoc ægrius febris estum patiebatur, quod affecta membra impetum animi haudquaquam sequebantur. Nec tamen deseruit se. Deiparæ effigiem simul cum diuina illa ædicula delatam acceperat. Itaque B. Mariæ facellum haud falso esse ratus, impense eius implorat opem: votum nuncupat non magis salutis recuperandæ auidus, quam cœlestis illius doni diuinitus cognoscendi. Intempesta nocte, somnum inter, & vigiliam, Dei parens repente cœlo delapsa, cœlestibus latera tegentibus, se illi obtulit: cubiculumque omne clarissima luce compleuit. Mox

beni-

*B. Maria
Alexandro
apparet.*

benigno vultu, Bono animo, inquit, esto fili. En vocata adsum præsentem tibi opem, optatæque rei notitiam ferens. Sic igitur habeto, sacram ædem vestris nuper illatam finibus, illam ipsam esse domum, vbi ego olim genita, vbi ferme educata sim. Hic ego Archangeli Gabrielis nuncio, Spiritus sancti opera, diuinam concepi sobolem. Hic *Verbum caro factum est*. Ergo post nostrum excessum, domum talibus mysteriis insignem Apostoli consecrarunt, celebraruntque certatim rem diuinam inibi factitantes. Ara pariter cum æde allata ea ipsa est, quam Apostolus Petrus sacris initiauit. Christi crucifixi imago, quæ cernitur, olim ab Apostolis inibi posita. Simulacrum porro cedrinum effigies nostra est Lucæ Euangelistæ manu, qui pro familiaritate, quæ illi nobiscum intercesserat, nostram similitudinem coloribus, quantû mortali fas erat, expressit. Hæc igitur dilecta cælo domus per tot ætates in Galilæa maximis honoribus culta, nunc demum deficiente cum fide cultu, ex oppido Nazaretho ad vestras migravit oras. Nec dubia fides. Deus facti author, apud quem *impossibile non est omne verbum*. Ceterum vt horû tu ipse sis testis idem, præcoque; sanus esto. Tua ex lōginquo morbo subita valetudo fidem miraculi faciet. Hæc effata sublimis abit in cœlû, cœlesti quodâ

*Alexander
sanatur.*

odore in tectis relicto. Id verò non ludibrium sopitæ, aut ægræ mentis, sed veram fuisse speciem, rei ostendit euentus. Protinus Antistes mista pauori lætitia euigilans, totus sudore fluere cœpit: depulsaque repente feбри, valens, ac vegetus surgit è lectulo. Mox non magis valetudine, quam Nazarenæ domus indicio lætus submittit genua; & oculos pariter, manusque in cœlum tollens Deo, ac Deiparæ Virgini pro duplici beneficio multiplices grates agit: tantum donum sibi, patriæ, gentique suæ gratulatur. Inde simul illuxit, præ gaudio gestiens in publicum prodit: & decori oblitus, homo id ætatis, authoritatique lymphato similis per vicos, per plateas, per compita cursare cœpit, nocturnum visum (vt quisque obuius erat, seu notus, siue ignotus) exponere: Dei, ac Deiparæ donum, vel proprium, vel commune passim prædicare. Et erat ea vox, & vultus; is ardor animi ex oculis eminebat, qui facile dictis faceret fidem. Accedebat haud dubium argumētum, subita corporis sanitas, roburque in eo, quem graui diutinaque conflictatum feбри hesternæ die vehemēter laborasse constabat. Quæ posteaquam ad oppidanorū oplerosq; pertulit rumor; confestim magni ad Antistitem concursus fieri: & cœleste donum gra-tiis Deo, Dei que parenti agendis, certatim

vno omnium ore celebrari. Princeps inter gratulantes, lætantesque gaudio exsultans ibat Antistes: & addebat ad gradum natalem Virginis domum videre festinās. Quo, vt venit, venerabundus votum, cuius se damnatum profitebatur, enixius exsoluit. Maior secundum hæc religio mortalium incessit animis. Neque enim vanus author, aut dubia fides ferebatur. Itaque ædes miraculis inclyta maioribus in dies accolarum studiis celebrari, colique cœpta. Manare hæc primo ad finitimos fama; inde etiam ad remotos. Iamque omnibus circa populis templum illud sanctum erat omnes ardebant cupiditate tam insolitæ tam celebratæ rei aliquando visendæ.

Certis hominibus in Galileam missis miraculum exploratur. CAP. IV.

Peroportune illa tempestate Nicolaus *Ann. Flum.* Frangipanius è prima nobilitate Ro- *apud Arge.* mana, Croatia, Dalmatiæ, Istriæ Prætor (Magnus Ban ab incolis vocabatur) regionem illam administrabat, vir pietate iuxta, ac virtute inclytus. Idemque Dominus erat Fluminis, Tersactique. Is igitur simul rei miraculo, quod in suo fundo euenerat, simul Alexãdri Antistitis sermone, ac repentina sanitate motus obstupuit primo: inde lætus cœleste munus in suo potissimū agro

confedisse, & ipse strenuè in montem accurrit: sanctissimamq; eadem haud secus, quam dignum erat, donis colere, atq; ornare instituit. Ceterum quia rei novitas hominum memoriam, magnitudo superabat fidem; tam insolitum, inauditumq; miraculum diligentius explorandum existimavit. Verebatur quippe, ne ipsorù credulitas suspecta ceteris foret: neue tanta res plus admirationis, quam fidei esset ad posteros habitura. Itaque re cum Antistite communicata, placuit certos homines in Galileam mittere totam rem intentius inspecturos. Ex omni numero lecti quatuor expertæ fidei, ac probitatis viri, in quibus Alexander ipse Antistes fuit. Hi Nazarethum missi, omniaque explorata referre iussi. Igitur impigre conscensa naui, transmissoque Adriatico, Siculo, Cretico, Cyprio mari Palæstinam secundo cursu tenuere. Nec mora; barbarorum animis auro delinitis, Hierosolymæ sacrosanctum Christi sepulchrum venerantur. Inde fide publica, firmoque armatorum præsidio septi Nazarethum Galileæ urbem, quod navigationis caput erat, protinus pergunt. Ibi impensius inquirentes compertiunt ex incolis non tam re, quam verbo Christianis, domū natalem B. Virginis inde paulo ante sublatam: deducunt ad templum ab Helena Augusta olim sacræ domui circum-

circundatū: cernunt templi diuinitus per-
rupti ruinas: cernunt eisdem monstranti-
bus aream, vbi sacrosancta domus steterat:
cernunt fundamenta, recētia sanctę domus
auulsę vestigia. Dimensi longitudinē, ac la-
titudinē areę, fundamentorumq; crassitiē,
reperiunt omnia cum translata in Dalma-
tiam ædis, parietumq; mensuris, quas ad
id secū attulerant, prorsus congruere: tem-
pus quoq; augusti sacelli illinc ablati, aue-
ctique in Illyricum conuenire. Ergo effu-
sa cum lætitia, & gratulatione domum re-
uecti Frangipanio Prætori explorata re-
nuntiant. Ille enim uero tali nuncio admo-
dum lætus manantibus gaudio lacrymis,
Deo, Deiq; parenti grates ingentes agit:
quod se non solum viuente, sed propemo-
dum vidente, tantum miraculum extitisset,
tam euidentibus prodigiis, talium virorum
authoritate firmatum. Extemplo igitur ad
ædem Virginis solemnis, ac celebris indi-
cta est supplicatio: maximoq; peracta con-
cursu virorum mulierumq;. Ibi Alexan-
der Antistes pro concione ad populum rem
ordine exponit: ac Deum, Deiparam, mor-
tales omnes, immortalesq; contestans
propalam confirmat, nihil se compertis
affingere. Si secus sit non recusare, quo
minus cœlestis ira meritas ex ipso, expe-
tat pœnas. Nimirum hoc ipsos Dei matri

gratiores esse oportere, quo res pene incredibilis exploratior afferatur. Quas velut missas è cælo voces cum circumfusa audiret concio, repente ingenti gaudio efferri, nec temperare, quin gratulationibus lacrymisque ipsum confunderent dicentem. Perorationem Antistitis exceptæ preces auditorum, Deo, Deique matri grates, quibus signis, quibus vocibus poterant, agentium. Mirum quanta illi viro hæc nuncianti, affirmantique fides fuerit, non apud incolas solum, sed etiam apud externos: quantumq; talium virorum testimonio, frequentia religionisq; sacrosanctæ accesserit Cellæ. Nec deerant crebra, illustriaque miracula, cum vndique ægri membris capti, energumeni adessent. Defuit tamen, qui ea sigillatim rite consignata litteris proderet. Crescebat cum populorum miraculorumq; frequentia, religio loci, crescebat & cultus. Augustissimæ quippe Ædis insidens accolarum animis cura (cum interesse supplicantium precibus Virgo ipsa videretur) tanta religione omnium pectora imbuerat, vt eum locum à Deipara incolæ, non solum diligere existimarent. Itaq; natalem Virginis domum, ipsamq; Virginem quibuscunq; rebus sciabant, poterantque certatim colere, & ornare cœperunt. Cæterum benignæ voluntati facultatum tenuitas obstabat. Proinde
ab

ab eis pie magis, quam munifice est ornata. Mox etiam longinquorum populorum concursibus celebrari, honestariq; cœpta. Gliscebatur in dies rumor fortunatæ domus natale B. Mariæ tectum diuinitus ad Terfactum è Galilæa deportatum: missos Nazarethum spectatæ fidei, virtutisque viros rem perspectam, ac testatam attulisse. Exciuit ea fama non Illyricos solum remotiores; sed Istros, Croatas, Bosnios, Seruios, Epidaurios cæterosque eius tractus longe, ac late patentis populos, ad tantum miraculum, donumque visendum. Multis quoque eorum præsens Virginis auxilium in dubiis, aduersisque rebus oblatum augebat in dies celebritatem loci. Enimuero Illyrici sacra Domus accolæ gaudere concursu populorum: gestire suam regionem apud exterarum gentes, ac nationes ingenti gloria esse: credere se diuino iudicio cæteris gentibus esse prælatos humanæ arrogantis vitio, cælestia dona meritis hominum magis, quam Dei benignitate æstimantis.

Demigrat ex Illyrico ingenti cū luctu Dalmatarum. CAP. V.

CÆterum haudquaquam diuturnum gaudium, ac donum Illyricis fuit. Quadriennio non toto (deerant quippe menses quinque) interiecto, sacrosancta Ædes

Ann. Flum.

Hier. Ang.

ex ipsorum finibus cessit: causa in incerto est; alij aliam tradunt. Ergo siue quod ab accolis minus impense, quam dignum erat, coleretur; seu quod ab initio ad breue illius gentis solatium Beata Maria diuersorium ibi potius, quam domicilium collocasset; siue vt Italianam Christianæ religionis arcem bellis, cladibusque afflictam præsentis refoueret ope; repente Dalmatis nil tale opinantibus, cœleste munus aufertur: deferturque in Italiam, haud maiore Italico- rum bono gaudioque, quam Dalmatarum damno atque luctu. Namque vbi diuinum illud pignus, augustissimamque Deiparæ cellam alio auectam famâ vulgavit; enimvero Tersactenses, finitimosque circa populos tam inopinatæ rei admiratio ingenti stupore defixit. Inde sanctissimæ domus desiderio stimulante, lymphati discurrere: concessum ademptumque à Deo munus, quacunq; eorum patebat regio, oculis diu, ac voce quæritare. Posteaquam id nusquam apparebat, nec quo tandem migrasset, constare poterat; promiscua virorum, mulierumque multitudo orbitatis dolore icta mœstum paulisper silentium tenuit. Tum verò emerso ab stupore animo, effusi simul omnes in lacrymas, querelasque ingens suæ gentis vulnus prodere infinita lamentatione cœperūt. Nimirum illud cœleste donum

ipsis

ipsis ostensum, aliis traditum. Illud Dalma-
 tiæ perfugium, illud ægrorum auxilium,
 illud miserorum solatium, illud decus, ac
 præsidium nationis sibi creptum: talem pa-
 tronam Dalmatis, talem tutelam ademp-
 tam finitimis gentibus. Vtique ipsos indi-
 gnos tali pignore fuisse: minore id ab se re-
 ligatione, minore studio, quam par foret, cul-
 tum; sed quam tandem vbiuis gentium reli-
 gionem, quod studium, quem cultum cœ-
 lesti illi; præcellentissimoque dono parem
 esse posse? hæc si causa mutandæ sedis fuerit,
 ubicunque confederit, subinde sedem mu-
 tandam fore. Hæc, & alia pro se quisque me-
 morant, quæ præsens damni sensus, dolor-
 que subiicit haudquaquam relatu facilia
 scribenti. Ad vltimum lamentandi defati-
 gatione magis, quàm satietate victi, ad Fran-
 gipanium frequentes cocunt; integrato-
 que fletu, auxilium ab eo, & consilium pe-
 tunt. Ille, & si communi vulnere ictus, mœ-
 stusque plusquam pro virili parte, egebat
 ipse solatio; vicit tamen animum, & mœro-
 re dissimulato, populi luctum sua authori-
 tate, sapientiâque absterfit. Graue utique da-
 mnum acceptum esse, & quo vix maius vllum
 accipi potuerit ab irato Deo: ut nullæ lacry-
 mæ, nulli gemitus, eiulatusve exhaurire ani-
 mi dolorem queant. Cæterum immerito
 ipsos tãtopere queri. Cœlestis doni vsuram
 à Deo

à Deo datam nulla præstituta die. Proinde non esse, cur quererentur repetitam, cum voluisset is, qui dedisset. Quin potius grates agerent Numini de concessio aliquot annis vsu tanti, ac tam frugiferi pignoris; & præsens incommodum præteritorum commodorum memoria compensarent. Porrò daturum se operam, vt ademptum diuini muneris fructum aliqua ratione reuocet, tantiq̃ue boni desiderium leniat. Quippe in ipsis sanctissimi sacelli vestigiis consimilem Ædem B. Virgini excitaturum: quæ simul posteris tantæ rei monumentum foret, simul ipsis tam grauis damni solatium. Considerè vtique se, etsi absit natalis Domus B. Mariæ, eius opem non defuturam. Nec Prætoris dicta magnificētiora factis fuere. Paucis annis, ipsius ære sumptuq̃ue noua Ædes Deiparæ dicata in iisdē stetit vestigiis. Templum insuper Ædi circumdatum est opere, cultuq̃ue magnifico. Quod hodie exstat haud clarius Frangipaniorum munificentia, quam tanti miraculi monumentum. Nec verò conditoris vocem B. Virgo irritam esse passa: crebra inibi deinceps edita miracula, & illam sedem Deiparæ cordi esse, nec eius Illyricis deesse præsidium satis ostendunt. Id templum hodie Franciscanis, qui ab Obseruantia nomen accepere, commissum est, celebritate ac fama illis locis clarum.

clarum. Cæterum eares Dalmatis Nazarenæ domus desiderium, non tam expleuit, quam accendit. Namq; ab eius discessu annus iam agitur trecentessimus. Et tamen illi adhuc tanti erepti boni memoria, haud secus, ac recenti vulnere, ingemiscunt. Argumento est, quod cateruatim quotânis transmissio Adriatico mari, Lauretum ventitant, non magis B. Mariæ incunabula venerantes, quam orbitatem lamentantes suam. Quorum solemnes illæ voces, REVERTE-RE, AD NOS MARIA, REVERTE RE, haud parum ostendunt, eorum desiderium æternum fore, cum trecentorum annorum spatio nulla sit lenitum ex parte. Eædem porro voces testes haud dubiæ sunt Nazarenæ domus ex Illyricò in Italiam asportatæ.

Dalmatarum desiderium Sacros. Domus.

In Picenum aduecta Recinetensem insidet sylvam. CAP. VI.

Coeleste autem hoc donum mira oportunitate transmissum Italiæ est anno M. CC. XCIV. qua tempestate funestis Velforum, Gibellinorumque factionibus diuisa, odiis bellisque plusquam ciuilibus tota flagrabat. Igitur ipso interregno, quo Bonifacius VIII. Pontif. Max. creatus est. Quarto Id. Decembris, insigni ac sempiternæ memoriæ commendando die, Virgo Deipara pacem, salutemque Italiæ ferens in Piceno

Prap. Ter. Hier. Ang.

Piceno suæ domui sedem optavit. Picenum regio Italiæ est haud ignobilis, & satis opulenta, è regione Dalmatiæ sita, interiecto Adriatico mari, quod etiam superum appellatur. Ergo sacrosancta domus è Dalmatia trans Adriaticum sinum (qua traiectus patet millia passuum ferme C.) in Picenum delata; confedit in Recinetensis agri sylva, mille circiter passus à mari. Ea sylva matronæ cuiusdam Recinetensis erat diuitis iuxta, piæque; Lauretæ nomen fuit. Cuius deinde nomine Lauretana ædes appellata immortalē vicissim reddidit celebritatem ei, vnde nomen acceperat. Tenet fama (nec vana est fides) venienti Deiparæ domicilio arbores obuias, velut venerabundas inclinasse se: ac deinde pronas perstitisse, quoad æuo, ventis, ferro procumberent. Proinde dum staret nemus (quod hodie excisum est) inclinatas ad ædis aduentum, longo ordine arbores monstrari solitas peregrinis, tanti miraculi testes. Recens est adhuc memoria. Narravit mihi haud dubia fide vir, ab se complures illarum arborum non ferè amplius viginti ab hinc annis, nec semel, nec sine admiratione conspectas: toto videlicet trunco pronas eas fuisse, ac proclinas versus mare, qua sacrosancta Domus in destinatam sylvæ sedem sublimis inuecta transierat. Easdem porro arbores,

exci-

*Arbores ad
S. ædis ad-
uentum in-
clinantur.*

exciso etiam saltu superstites diu fuisse, religione tutante. Demum annis ab hinc circiter XX. rusticorum accolarum inscitia cæsas, ne impedimento arationi forent. Intempesta nox erat, cum Virginis domus vacuum sylvæ spatium infedit. Custodiebant tum armenta Recinetensium in proximo saltu pastores, diuisis inter se de more vigiliis; cum subito lux sacræ circumfusa domui excubantium oculos à repente conuertit. Mirum eis videri, nouum in solitudine illa tectum, & quidem luce cōspicuum subito extitisse. Et fuit inter eos, qui eam conspexisse se diceret, cum sublimis supra mare ferretur. Igitur sociis ad spectaculum excitatis, primò multa inter se (vt est admirantium mos) sciscitari: inde mutuis se vocibus ad rem explorandam accendere: omnesque pariter id quod erat, coniectare cœperunt, ibi aliquid esse diuini. Accedunt, tectum subeunt. Limen ingressi cohorrescere primum animos, mox inusitata quadam dulcedine perfundi sentiunt. Itaque venerabundi precibus reliquam exegere noctem, quæcumque sub tecto erant, intentius contemplantes. Prima inde luce, ex iis nonnulli Recinetum (aberat ab eo loco millia passuū ferme quatuor) iter intendunt: quæ viderint, dominis nunciant. Tota res primo ob authorum simplicitatem, cum ipsis authori-

thoribus spreta: vana scilicet ab eis afferri putabant, & fortasse obiectam in somnis imaginem. Pastoribus deinde omni asseueratione affirmantibus, enimvero oculos facturos fidem, si vellent; domini magis velle credere, quam audere. Ad vltimum, ne aut creditum temere tam insolitum miraculum rusticorum hominum testimonio, aut pro vano prætermisum, quod verum esset, ipsorum incuria videretur; illis comites addunt se, quid tandem rei foret, exploraturi. Vbi ventum est in demonstratum nemoris locum, & pistorum fides extitit; vix satis oculis, vix sibi quisque credebat. Certe illam Ædem ibi nunquã antea visam: nec recens conditam, quod eius vetustas satis ostendat: diuinitus vtique aliunde aduectam, aut cœlo delapsam. Talia admirabundi inter se mussitantes propius accedunt: tectum cernunt non tam specie, quam antiquitate insigne: mirantur adeo vetustum edificium stare nullis innixum fundamentis, nullis suffultum adminiculis. Mox suspensis animis limen intrant. B. Virginem IESVM puerum manibus complexam supplices venerantur. Nec pietatis defuit fructus: tantus repente eos lætitiæ mistus horror incessit, vt nusquã in omni vita præsentius Dei numen sensisse se dicerent. Confestim igitur in urbem citato recurrunt gradu, diuinum
munus

munus inter se sibi, & patriæ gratulantes. Præcipuum Lauretæ matronæ gaudium fuit, cuius saltum diuina illa ædes infederat. Ut primum urbem tanti miraculi fama peruasit; velut signo dato, mirus hominum cuiusque ordinis, ac generis insolito spectaculo oculos implere cupientiū concursus fieri in Syluam. Non pueri, nō puellæ, nō senes, non debiles domi cōtinere se posse. Ægri quoque relictis grabatis, adrepere, visendi cupiditate, ut sit, vires subministrante. Plerique impetu quodam ardoris ruentes certatim ante alios prouolabant, ut tale spectaculum oculis capefferent primi. Quo propius perueniendi spes admouebatur, hoc magis concurrentium multitudo, visendi que cupido crescebat. Vbi verò sacrosancta sedes, cuius conspectum rami arborum interseperant, in apertiores saltum ingressis subito apparuit; confestim omnes in vnum conuolare cœperunt: tantique vndique ex syluæ semitis repente concursus facti, adire, contingere, osculari sanctos parietes cupientium, ut se mutuo prementes pene alij super alios corruerent. In augustæ sedis ingressu, dum venerabundi salutant Virginē, ingenti religione perfusi lacrymarū vim profundunt: consilia incunt melioris vitæ: ab eo loco diuelli nequeunt. Inter hæc ingentes vndique ægrorum præcipuè, ac debiliū clamores

Recinetensium cōcursum.

C

exau-

exaudiri, confusis vocibus patronam, matrem, cœli reginam, Dei parentem appellantium: valetudinemque ac sanitatem crebris exposcentium precibus. Nec voces vanę, nec preces irritę cadebant. Protinus depulsis morbis, restitutisque viribus multorum, diuina vis extitit. Tum vero ingeminari clamor cœptus agentium Deo ac Virgini grates, & cœlestem vim, opemque prædicantium in se ipsis expertam. Ergo, vt Recinetensibus diuinę lux liberalitatis affulsit; certatim sanctissimę Virginis cella coli ab eis, celebrarique cœpta est. Sed priuata inter publicos honores, Lauretę studia eminebant: ex quo Ædi Lauretanę deinde nomen factum. Fama interim (qua nihil talibus in rebus est celerius) ad finitimos populos discurret, Lauretanam ædem miraculis inclytam ferens. Extemplo igitur, prout sua quemque religio, aut necessitas stimulabat, ad nemus accurrere, adducere, aut deferre ægros necessitudine aliqua iunctos, opem poscere, vota facere cœperunt. Voti eos compotes fuisse, & ipsorum Deo, ac Deiparę grates agentium voces, & votiurę deinde tabellę de parietibus vulgo suspensę docebant. Facilis quippe, ac potens patrona Dei mater apud Deum erat: quę & viam impetraturis ostenderet, & vltro opem salutemque supplicibus impetraret. Porrò confluentium

*Laureta
Glu domi-
na Laure-
sana adi
nomen de-
dit.*

tium populorum religionem commenda-
bat loci solitudo. Nulla tum erat in sylua
domus, nullum hospitium, nullum saltem
receptaculum, præter arbores, quæ nudatæ
per hyemem frondibus, tectum peregrinis
parum hospitale præbebant. Videres homi-
nes, etiam opulentos domi suæ, ac delicatos
pernoctare sub dio, quamuis infesta imbri-
bus, frigoribus, niuibus, tempestate: popu-
los per contubernia diuisos circa sanctissi-
mam eodem super herbam inter arbores ve-
sci: humiq; cubantes, quã somnum, aut qui-
etem capere, quã psalmos, hymnosq; mo-
dulari sine vilo profus, aut ferarum, aut la-
tronum metu: adeo incensas pietas omnia
incommoda periculaque vincebat.

*E sylua transfertur in Collem duorum fra-
trum. CAP. VII.*

AT sempiternus humani generis hostis *Præp. Tera!*
tanto cœlestis Regine cultu, tantoque *Hier. Ang.*
Christianorum bono, haudquaquam lætus
effusam Picentium lætitiã, religionemq;
omni ope disturbare decreuit. Igitur ne
conualesceret pietas populorum, prius-
quã tantum loco religionis esset, quan-
tum futurum apparebat, occupat aduenis,
ac peregrinis inferre bellum. Erat B. Mariæ
facellum in loco deuio, ac mari proximo, &
frequenti sylua, procerisq; arboribus septo.

Adibatur semitis densa inter virgulta, arboreſque. Et pleriq; inermes ibant, ſatis ſibi præſidij in Virgine loci præſide reponentes. Ergo facinoroſi quidam proiectæq; audacię homines, non magis prædandi opportunitate illecti, quam ab infernis, vt creditum eſt, furiis inſtincti, ſemitas, que ad Ædem ferebant, obſidere, & circa denſis obſita virgultis loca, in obſcuris ſubſidere inſidiis cœperunt. Inde ſubito exorti venientes peregrinos excipere, adoriri incautos; pecunia veſtibuſq; , & ſi armis obſiſterent, vita quoque ſpoliare. Itaque breui totus ille ſaltus latrociniis, cædibuſque infeſtus, atque infamis, abſterritis aduenis, ad ſolitudinem eſt redactus. Iamque obſoleſcente in dies cultu, ſacroſancta Ædes euaneſcebat; cum Deus indignum ratus paratum ab ſe mortalibus perſugium ſalutis, inferni hoſtis ſcelere in perniciem verſum; tutiorem opportunioremque aduenis ſedem ſuo matrisque ſuæ domicilio delegit. Collis erat leniter acclivis mille fere paſſus ab eo loco, proprius Recinetum, non longe à via militari. Huc igitur ſacra domus octavo circiter menſe, quam lucum inſederat, ſublimis auferitur ab Angelis, & in collis ſiſtitur vertice. Poſſidebant eum collem communiter fratres germani duo Recinetenſes concordibus animis, qui cœleſti dono mirè læti ſanctiſſi-

mam

nam ædem coniunctis studiis colere cœpe-
 unt. Auxit loci mutatio, nouique miraculi
 fama, vt admirationem, sic religionem ac-
 colarum æque aduenarumque. Quippe, vt
 Lauretanam Ædem locum mutasse, & reli-
 cto obnoxio grassatoribus saltu, tutum à la-
 ronibus, opportunum peregrinis occu-
 passe collem distulit rumor; extemplo fini-
 mis populis eius reuisendæ cupidinem
 accendit. Proinde siue intermissam latroci-
 niorum metu tanti boni vsuram sarcire, si-
 ue nouam migrationem, quam auribus ac-
 ceperant, oculis subiicere cupientes, eò
 iumentis vndiq; studiis conuolant. Horum
 ceterique eandem ædem nuper in sylua colu-
 erant, quam nunc in collis vertice extra syl-
 uam colunt. Quo maior omnes admiratio,
 & stupor defixos tenebat. Ergo sacellum, &
 veteribus prodigiis, & mutatę denuo sedis
 miraculo venerabile, certatim accolę votis,
 precibusq; celebrabant. Grates inde, & Deo
 & Dei parenti pro se quisque agebant, quod
 religiosissimam sedem latrociniis violatam
 non abstulissent alio, sed in tuto colle statu-
 issent, opportuno aduenis loco. Porrò cre-
 scente in dies peregrinorum multitudine,
 cœpit augeri quotidie celebritas Ædis: pa-
 rietes votiuis tabellis, cęreis imaginibus,
 preciosis vestibus contegi: ara congestis vn-
 dique donis, pecuniaq; compleri. Sed aucta

facelli opulentia imminuit religionem eorum, quorum studia maximè augere debuerat. Itaq; avaritia breuiorem etiam, quàm in sylua fecerat, augustissimi facelli stationem in colle fecit.

Ex fratrum colle ob eorum avaritiã, discordiamq; demigrat. CAP. VIII.

*Prap. Tere.
Hier. Angé.*

ERat is collis (vt suprà demonstrauimus) communis duorum fratrum, qui primo sanctissimum domicilium, haud secus quàm par erat, sanctè, ac piè colebant. Felices si diuino munere ad cultum vti, quam abuti ad quæstum maluissent. Cæterū opulentioribus in dies donis religiosissimam ædem cumulari cum viderent; cupido angustos animos vicit, & religionem pietatemque penitus extinxit. Namque hæreditatem sibi vterque venisse rati, sacro auro, argentoque inhiare primo: inde stimulante avaritia, odio plusquam fraterno inter se diffidere cœperunt. Ad vltimum, dum vterque ad se emolumentum trahit, cum altercatione congressi, ab irarum certamine ad arma venere. Iamq; haud procul erat, quin germani fratres se, augustissimamque Deiparæ cellam (adeo nihil sanctum avaritię est) fraterno cruore respergerent; cum Deus tantum facinus, sublata facinoris causa, præuertit. Ergo non minus fraternæ discordiæ, quam

quam syluestri latrocinio infensus, mater-
nam domum ad iactum ferme sagittæ ab eo
loco in proximum collem, versus mare sub-
mouit: atq; in ipsa via militari, quæ ducit ad
portum Recinetensem, locauit, à mari mil-
lia passuum circiter duo. Ita, & discordiarū,
& latrociniorum materies adempta; ac sta-
bilis aliquando, ac certa sedes capta. Stetit
sacra Domus in colle fratrum paucos scili-
cet menses: constat quippe nōdum verten-
te anno, post eius in Italiam aduentum, in
eo colle, vbi nunc visitur, confedisse. Ita in
agro Recinetensi ter intra anni vnus spa-
tium, siue accolarum vicio, seu potius diui-
no consilio, sedem mutauit. Intra quin-
quennium verò post eius è Galilæa disces-
sum, quatuor loca suis vestigiis nobilitauit.
Nec tamen mutatis locis religionem muta-
uit, sed magis, magisq; auxit.

*Vestigia locorum, quæ sancta Domus occu-
pauit. CAP. IX.*

ETextant his omnibus locis hodie haud *Hier. Angl.*
dubia rei argumenta. Nicolaus quippe
Frangipanius (vt suprà ostendimus) no-
uam ædem Nazarenæ parem, ac geminam
in iisdem vestigiis, vbi illa steterat, ab se ex-
structam magnifico circumdedit templo.
Id templum S. Mariæ à Tersacto vocatur,
vel veteri sanctissimi sacelli memoria, vel

C 4

nouis

ncuis miraculis nobile. Et in eo templo ad
 ianuam assimulatæ Nazarenę Domus egre-
 gium Nicolai Frangipanij monumentum
 hodie visitur; qui templi conditor pro sua
 erga natalem Virginis domum eximia reli-
 gione, proximū illius vestigiis sepulchrum
 elegit sibi, posterisq; . Quin etiam marmo-
 rea inibi tabula exstat perantiqua tanti mi-
 raculi ad posteros testis. In qua incisum:
 HIC EST LOCUS, IN QVO OLIM FUIT
 SANCTISSIMA DOMVS B. VIRGINIS
 DE LAVRETO, QUÆ NVNC IN RECI-
 NETI PARTIBVS COLITVR. Harum e-
 go rerum authores habeo haud dubiæ fidei
 viros complures, qui mihi se vidisse narra-
 runt. Eo autem loco, vbi primum in Pice-
 num delata confedit, quamdiu sylua stetit
 (stetit autem vsque ad annum sæculi huius
 ferme LXXV.) haud obscura exiterunt æ-
 dis ablata, miraculiq; indicia. Quippe
 area, quam sacra occupauerat Domus, nite-
 bat semper vernantibus herbis floribusq;
 cum omnia circa densis obsita virgultis, ac
 sentibus horrent. Nec dubia res: author
 est Hieronymus Angelita in Virginis Lau-
 retanæ historia, quam Clementi VII. Pont.
 Max. dicauit eo ipso tempore, cum hoc vi-
 sentibus miraculo erat. Visebantur pariter
 cum area sanctorum parietum solo impres-
 sa vestigia, sanctitatem & quasi diuinum
 quid-

quiddam spirantia. Id adeo ipsemet accepi à Raphaele Riera spectatissimæ fidei, ac religionis viro, qui Ædis vestigia, atque areæ nitorem sæpius magna cum voluptate se spectasse memorabat. Cæterum exciso nuper nemore, ac solo arationi destinato, eximia illa amœnitas ab imperito rerum agricola, & fossione, & satu olerum violata defecit. Itaq; ad retinendam loci religionem, ab eodem illo Riera in ipsis vestigiis quoquo versus parietes paulum à terra sunt excitati, siue monumentum ad posteros, ibi olim Lauretanam stetisse Domum; siue aduersus pecudum, & rusticorum iniurias munimentum. Vidi ego ipse, & inspexi locum cum hæc ipsa litteris proderem: animaduerti parietibus illis aream includi, & longitudine, & latitudine Ædi Lauretanæ vsquequaque partem. Areæ porro solum cætero circa solo simile, amissa insigni illa amœnitate, quã habuerat prius, quàm sanctitatem loci rustica temeritas violaret. Verum enim vero ita amisit amœnitatem, vt retineat religionem. Hodie religionis ergo à multis visitur, à pluribus etiam viseretur, nisi vulgo ignotus esset locus. Olim quidem, cum esset siue ob insignẽ illam amœnitatem, siue ob commoditatem viarum notior, adeo coli à peregrinis solebat; vt nemo ferè Lauretanę Virginis cellam se adiisse

crederet, qui non illa quoq; prima eiusdem cellæ vestigiâ coluisset. Deuius omnino est locus, atque auius: neque enim certis semitis additur; & perito itineris duce opus est. Distat ab oppido Laureto mille ferme passus, tantundem etiam à mari, non tam recta regione, quam per anfractus semitarum. Situs est inter montem Vrsum, & Musionem fluuium, pari fere interuallo, atq; inter Lauretum, & mare. Vulgo Banderola dicitur, fortassis ex vexillo, quod olim ex arbore quapiam eminebat pariter omnibus conspicuum, vt sacrosancti sacelli in nemore latentis sedem peregrinis venientibus, & nautis præter eam oram nauigantibus significaret. Certe paruum vexillum Itali Banderolam appellant. Propter sacram aream, quam dixi, puteus est ingens, qui perennes, & haurienti faciles subministrat aquas. Insolitam illam putei amplitudinem ad ingentis alicuius multitudinis, id est, ad populorum illuc confluentium vsu conditam sentias. In colle porro duorum fratrum obscuriora argumenta cernuntur. Namque is collis ad ædificiorum commoditatem, oppletis conuallibus, æquatus, coædificatusque est, cum Lauretum oppidum conderetur. Locus tamen, aut loci potius vestigium monstratur. Extra priuatarum ædium parietem extat rudis quædam, metæ instar, turbi-

turbinata particula excisi collis, tecto modico insignis. Id vnum superest capte inibi, desertæq; à B. Maria sedis indicium. Domus cui vestigium hoc adhæsit, non procul Pontificiarum ædium ianua, ad dexteram ingredienti sita, Laureti oppidi velut vmbilicus est. Ac procedens inchoatâ Pontificiorum tectorum pars totam ferme illam regionem occupabit. Sed tum quoque (vt reor) aliquod relinquetur monumētum rei, lociq;: ne tam memorandę rei vestigium intereat.

Præcipuus locus, situsque admirabilis Aedis Lauretanae. C A P. X.

CÆterum in illis locis sedem sibi Deipara Virgo delegerat ad diuersandum magis, quàm ad habitandum, minimè scilicet diuturnam. Quippe cum eo demum loco, vbi nunc est, ab initio sedem animo destinasset stabilem, & (nisi incolarum, accolarumue aliquod delictum obstet) vt speramus æternam. Neque enim ambigi fas est, quin Dei mater, & Dalmatarum in Illyrico indiligentiam, & immanitatem latronum in sylua, & in communi duorū fratrum colle fraterna odia, vt prouidere à principio, sic vitare potuerit. Nimirum illa istarum rerum satis gnara, ex quo primum tempore Nazaretho Domus excessit, relicto natali solo, hunc sibi locum elegit, vbi stabilem, ac
per-

*Causa mul-
tiplicis mi-
grationis.*

perpetuam figeret sedem. Verum enim ve-
ro opus fuit ad fidem tam insolito, inaudi-
toque antea miraculo affirmandam, eiuf-
dem miraculi frequentatio: vt rem per se
incredibilem crebra intra paucos annos lo-
ci mutatio credibilem faceret. Qui enim
ambigerent deinde mortales, an domus illa
è Galilæa esset aduecta, cum eandem illi ipsi
audissent suo æuo, ex Illyrico in Picenum
migrasse, qui vidissent in ipso Piceno intra
spatium vix mille passuum, anno nondum
circumacto, ter mutasse sedem, locumque?

*Prap. Tere.
Hier. Ang.*

Incidit quippe tertia hæc, & postrema mi-
gratio in annum à Christo natuo M. CC.
XCV. qui aduentum sacræ Domus in Ita-
liam est consecutus. Operæ autem pretium
est de admirabili eius situ cognoscere. Situs
enim ipse sacrosanctam illam sedem non
humana, sed diuina prorsus arte, manuque
locatam facile declarat. Sita igitur est, si qua
vsquam, ad quatuor cœli mundi que regio-
nes, ex Mathematicorum disciplina. Neque
id solum, sed ex veteri etiam Sanctorum Pa-
trum instituto, qui aras sacrarum ædium ad
solis spectare ortum iubebant. Namq; an-
terior paries, vt fenestra visitur Angeli in-
gressu (vt ferunt) nobilis, ad occidentem
solem vergit: posterior, vbi ara est ante B.
Mariæ simulacrum posita, vnum ferme
orientem spectat, adeo quidem directo, vt

per

per vtrumque æquinoctium, decem circiter dierum spatio, sol oriens posteriorem, occidens anteriorem aspiciat partem. Itaq; sub occasum sol per eam, quam dixi, fenestram ingressus ad B. Virginem velut vespertinus saluator accedit, quando matutinus esse nequit obiectu parietis exclusus. Id adeo etiam post sacram Domum templo inclusam obseruatum ferunt, priusquam obuersa templo facies Pontificiæ Domus obiiceretur ab occasu. Cæterum non dubito quin eius ianua (perfecto deinde opere) patefacta, illud idem solis Deiparam à templi aditu, per facelli fenestram quodam modo salutantis, sit præbitura spectaculum. Sinister porro sanctissimi facelli paries ad septentriones vergit, dexter ad meridiem. Ac proinde Pontificalium tectorum porticus sane magna, ad meridiem versa (B. enim Virgo suæ cellæ situ situm Põtificiarum ædium velut præscripsit architecto) quotidie cum aduersum recta excipit solem, meridiem haud dubium indicat. Hunc autem tum admirabilem sanctissimi facelli situm non casu occupatum, sed diuino quæsitum consilio, ¶el illud argumento est, quod in ipsa quoque sylua, eundem plane situm à B. Virgine optatum (vt egomet intentius obseruauit) vestigia, quæ exstare diximus, satis ostendunt. Idem fortasse in colle fratrum

Sol per æquinoctium Lauretanã Virg. quodam modo salutat.

acci-

accidit : nam ex obscuris vestigiis iudicari non potest. Fortassis idem quoque in Dalmatica fede vsu venit : nihil enim comperti habemus. Sane res ipsa consentanea est. Sacrosanctam quippe domum duo præcipua mysteria, ortus B. Virginis, & æterni Verbi conceptus insignem fecere: quorum ille ferre in autumnale, hic in vernū incidit æquinoctium. Igitur haud immerito eam sol per vtrumque æquinoctium lustrat, sic profusus vt vel illorum mysteriorum memor, & sub ortum & ante occasum Deiparem Virginē pene ambitiosè adire, & quodammodo salutare videatur.

Dalmatarum indicio Picentes natalem B. Virg. Domum penes se esse cognoscunt. CAP. XI.

SED vt ad rerum ordinem, vnde egregij situs admiratio auertit cursum historiæ, redeamus; mira primo Recinetensibus noua Ædis migratio videri; deinde etiam grata, iucundaque esse. Namque multiplicato trīna migratione miraculo, vt creuit fama, & admiratio loci; sic Deus Parentis suæ venerationem apud accolas pariter, & externos auxit. Vtique cum sub id tempus nunciata Nazarena, Dalmaticaque; eiusdem Domus migratio Picentium animis ingentem incussisset metū, ne sacra Ædes ipsos, quoque præ-

*Præp. Tere.
Hic. Ang.*

præfertim duobus iam locis violata, aliquãdo defereret. Iamdudum per mercatores, Ædes Lauretanæ rerumque admirabilium fama in Illyricum perlata, Dalmatas nonnihil suspicantes ad inclytam miraculis Ædē visendam, Picentiumque pietatem æmulandam accenderat. Dalmatarum ergo nonnulli Lauretanum contemplati sacellum (vt erat recens Illyricæ migrationis memoria) haud ægrè scilicet agnouerunt. Itaque obortis lacrymis, venerationis munere perfunguntur. Mox velut refricato vulnere, ac desiderio ex amissi boni conspectu ingemiscentes, suum detrimentum effusè deplorare cœperunt. Ædem illam, quæ tum in Piceno tanto mortalium concursu celebraretur, partibus fermè populorum studiis nuper in Dalmatia celebratam. Natale illud Virginis tectum Illyricis primum è Galilæa diuinitus missum, quo tum Picentes transmissio è Dalmatia fruerentur. Id & cœlesti indicio enunciatum Dalmatis, & destinatis in Galilæam certis hominibus exploratum. Agnoscerent proinde, & impensius colerent Picentes cœleste donum; ne quod aliis euenisse audiant, ipsis eueniat; & cuiusmodi tandē illud munus sit, carendo magis sentiant, quam fruendo. Se quidē nequaquam desperare (si optatis vota respondeant) illam ipsam Virginis Domū in Illyricum,

cum, vnde paucis ante annis abierit, redituram. Hæ & aliæ tales Illyricorū voces, quòd nouæ ad Picentium aures acciderent, (non dum enim quicquam de Nazarena, & Dalmatica migratione fando audierant) à ple-risque pro vanis habitæ, irrifè que. Cæterum breui noua res diuinitus oblata eas esse veras ostendit.

Heremita B. Mariæ monitu Picentes ad rem explorandam impellit. CAP. XII.

*Fræp. Ter.
Hier. Ang.*

COLLIS est nemori, ac fedi, quam in Pice-no primam Virgo Deipara elegerat, fati-propinquus. Montem Vrsū incolæ appellānt. Huc receperat se paucis ante annis homo solitarius egregia sanctitate, sacro-sanctæ cellæ propinquitatem secutus: nomen non proditur. Illum ipsum fuisse Paulum à Sylua, cuius deinceps mentionem facturi sumus, vt credam, inclināt animus. Is igitur, vt erat B. Mariæ vnice deditus: ad Lauretanam eius sedem ventitabat quotidie: pluresq; inibi precibus extrahebat horas. Intererat auidè miraculis, quæ Virginis ope patrabantur, aut patrata narrabantur ab aduenis. Multa etiam subinde audiebat, quæ à Dalmatis ferrentur haud dubiis vulgata sermonibus: non nunquam ipsos audiebat Dalmatas suam vicem lamentantes, deslentesque nationis suæ orbitatem, crepta natali

natali B. Virgnis domo, præfentiq̄ue tantæ patronæ præfidio amiffo. Pius heremita cæteris B. Mariæ laudibus lætus, vbi natalem illam Virginis domum efle accepit, obftupuit. Enimvero illi res pene incredibilis, fed tamen digna vifa, quæ fuma exploraretur ope: vtpote cum tanta res explorata, atque comperta Ædi Lauretanae, cui ipfe mire fauebat, ingens nomen, ac decus effet additura. Ergo hominem veri fciendi, religionifque erga B. Virginem augendæ auidum cupido ingens cepit; verum, vanum ne id effet diuinitus cognofcendi. Nec mora: inedia, cilicio, verberibus corpus afflictare, mentem in preces effundere, nihil eorum omittere, quibus fperaret Deum placari, conciliariq; poffe: præcipuè orare, atq; obteftari Deiparam Virginem, vt quid tandem facelli illud effet, aut vnde effet, certo aliquo indicio declararet: Nec incenſæ eius pietati, votoq; Virgo defuit. Alter agebatur annus à facra Æde in Italiam aduecta cum per fomnium ei Beatæ Mariæ fpecies offerretur, quæ bono illum animo efle iuffum docet, fe domicilio, quod in terris olim habuerit, in Italia fedem, elegiffe. Id quippe, quod negligentius coleretur è Galilæa in Dalmatiam, inde in Picenum, Dei nutu, cœleftium ministerio deportatum: ibi femet genitam, ibi diuinam concepiffe prolem. Id-

*S. Domus B.
Maria in-
dicio agno-
fcitur.*

D

circo

circo illam ædem Deo semper, sibiq̄ue cor-
 di fuisse, ac fore. Addit cætera, quæ Alexan-
 dro Tersactensi Antistiti (vt antea dictum
 est) exposuerat in quiete. Ad extremum ad-
 iungit, id donum superûm concessu, ac mu-
 nere singulari, Picentibus atque Italis da-
 tum, vtique in tantis calamitatum procel-
 lis, malorum solatium, veniæ pignus, pacif-
 que: in cæteris deinceps mortalium pericu-
 lis, & ærumnis per fugium omnium gen-
 tium, præsidiumq̄ue certissimum. Proinde
 abiret, & hæc Recinetensibus finitimisque
 populis nunciaret. Ille somno excitus, &
 cœlesti indicio mire lætus extemplo B. Ma-
 riæ mandata exsequitur. Ac primo Recine-
 tum profectus Primoribus ciuitatis visum
 enerrat, cætera exponit: Mariam ipsam sui
 sermonis authorem nominat. Recinetensi-
 bus stupore defixis, alios deinceps populos
 strenuè percurrit, eadem ingenti animi ar-
 dore denunciens. Id Picentibus vanum pri-
 mo somnium visum: & author à multis pro
 somniatore habitus. Deinde verò, quo-
 niam de dato ademptoque diuinitus Dal-
 matix sacello, Dalmatarumq̄; Ædem Lau-
 retanam agnoscentium testimonio, obscu-
 ra quædam per eos dies fama emanarat; col-
 legere sese, ac tantam rem minimè negli-
 gendam existimarunt. Et recens eos admi-
 ratio stimulabat, quod eandem ædem ter

vno anno sedem in agro Piceno mutasse meminerant. Ergo internuncij vltro, citroque missi : ac demum Recinetensibus auctoribus, communi Picentium consilio decretum, vt ære contributo, certi homines in Illyricum, inde in Galilæam mitterentur rem oculis, certisq; indiciis exploraturi.

Sexdecim viri in Dalmatiam, & Galileam missi adfirmant miraculi fidem.

CAP. XIII.

IGitur sexdecim viri fide, religione, auctoritate præstantes ex omni Piceno lecti. His datum negotium, vt Dalmatiam primum, inde Galilæam explorantes, rem omnem intentius inuestigarent : & de natali B. Mariæ domo, quæ illis locis fuisse diceretur, comperta omnia domum referrent. Consectim illi, transmissio Adriatico sinu, Tersactum delati accolis aduentus causam aperiant sui. Ardebant dolore ex recenti adhuc vulnere Dalmatæ omnes. Talis ergo boni amissi recordatione ingemiscentes summum eius desiderium vocibus, ac lacrymis testabantur. Legatis amice rogitantibus aream monstrant, quam B. Virginis Domus insederat : atque inibi geminam illi, ac similem ædem, rei monumentum, exstructam. Et simul integrato fletu, queruntur, ea sola Illyricis cœlestis doni reliqua esse vestigia.

*Præp. Tere.
Hier. Ang.*

Aliis tam diuini muneris concessam gloriam, sibi tantum famam relictam. Itaq; Picentium legati Ædis Lauretanæ mensura, quam secum ad hunc usum attulerant, quæ versus ducta, quod vacuû erat spatij, id Lauretanæ Ædi prorsus congruereprehendunt. Scitati inde tempus amissi sacrosancti sacelli comperiunt, id eodem planè tempore Illyricis ereptum, & Picentibus datum. Re satis explorata, cum vtriq; commemorassent præcipua vtrobique edita miracula, manantibus certatim lacrymis diuelluntur, alteri desiderio mœsti, alteri lætitia gestientes. Legati igitur è vestigio vela faciunt, transmissio mari supèro, ac Siculo, & Corcyram, Cretam, Cyprum celeriter præteruecti in Palæstinam secunda tempestate perueniunt. Cæterum cum iter tutum non esset, vagantibus passim per totam Syriam Turcicis armis; pecunia præsidium emunt, quo in Galilæam perducantur, ac deinde reducantur ad nauim. Ergo augustissimum Christi sepulchrum Hierosolymæ venerati in Galilæam ire pergunt. Nazarethû vt uenere, natalem B. Mariæ inquirunt domum. De Christianis, qui qualescunque supererant in medio nationis prauæ, sedulo sciscitantur. Ab his edocti, quæ vigente adhuc Christiana re in Syria, partim ipsi à maioribus acceperât, partim suis ipsimet oculis

lis viderant, ad optatum ducuntur locum. Reperiunt aream cum fundamentis auulsæ domus in solo relictis, quæ intentiore cura dimensi, omnia omnino cum Illyricis vestigiis, Ædisque Lauretanæ forma, ac parietibus conuenire comperiunt. Re vtroque gesta ex sententia, admodum læti conscendunt nauim: ac remenso mari, Anconam, vnde soluerant, reuehuntur incolumes. Protinus domos repetunt, Magistratibusque, ac Primoribus ciuitatum, vnde missi erant, comperta referentes, suam illis lætitiâ impertiunt. Et Recinetenses successu læti legationis, cuius authores fuerant, momentum exstare voluerunt. Rem omnem *Hier. Ang.* in publicas tabulas referre placuit, additis sexdecim Legatorum nominibus, testimoniisque, quo res testatior ad posteros foret. Earum litterarum exempla in priuatorum ædibus asseruata ad nostram vsque ætatem *Præp. Tere.* peruenerunt. Hæc autem per Legatos cognita sunt anno à Virg. Partu M. CC. XCVI.

B. Virgo Lauretana Patrona à Picentibus adoptatur. CAP. XIV.

EXtemplo fama, vt solet, strenuè finitimas vrbes pagosque discurret, sexdecim Legatos ex Illyrico, & Galilæa reuectos renunciaffe, manifestis compertum indiciis, Lauretanam Ædem esse eam ipsam domû,

vbi Dei parens genita sit, & ab Angelo salutata: nimirum eandem primum ex Galileæ in Illyricum, deinde ex Illyrico in Picenum diuinitus transportatam. Et per idem fermè tempus tertiam in agro Recinetensi migrationem eadem fama vulgauerat. Ergo plerosque mortales, velut nouo ex noua fama animorum ardore concepto, ingens cupiditas cepit cœlestis doni ad se inde vsque ab Oriente transmissi in noua sede visendi, colendi que. Omnes quippe ita rem vulgo interpretabantur, Deiparam Picentibus suam ostentasse tutelam. Proinde reliquum esse, vt ipsi in eius clientelam, fidem que committerent se. Confestim igitur ex omnibus prope oppidis incolæ plenis effusi portis, viisque ad Lauretanam Ædem contendere cœperunt. Nec firmi tantum, ac valentes procurrere, sed etiam ægri & imbecilli, neglecto medentium imperio, prorepere ipsi si possent, sin minus, ab aliis, vt cumque se iubere deferri. Cæterum ex plebisque Piceni vrbibus, oppidisque paulo opulentioribus, populi linteati pluribus agminibus, tanquam cohortes sub signis, incedebant insignibus coloribusque distincti. Qui certatim Deo, Deique parenti carmina canentes, symphoniarum, tympanorum, tibiariû cuncta circum loca festo complebât sonus. Hos deinceps misti mulieribus, pueri,

*Picentium
concursum.*

pueri, puellæque vno velut agmine sequabantur. Ad facellum Virginis, vt ventum est (quoniam loci angustia tantam hominum multitudinem excludebant) in ipso conspectu sanctissimæ Domus, submissis genibus tanti muneris largitorem vniuersi pariter adorant. Exinde ad agendas Deo Deiparæque grates versi, in tanta malorum, partim instatium, partim vrgentium mole, pacem ac veniam precibus exposcunt. Ipsamq; Dei parentem enixius orant, vt quoniam Piceno cladibus afflictæ voluntariam se Patronam obtulerit; Picentes in suam fidem, tutelamque recipiat; & volens, ac propitia suam semper sospitet gentem. Necinane tutlele, clienteleque nomen fuit. Ex eo tempore, & B. Maria certissimam se Picentibus Patronam, & illi vicissim se deuotos B. Maria clientes perpetuo præbuere, Lauretana eius Æde non solum ornanda, sed etiam tuenda.

*Sacra Domus cælestibus illustrata flammis
in dies magis celebratur. CAP. XV.*

NAm quotidianis in salute humanis corporibus reddenda miraculis, interdum accedebant prodigia cælestia haud dubie significantia Beatam Virginem Picentibus adesse. Visa non semel est per noctem subita de cælo effundi flamma, quæ primo velut pluribus sparsa locis coruscabat, deinde

Hier. Ang.

vno quasi facto agmine, ad Deiparæ cellam tendens omnia circum cœlesti luce complebat. Visum etiam sæpe crebris luminibus collucere tectum summa cum admiratione, lætitiâque intuentium. Angelorum manum ad cœlestis reginæ domum excubantium videre te crederes. Ergo Recinetensis Antistes, in cuius diœcesi is locus erat, ad religionem id pertinere ratus, pro officij sui ratione Bonifacium VIII. Pont. Max. tota de re certiolem facit. Impetrata ab eo Lauretani sacelli procuratione, optimum factu existimavit, laxare spatium aduenis. Ex templo igitur solum, quod circa Ædem erat, Recinetensium dono consecrat Virgini. Cum areæ spatio etiam loci celebritas aucta. Excipiēdis quippe hospitio peregrinis (qui ante id tempus conferti sub dio cubitabant in via) casæ primum, ac tuguria, inde tecta exstrui cœpta. Et quoniam dorsum inæquale vtriusque collis (interiacente præsertim conualle) haud sane commodam præbebat ædificiis sedem; duorum fratrum collis plus æquo eminens æquatus: conualle expleta: dorsum dilatatum, vt excitandis circa viam tectis æqui spatij satis foret. Ita breui haud infrequens, quâ syluestribus tectis, quâ domibus extitit pagus in dorso collis vtriusque porrectus. Pago Lauretum nomē inditum: vt ab eadem illa Laureta, quæ Beatæ Virgini vnicè

*Lauretum
pagus con-
ditur.*

unicè dedita fuerat, appellaretur ædes, pagusque. Hospitiorum opportunitas loci religioni iuncta mire hospitem, aduenarumque frequentiam auxit. Cui quidem noua subinde res celebritatis adiecit vel plurimum. Per id tempus Bonifacius VIII. Pont. Max. (cuius Pontificatum sacræ Domus in Italiam aduentus insignem fecerat) ingentibus terræ motibus, cladibusque partim illatis, partim impendētib; Italię commotus, ad auertendam cœlestem iram curas omnes intendit. Salubri ergo consilio secularem annum (Iubilæum vocamus) vel instituit, vel instaurauit, Apostolorum Petri & Pauli limina ritè aduentibus delictorum omnium indulgentiam largiens. Itaque ipso anno post Christum natum M. CCC. qui primus Iubilæi celebritate insignis fuit noui Pontificalis beneficij fama in omnes orbis Christiani regiones perlata incredibilem omnium gentium, totiusque occidentis exiuit sedibus suis molem. Quippe tanti vndique cunctarum nationum concursus ad Urbem facti aduenarum vt multitudinem Vrbs quamuis ampla vix caperet. Nullus pene dies abibat, quin Vrbs ducenta peregrinorum millia hospitio exciperet, præter innumerabilem multitudinem, quæ erat in via. Horum igitur plurimi præsertim quibus Recinetum minimè deuium erat,

S. Anton.

par. 3.

Platt. Bo.

nes.

Ioan. Villa.

lib. 1.

miraculorum fama exciti ad Ædem Laurentanam vtique diuerterunt, testes ac nuncij suis quisq; popularibus futuri eorum, quæ de tam inusitato, inauditoq; miraculo, non tam aliorum sermonibus accepissent, quam suis ipsimet oculis haussissent.

Parietes sanctæ Domui pro fulcimento adiecti recedunt: his tamen ample porticus applicantur. CAP. XVI.

*Hier. Ange.
Bapt. Mant.*

INter hæc Recinetenses tantis populorum concursibus accensi sacrosanctum facellum impensius colere, tutariq; instituerunt. Videbant parietes, & tenues, & perantiquos tot iam sæcula stare sine vlllo penitus fundamento. Ingens ergo eos incessit cura veritos, ne paulatim temporum iniuria, procumbentibus parietibus, augustissima orbis terræ sedes Virginis pessum iret, rueretque. Itaq; optimum factu rati, ædem specie ruinofam (quoad humana arte atque industria valerent) vndique communire, iactis, quantum res ferebat, fundamentis, lateritio eam pariete circumdant. Fama est haud dubiis vulgata authoribus, nullo modo potuisse nouam substructionem sacris parietibus adhærere: diceres sacram Domum diuina vi subnixam aspernari humanam opem. Quin etiã procedente tempore, noui illi parietes veteribus pro fulcimento adie-

*Tradit.
Lauret.
Bapt. Mant.*

adiecti paulatim recesserunt adeo, vt inter vtrosque parietes, quoties opus foret, puer cum accensa face discurreret, quo disiunctorum parietum fidem explorantibus faceret. Nec vetus est eius rei memoria. Viuebant paucis abhinc annis viri probi, piique complures, qui discurrentem inter parietes puerum sæpius se vidisse narrarunt Raphaëli Rieræ homini spectatæ virtutis, ac fidei (cuius supra fecimus mentionem, & deinceps facturi sum⁹) vnde ipse cognoui. Huic eidem Rieræ Rainerius Nerucius Architectus egregius, ædificationi Lauretanæ præpositus pro familiaritate commemorauit, se Clementis VII. Pont. Max. iussu, demolendis lateritiis illis parietibus præfuisse, cum marmoream crustam, quæ hodie cum omnium admiratione visitur, substituere moliretur: ac tum admirandum reperisse parietes illos contra omnem architecturæ rationem, à sacro cubiculo dimotos, neque tam vetustate, quàm arcano quodam consilio ruinosos: vt satis appareret, Dei parentē ad sustentandam suam domum excludere hominum industriam voluisse, quò diuina vis insignior foret, si tectum longe antiquissimum sine fundamentis, vlloue humano auxilio per tot sæcula staret. Fama etiam tenet, antiquissimam Christi crucifixi imaginem simul cum domo aduectā, multiplici

*Tradit.
Laurea.*

per

Christi crucifixi effigies in S. Aedem remigrat.

per eadem tempora miraculo insignem extitisse. Nam cum eam efferri, & in sacello ad id exornato, vt maiore honore coleretur, reponi Recinetensibus, & Episcopo placuisset; translata subinde in sacram remigrasse Domum, & in suam sedem recepisse se. Itaque illos, re ne quicquam sepe tentata, irrito demum incepto destitisse. Exin alio Recinetensium curæ versæ. Nondum excipiendæ aduenarum multitudini satis, siue tectorum, siue tuguriorum erat. Nec iam supererat in sacra æde locus votiuis simulacris, donisque. Itaque ne peregrini, quorum pleriq; tectis exclusi, quasi in statione pernoctabant, sub dio esse cogerentur: neue votiua dona iniuriis temporum exposita interirent; circa sacellum satis amplas porticus exstruunt, vel aduenarum, vel donorum receptacula. Ara quoq; sacello extrinsecus adstructa: vt aduenæ sacelli angustiis exclusi operantem inibi sacris sacerdotem prospectare possent. His adiecta ferunt tecta, vbi sacerdotes, custodes, ministri sacrosanctæ cellæ habitarent. In parietibus porro, quibus porticus applicatæ erant, præcipua sacre Domus mysteria, ac multiplex eiusdem migratio coloribus expressa egregij illa tempestate pietoris manu.

Hier. Ang.

Cælestia

*Cœlestia lumina natalem B. Virginis diem
celebriorem in natali eius domo fa-
ciunt. CAP. XVII.*

INterim mira dictu, visuque res diuinitus
oblata mortalibus ostendit, quo potissi-
mum tempore cordi foret Deiparę Virgini,
natalem domum suam eximio cultu cele-
brari. Paulus erat quidam homo solitarius,
abstinentiæ & sanctimoniæ miraculo vene-
rabilis: cui à sylua vbi, inde vsque à primo
sacræ Domus in Italiam aduentu habitabat,
cognomen fuit. Is igitur post sanctæ Do-
mus è sylua migrationem, sibi quoque mi-
grandum ratus, in proximo nemore, op-
portuno loco struxerat casam: vnde sacro-
sancta Ædes, & conspiceretur facile, & adi-
retur. Eam quippe veteri instituto adibat
quotidie adoraturus Deum cum eis matre,
in loco, vbi steterant pedes eius. Paulus ergo in-
tra tugurium, in sacrosancti sacelli, velut in
B. Mariæ conspectu, precibus cœlestiumq;
rerum meditationi de more insistens, nota-
uit sapius, cœlestem flammam longe, late-
que diffusam, instar ingentis cometæ, quæ
B. Virginis cellæ incumberet. Rem ac tem-
pus intentius obseruans comperit, VI. Idus
Septembris, hoc est, ipso natali B. Virginis
die, quotannis quarta ferme vigilia, pluri-
mum labi de cœlo ignē, & æquabili tectum
ædis

*Bapt. Mant.
Hier. Ange.*

*Paulus a
Sylua.*

*Flāma cœ-
lestis S. Do-
mni incu-
bat.*

ædis splendore operire : nec ita multo post
sublimem vnde venerat, recipere sese. Stupere
Paulus ad tam præclarum spectaculum
ingenti voluptate perfusus. Atque, vt erat
homo antiqua simplicitate, existimabat B.
Virginem ipsam in suam natalem domum
flammæ specie delabi cœlo, ad sua incuna-
bula celebranda. Itaque tantæ rei propius
spectandæ auidus cœpit opportunitatem
temporis captare. Nihil illi longius eo die
videri. Demum vertente anno, simul ac cœ-
lestis flamma se ostendit; impigre accurrit;
cœlestem scilicet Reginam superûm comi-
tatu septam conspecturus oculis, vt crede-
bat, & impense salutatarus. Cæterû appro-
pinqnanti, quo propius spes admouebatur,
hoc magis res, ac flamma primû extenuari,
ad vltimum euanescere, elabi que ex oculis,
credulo spectatore spei irrito relicto. Eius
itaq; animus, quasi illum in se totum trans-
fudisset ignem, ardentiore desiderio, cura-
que estuabat, ignarus, quid tandem cœlestis
illa flamma portenderet. Et iam decennium
abierat, cum quotannis eodem semper die
cœlestis ille ignis sacro tecto incubans, vi-
sentis que spem fallens pium accenderat pe-
ctus. Ad vltimum cœlesti numine precibus
exorato, fit compos voti. In quiete per no-
ctem cœlesti indicio discit, natali Deiparæ
Virginis die, domum eius natalem anniuer-
saria

Maria insigniri flamma : propterea quod ei
 cordi esset, eum inibi diem insigni cęremo-
 nia agitari colique. Igitur Paulus, qui admi-
 rabile illud spectaculum obfirmato ad eam
 diem silentio texerat ; siue religione tactus,
 siue, vt creditum est, B. Virginis per quie-
 tem subactus imperio, Recinetum strenuę
 tendit : sacrorum Antistiti Primoribusque
 ciuitatis rem omnem enuntiat. Erat Pau-
 lus ab opinione sanctitatis eximię, grauis
 quamuis magnę rei author. Antistes ergo
 simul authoritate viri, simul rei ac temporis
 congruentia motus, cęlestia signa haud
 vana credidit. Extemplo res in vulgus edi-
 ta Recinetenses perpulit, vt augustissimam
 Virginis cellam ipso natali eius die præci-
 puo celebrarent cultu, rituque. Quo fa-
 ctum est, vt finitimi deinceps, ac longin-
 qui etiam populi, siue Recinetensium ex-
 emplu, siue miraculi famam secuti, Septem-
 bri potissimum mense Lauretum accensis
 studiis confluant, ad agitandum natalem B.
 Marię diem. Et inflammavit deinde studia
 populorum noua Pontificum largitas, qui
 illud maximę tempus (vt suo loco demon-
 straturi sumus) Indulgentiis amplissimis cu-
 mularunt. Talia porro cęlestium ignium
 spectacula complures non annos modo, sed
 ætates tenuere. Vigestim^o circiter annus est,
 cum Recinetensium plures nõ minus pro-
 bita-

*Natali B.
 Virg. die S.
 Domus præci-
 pue cele-
 bratur.*

*Cęlestis
 flāma pro-
 digium re-
 cens.*

bitate, quam ætate conspicui Raphaeli Rieræ, vnde ipse accepit, ita narrarunt. Sub natalem Virginis Deiparæ diē, nocturnos ignes de cœlo super Lauretanum tectum labi vivos sua memoria, inspectante Recinetensi ciuitate vniuersa: nec semel ab ipsismet cum incredibili animi lætitia esse conspectos. Simul addebant, Pridie eius diē sub noctem intendentibus se tenebris, Recinetēses vulgo cōcurrere solitos ad tam gratum, iucundumque spectaculum; vt ex mœnibus tectisque, vnde modo Lauretana sedes conspici posset, admirabili illa cœlestis flammæ specie oculos, atque animos pascerent. Tenet fama anniuersarium hoc spectaculum ad Pauli III. Pontif. Max. tempora durasse. Nec fermè ex Lauretanis rebus res est alia nobilior. Itaque id non tantum historici memoriæ prodidere, sed etiam Nouidius Poëta minimè obscurus in egregio carmine, quod dicauit Paulo III. Pont. Max. mandauit versibus, quos huic historiæ intexere pretium operæ duximus. Is igitur B. Virginem laudibus efferens ita canit:

*Euenerè igitur, tot stant tibi templa, quot astra,
 Quotq; sibi gentes maximus orbis habet.
 Stent licet, illa placent, quibus est hæc orta, iuuatq;
 Dicere in hoc ingens est Dea nata loco.
 Scilicet illius, visu mirabile, in auras
 Parthum exosa domus vulsa recessit humo.*

Cumq;

*Riera in
 Anal.
 Lauret.
 Ambrosius
 Noui. Fast.
 lib. 9.*

Sumq; locis diuersa foret, titulosque referret,

Vltima Piceni nomina gentis habet.

Seu sequens et as mendacia credat, Olympi

Hac in nocte illam lambit ab axe iubar.

Laureto pago legibus temperato, Recineten-
ses templum sacrae Domui circum
dant. CAP. XVIII.

Coelestibus hisce prodigiis acti Recine- Bapt. Mans.
tenses ad Lauretanam Ædem summa Hser. Ange.
ope tuendam, ornaudamque omnes inten-
lere curas. Iam Lauretanus pagus, multis
vndiq; eo, seu Virginis, seu commercij stu-
lio commigrantibus, magis ac magis fre-
quentabatur in dies. Igitur commodissi-
num rati, incolas vnum in locum congre-
gatos legum institutorumque societate ad-
tringere, iura pariter eis, & Præsidem dant Lauretanis
qui præsint iuri dicundo. Rebus intra pagum Præses da-
compositis, foras versæ sunt curæ. Egentes tur.
ac facinorosi homines, siue prædandi occa-
sione, seu prædæ dulcedine illecti peregri-
nos in saltibus circumiectisque militari viæ
æmoribus, palantes, ac vagos adorti spoli-
abant. Ea res ad Recinetensium dignitatem
existimationemque pertinere visa. Itaque
Prætori ciuitatis negotium datum, vt aucto
satellitum numero, itinera, que ad Laureta-
nam Ædem ferrent, à latrociniis tuta præ-
staret. Consilium vt pium, ita felix fuit. Præ-
tor

tor abstrusissimas fylvarum latebras solertissimè rimatus, grassatoribus extremo supplicio affectis, breui summa cum laude omnem repurgauit regionem. Et Prætoris laus in ciuitatem, à qua constitutus Prætor fuerat, redundauit. Ex eo Recinetensi ciuitati Iustissimæ cognomen inditum. Noua subinde illorum temporum calamitas, sacrorumq; incuria pietatem Recinetensium fecit illustrem. Interim dum hæc in Piceno aguntur, Clemens V. Pont. Max. tertius à Bonifacio (Benedictus enim XI. Bonifacij successor paucorum mensium Pontifex fuit.) Pontificiam sedem anno eius sæculi quinto transtulerat in Galliam, ingenti cum detrimento Italiæ, Christianæque Reipublicæ pene vniuersæ. Id adeo fortuitum Lateranensis basilicæ incendium per id tempus portendere Vrbi visum. Nam Clemente Rom. Pont. Lugduni nouam statuente sedem, Romæ Lateranensis basilica, antiqua sedes Romanorum Pontificum (incertum fraude hominum, an casu) deflagrauit. Nec multo melior Italiæ conditio fuit, aut Ioanne XXII. qui Clementi subrogatus Pontificiam Auenione constituit sedem; aut Benedicto XII. cæterisq; Romanis Pontificibus, qui Ioannis exëplo deinceps Auenione sederunt. At Recinetensium in nouo templo condendo religio enituit, iniquissimo vel

Chri-

*Pontificia
sedes transfertur in
Galliam.
S. Anto. p. 3.
Platin.
Clem. V.*

Christianæ Reipublicæ, vel suo tempore.
 Super quippe, hoc est anno M. CCC. XXII. Recinetum iussu Ioannis XXII. quod à Pon-
 tifice descuiisset, excisum fuerat; ciuesque
 iō cōmigrare iussi. Rebus ergo cum Pon-
 tifice compositis, oppidoque in noua sede,
 ubi nunc est, condito, vel ob direptionem
 Urbis, vel ob nouarum ædium ædificatio-
 nem, omnibus fermè erant rebus exhausti.
 Tamen B. Mariæ Patronæ suæ religione sti-
 mulante, templum Lauretano sacello cir-
 cumdare moliebantur. Namque crescente
 dies aduenarum, donorumque copia, cum
 peregrinos votiuaque eorum imagines, ac
 tabellas adiunctæ porticus haudquaquam
 aperirent; Episcopus Maceratensis, in cuius
 diœcesi Recinetum erat, summa Recine-
 nsiensium approbatione ædificando circa sa-
 cellum templo adiecerat animum. Igitur
 magnum circumiacentis agri spatium ad
 hanc rem facile impetratum: disturbatisque
 porticibus, templum ære publico à funda-
 mentis exstructum est; humile illud qui-
 dem pro magnitudine; sed tamen satis am-
 plum, capaxque. Adiectæ templo amplio-
 res ædes Sacerdotum, ministrorumque ha-
 bitationi, & nobilium aduenarum hospitio
 destinatæ. Quibus deinde diuersorium
 pauperum peregrinorum
 accessit.

*Ioan. Villis.
lib 9.*

*S. Domus
templum
circumda-
tur.*

*Nova Aedes Lauretana à Benedicto XII.
Indulgentis ornata impensius cele-
bratur. CAP. XIX.*

Hier. Ang.

*Benedicti
XII. Indul.*

Condito ornatoq; templo ornamentum
deinde maius adiectum. Postulatum est
à Benedicto XII. Pont. Max. vt certam de-
lictorum Indulgentiam Lauretanum tem-
plum rite visentibus largiretur. Haud ægre
impetratum. Ex cō tempore tantus Reci-
netensium pectoribus ardor iniectus, vt
plerique eorum nullis fere negotiis impedi-
rentur, quō minus Lauretanam Ædem à
tertio milliario (tantum quippe distat ab
oppido) reuiferent quotidie. Quin etiam
parui eorum filij à parentibus, ac nutricibus
assuefieri cœpti, vt quotidie mane è cuna-
bulis prodeuntes ad natalem ædem Virgi-
nis versi, Lauretanam matrem agnoscerent,
salutarentq; venerabundi. Cæterum senes
ac valetudinarij senio morboue tardante,
cum de more ad Lauretanum templum ita-
re non possent, B. Mariæ Lauretanae effigi-
em coloribus exprimendam curarunt in fo-
ro: ibique sacello, araque excitata, ab eo-
dem Benedicto Pontifice aureis exaratum
litteris diploma impetrarunt, quo diplo-
mate ad aram illam orantibus peccatorum
venia impertiebatur. Id ipsum diploma ca-
rie, ac vetustate confectum Hieronymus
Ange-

Angelita, vnus è Primoribus Recinetensis ciuitatis, qui circiter LXX. ab hinc annis orouit, ab se visum esse confirmat. Macerataensis porrò Episcopus (qui idem illa tempestate & Recinetensis erat) prodendam posteris Ædis Lauretanæ memoriam ratus, libellum edendum curauit, qui admirabilem sacrosanctæ Domus in Italiam aduentum, triplicemque eius in Recinetensi agro migrationem; præcipua insuper B. Mariæ Lauretanæ prodigia, ac miracula contineret. Et quo altius in teneræ ætatis animos Virginis Lauretanæ religio descenderet, Recinetensis ciuitatis decreto sancitum est, vt Ludimagistri omnes in tradendis primis litterarum elementis, omnium primum tabulis narrationibus imbuerent pueriles aures, animosque; libelli que illius lectioni paulatim rudem assuefacerēt ætatem. Hinc eximia illa Recinetensium animis insita religio, pietasque aduersus Lauretanæ Virginis Domum.

Ædis Lauretanæ status, Romanis Pontificibus Auenione sedentibus.

C A P. XX.

QVam porro altas in Picentium pectoribus radices egerit per id tempus Ædis Lauretanæ religio, vel illud indicio est, quod nullo fermè Romanorum Pontifi-

cum adminiculo erecta, suis ipsa propemodum viribus innixa stabat. Quippe per eadem tempora, vt diximus, transierat Romana sedes in Galliam. Et quia aberat ab Vrbe atque Italia Pontifex, multa ab Æde Lauretana, & decora & subsidia aberant, quę nunc sunt, ac tum fuissent, nisi augustissima Ædes tot, tantisque miraculis, ac prodigiis clara, tam procul abfuisset à Pontificum oculis auribusque. Ceterum ne sic quidem Pontificiis ornamentis omnino caruit. Quanquã Pontificię sedis longinquitas fecit, vt à Romanis Pontificibus, quamdiu sederunt in Gallia, non tam ornata, quam non neglecta videretur. Erat iam Lauretana Ædes à Benedicto XII. Indulgentię munere insignita, cum Clemens VI. eius successor secularem Iubelæi celebritatem ad quinquagesimum annum reuocatam absens ab Vrbe (sedem quippe Auenione habebat) indixit egitque. Et vndique concurrentium Romanam populorum multitudo fuit pene incredibilis. Ex qua cõplures, Flaminia scilicet, Æmiliaque incolas ad Lauretanam Ædē fama iam celebrem, ex itinere deflexisse oportet. Atrox inde pestilentia ab ipsa Vrbe orbis terrę capite orsa totam ferme funeribus exhaustit Italiam. Triennium omnino tenuit: quo tempore Italię vrbes vix centesimo quoque superstite, pene ad solitudinem

*S. Anto. p. 3.
Plat. Clem.
VI.*

iem ac vastitatem redactæ. Quæ prope infinita clades multos profecto perpulit Italorum, vt implorata Beatæ Mariæ Lauretanæ ope, in tam horribili tempestate, ac procella, cœlestis auxiliij vmbra tegerentur. Vigesimo fere anno interiecto, Clementi successit Vrbanus V. qui Romam aliquândo reuifit, non quidem ea mente, vt Pontificiam sedem eo reuocaret, sed vt res vrbanas, & Italię turbas componeret. Cæterum sub reuersionem ab vrbe in Galliam, cessit è vita. Gregorius inde XI. Pontificatum occepit. Is simul Italiæ incommodis, simul Catharinæ Senensis, Virginis mirificæ sanctitatis insignibus inelytæ precibus motus, Pontificalem sedem aliquando retulit Romam, anno LXX. quam translata erat in Galliam.

*Schismatis diuturnitas Lauretanã Aedem
multis Pontificum fraudat beneficiis.* CAP. XXI.

Gregorio breui rebus humanis exempto, Pontifex creatur Vrbanus, huius nominis sextus. Huic à factione Gallicana Clemens VII. pseudopontifex obiectus, qui Romanæ sedi sedem suam Auenionensem, quam Romanam dici volebat, opposuit. Ex quo turbata, diuisaq; duas in partes Ecclesia. Cæterum Romani Pontificis absentia,

*S. Anto p. 3.
Platin. Urb.
VI.*

sentia, quantum Ædis Lauretanæ ornamentis, commodisq̄ue obstitisset, vel illa ipsa tēpestata, ex eius præsentia intellectum est.

*Vrbani VI.
beneficia.*

Quippe Vrbanus quamuis Schismate, & schismaticorum Principum armis, atque infidiis exercitus agitatufq̄; tamen in tanta curarum & negociorum mole, ad Lauretanam Virginem ornandam curæ aliquid deriuauit. Nam de cœlestibus flammis VI.

Ex Bul. Bonifacij IX.

Idus Septembris supra Ædem Lauretanam spectari solitis certior factus, cœlesti Regine honestandæ animum adiecit. Natalemq̄ue Virginis lucem cœlestibus à Deo prodigiis decoratam Pontificiis à Dei Vicario muneribus decorandam existimauit. Lauretanam igitur Domum ipso natali Virginis die visentibus cumulatissimam delictorū omnium Indulgentiam impertiuit, anno eius sæculi XC. mira omnino opportunitate. Vrbano enim subrogatus Bonifacius IX. nō modo Vrbani exemplo, nouis Indulgentiis Lauretanam cumulauit Ædem, sed Iubilei celebritatem egit, quæ Bonifacij VIII. instituto in annum M. CCCC. incidit. Itaq; vt sedes Pontificalis Romam aliquando reuocata, cupidoq̄ue visendi Pontificis mortales innumerabiles vndiq̄ue in Vrbem ad Basilicas Apostolorum exiuit; ita cœlestium ignium, Pontificiarumq̄; Indulgentiarum fama complures eorum ad Lauretanam cellam

Iam Septembri potissimum mense visendam, natalemque Virginis diem inibi agendum accendit. Per ea tempora Recinenses viam, quæ ducit Lauretum (vt etiam per hyemem sacra Ædes commode adiri posset) laterculo sternendam, marginandamque; locauerunt. Sacella etiam propter viam, iusta per interualla excitarunt, siue pietatis incitamenta, siue in sæua tempestate, suffugia. Recinetesium exemplum alios Picentium populos ad par pietatis decus excitauit. Igitur ex finitimis oppidis vrbibusque viæ, quæ Lauretum ferrent, sterni cœptæ: & ab Ancona, Auximo, Monte sancto, Firmo, Lauretum vsq; perductæ. Amnes etiam agrum Picenum interfluentes pontibus iuncti, vt tutum peregrinis, expeditumque iter darent. Cæterum Lauretanæ Domus ornamentis haud multo minus continuata rei Christianæ distractio obstitit, quàm Romani Pontificis commoratio Gallicana obstitit. Schisma quippe multiplex, ac variū, quale nunquam antea, plures Pontificum exercuit per annos circiter XL. Quoad Martinus V. summo omniū consensu Pontifex Max. in Constantiensi Consilio creatus pacem aliquando orbi Christiano, & concordiam peperit. Verum enim vero illa tam fæda discordiarum tempestas, sicut Ecclesiam, ac Pontifices ingenti malorum

Hier. Ang.

S. Anto. p. 3.

mole oppressit, ita Lauretanam Ædem haud paruo fraudavit cumulo bonorum. Id adeo quæ consecuta sunt, tempora declararunt.

Martinus V. Indulgentiis, & Nundinis Lauretanam ornat celebritatem.

CAP. XXII.

QVæ ab translata Æde B. Mariæ ex Galilæa, ad eandem Laureti constitutam, celebrarique cœptam in multiplici Christianæ rei varietate, motuque gesta sunt, adhuc exposui, res cum vetustate, ac rerum perturbatione subobscuras; tum raris per ea tempora litteris illustratas. Ad hæc, si quæ in Recinetensium commentariis, aliisque publicis, priuatisque erant monumentis, incenso (vt supra diximus) cum vrbe tabulario, pleraque interiire. Cæterum subleuauit Recinetensem cladem Dalmatarum industria. Flumenses Tersactensibus finitimi, Leone X. Pontifice Maximo, Lauretanæ historiæ origines ac primordia haud mediocriter illustrarunt. Nam de prima sanctissimæ huius domus in Dalmatiam migratione, exploratione, cultu, ac miraculis consignata litteris Recinetensi populo miserunt ea, quæ in vetustis maiorum suorum annalibus repererāt. Et Recinetenses Leonem Pont. de hisce rebus certiorē fecerunt.

Autho-

Authorem habeo Hieronymum Angelitam, qui illo ipso tempore Recinetensi ciuitati erat à secretis: & subinde Lauretanam historiam, vbi hæc memoriæ prodidit, Clementi VII. Leonis patrueli, & participi secretorum dicauit. Nos igitur Angelitam haud dubiæ fidei authorẽ secuti ex Illyricorum annalibus primam huius historiæ partem texuimus, iis quæ in propriis Recinetensium monumentis calamitas vr̄bis reliqua fecerat, adiectis. Clariora deinceps, & vberiora tradentur, quæ paulo diligentius, vel memoriæ prodita, vel litteris custodita ad nostram ætatem, nostrasque manus peruenere. Martinus ergo pace, & otio Ecclesię parto, antiquissimum habuit Lauretanam Ædem miraculis, ac prodigiis nobilem suo aliquo munere insignem relinquere. Itaque multis magnisque Indulgentiarum propositis præmiis, mortales omnes ad Lauretanum sacellum Septembri potissimum mense visendum, colendumque inuitauit. Porro anno eius sæculi ferme XX. hoc beneficium nouo beneficio cumulauit. Solemnes Recineti Nundinas *ad laudem, & gloriam, & honorem Lauretanæ Virginis*, (vt ipse in litteris Apostolicis ait) instituit, ratus fore, id quod euenit, vt ob locorum propinquitatem, Recinetensis emporij celebritas celebritatẽ augetet Lauretanæ Domus: quippe cum finitimos

*Martini V.
beneficia.*

*Ex Bull.
Iul. II.*

timos populos mercium illecebra, mercatores Indulgentia delictorum ad Lauretanam Ædem celebrandam alliceret. Lauretanus porrò Indulgētias trimestres esse voluit, & Recinetensi mercatui pares: nimirum, vt Septembri, Octobri, Nouembri mensibus, quibus Recinetensis mercatus celebraretur, indulgentiæ Laureti percipi ab adeuntibus rite B. Virginem, possent. Martini exemplum plures deinceps Pontificum secuti, Iulius II. Xystus IV. & Leo X. (vt suis deinde locis dicturi sumus) Recinetensem mercatum sua authoritate firmarunt: & Lauretanum templum Pontificalibus beneficiis adauxerunt. Cæterum Martino V. Pont. Lauretani templi non celebritas modo, sed etiam cultus maximè auctus. Affluentibus Sacerdotibus voluntariis Ædis Lauretanæ ministris, ædes egregiæ (Canoniam vocant) ad meridiem excitatæ. Prætorium quoque exstructum, & hospitium, quæ nobilibus, quæ pauperibus aduenis destinatum.

Lauretani templi opulentia Eugenio IV.

Pont. CAP. XXIII.

EVgenius IV. Martino sublectus simul vrbanis turbis, simul nefariis Basilæensis Concilij iam corrupti decretis exagitatus, insuper Fælicis V. Pseudopontificis Schisma-

Schifmate, & Iloentino Concilio ab se indicto implicitus, spatium fere nullum habuit de Lauretanæ Domus ornamentis cogitandi. Verum Flavius Blondus, qui Eugenio ab epistolis fuit, historicus illis temporibus haud ignobilis, veluti Pontificis vicem implens Lauretanam Virginis cellam amplissimis verbis ornauit. *Recanetum inter, & Adriaticum mare* (inquit) *paululum à Mufione fluuio recedit celeberrimum totius Italia, vt in aperto, immunitoq; vico sacellum gloriofa Virginis Mariae in Laureto appellatum: quo in loco preces supplicantium à Deo, genitricis sua intercessione exaudiri, illud maximum certissimumq; est argumentum, quod eorum, qui votis emissis exauditi fuerunt, ex auro, argento, cara, pannis, veste linea, laneaque appensa donaria magno luenda precio, Basilicamque omnem pene complentia, Episcopus in Dei Virginisque gloriam intacta conseruat. Ex quo satis apparet, quæ fama, quæ religio, quæ celebritas Lauretanæ Domus, quæ varietas, & copia donorum fuerit, Eugenio Pontifice, hoc est, anno post Christum natum circiter M. CCCC. L. Qui annus Iubilæo celebrer Lauretanam de more auxit celebritatem, opulentiamque. Sub id tempus Franciscus Sfortia, Philippi Vicecomitis Mediolanensium Ducis impulsu, bellum aduersus Pontificem gessit. Et Piceno, qua vi, qua dolo in suam ditionem redacto, victor B. Mariae*

*Fla. Blondi
testimonium.*

*Blon. lib. 5.
Dec 3.
Sabel lib. 2.
En. 10.*

*Joan. Vitel.
ſeſcus Epifc.
Recinet.*

riæ Lauretanæ templum fama celeberrimum viſere ſtatuit. Præerat Piceno cum ſumma potestate Ioannes Vitelleſcus Recinetenſis Antifites, vir conſilio, manuque promptus. Is ergo veritus, nequid detrimenti ſacellum donis opulentum caperet ab inſolenti victoria milite; materiam avaritiæ ſubtrahere occupat: & præcipua Lauretani templi ornamenta clam in nauim ad id paratam impoſita ſecum propere Venetias primum, inde Rauennam aſportat: ita, & ſacrilegij materies ſubducta, & ſacra dona in tutum recepta; ac deinde, ſedata illa tempeſtate, reportata. Nec dubium Deiparæ præſidium per ea tempora in Æde Lauretana tuenda apparuit. Nam cum diuturno, grauique bello tot exercitus Sfortiæ, Pontificis, Alphonſi Regis Neapolitani toto Piceno impune volitarent, tot copiarum Duces Lauretum accederent; tamen in direptione tot oppidorum, atque vrbium, vitus immunitus, templi opulentia, vt tum res erant, inclytus, ſemper intactus, inuiolatusque permansit: tanta ſeu loci ſanctitas apud homines, ſeu Virginiſ tutela rerum ſuarum fuit.

Lauretana Domus à Nicolao V. Indulgentiis augetur, contra vim Turcarum munitur. CAP. XXIV.

Nicolaus inde V. Eugenio mortuo, Pontificatum excepit, qui ne à Martino in Beata Mariæ cultu vinceretur, Lauretanam eius cellam Pontificiis muneribus auxit. Videbat diem B. Virgini ab Angelo salutariæ sacrum maximè insignem illi Domui, ac memorabilem esse; quippe cum Deus eo ipso die inibi naturam humanam induisset. Lætissimâ ergo illam lucem, qua iacta sunt fundamenta salutis humanæ, anniuersaria Indulgentia decorauit. Ex quo templum Lauretanum, vt tanti mysterij memoria dignum erat, quotannis illo die eximie celebrari est cœptum. Porrò Nicolaus Lauretana Æde Indulgentiis cohonestata, opulentia quoque ædis consulendum putauit. Igitur magnopere cauit, ne Lauretana dona auerterentur, neue diuenderentur, arcens ingressu Ecclesiæ Antistitem Recinensem, si quid eorum in posterum distrahere, aliòsue in vsus conuertere ausus foret; sin autem vendita iam, ac distracta intra vnius mensis spatium, non recuperaret, Episcopatu deiiciens. Ciuitati in super Recinensi eodem diplomate negocium datū, vel recuperandi Lauretana dona, vel tuendi.

Nicolai V. beneficia.

Hier. Ang.

Nec

*S. Anto. p. 3.**Constanti-
nopolis a
Turcis ca-
pta.*

Nec pace solum, sed bellico etiam tumultu, insignis Nicolai Pontificis pietas in Laurentanam sedem enituit. Sub id tempus Mahometes Turcarum Rex Constantino Palæologo Orientis Imperatore cæso, Constantinopoli vi capta, fædeque direpta, Turcici sedem Imperij transtulit in Europam, anno post Christum natum M. CCC C. LII. Ergo, vt Constantinopolim Christiani Imperij arcem à Barbaris captam, Imperatorem ipsum cum nobilitate cæsum, Turcarum Regem tanta victoria inflatum ex propinquo insultare Græciæ, minitari exitium Italiæ fama tulit; enimvero tantus Christianis viribus terror incessit, vt tota Italia trepidatum sit. Itaque Nicolaus satis memor Ædis Laurentanæ, eam aduersum Barbarorum excursiones satis firmo præsidio munit: & simul in hostem omnibus viribus confurgere parat eius rabiem compressurus.

*A Callisto III. aduersus Turcas communita
Domus, Barbaros alio vertit ingenti
clade percussos. CAP. XXV.*

*S. Anto. p. 3.
Flacc. Cal-
list. III.*

CÆterum Nicolao in ipso apparatu, ac meditatione Turcici belli ex mœrore, vt ferunt, extincto successit Callistus III. Is, quia fama erat, Turcas victoria vsos magna Peloponnesi, Epirique parte in suam ditionem redacta, in Dalmatiam, atque in ipsam
Italiam

Italiam furore ac rabie instinctos rapi; nihil habuit antiquius; quam vt Lauretanam Domum tutaretur, haud dubius quin illa salua, Deiparæ præsidio cætera in Italia salua essent futura. Igitur Rodericum Borgiam fratris, & L. Ioannem Milianum sororis filios cum Legatorum Pontificiorum munere, ac nomine, copiis præficit. Horum alterum in picenum, Lauretana Domo præcipue eius curæ demandata, alterum Bononiam è vestigio destinat. Veniunt ambo Legati cum suo vterque exercitu Lauretum: ibi pacem, veniamque à Deo, Deique parente comprecati sacram Ædem à muris, & propugnaculis nudam tumultuario opere aggeribus cingunt. Cæterum B. Virgo, tametsi Pontificis, Pontificiorumque Ducum erga se voluntatem minimè aspernata; suã ipsamet cœlesti ope prôtexit domum, Turcarum rabie alio auersa, domitaque. Quippe per id tempus Pontificia classis non magna, duce Patriarcha Aquileiensi, Asiæ oras felici ausu, euentuque; populata, effusum Barbariæ impetum fregit. Turcica classis acie victa; pleræque triremium captæ. Vsumcassanus insuper Persarum Rex, Callisti instinctu, Turcarum fines infesto agmine ingressus, egregias reportauit de superbissimo hoste victorias, non tam humana vi (vt ipsemet litteris ad Pontificem datis profes-

*Callisti III.
beneficia.*

*S. Anto. p. 3.
Sabel. Aen.
10. lib. 6.*

fus est) quam ope diuina. Ioannes quoque Hunniates Præfectus Vngariæ per eadem ferme tempora Turcas Belgradum Vngariæ oppidum nobile, maximis copiis ac viribus obsidentes adortus, non magna militum manu ingentem eis intulit cladem. Haud humanæ opis res visa. Ioanne Capistrano viro sancto ex Franciscana familia Christi crucifixi signum inferente, Barbari fusi, cæsi que. Mahometes ipse Turcarum Imper. vulneratus. Nec obscurum Dei auxilium fuit; tam insignem victoriam ipsi belli Duces diuino numini acceptam retulere. Itaque tot, tantæq; de præpotenti hoste victoriæ omnium consensu diuinitus partæ, ad bene de Rep. sperandum Christianorum animos erexerunt. Haud parua deinde dictu res, & spem piorum auxit, & S. Mariæ Lauretanæ nomen toto pene Christiano orbe propagauit.

Sanitate Pio II. reddita, longe celebrior, & clariorq; esse cæpit. CAP. XXVI.

Pius II. Pontifex Max. Callisto sublectus est, vir ingenio & virtute clarus. Is Christianis Regibus, ac Principibus non modo per litteras, Legatosque, sed etiam per se in Concilio Mantuano sua præsentia, ac voce ad Turcicum bellum incitatis, ex itinerum laboribus in longinquum, periculosumque inci-

*Platina. in
Pio II.*

incidit morbum, alienissimo Christianæ Reipub. tempore. Quippe magna sacrorum militum pars, qui cruce insignes sacræ militiæ dederant nomen, Anconam Pij Pontif. iussu conuenerant: iamque Pontificis ipsius ex composito præstolabantur aduentum. Cæterum senile, laboribusque fractum Pij corpus, alienissimo tempore ardens febris, molestissimaque tussis adeo afflixerant, vt non dicam ire, sed aspirare Anconam, vti constituerat, haudquaquam valeret. *Tradit. Laures. Bern. Cyril.* Damnata igitur spe, atque ope medicorum, B. Mariæ Lauretanæ, cuius egregiam vim in morbis diuinitus curandis, fama acceperat, implorat opem, non tam vrgentis morbi, quam Anconitani itineris remedium quaerens. Nec dubius auditas preces, extemplo *Pij II. Pont. donum,* calicem aureum opere, ac pōdere insignem B. Virgini donat, dicatque. Addita votiuo calici ab ipso Pontifice in voto nuncupando dictata inscriptio, Pontificij voti doniq; monumentum.

PIA DEI GENITRIX,

QVAMVIS TVA POTESTAS NVLLIS
COARCTETVR FINIBVS, AC TOTVM
IMPLEAT ORBEM MIRACVLIS; QVIA
TAMEN PRO VOLVNTATE SÆPIVS
VNO LOCO MAGIS, QVAM ALIO DE-
LECTARIS: ET LAVRETI TIBI PLA-
CITAM SEDEM PER SINGVLOS DIES

INNVMERIS SIGNIS ET MIRACVLIS
 EXORNAS; EGO INFOELIX PECCA-
 TOR, MENTE, ET ANIMO, AD TE RE-
 CVRRO SVPPLEX ORANS, VT MIHI
 ARDENTEM FEBRIM, MOLESTISSI-
 MAMQVE TVSSIM AVFERAS: LÆSIS-
 QUE MEMBRIS SANITATEM RE-
 STITVAS. REIP. VT CREDI-
 MVS, SALVTAREM.

INTERIM HOC MVNVS ACCIPITO
 MEÆSERVITVTIS SIGNVM.

PIVS PAPA II. ANN. HVM. SAL.
 M. CCCC. LXIV.

Et donum Virgini cordi fuit, nec sua spes
 Pium Pontificem vlla fefellit ex parte. Mi-
 rum dictu: voto nuncupato, extemplo fe-
 bris ardor refrigescere cœpit, tussis remitte-
 re, redire vires affectis ac pene consumptis,
 morbo pariter & ætate, membris. Pius ergo
 moræ impatiens, nondum satis confirmata
 valetudine, committit se viæ, Anconam itu-
 rus, & Lauretanæ Virgini ex itinere votum
 exsoluturus. Lectica delatum complures
 Cardinalium Romanorumque Procerum
 profecuti, quos partim Põtificis charitas, ac
 reuerentia, partim miraculi fama, partim e-
 tiam sacri exercitus visendi cupido ab Vrbe
 exciuerat. In itinere Pontifex quo propius
 Lauretanam Ædem accedebat, hoc melius
 habe-

*Pius II.
 Laur. Virg.
 adit.*

habebat: vt facile appareret inde vires au-
geri. Itaq; ad B. Mariæ patronæ suę conspe-
ctum valens, ac vegetus peruenit: & præsen-
tis opis in Vrbe, atque in via expertæ me-
mor vota persoluit. Nunquam aliàs ante
maior Lauretanæ maiestatis species visa.
Vno tempore Cardinalium, primorumque
Romanæ ciuitatis plurimos Pium profecu-
tos, satis etiam multos egregios bello Du-
ces ex Ancona Pontifici obuiam progressos
ipsumque Pontificem Max. ante Lauretanam
Virginem supplices, ac venerabundos vide-
res. Pius ergo voti religione exsolutus, iis-
dem comitantibus pergit Anconam. Ceterum
quo minus voti, cuius compos à Lau-
retana Virgine factus erat, fructum perci-
peret, impedimento fuit sociorum sacri
belli mora. Nam dum grauior iam ætate, ac
viribus Pontifex per æstiuos calores Anco-
næ sedet, Venetę classis Ducem, aliosque
belli socios expectans, siue moræ tædio, siue
senio affectum corpusculum vrgente,
languere cœpit. Inde in lentam, ac pertina-
cem incidit febrim, cuius demum tabe con-
sumptus ad suorum laborum, egregiique illi-
us conatus præmia migravit in cœlum, an-
no eius sæculi LXVI. Pontifex omnino cum
cæteris egregiis animi dotibus; tum vero
pietate, ac religione memorabilis. Nec in
postremis Pij laudibus illa est numeranda,

quod reddita tali viro, Lauretanæ Virginis ope salus, ac tot Principum, gentiumq; sermonibus celebrata, Ædi Lauretanæ plurimum nominis ac religionis adiecit. Quippe ad id vsq; temporis (per annos fere centum sexaginta, ex quo demigrarat in Italiam) Lauretanæ Domus fama Piceni finibus se ferme tenuerat: in finitimas ac longinquas regiones vix tenuis quidã, & obscurus manauerat rumor, vt mirum cuiquam esse non debeat, sacrosanctæ Domus inde vsq; à Galilæa in Italiam translatae famam, neq; ad S. Vincentium Ferrerium in Hispaniam Auenionensi Schismate implicatam, occupatamq; insuper religione Montis Serrati, neq; ad S. Antoninum, aliosq; Etruscos superiorum temporũ scriptores, in Etruriam ciuilibus ardentem bellis, inter strepitum fragoremq; armorum penetrasse. Quæ profecto causa fuit, cur S. Vincentius veterem famam secutus in quodam sermone, B. Virginis Domum in Galilæa tum esse dixerit: D. verò Antoninus, & cæteri illo antiquiores historici Etrusci nullam omnino de Lauretana Domo fecerint mentionem: memorandæ videlicet eius in Italiam translationis ignari. At Blondus illorum fere æqualis historicus, vt assecla Pontificis, qui rei esset satis gnarus, illustre (vt supra demonstrauim⁹) Lauretano templo testimonium

nium dedit. De transportata autem diuinitus Lauretana Domo, idcirco fortasse nullo verbum paulo antiquiores historici fecere, ne vana & incredibilia afferre viderentur. Quippe cum tam inusitatum & à condito æuo inauditum miraculum nondum Pontificia autoritate firmatum esse constaret. At valetudo Pio Pontifici Romano pene moribundo in Urbis, ac prope dicam orbis totius Christiani oculis, euidenti miraculo restituta Lauretanæ Virginis ope, immensum illi addidit nomē. Ex eo namq; Ædes Lauretana omnes etiam remotissimas terras impleuit fama nominis sui: & vel ex vltimis orbis terræ angulis Lauretum peregrinos exciuit, quibus peropportunum paucis ante annis Laureti subsidium diuina prouidentia præpararat.

Ab Episcopo Recinetensi luculentis prædiis donatur subsidio pauperum peregrinorum. CAP. XXVII.

Nicolaus Astius Episcopus Recinetensis vir sanctimonia pariter, ac doctrina inclytus fuit: hic, vt erat Lauretanæ Virginis eximiè deditus, eius cultum omni ope fovere, atque augere statuit. Ingens quotidie peregrinorū pauperum multitudo, seu vota reddendi gratia, siue Indulgentias consequendi studio, cōfluebant Lauretū: quibus

Hier. Ange.

*Ex Bull. In-
lij II. Pont.*

arca Lauretana benigne satis pro facultatibus subueniebat, largā singulis stipem impertiens. Hunc igitur benignitatis fontem, ne quando deficeret, certis prædiorum fructibus Recinetensis Antistes augendum existimavit. Complura is habebat luculenta fane, ac frugifera prædia ædi Lauretanę propinqua. Ea Deiparę Virgini donavit, diciturque anno eius sæculi LVIII. Cuius donationis caput visum est hoc loco interponere, vt appareat simul, quam eximia Nicolai Episcopi erga Lauretanam Virginem pietas extiterit; simul quantum pecunię, vel illis temporibus, cum nihil omnino possideret Lauretana Domus pauperibus aduenis erogarit. Id est eiusmodi: *Cum Nicolaus Episcopus Recinetensis, & Maceratensis, qui Ecclesiam B. Marię de Laureto Recinetensis Diœcesis ex dispensatione sedis Apostolicę obtinebat, considerans deuotionem continuam, & dilectionem sinceram, quam sedulo habebat ad prædictam Ecclesiam B. Marię, ac peregrinorum, & aliarum personarum, quę tam ex votis, quam propter Indulgentiam consequendam, & aliorum debiliũ, ac pauperum hominum numerum copiosum in dies ad ipsam Ecclesiam B. Marię, vltra diem festum dictę gloriosissimę Virginis Marię, confluentium, & ELEMOSYNAS IMMENSAS, QVAS CHRISTI PAUPERES EX DOMIBVS PRÆFATÆ ECCLESIÆ RECIPIEBANT,*

*Liberalitas
S. Domus in
pauperes.*

ET NECESSARIO RECIPERE HABEBANT, & quæ sequuntur. Quæ res hoc exploratior esse debet, quod memoriæ prodita est ab eo, cui pro suo officio, ac munere Lauretanæ res exploratissimas esse oportuit. His igitur facultatibus aucta domus Lauretana benignitatem in aduenas auxit suam. Et huius largitatis fama religioni iuncta longe, lateque iucundissimum Ædis Lauretanæ nomen diulgauit, omnes Lauretum inuitans. Quippe remotissimarum nationum egentes peregrini, qui opportuni illius subsidij participes fuerant, domos suas regressi, non magis religionem, quam benignitatem prædicabant Lauretanæ Virginis. Ea res alios deinceps ad experienda, quæ audierant, accendit. Mira verò opportunitate huius famæ per Vrbes, atque exteras etiam nationes strenuè discurrenti parua dictures magnas per idem tempus addidit vires.

Lauretana historia summa à Præposito Teremano in eade proponitur. CAP.

XXVIII.

Petrus Georgius Præpositus Teremanus eximia integritate, ac prudētia vir complures iam annos Lauretanæ Domus Gubernator erat: Nicolao autem Astio vita functo, etiam Administrator Recinetensis

F 5 est

f. Ang.

est factus. Hic igitur Pio Secundo Pontifice, anno eius sæculi circiter LX. Lauretanæ historiæ summam (depromptam scilicet ex ea, quæ olim, vt suprâ ostendimus, Recineti edita fuerat) in Lauretana Æde proposuit in gratiam peregrinorum : vt eius cognoscendæ potestas omnibus foret. Et scripta est stylo rudi, ac simplici, atque ad vulgi intelligentiam accommodato : gratum aduenis non illitteratis pabulum, nec leue Lauretanæ Domus monumentum. Porrò hoc Teremani institutum adeo probatum est posteris, vt scriptum illud, quoties vetustate obsoletum videretur, toties deinceps instaurari placuerit. Sane & historia ipsa à prima Recinetensium memoria repetita est; & eius authoritati religio, ac diligentia Teremani, vel plurimum adiecit. Is quippe

Præp. Tere. interrogatis, qui adhuc supererant, testibus, tantam rem quoad eius fieri posset, voluit esse testatam. Testes igitur satis locupletes ab illo citantur duo, Paulus Rinalducus, & Franciscus cognomento Prior, ambo ciues Recinetenses, viri boni, spectatæque fidei. Rinalducus quippe sæpe Præposito Teremano (vt ipsemet refert) testificatus est, ab se auum suum sæpenumero auditum esse narrantem, semet Beatæ Virginis Domum conspexisse, cum sublimis ab Angelis supra mare ferretur, & in Recinetensi
sylvæ

sylua collocaretur. Quin etiam se sacrosanctam Ædem in nemore sitam cum ciuibus aliis compluribus sæpius accessisse. Franciscus autem Prior, auum suum, C. XX. annos natum, integrisq; adhuc vtentem sensibus non semel audierat (vt ipse pro testimonio dixit) cum referret, ab se frequenter ad sacram Ædem in syluam cum aliis itum; eamque sua memoria in Collem duorum fratrum esse translatam. Porrò Hieronymus Angelita perpetuus Recinetensis ciuitatis Secretarius, in Historia Virginis Lauretanæ author est, Paulum Rinalducium, & Franciscum Priorem à Lauretanæ Ecclesiæ Rectore, eodemq; Antistite Recinetensi, Præposito Teremano, etiam sacramêto adactos illa, quæ Teremanus ipse commemorat, pro testimonio dixisse. Ex quo satis apparet Præpositum Teremanum, cum testes huiusce tanti miraculi, rite deinde interrogaret, Administratorem Recinetensem, nō solum Gubernatorem Domus Lauretanæ fuisse. Ac ne cuiquā Præpositi Teremani fides in dubiū venire posset, Nicolaus Astius Recinetensis Episcopus in tabulis donationis (cuius ante meminimus) haud obscurū egregiæ eius fidei, ac religioni testimonium tribuit his verbis: *Considerans grata deuotionis, sinceraq; fidelitatis obsequia, & diligentiam valde grandem, qua viri venerabiles, & circumspecti D.*

Petrus

Petrus Georgij Prapositus Ecclesie S. Sinidei de Teramo Gubernator almae domus, nec non D. Antonius, &c. Presbyteri residentes in alma Domo tam longo tempore ipsi Ecclesie in spiritualibus, & in rebus, ac negociis ipsius Ecclesie, & almae Domus temporalibus impenderunt, & adhuc cura vigili, & diligenti, ac solertibus studiis, & sollicitudinibus impendere, & impertire non desinunt, & quæ sequuntur. Igitur talis viri spectata religio & authoritas magnam adiecit historiæ fidem. Ex eo autem tempore, siue reddita Pontifici sanitas, siue fama benignitatis in pauperes aduenas, siue etiam Lauretanæ historiæ promulgatio Beatam Mariam Lauretanam apud omnes gentes claram, ac nobilem fecit.

FINIS LIBRI PRIMI.

HORA-

HORATII TVR-
SELLINIE SO-
CIETATE IESV

LAVRETANÆ
HISTORIAE, LIBER
SECVNDVS.

*Paulus II. pestilentia exemptus Laureta-
nam Aedem decretis ornatam nouo
templo decorare molitur.*

CAP. I.

LEBRIS, inclytæque iam hinc
toto fermè orbe Christiano Ædis
Lauretanæ miracula, atque orna-
menta exsequar, quorum fama o-
mnium iam aures animosque compleuit.
Post Pij Pontificis decessum. Cardinales
Pium Anconam profecuti, Romam ad co-
mitia Pontificia iter intendunt. Atrox per
id tempus ex tanta hominum colluione, vt
fieri solet, Anconæ orta pestilentia erat, que
intolerabili æstu per autumnum humana
corpora mouente, per vulgaria primum ca-
pita vagari cœpit. Inde nobilitatem quoq;
Primoresque corripuit. Ergo præsentis pe-
riculi terror profectionem Patrum, aut fu-
gam

*Hier. Ang.**Cardin. S.
Marci pe-
silenia li-
beratur in
Aede Lau-
ret.*

gam potius maturavit, & si quendam eorum, ne fuga quidem eripuit morbo, Lauretanæ gloriæ materiam futurum: Petrus erat Barbus Cardinalis S. Marci, ætate, prudentia, ac rerum usu inter cæteros eminens: hic pestilentia tactus, æstulare animo cœpit, cum fæda impendentis mortis facies oculis obuersaretur. Sed Pius II. Pontifex Laurentanæ opis recens erat documentum. Itaque valetudinis Pio diuinitus redditæ memor deferri se confestim ad templum Laurentinum iubet. Quò ut ventum est, eiectis arbitraris, in Deiparæ cellam infertur, ibi venerabundus procumbere humi, omnē in B. Virgine secundum Deum, suæ curationis spem reponere: vrgentis morbi, mortisque impendentis remedium exposcere: Rempublicam Põtificæ orbam Deo, ac B. Virgini impensius commendare. Nec frustra: precibus insistenti lenis quidam, ac dulcis somnus obrepfit. Fama est illi in quiete Deiparam Virginem cœlesti quadam specie oblatam, quæ bonum habere animum iusso, auditas eius preces nunciaret: mox discussum iri morbum: insuper ipsum propediem Dei nutu Põtificem Maximum futurum. Haud vanum fuisse visum docuit euentus. Ex templo cum somno morbus abiit: ipse voti compos, animi, corporisque vigorem omnium spe maturius recuperavit. Igitur admodum

modum lætus multiplex Dei, Deiparæque beneficium agnoscit: & gratiis vtrique impense actis, sospes ac vegetus exit è sacrosancto sacello, cunctis, qui eius morbi conscij erant, attonitis, & ingenti admiratione defixis. At ille B. Mariæ promisso ad summi sacerdotij spem erectus, & simul accepti beneficij fatis memor, Lauretanæ Ædis Præsidentem protinus accersi iubet. Huic propalam enunciat, sibi esse in animo magnificentissimum S. Mariæ Lauretanæ templum condere. Proinde primo quoque tempore calcis, cémentorum, materiæ, quod fatis fit, comparet suo nomine, sumptuq; Inde Romam ad comitia profectus, Pontifex creatur. Pauli Secundi inditum nomen. Vix dum Pontificatu inito, haud immemor cuius ope, & valetudinem, & summum illud fastigium adeptus esset, Lauretanum templum moliri instituit. Ac presagiente iam animo futuram olim amplitudinem eius loci, veteri templo disturbato, ingentem circa aream infans occupat fundamentis. Inde opus cœptum strenue ædificare pergit. Bonam templi Lauretani partem à Paulo Secundo exstructam esse, fidem facit Baptista Mantuanus. Apud quem in Agelariorum carmine, Antonium Principem virum præter Piceni oram nauigantem, sic Gubernator naus affatur:

*Pauli II.
templum
Ædi Laur.
circumdat.*

*Bapt. Mant.
lib. 6.*

Quod

*Quod cernu Picentiis iuxta
Littora, delubrum est illud venerabile Magnæ
Matris, ab Assyriis, quod Dii super æquora quondam
Huc manibus vexere suis:*

Et paulo post :

*Laureta delubra vocant ; neu crede superbam
Hanc Ædem venisse fretis ; superaddidit ista
Templa sacerdotum Princeps ingentia Paulus.*

Ex quo profectò cōiectari licet, Lauretanum templum ab eo pene ad fastigium esse perductum. Inter hæc, dum templum summa ope exstruitur, Pontifex non ædificiis solum, sed litteris quoque, ac muneribus Pontificiis Deiparæ Domum adornavit. Nam visentibus Ædem Lauretanam diebus omnibus B. Marię sacris, ac præterea Dominicis diebus, peccatorum omnium veniam indulsit. Pretium operæ visum est caput litterarum inferere, vt extet egregium summi Pontificis de eximia Lauretanæ Domus sanctitate testimonium ; idemque recuperatę ab eo diuinitus valetudinis monumentum. Pauca igitur, veteri Rom. Pontificum more præfatus, ita scribit : *Quamuis pro magnitudine gratiarum, quas diuina maiestas ad intercessionem gloriosæ Virginis Mariæ filij eius genitricis, fidelibus ad eam pia vota dirigentibus quotidie facit : sanctęque Ecclesię in honorem nominis sui dedicatę sint summa deuotione venerandę ; id tamen erga illas propensius est agendum, in quibus*

Altissi-

*Pauli II.
Indulg.*

*Pauli II. sc.
stimonium.*

*Altissimus ad intetcessionem eiusdem Virginis, ma-
 iora, & euidentiora miracula frequentius opera-
 tur. Manifestat autem rei experientia ad Eccle-
 siam S. Mariæ de Laureto Recanatensis Diocesis,
 vbi est imago B. Virginis Mariæ, ob magna, stupen-
 da, & infinita miracula, quæ ibidem eiusdem Alma
 Virginis opera apparent, ET NOS IN PER-* *Pauli II.
beneficia.*
*SONA NOSTRA EXPERTI SVMVS, ex di-
 uersis mundi partibus confluere, & quæ sequun-
 tur. Indulgentiis porrò singulares immuni-
 tates adiecit. Quippe Lauretanam Ædem
 vna cum ministris, cæterisque rebus ad eam
 pertinentibus ab Recinetensis Episcopi iurisdictione exemptam in suam, sedisq; Apo-
 stolicæ, & Apostolorum Petri & Pauli tute-
 lam recipit: Sacerdotibus Lauretanis absol-
 uendi peregrinos à sceleribus ac flagitiis E-
 piscopo, Sediq; Apostolicæ referuatis satis
 amplam dedit facultatem. Posterioris quo-
 que huius decreti præmium, in quo per-
 honorifica fit mentio Lauretanæ Domus, *Pauli II. re-
stimon. al-
terum.*
 libet apponere, id est tale: *Cum ad Ecclesiam
 B. Mariæ de Laureto extra muros Recanatensis ci-
 uitatis fundatam, in qua sicut fide dignorum habet
 assertio, ipsius Virginis gloriose Domus, & Imago
 Angelico comitatu, & cœtu mira Dei clementia
 collocata existit, & ad quam propter crebra, ac stu-
 penda miracula, quæ eiusdem gloriose Virginis me-
 ritis, & intercessione pro singulis ad eam recurren-
 tibus, & eius auxilium implorantibus cum humili-*
 G *tate,**

rate, Altissimus operatur, in dies, & in diuersis mundi partibus etiam remotissimis eiusdem Virginis gloriosa liberati presidii populi confluat multitudo: & cætera, quæ sequuntur.

Iacobus Franciscanus ab insanabili morbo, & Daemonum oppugnatione liberatur. CAP. II.

*Chro. Franc.
lib. 6. cap. 3.
§ 4.*

P Roduntur autem quædam huius temporis non omittenda miracula. Iacobus Picens vir sanctus è Franciscana disciplina, pariter pietate, ac doctrina clarus Euangelij præco fuit anno eius sæculi circiter LXX. Hunc insanabilis morbus inuaserat, & animum ægritudo corporis vrgebat: quippe ea mali vis erat, vt nomen iuuandi sacris concionibus homines spem præcideret. Ergo humani remedij inops ad Deum Deiparamq; animum, ac vota vertit. Mox quamuis afflicta valetudine, Lauretum peregrinatorum ritu venit. Virginis cellam ingressus inter sacrificandum, cœli Reginam enixe obortis lacrymis orat, vt IESV filio propitiato, impetrèt sibi corporis sanitatem; quæ sanctum eius Euangelium prædicando, multis fortasse populis saluti foret. Nec mora: oblata illi protinus est Deiparæ species iubentis eum alia ab se petere. Nam quod peteret, esse iam datum: & Iacobus illico salutem sibi redditam sentit. Itaque gratiis

gratiis B. Virgini actis, non tam suam, quam eorum, quorum salutem studebat vicem lætus, remeat domum. Nec vna hac in re B. Mariæ Lauretanæ expertus est opem. Interiectis aliquot annis, ab importunis diabolis diu, multumque vexatus Lauretum certissimum malorum leuamentum, accurrit. Antearam Virginis non sine animi angore, sacris operatus, expertum eius auxilium exposcit: finemque tandem orat tam molesto periculosoque certamini. Auditæ preces. Impensius oranti B. Maria se rursus ostendit. Et bono animo esto fili, inquit; ac summo rerum parenti grates agito. Adest pugnae finis, & te cœlestis corona victorem manet. Prædictionem comprobauit euentus. Haud ita multo post fractæ infestorum hostium vires: Læta repente secuta pax: ipse deinde cœlesti præmio donandus euocatus in cœlum.

A Xysto Quarto Pont. vetera decreta cumulantur nouis. CAP. III.

NEc Paulo II. Xystus Quartus Pauli successor studio ornandæ Lauretanæ Virginis cessit. Nam & veteribus Indulgentiis addidit nouas, & Pauli immunitates sua auctoritate firmatas, adiecta immunitate decumarum, auctisque Lauretanis sacerdotibus facultate dispensandi vota, cumulauit.

*Hier. Ange.
Bern. Cyrill.*

Donationem insuper Nicolai Aftij Episcopi Recinetensis (de qua ante diximus) auctoritate Apostolica sanxit anno eius sæculi circiter LXXV. qui Iubilæi celebritate insignis fuit. Egregium porrò suum erga B. Virginem Lauretanam studium, pietatemque in cuiusdam diplomatis, sui procœmiō testatum reliquit his verbis: *Cupientes, vt ipsa Ecclesia Lauretana, ad quam specialem gerimus deuotionis affectum, congruis honoribus frequentetur: & vt fideles populi libentius, eo deuotionis causa confugiant, confirmamus: & quæ sequuntur.* Nec nihil vel ad Xysti laudem, vel ad Lauretanę Domus auctoritatem facit, quod idē Pontifex, cum Carmelitani certissimis argumentis fidem ei fecissent, sacra omnia Palestinae loca (atque in his ipsum domicilium Virginis) priusquam Saracenorum armis occuparentur, Carmelitanę familię credita & commissa fuisse; hoc ipsum litteris Apostolicis in eorum gratiam scriptis testatus est. Quæ causa fuit, cur deinde Carmelitanis sacrosanctę Domus sit procuratio reddita, vt dicturi sumus in loco. Ad hæc Xystus Hieronymo Roboreo sororis filio Cardinali cum Episcopatu Recinetensi tutelam permisit Ædis Lauretanę, haud paruo ipsius Ædis bono. Quippe & auunculi instinctu, & sua voluntate templum à Paulo inchoatum exædificauit: eiusque cultum
sacra

Hieron. Robur. Card. patronus Lau. Ædis.

sacra supellectili, lectissimis Sacerdotibus, Cantoribusque adauxit.

Ingens Turcarum manus Lauretanæ opulentia imminens diuinitus fugatur.

CAP. IV.

SVbidem tempus ingens procella exorta, & opulentiam & religionem Lauretanæ Ædis ostendit. Mahometes Turcarum Imperator Rhodo Infula nequicquam oppugnata, vnum è suis Ducibus cum classe *Hier. Ang.* in Italiam destinauit. Is igitur anno eius sæculi circiter LXX. ex improuiso Hydruntum oppidum nobile in Salentinis, velut claustra Italiæ occupauit. Ex infinitima circum loca populatus, cæteræ oræ maritimæ Adriatici sinus imminebat. Ergo Recinenses, & si impendentis periculi fama conterriti; tamen immemores patriæ Lauretanam Domum summis opibus propugnare statuerunt. Valido igitur præsidio imposito, excubias agitabant dies noctesque. Ac ne Barbaros opulentæ prædæ spes ad Lauretanam Ædem oppugnandam alliceret; Lauretana dona præcipua in tutum recipi placuit. Mox deprompta, ac de more relata in tabulas, à certis hominibus Recinetum deferuntur, & in arce conduntur. Satis constat ea dona tum sex ferme aureorum millibus æstimata. Inter cætera Laurentij Medicei (is

Petri filius, Magni Cosmi nepos fuit) statua argentea, quę nixa genibus altitudinem excedebat cubitalem. Compendiaria fortasse simulacri eius inscriptio (in qua erat Laurentius P. F. Medices) Angelitam decepit, vt Laurentium Perfranciscum interpretaretur, quod significabat Petri filium. Credo equidem Laurentium cum Xysti Pontificis, sociorumque armis premeretur adeo, vt ad ipsum Ferdinandum Neapolitanum Regem, acerbissimum hostem suum confugere cogeretur, donum eiusmodi vouisse: bello deinde periculoque defunctum Laurentianę Virgini, vel tulisse, vel misisse. Cæterum sapiens Recinetensium cōsiliū, subductumque periculo sacrum aurum, argentumque haudquaquam Barbaros à conando scelere auertit. Turcæ populabundi ad Castrum Portus Recinetensis classe delati, omiſsa minorum prædarum cura, ad Laurentianam prædam, quam opulentissimam sciebant esse, asportatam alio nesciebant, iter intendunt. Tuebatur Laurentianam Ædem, vt diximus, Recinetenses, leue aduersus Barbarorum exercitum insolentem victoria præsidium, nisi ipsa loci Præses suę domui præsidio foret. Itaque ad sacrę Domus conspectum, ingens repente terror totam Turcarum peruasit aciem cunctosque è vestigio inuitissimis animis referre coegit pedem,

dem, stupore attonitos, & Deum profecto pro illa Æde stare memorantes. Nec tamen illis sacrilegus conatus impune fuit. Superbissimus Tyrānus haud ita multo post, subita morte extinctus: Hydruntum à Christianis receptum; Turcæ Italia pulsi. Cæterum id ipsum periculū Cardinalem Robureum Laureti Patronum admonuit, vt Lauretanum templum destinatis propugnaculis primo quoq; tempore communiret. Ex eo templum ipsum in arcis modum impense muniri cœptum aduersus repentinos hostium incursus.

Ab Innocentio VIII. donis colitur. Carmelitanorum cura committitur. CAP. V.

Xysto sublectus Innocentius VIII. cuius Pontificatus, quæ urbanis, ac domesticis turbis exercitus, quæ Neapolitano implicitus bello, nullam pene facultatem, opportunitatemue habuit bene de Lauretano templo merendi. Attamen huius laudis non penitus expers fuit. Innocentius quippe e-

Cod. Lano.

ximia pulchritudine auream bullam cum gentilitiis insignibus donū misit Lauretanæ Virgini suspendendam è collo, velut suæ erga illam religionis indicium. Pontificale insuper amiculum (pluuiiale appellant) ex holoserico villoso, auroque magnificis sane ac præclaris floribus pictum, & opere Phrygio

prætexto, margaritisque conspicuum. Ad hæc peripetasmata contexta ex auro, sericoque. Eodem Pontifice Cardin. Robureus, *Bapt. Mant.* Lauretanæ Domus pariter, & Carmelitanæ familię Patronus, haud parum memor Carmelitanos patres nuper certis argumentis probasse Xysto IV. auunculo suo, sacram Domum, priusquam è Galilæa discederet, Carmelitanorum commissam fuisse curæ; eosdem ex autoritate Pontificis Lauretano præposuit templo. Hi iam pridem à Barbaris ex Asia pulsi Europam non magis cœnobiis, quam optimis exemplis impleuerant: cæterum laxatam paulatim disciplinam nuper in Italia nouis adstrinxerant legibus. Lecti XXX. ex eorum numero maximè ad eam rem idonei. Horum ex numero Baptista Mantuanus fuit Congregationis Mantuanę Vicarius Generalis, qui Lauretanæ Domus scripsit historiam, & Robureo Cardinali dicauit eo ipso anno, quo Lauretum venit, hoc est M. CCCC. Vnde nonagesimo.

Baptista Mantuani testimonium.

CAP. VI.

*Bapt. Mant.
testimoniũ.*

BAptista igitur Mantuanus Theologus idem, ac Poeta egregius initio suę historię, egregium Ædi Lauretanę tribuit testimonium, quod ab re non erit nostrę historię

riæ intexere. Cum nuper, inquit, venissem ad sacratissimæ Virginis Mariæ sanctum domicilium, vidissemque qualia, & quanta Deus ostendit in eo loco miracula, & suæ virtutis, atque clementiæ signa manifestissima; me subito horror inuasit, & visus sum audire vocem Domini loquentis ad Moysen: Non appropinques huc, solue calciamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo stas, terra sancta est. Inde præfatus legisse se in templo Lauretano tabulam parieti affixam, situ & carie corrosam, in qua vnde, & quonam pacto locus ille tantam sibi vendicasset authoritatem, conscripta erat historia, hæc, inquam, præfatus adiecit. *Historia igitur in tabella continebatur eiusmodi; Templum B. Dei Genitricis Lauretana quondam ipsius Virginis cubiculum fuit, in quo nata, nutrita, ab Angelo Gabriele salutata, & Spiritu sancto fuit obumbrata. Cætera inde persequitur, quæ à Præposito Teremano memoriæ prodita, & in Lauretana Æde proposita diximus: vt ex Teremani tabula esse deprompta satis appareat. Ad extremum augustissimæ huius Domus laudationem ingressus, eam non modo terrestri paradyso, vbi Eva ex Adæ latere efficta est: Monti Sinæo, vbi lex data: templo Salomonis præcipua numinis præsentia inclyto; Bethleemio antro, quæ cunabula fuerunt Saluatoris: Tabori Monti, vbi Christus clarissima luce circumfusus apparuit cum Mose, & Helia collo-*

quens : Monte Oliuarum , vnde Christus triumphans ascēdit in cœlum; verum etiam augustissimo Christi sepulchro, quo nihil in terris sanctius habetur , longē multumque antepōnit : præcipuè quod hic Deus humanitate indutus fundamēta iecerit salutis humanæ. Cuius laudationis illa est insignis sane, ac frugifera clausula, *Sed quid plura de Domus huius ineffabili dignitate commemorare pergo? libet mihi Iacob Patriarchæ sermone concludere. Terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli.* Ergo à Mantuano viro celeberrimo prodita litteris est Lauretana historia, quæ ad eum diem sermonibus tantum vsurpabatur. Ex eo tempore vulgari cœpta, magno, vel Lauretanæ religionis incremento, vel mortalium bono. Namq; ea, quã dico, historia breui volumine circumlata, cum auidè ac passim lectitaretur; plurimorum animos ad Lauretanam Ædem visendam colendamq; pellexit. Cæterum annus ille nō magis Mantuani historia, quam egregio nobilissimi Principis dono insignis fuit. Quippe eodem ipso anno M. CCC. LXXXIX. Stephanus Bathorius Transylvaniæ Princeps (Vaiuodam ipsi appellant) argenteum B. Mariæ simulacrum ferè sesquicubitale, egregiè factum, pulchreque auro interlitū Lauretanæ Virgini donum misit. Ad Virginis pedes Vaiuodæ ipsius armati effi-

Vaiuoda
Transyl. D.

effigies, item ex argēto supplex visitur. Vo-
tiuū esse donū causa basi inscripta declarat.

MAGNIF. D. COMES STEPHANVS DE
BATHOR VAIVODA TRANSYLVANVS,
ET SICVLORVM COMES, NECNON IV-
DEX CVRIÆ SERENISSIMI PRINCI-
PIS D. MATTHIÆ DEI GRATIA RE-
GIS VNGAR. BOEM. &c.

IN HONOREM DEI,

ET EIVS GENITRICIS MARIÆ,

OB EAM CAVSAM, QVOD IPSE PER
INTERCESSIONEM EIVSDEM VIRG.
GLORIOSÆ, A QVODAM MAXIMO PE-
RICVLO LIBERATVS FVIT, AN. M.

CCCC. LXXXIX. DICAVIT.

*Nobilis mulier è Gallia à septem diabolis ob-
fessa liberatur. CAP. VII.*

Idem porrò annus insigni miraculo me- Bapt. Mant.
Hier. Ango.
morabilis perhibetur. Petrus cognomēto
Orgentorix ciuis Gratianopolitanus fuit
genere, atq; opibus clarus. Huius vxor An-
tonia nomine pari nobilitate mulier à se-
ptem teterrimis diabolis obsessa tenebatur.
Petrus igitur liberandæ coniugi intentus,
cum nihil in Gallia inexpertum reliquisset,
eam adduxit in Italiam. Ac primo in agro
Nouariensi ad S. Iulij, inde Mutinæ ad S.
Geminiani, denique Romæ ad sacram co-
lumnā solemnes exorcismi, nequicquam
adhi-

adhibiti, Deo liberatæ mulieris decus Lauretanæ Virgini referuante. Iamque Orgentorix consilij auxiliique inops in patriam, desperata re, cogitabat; cum in Rhodium equitem incidit sibi notum, & Lauretanæ Virginis fatis gnarum. Huius suafu, fiducia plenus venit cum vxore Lauretum anno eius sæculi LXXXIX. Quo vt ventum est, mulier summa vi obluçtans à decem robustis viris alleuatur, & in sanctissimam cellam delata ante B. Mariæ effigiem sistitur. Stephanus Francigena Canonicus Auximanus, erat tum custos sacrosancti sacelli, vir probitatis ac virtutis expertæ, qui vexatores diabolos exorcismis de more vrgere cœpit. Illi iubente Stephano nomina sua professi, exire obstinate recusabant. Sed vicit demõnum obstinationem constantia sacerdotis, & scilicet diuina vis. Itaque eorum quatuor Dei numine, & Deiparæ nomine, alius post alium exacti, ingentibus ædem clamoribus impleuere. Tres erant reliqui pertinaciores cæteris. Hos igitur Stephanus maiore vi adortus, & Mariæ nomen inclamans premere institit. Haud ita multo post quintus (Heroth nomen erat) malis fessus excessit, signo dato. Stephanumque compellans ait: Maria nos eiicit, non tu. Inde sextus (cui nomen Horribilis) erumpens vociferatur queribundus. Maria, Maria nimum

*Energumena libera-
tur.*

mium in nos sæuis. Cæteris eiectis, postremus nomine Arcto ante omnes alios pertinax lamentari magno gemitu, eiulatuque cœpit. Nimis potens es Maria, utiq; in hoc loco, vbi nos ex nostra possessione exigis inuitissimos. Illata cum honore eius loci mentio sciscitandi cupidinem Stephano iniecit. Ergo mendaci ad verum extorquendum, sedulo instandum ratus, percontari, quis tandem ille esset locus: in eoque persistans Dei, ac Deiparæ nomine imperare, vt verum eloqueretur. Nec frustra. Arctus exorcismorum vi subactus tandem profiteatur, illud esse Deiparæ cubiculû, vbi Deum Gabrielis nuncio conceperit: & simul adiungit, se diuinitus subigi, verum in præsentia edicere. Tum vero Stephanum cupido incessit cognoscendi, vbi Angelus stetit salutans Virginem; vbi Virgo cum salutaretur, oraret. Igitur, vt ex mendacij patre verum exsculperet, solemnibus exorcismis subigere institit, vtrumq; vt locum demonstraret sedulo. Ille demum diuina vi coactus enunciauit, Virginem quidem in cellæ angulo vltra cornu Euangelij ad dextram sacrosancti camini (vbi nunc est scabellum aptum genibus flectendis) Deo supplicantem à Gabriele salutatam: ipsum vero Angelum ex diametro in aduerso angulo ad fenestram dextram substitisse; vt facile appareat

ab Angelo, Virginis reuerentia, quam remotissimum locum intra cellæ parietes esse quæsitum. Arctus ergo hisce rebus enunciatis, tandem ex corpore obsessæ mulieris excussus, eam reliquit exanimem. At illa haud multo post ex pauimento, vbi prostrata iacuerat, redeunte animo surgit: simul cum viro ingentes Lauretanæ Virgini grates agit; vota persoluit. Haud facile res alia huius generis nobilior; testatiorque. Interfuerunt plerique Primorum Recinetensis ciuitatis, in quibus Ioannes Franciscus Angelita pater eius; qui Lauretanæ Virginis historiã texuit. Interfuit Antonius Bonfinis Asculanus, is qui Vngariçi Regni Decadas scripsit. Itemque Ioannis Baptista Mantuanus, vt ipsemet in Lauretana historia profitetur. Qui ad ea, quæ diximus, hoc addit: Arctum illum rite exorcismis subactum; hoc quoque inter cætera indicasse, sacram Virginis cellam; antequam Nazaretho excederet, Carmelitanorum curæ commissam fuisse. Quæ quamuis mendacis Diaboli indicio enunciata, tamen quia veracis, ac præpotentis Dei vi ac nomine sunt extorta; haud pro vanis habenda: præsertim cum veri similia sint,
 & Christianæ religionis au-
 geant cultum.

*Recinetensis ciuitatis donum ob depulsam
pestilentiam. Carmelitanorumq; dis-
cessus. CAP. VIII.*

Alexander inde VI. Innocentio VIII. successit, cuius Pontificatus flagrante intestinis, exterisque bellis Italia, haud pacatior quam Innocentij, quanquam Iubilæi celebritate, quæ in annum millesimum, quingentesimum incidit, insignior fuit. Ea tempestate atrox Recineti grassabatur lues, quæ contagione vulgata ciuium pluribus absumptis, grauiorem in dies minitabatur ciuitati cladem. Igitur à Magistratibus de Primorum consilio, indicitur ad Lauretanam Ædem supplicatio: votum publicè nuncupatur. Nec spes precesue in irritum cecidere. Extemplo votiua supplicatione, veluti diuina manu pestilentia absterfa: Ciuitas periculo exempta. Ergo Recinetenses voti rei pro domesticis quisque copiis, magnam pecuniæ vim in votium conferunt munus. Decretaque supplicatione, coronam auream gemmis distinctam clarissimis Lauretanæ Virgini donum ferunt, anno eius sæculi XCVI. Corona B. Virgini imposita, & simul à Roboreo Cardinali impetratum est, vt ea nunquam remoueretur: Cardinalisq; beneficium Iulij Secundi, & aliorum deinde Pontificum autoritate firma-

*Ciuitatis
Recinet. do-
num.*

firmatum. Et valuit apud finitimos populos gratæ pietatis exemplum. Hinc ille mos increbuit, qui hodieq; viget, vt Piceni vrbes & oppida quotannis insigni supplicatione ac pompa coronam Lauretanæ afferant Virgini. Haud ita multo post Hieronymus Roboreus Cardinalis sanctissimæ cellæ pavementum, qua supplicantium genibus attritum, qua auellentium manibus effossum, (quippe auulsa inde saxa, sericoque inuoluta pro reliquiis auferebantur) quadrato marmore discolori pulcherrimè strauit. Opus scutulatū est egregium, & vel in tanta, quanta nunc Lauretanum sacellum est, magnificentia visendum. Porrò circa vestibulum templi magnificentissimas ædes à Bramante architecto illa tempestate inclyto descriptas Robureus moliri cœpit, annuente Pontifice. Cisternam quoque ingenti amplitudine in medio templi atric exstruxit ornauitque, ne quando oppidani aduenisue deesset aqua. Cæterum incolarum, & peregrinorum commodis consulenti veteres Lauretani templi curatores instaurandi fuerunt. Cœli grauitas, quæ tunc erat Laureti ex circumiectis nemoribus lacunisque, Carmelitanorum Patrum complures absumpserat. Itaque Petri Taruisin Vicarij Generalis iussu, relicta Lauretana basilicæ procuratione, nono anno, quam

vene-

venerant, ad salubriora migrarūt loca. Horum in locum pij aliquot Sacerdotes, sed mercenarij à Cardinali Patrono substituti, qui ad Leonis Decimi Pontificatum durarunt, qua tempestate res tandem ad Canonicos venit.

Iulij II. decreta, nouique templi molitio, & nobilium hominum dona. CAP. IX.

EXempto rebus humanis Alexandro VI. Pius III. sublectus Pontifex bonus, sed breuis adeo, vt vix tertiam hebdomadam excefferit. Pio Iulius II. subrogatus, religione erga Lauretanam Virginem nulli Pontificum secūdus. Is quippe anno quarto Pontificatus sui, siue Xysti IV. patruī exemplo, siue quod in Pontificia ditione armis recipienda, imploratam Lauretanae Virginis sensisset opem, Lauretanam Ædem summa ope ornare cœpit. Omnium primum, rem ad augendam loci religionē efficacissimam, veterem Ædis famam Pontificia authoritate altius in mortalium pectoribus defigendam ratus est. Itaque in primi diplomatis sui procemio, Urbani VI. Bonifacij IX. Martini V. Maximorū Pontificum decreta Ædi Lauretanae perhonorifica perstringit. Hinc Lauretanae Domus primordia exsequens cubiculum esse ait (vt piè creditur, & fama est) B. Mariæ, vbi illa concepta, vbi educata,

Iul. II. Bulla, & testimonium.

H

vbi

vbi ab Angelo salutata Christum conceperit alueritque. Hanc deinde ædem ab Apostolis consecratam, ac diuinitus primum in Nazaretho, exinde è sylua latrociniis infesta in collem duorum fratrum; hinc ob fraternas rixas in eum, vbi nunc sita est, collem demigrasse. Deinceps præfatus, se non minore studio teneri Lauretanæ Domus ornandæ, quam Paulum Secundum, aut Xystum IV: quorum præclara in eam extarent beneficia; confirmat illorum munera, immunitatesq; Lauretanâ in super Ædem, de nouo in tutelam Pontificis receptam Pontificium sacellum appellat, sacra inibi officia solemniter rito similiter, vt Romæ in sacello Pontificis, peragi iubens. Porro Lauretani templi ministris omnibus indulgit, vt Pontificij familiares, & conuictores essent e iure, quo qui optimo. Ad hæc Prætorem Laureto præsidere iussit à Pontifice diligendum, cui etiam mistum dedit imperium. Ex quo tempore oppidum Lauretum Recinensium ditioni exemptum sui iuris esse cœpit. Annonam quoque & alia venalia Lauretum deferentes omni portorio, ac vectigali immunes esse voluit. Interdixit etiã ne quisquam dona, seu pecunias B. Mariæ Lauretanæ oblatas auerteret; cum excommunicationis latæ sententiæ minis. Per id quippe tempus plurimis non pecuniis solum

*Iulij 11.
beneficia.*

*Lauretum
exemptum.*

lūm, sed etiam muneribus sacram Ædem
 auctam reperio. Georgius Monachus Pata- *Georgij*
 uinus B. Virgnis Lauretanae effigiem ex ar- *Monachs*
 gento expressam, pondo librarum quinqs, *D.*
 donum attulit. Cardinalis Tranensis alte- *Card. Tra-*
 ram eiusdem forme ac materie effigiem, sed *nenfis D.*
 ponderis duplo maioris: alij alia, quæ exse-
 qui operepretium non est.

Paralytica nobilis mulier sanatur.

C A P. X.

FVit hoc ipsum tempus etiam miraculis
 insigne: illud autem præcipuum, quod
 incidit in annū M. D. VIII. Longus quidam *Bern. Cyrik*
 Neapoli fuit vnus è Cōsiliariis Regiis clarus
 haud in paucis. Huius coniux fœmina pri-
 maria (ex viri cognomine Lōga dicebatur)
 omnibus capta membris, acerbissimis in-
 super discruciatâ doloribus miserrimâ tra-
 hebat vitam, morti quam vitæ similiorem.
 Itaque ad vltimum damnata ope medico-
 rum, exorat virum, vt Lauretū deferri ipsam
 iubeat. Quò, vt peruentum est, generum
 suum itineris comitem rogat, certum vt sa-
 crum in augustissima Virginis cella facien-
 dum curet suis rationibus accommodatum:
 nimirum cuius initium est: *Repleatur os meum*
laude, in quo sanati à Christo Paralytici E-
 uangelium recitatur. Id sacrum sextæ feriæ
 à Pentecoste assignatum, vtique alienum ab

eo tempore erat, cum iam pridem is abiisset dies; sed Longa votiuum id sacrum expetebat. Vix hoc planè genero mandauerat, cum ipsa eodem genero prosequente, in sacrosanctam defertur Ædem, ac B. Virgini sistitur, haud dubia spe Deiparæ preces salubres sibi futuras. Ecce tibi prius quam gener socrus suæ mandata exsequi posset, ad aram accedit sacerdos ignotus: qui rem diuinam ab illo ipso introitu: *Repleatur os meum laude*, orsus, Longam ingenti admiratione perculit. Igitur stupore attonita paulisper hæsit. Inde versa ad generum, qui nondum ab ea, sacri curandi causa, discesserat, sed iam discedere parabat; Mane, inquit, nihil attinet te ire: hoc ipsum est sacrum, quod requirebam. Porrò vt ad illum Euangelij locum ventum est, *ait Paralytico: Tibi dico, surge*: mira res dictu, visuque: paralytica mulier repente diuina quadam vi, simul membra consolidari, simul mentem insolita dulcedine perfundi sentit. Extemplo igitur gratulabunda exsurgit è sella, cæteris rei nouitate, ac stupore attonitis: manantibusque gaudio lacrymis, nullum facit agendi grates B. Virgini modum. Ad vltimum re diuina peracta, suis ipsa pedibus ad hospitium tendit, cunctis vtique eius familiaribus tantæ rei miraculo stupentibus. Aderat tum forte Laureti Dux Termalensis cum delecta

Et equitum manu, qui à Iulio II. in Galliam Cisalpinam ad bellum euocabatur. Hic igitur (vt qui Longam, eiusque insanabilem morbum familiariter norat) vbi suis ingredientem pedibus eam vidit; hæsit scilicet rei nouitate obstupefactus; euidēti deinde miraculo motus, diuinascum illa laudes miscuit. Noua exinde res auxit miraculi fidem. Sacerdos ille, qui Longæ rem diuinam fecerat, diu multumq; requisitus nusquã comparuit; diuinitus missum crederes, vt diuini operis minister foret. At Longa voti compos Neapolim regressa, valetudinem diuinitus receptam Deo consecrandam existimauit. Proinde sacrarum Virginum cœnobium Neapoli instituit: ipsa ægrorum insanabilium ministerio sese deuouit, Raimundo Cardona Prorege Neapolitano.

Iulius II. Lauretanum templum absoluit, munitq. CAP. XI.

Ulius porrò alia multa beneficia, quæ longo explicata diplomate operæ pretium non est referre, superioribus adiecit. Augusta hisce immunitatibus Æde Lauretana, ad eius munimentum cura Pontificis versa. Igitur haud minore animo pacis opera aggressus, quam quanta mole gerebat bella, Lauretanum templum à Paulo II. inchoatum, cuius absolutio variis casibus turbata fuerat,

fuerat, non exstruere solum, sed etiam per-
munire parat. Videbat quippe ædem non
minus sanctimonix, quam opulentix fama
inclytam in vico immunito expositam, seu
militum, seu barbarorum auaritię fore. Bra-
mantis ergo nobilis architecti consilio atq;
opera vsus, per Hieronymum Robureum
Laureti Patronum rem vrgere cœpit. Et
Hieronymus Lauretanam Ædem omni o-
pe ornare, munus ac decus Roburæ fami-
lię ratus, basilicam in arcis modum exstru-
xit muniuitque. Quippe sacella ipsa propu-
gnaculorum instar assurgunt: additæ vndi-
que in summis muris pinnae, aditusque sub
tecto, vt ad propugnandum quoquo versus
tuto discurrere miles possit. Omnino emi-
nus intuenti arcis potius, quam ædis speci-
em præbet. Et adiuuat templi munitionem
collis, cuius in vertice sita eminet, præfer-
tim, quæ vergit ad mare. Basilicæ corpus ex
pilis ingentibus columnarum instar, duo-
decim constat, quarum vtrinque senę conca-
meratum tectum sustinent. Huic corpori
duæ velut alæ, hinc atque hinc adiectæ, cum
senis sacellis minoribus, quę intercolumni-
is vtrinque respondent. Alia porrò maiora
circa templi caput sacella disposita numero
septem: his interiecta sacraria quatuor, qui-
bus fere Lauretana conduntur dona. Sub
tholo, quod est velut Basilicę caput, sacro-
sancta

sancta B. Virginis cella, præcipuam obtinet
 edem, & vnde quaque aspectabilem; multis
 circa, vt diximus, sacellis maioribus, admi-
 rabili artificio excitatis.

*Iulius II. à bombardæ ictu protectus Laure-
 tanam Aedem donis colit. CAP. XII.*

Inter hæc euidenti miraculo nouus Pon-
 tifici iniectus est ardor Lauretanæ Virgi-
 nis honestandæ. Bononiam pergens ad cõ-
 primendos Bentiuolorum motus, Laure-
 tanam venit: & ipso natali B. Virginis die in
 natali eius cella sacrum fecit: sub sacrum so-
 lemni pompa in suggestum ad id fabrica-
 tum ascendit. Hinc populo, qui ad Pontifi-
 cis aduentum maior solito confluerat, be-
 ne precatus, amplissimam delictorum In-
 dulgentiam largitur omnibus Lauretanam
 Aedem eo die ritè visentibus. Sunt, qui scri-
 bant, Iulium eo tempore vota B. Virgini
 nuncupasse, pio iustoque bello Tyrannos
 persequi molientem. Certe id, & belli euen-
 tus, & Pontificis ob partam victoriam dona
 testatur. Iulius igitur Bononiam profectus,
 expulsis Bentiuolis, urbem pacauit. Inde Fa-
 uentia, Foroliuio, Rauenna, aliisque; Pontifi-
 ciæ ditionis urbibus, oppidisque vi receptis,
 cum Mirandulæ obsidio Ducum incuria tra-
 heretur; ipsemet Pontifex nouo exemplo per-
 git in castra, Duces militesque sua præsentia

*Diariano
 Iulij II.*

*Vicciar. l. 9.
 Onufr. in
 Iul. II.*

Vicciar. lib. excitaturus. Ibi dum belli cōsilia cum Cardinalibus agitatur sub tentorio; manifestum periculum diuina utique euasit ope. Quippe globus ferreus instar humani capitis, repente ab hostibus æneo tormento prægrandi excussus, deiecto Prætorio, nihil omnino Pontificem ipsum, aut quemquam eorum, qui Pontifici in consilio aderant, læsit. Id enim uero Pontifex B. Mariæ Lauretanæ debere se professus est; siue quod ad bellum iturus, ei vota fecerat, seu quod ad primum bombardæ fragorem Lauretanam Virginem inclamarat. Ergo Mirandulæ expugnatione, aliisq; victoriis clarus Lauretum pergat ad vota reddenda. Gratiis Deo Deiparæque impense actis, globum illum in sacrosancto sacello suspendi iubet, monumentum posteris, quanta pestis esset ab suo capite, Lauretanæ Virginis præsidio depulsa. Suspenditur est globus e pariete ab latere sinistro aræ, quod vulgo cornu Epistolæ vocatur: ubi nunc quoque monstratur visiturq;. Inde Pontifex, ut gratus non tantum pius in Virginem foret, Lauretanam basilicam decorare impensius cœpit. Namq; aram maximam sacra supellectili augendam ratus, egregium aræ amiculum ex veste Attalica crispante, argenteam crucem pondo librarum quadraginta illudam auro, & antiquo opere cælatam: Bina item sesquicubitalia cande-

Iulij II. D.

*Hier. Ange.
Bern. Cyril.
Cod. Lau.*

candelabra eiusdem materiæ atque operis, pondo XXVI. ab vrbe misit. Et exstat in turbinata crucis basi titulus, haud obscurum indicium partæ à Pontifice, Deiparæ Virginis ope, victoriæ:

IVLIVS II. PONT. MAX.

DEIP. VIRGINI LAURETANÆ DICAVIT, ANNO M. D. X.

IN HOC SIGNO VINCES.

Neque his contentus Iulius binos insuper aræ ornatus, (frontalia vocamus) ex holoserico villoso cęruleo, insignes auro, margaritis, & opere Phrygio addidit. Altarium ornatui ornatum ministrorum adiecit, mitram egregio opere, aliaque Pontificalia ornamenta, quibus videlicet, vel Pontifices, vel Episcopi sacris operantes vterentur. Super hæc conchyliata peristromata exornandis templi parietibus, aliaque complura dona Lauretanæ Virgini dedit dicauitque.

Septennis puella à B. Virgine ipsa Lauretum adducitur. CAP. XIII.

Eodem fere tempore B. Virgo Lauretana, & Pontificem in bello texit, & inopem puellam in pace inusitato miraculo sibi adiunxit. Sabino cuidam, ex pago haud ignobili agri Piceni (Rocham Contradam vocant) filia erat septennis nomine Alexandra, quæ haud longe à pago paternum pa-

*Ann. Laur.
Raph. Riser.*

ſcebat gregem: hæc dum oues paſcerentur, ſub arboribus venerabunda cœleſti numini ſupplicare conſuêrat: itaque diuinitus nondum ſeptênium egreſſa dicauit ſe Deo. Quo magiſtro, dum precibus inſtitit, Dei-
 param enixè colens; repente obtulit ſe illi cœleſti ſpecie Virgo (haud dubiè Dei mater fuit) quæ puellam manu prehenſam ſe ſequi iubet. Mira res dictu: triginta millia paſſuum ab eo loco, ipſamet cœlitum Regina paruam puellam ad Lauretanam deducit Ædem: & ingenti perfuſam gaudio ex ſuæ imaginis ac domus aſpectu, reducit ad paſcua. Ibi Alexandram, etiam ſi quæ tandem illa ædes, quæ Virgo eſſet, ignoraret; tamen ingens eius loci, & ſpectaculi deſiderium tenebat. Ergo, vt guſtata ſemel Lauretanæ Domus dulcedo ſubibat animum, flens precibus vrgere ac fatigare Sabinum patrem non deſinebat, vt ad ædem illam tot luminibus illuſtrem (neque enim aliter deſignare nouerat locum) ſe duceret, vbi pulcherrima illa Virgo habitaret. Eludebat filix poſtulatam pater, ſiue pueriliter delirare eam ratus, ſiue quem tandem locum illa deſcriberet, ignarus. Cæterum haud multo intermiſſo tempore, euenit, vt Sabinus cum vniuerſa familia Lauretum pergeret. Tum verò Alexandra locum agnoſcens, geſtire, & exultare gaudio; ac verſa ad parentem,

tem,

tem; En pater, inquit, hæc illa est Domus, quo me pulcherrima illa Virgo candida veste amicta deduxerat: huc ego redire, hoc spectaculo iterum frui expetebam. Obstupuit ad hæc pater, & eximiam puellæ erga Deiparam religionem animo reputans, sensit eam B. Virgini esse cordi, utiq; cum Dei mater illam ad se à primis annis inusitata quadam ratione pelliceret. Igitur pietatem filiæ fouere non destitit. Remque omnem, nec ipse tacuit, & Alexandra ubi adoleuit, piis hominibus sæpe narrauit, qui deinde aliis, ac mihi ipsi retulerunt. Incidit hoc miraculum in annum sæculi huius VII. Nec frustra hæc fuerunt. Alexandra deinde hoc Tyrocinio imbuta virginitatem perpetuo coluit: vitamque sanctissimè egit ad annum nonagesimum, Lauretanã Virginem quotannis reuisens. Tanta porrò fuit sanctimonix fama, vt in oppido Montalbodo Virginum cœnobio Antistita data sit, vbi miraculis etiam, non tantum virtutibus floruit.

Circa vestibulum Templi Lauretani ades Pontificia à Iulio II. inchoantur, & sacrosancti sacelli celatura destinatur. CAP. XIV.

CÆterum intētus perficiundo, exornandoq; templo Lauretano, augebatur ad impensas Pontificis animus. Itaque sacrosancto

sancto sacello muris basilicæ communito, munimētum Lauretano vico aduersus hostium impetus, incursionesque addendum ratus est. Dudum Hieronymus Robureus Laureti Patronus, vel maxime memorabilis, qui id operis susceperat, excesserat vita, vix apertis primis ædificij fundamētis. Proinde Iulius Pontifex præclara cœpta exsequens, eodem Bramante (cuius ante mentionem fecimus) authore, Pontificias circa templum ædes sanè ingentes, ac magnificas inchoauit, Principum hospitio præcipuè destinatas. Quarum forma talis. Ædium sinus (vbi est aditus impluuij) basilicæ obuersus eam duobus lateribus quasi brachiis cingit. In quatuor angulis totidem prominent propugnacula. Tota moles quadrati castelli speciem refert, templum habet pro arce. Eius hodie pars vix dimidia assiduo multorum annorum labore sumptuq; absoluta. Nec verò dum Pontificias ædes extrueret Iulius, templum adornare destitit. Ad eius cultum cantorum chorus institutus: organa musica egregia, magnifico opere, auroque conspicua: campanæ duæ eximie magnitudine, ac specie fusæ: turris campanariæ fundamenta iacta Iulij II. opera sunt. Ita ornato templo, augustissimæ Virginis cellæ extrinsecus ornandæ, satis pretiosi marmoris comparat. Quod vtiq; opus
fuiſſet

Hier. Ang.
Bern. Cyrol.

fuiſſet operum eius maximum, niſi iam ma-
tura æuo mors cœptis eius interueniſſet,
Deo tam inſignem laudem alteri referuan-
te. Illud autem non poſtremo habendum
loco, quod huius generis vltimum morta-
lium eius operum fuit. Petrus Antonius Pe-
rottus Sylueſtrinarum Prepoſitus Genera-
lis, D. Mariæ Lauretanæ ſtudio accenſus
Abbatiam S. Laurentij Laureto proximam
(ea eſt in agro Caſtri Ficardi) cum vniuer-
ſis villis, ædibus, pratis, agris, oliuetis, ſyluis
ad eam pertinentibus, Pontifice approban-
te, Lauretano cōceſſerat templo, anno hu-
ius ſæculi XII. Iulius ergo paucis ante mor-
tem diebus, Abbatiam illam Pontificali di-
plomate Lauretanæ attribuit Domui. Pe-
rottum ipſum Laureti Gubernatorē con-
ſtituit, ratus (id quod erat) cui cordi fuiſſet
Lauretanæ fortunæ augere, eidem conſer-
uare ac tueri auctas, cordi futurum.

*Antonij Pe-
rotti D.*

*Aedes Lauretana à Reginis Neapolitanis
aditur. CAP. XV.*

LEo Decimus haud Pontificatu magis,
quam inſtituto ſucceſſor Iulij, nihil po-
tius habuit, quam vt in Lauretana Æde am-
plificanda nemini cederet. Et huiusce ſtudij
ſui declarandi præclaram illi Deus materi-
am, inter primum Pontificatus rudimen-
tum dedit. Per ea quippe tempora Laureta-
næ Re-

næ Religionis, ac celebritatis fama Neapolim perlata duas Ioannes Aragonias, seniore, & iuniorem (Reginas Neapolitanas, quia regia stirpe genitæ erant, vulgus appellabat) ad templum miraculis maximè inclytum visendum accendit. Itaque magnifico sane comitatu Neapolitani Regni interiora penetrantes, per Samnites in Picenum transeunt, ingenti populorum, quacumque transibant, gratulatione cultuque exceptæ. Quo tempore Leonis præcipuè magnificentia enituit. In omnibus Pontificiæ ditionis oppidis, quæ erant in via, Reginas regio apparatu excipi iussit, non tam illarum cultui, quam Lauretanæ Virginis celebritati fauens. Cumulatissimam insuper delictorum veniam, & ipsis Reginis, & cæteris Lauretum ad illarum aduentum occurrentibus, eodemque die Lauretanam Ædem rite venerantibus impertiuit. Annus huius sæculi quartusdecimus Reginarum aduentu insignis perhibetur. Et existat in Piceno celebre eius rei monumentum. Fama est per eam occasionem in agro Montis Sancti (oppidum, id est, Lauretum inter, & Firmum) viam illam pulcherrimam esse stratum, quæ hodieque via Reginarum vocatur, ab his videlicet Reginis olim appellata, in quarum gratiam sterneretur.

A Leone X. amplissimis decretis ornatur.

CAP. XVI.

EXin Leo cunctas Iulij Secundi, superiorumque Pontificum Indulgentias, immunitates, beneficia Lauretanę Domui tributa luculento diplomate rata esse iussit: ac deinceps aliis super alia diplomatis impense cumulavit. Lauretanam quippe Ecclesiam Collegiatam instituit: sigillo, cæterisque collegialibus insignibus ei attributis. Duodenos inibi Canonicos (ex quorum numero Archipresbyter, & almę Domus Custos forent) totidemque Sacerdotes assiduos, quos Mansionarios vocant: senos præterea Clericos chori adiutores esse voluit. Sui, cuique annui reditus pro rata portione assignati. Omnes porrò Indulgentias, quibus in templorum stationibus Roma perfruitur, Lauretanę concessit Ædi, ut iisdem temporibus Laureti percipere aduenę possent in vna æde, quę Romę perciperetur in pluribus. Pretium operę visum est; honorarium diplomatis præmium inferere. *Cum nos memoria repetimus grandia, ac serè innumerabilia continua miracula, quę apud Ecclesiã de Laureto multis Christi fidelibus pro variis infortunis, & necessitatibus vbiq; oppressis, qui ad Ecclesiam ipsam de Laureto sola animi moderatione confugiunt, intercessione dictę gloriosissimę Virginis,*

*Leonis X.
beneficia.*

*Leonis X.
testimoniũ.*

Virginis, illius vnigenitus operatur Altissimus; dignum ducimus, atque debitum, eandem Ecclesiam de Laureto non solum in antiquis cōcessionum gratiis fouere, & conseruare illasam; verum nouis in dies prærogatiuarum muneribus, largitionibus, compendiisque decorare. Inde Anconitano, Pisfaurensi, aliisque autumnalibus finitimorum oppidorum mercatibus abrogatis, Recineti duntaxat Septembri mense (ornando scilicet diei natali B. Mariæ) celebrari emporium iussit. Ad hæc Recinetensis emporij, immunitatumque nunciis ad barbaras quoque nationes, non tantum ad Christianos populos circummissis, euocauit vndique mercium institores. Ergo gentium, generumque omnium mercatores hac fama exciti, Recinetum ad indictum mercatum cōfluunt, Itali, Dalmatæ, Germani, Flandri, Græci, Armenij, Iudæi denique Hispania nuper expulsi, Turcæque. Institorum ergo complures cuiusque generis, seu religione, seu miraculo loci (& vicinitas inuitabat) ad Lauretanam Ædem venisse constat: nec quenquam aditu prohibitum, præter obstinatos in auita superstitione, Turcas, Iudæosque, ne videlicet *proiicerentur margaritæ ante porcos.* Græcos verò, & Armenios (tametsi plerique eorum Schismatici essent) religione erga B. Virginem cum Latinis certasse accepimus: plures eorum detractis in ipso

pso templi aditu sibi calceis, manibus & oculis sublatis in cœlum, ad sacrosanctam accessisse Domum: quo vbi ventum esset; ad imen procubuisse venerabundos: ibique prostratis humi corporibus, Deum Dei que parentem adorasse, demum ad conspectum Virginis, aramque adrepisse genibus, IESV Mariæque nomina enixe inuocantes. Hæc porrò Recinetensis mercatus à Leone instituta celebritas plurimos deinceps durauit annos, ingenti cum Lauretanæ celebritatis incremento. At Leo, ne quam Lauretani cultus amplificandi omitteret viam, ad vltimum sanxit, ne vota adeundę S. Marię Lauretanæ vlllo modo possent cum aliis pietatis operibus commutari. Proinde votum hoc quinq; illis vulgo excipi solitis aggregauit. Et est diploma honorario præmio insigniter ornatum: quod quia est ad Lauretanæ Virginis laudem insigne, attexere placuit. *Gloriosissimæ Virginis Matris Dei Mariae, à cuius laudibus, sicut neminem cessare fas est, ita ad illas explendas neminem sufficere arbitramur. Cum si quidem nullum promptius miseris, aut efficacius peccatoribus refugium apud Deum inueniatur, merito totius animi, mentisque affectibus recolentes illam in cœlis primum adorandam, deinde vbiq; in terris venerandam, & loca eius nomini dicata omni studio ornanda esse censemus, & illa maxime, quæ ipsa B. Virgo sibi Angelicis comitata cœti-*

*Leonis X.
testimoniū
alterum.*

bus elegit, & assidue in eis ad Christi fidelium auxili-
 lium, & subleuationem miracula fere innumera o-
 peratur. Inter quæ omnium consensu, testimonio
 ac deuotione locus ille Lauretanus fama celebris, ac
 deuotorum frequentia cultissimus meritò habetur
 primus Cum enim Beatissima Virgo (vt fide digno-
 rum comprobatum est testimonio) è Nazaret ima-
 ginem, & cubiculū suum diuino nutu transferens,
 postquam apud Flumen Dalmacia oppidum primo,
 & deinde in agro Recanatensi in loco nemoroso, ac
 rursus quodam in colle eiusdem agri particularibus
 personis addicto posuit. Demum in via publica, vbi
 modo consistit, illud angelicis manibus collocādo si-
 bi delegit & in eo assidue miracula innumera illius
 meritis operatur Altissimus. Ob quod complures
 Romani Pontifices prædecessores nostri, & præcipue
 fœl. Recor. Paul. II. Syxtus IV. & Iulius II. Sacratiss-
 simæ Virginis merito deuotissimi, quo populum
 Christianum omnipotenti Deo, & Virgini Matræ
 redderent acceptabilem, Ecclesiam Lauretanam,
 qua tanto miraculo creuerat, & augetur in dies,
 variis, ac præcipue spiritualibus decorarunt mune-
 ribus. Et cætera, quæ sequuntur.

Egregiis ornamentis, donisque decoratur.

CAP. XVII.

*Leonis X.
 ornamenta.*

NEC Apostolis litteris magis Laureta-
 nam Ædem Leo Pontifex, quam Pon-
 tificiis opibus auctam voluit. Interim ab
 eo templi, Domusque Lauretanæ ædificia
 stre-

strenue adiuta. Bina templi sacraria circum-
 datis segmentato opere armariis adornata.
 Inde ad ipsam sacrosanctam cellam hone-
 standam conuertit animum. Ac sacros qui-
 dem parietes intrinsecus ornandos ratus
 non est, ne quid in eis ornati esset, præter ip-
 sos, quos Christi ac B. Virginis habitatio,
 contactusq; satis superq; adornarant. Cete-
 rum intentus sacello extrinsecus magnifice
 exornando (& materies ad id nuper ab Iulio
 præparata stimulabat) eam ornatus ampli-
 tudinem concepit animo, quæ digna Dei-
 para Virgine, digna Romano Pontifice
 Christi Vicario, digna ipsius loci maiestate
 religioneq;, quoad paterentur humanæ o-
 pes, foret. Ergo Sansouino architecto si-
 mul ac statuario illis temporibus nobilissi-
 mo, formæ describendæ negocium dat mo-
 nito, quid sui consilij sit. Sibi utiq; esse in a-
 nimo tale moliri opus, quod in parua mole,
 omnem illius sæculi magnificentiam vince-
 ret. Nec defuit regio Pontificis animo sapi-
 entissimi architecti solertia. Formam quip-
 pe talem descripsit, quæ Leonis responde-
 ret optatis. Nec Pontifici minus animi in
 opere perficiundo fuit, quam studij in for-
 ma optanda probandaque fuerat. Preciosi
 marmoris haudquaquam satis erat: & de-
 scripta forma requirebat ingētes marmoris
 glebas. Igitur eas inde vsq; à Carraria (quæ

candidi marmoris lapidicina in Liguribus est inprimis nobilis) peti iussit. Nullaque habita sumptus ratione Ligustica marmora nauigiis imposita longissimo circuitu (quippe infero superoque mari, Italię oram pene, quam longa est, circumuehi necesse erat) subuehenda curauit. Quę ad Ancenam, siue ad Recinetensem portum demum exposita Lauretum aduehebantur plaustris: ibi ab eximiis fabris illius ætatis maxima mercede conductis, antiqua illa Græcorum, Romanorumque arte perpoliebantur. Inter hæc auxit loci maiestatem, religionemque haud exiguum Lauretanæ Basilicæ additum decus. Leo, vt augustiorem sedis Lauretanæ speciem faceret, Petrum Antonium Perottum Præsidem sacris operantem cum cætero habitu, tum verò Episcopalibus insignibus venerabilem fecit: eidemque concessit, vt sacris operatus populo bene precaretur Episcopali ritu. Nec Leonis cura Lauretanum Antistitem magis, quam aram Pontificiis muneribus honestauit. Candelabra argentea quatuor sesquicubitalia auro interlita, & præclaro opere cælata pondo fere quinquaginta: umbella in super quadrata egregia Leonis dona sunt. Per eadem tempora Lauretana Ædes aliis quoque nobilissimorum hominum muneribus culta. Antonius Leiuæ Dux Hispaniensis exercitus

*Leonis X.
Dona.*

Cod. Laur.

*Antonij
Leiuæ D.*

us sacerdotalem ornatū dono misit ex ve-
 te Damascena, auro crispo magnifice in-
 texta. Regina Vngariæ effigiem suam ex
 argento supplicem pondo XXX. Marchio-
 nissa Mantuana sacerdotis, ac ministrorum
 ōlemni cæremonia sacrificantiū vestimen-
 ta, argento auroq; contexta. Alij porrò alia,
 qui etsi nobiles ipsi erant; tamē sua nomina
 n suis donis ignota esse voluerunt. Quibus
 ex donis illa eminet maxime. Statua argen-
 tea B. Virginis cum effigie pueri IESV glo-
 riosum orbem tenentis manu, pondo libra-
 rum octo. Huic altera adiecta argentea item
 statua, & pondere par, & specie similis: hoc
 vno differt quod Christus puer matris gre-
 nio insidet, dextra prætendens pyrum. Alia
 rursus ex argento expressa B. Mariæ effigies
 librarum XI. Itemq; alia, pari fere pondere,
 cum Cæsareæ Aquilæ insignibus, vt vnde ea
 sit, haud ægre appareat.

*Regina Vn-
 garia D.
 Marchion.
 Mantuana
 D.*

*Dona ab
 Ignotis.*

*Sacerdos Dalmata Lauretum venit, exem-
 pta sibi exta præferens manu.*

CAP. XVIII.

Eodem fere tempore permira res, & ma-
 gis propter infinitā Dei vim, quā pro-
 pter facti nouitatem credibilis, Lauretanam
 Ædem longe insigniorē fecit toto orbe ter-
 rarum. Sacerdos erat Dalmata vir antiqua
 simplicitate, idemq; Lauretanę Virgini vni-

*Tradi. Lau.
 Ann. Laur.
 Riera.*

ce deditus. Hic forte captus à Turcis, cum ad deserēdam religionē omni artificio pelliceretur; nefarias voces, nō dicā animo, sed auribus admittere nullo modo sustinebat. Itaq; importunos illos hortatores auersat^o, vt eis ægre faceret, vltro Christum, ac Mariā identidem inuocabat. Stomachātibus illis, sciscitantibusq; , cur tandem illa nomina vsurparet, quia hærent mihi (inquit) in præcordiis. Ibi Turcæ minitari, se præcordia ipsa extracturos, nisi extemplo Christum, Mariamq; exsecratur. Erratis (inquit ille) præcordia mihi auferre potestis, Christum & Mariam nō potestis. Tum verò illi furentes ira sacerdotē ferro pariter inuadunt. Hic Dalmata Lauretanam inclamans Virginem vouet, si vita suppetat, primo quoq; tempore se ad eam iturum. Ea vox iratos magis accendit. Igitur hominem circumfistunt, & discisso apertoq; pectore, intestina à summo recisa extrahunt: eaque femineci, iam iamque, vt rebantur, casuro tradunt, simul per ludibrium increpantes. Abi iam prope ra, & præcordia, in quibus herere ais Mariam Lauretanam, ad eam perfer, vti vouisti. Excedit fidem, non tamen diuinam vim, quod deinde memoratur. Moribundus sacerdos, Deo mortem morante, viresq; suggerente, porro ire pergit: multorumq; dierum itinere celeriter emenso, Lauretum peruenit sua

exta præferens manu. Quacumque incedit; cōcursus ad eum fieri, seu visendi studio, seu rei cognoscendæ. Et ille Lauretani præcipue templi ministris apertū, vacuumq; pectus, & prætenta manu viscera ostentans, totam rem breuiter enarrat, cunctis stupore atque admiratione attonitis. Ad vltimum gratis Virgini enixe actis, & solemnibus Confessionis, Eucharistięq; præsidiiis communitus, in Deiparæ conspectu, complexuq; (vt credere par est) efflauit animam. Extā ipsa è regione sacrosanctæ cellæ suspensa diu aduenis spectaculo fuerunt. Quibus tabe absumptis, exta è ligno assimulata, atque ibidem affixa multos annos monumentum ei fuere miraculo. Ceterum quia rusticani homines Lauretanum templum ingressi, animis tali spectaculo occupatis, Deiparam se-gniores colebant cura; tandem ea tolli placuit. Itaq; Paulo III. Pont. per occasionem firmandi pilas, quibus tholus incumbit, tiggillum vnde illa pendebant, deiectum est: ad conseruandam tanti miraculi memori-am, sacerdos præcordia prætendens in tabella depictus, addita breui totius rei narratione, & in publico propositus, qui hodie-que visitur. Miraculum quidem ipsum ad eo testatum est, vt nefas sit de eo dubitare. Multi adhuc viuunt, qui testantur exta è ligno expressa ab se visa, pluresq; accolarum

auditos, cum dicerent, exta ipsa adhuc recentia ab se conspecta esse Dalmatæ sacerdotis.

Turcarum incursiones ab Aede Lauretana diuinitus arcentur. CAP. XIX.

*Ann. Laur.
Riser.*

PER idem tempus Beata Virgo, quam sibi Lauretana Domus cordi esset, haud dubiis argumentis ostendit. Selimus Turcarum Imper. Mahometis nepos, intactis æuo Lauretanæ cellæ thesauris imminens, nihilo fœliciore exitu tantum facinus tentauit, quam Mahometes eius auus tanto antea tentauerat. Iam Selimus suis, Maiorumq; suorum victoriis erectus, omnia pene maria classibus habebat infesta, totâ subinde Europam, vltimique Occidentis oras imperio suo destinans. Igitur illo authore, ingens piratarum manus in Italiam appulit: & Dalmatarum, Appulorumque littoribus depulatis, Lauretanæ prædæ spe inuitante, in Picenum vela fecerunt. Descensione inde facta, Castro Portus Recinetensis potiuntur: tecta cædibus & incendio fædant. Iam nemine contra arma ferente, Lauretum inflammatis studiis contendebant; cum desertam à mortalib⁹ propugnatoribus ædem à cœlestibus defendi, propugnarique senserunt. Quippe ipsemet Lauretanæ Ædis cōspectus tantū eis terrorem incussit; vt è vestigio

stigio trepidi re infecta, repeterent classem, haud dubij, quin dilecta illa cœlo domus cœlesti præsidio tegeretur. Selim⁹ porro conâdi sceleris author paulo post haud dubia diuini numinis ira periit cancro, fœdissimo iuxta, atrocissimoq; morbo misere absumptus. Nec tamẽ exitialis Selimi exitus aliorũ compressit audaciam. Cognitum est deinde ex Turcarum captiuis, qui fuga elapsi, Lauretum ad vota B. Virgini reddenda venerunt, Archipiratas, in quorum ipsi fuerant potestate, sæpius Lauretani templi prædandi, spoliandiq; studio Lauretum instructa classe petiisse. Ceterum vt in sacrosanctę cõspectum Ædis ventum esset, repente pauore ingenti diuinitus iniecto, regredi coactos, latens vtique numen inibi esse confidentes. Ita audacia in venerationem vertit. Nam cum hæc fama inter Barbaros increbuisse, ex eo tempore piratici myoparones oram Piceni legentes in conspectu Ædis Lauretanę vix ausi sunt quicquã hostile conari, nedum ad Ædem ipsam diripiendam accedere. Semel dumtaxat biremes Turcicę duę ex agro Lauretano prædas agere ausę: quę mox Deiparam Virginem expertæ sunt vindicem rerum suarum. Eodem ipso die à Canaletto Venetæ classis Duce captæ: prædatores suspensi: præda omnis recepta. Lauretana res Barbarorum clade sancita.

Christiani exercitus auaritiam eludit.

CAP. XX

*Ann. Laur.
Riera.*

NEc à Barbarorum vi magis, quam ab auaritia Christianorum militum Lauretana Domus per idem tempus cœlesti vtique præsidio intacta mansit. Franciscus Maria Urbini Dux ditioe à Leone Decimo exutus fuerat. Qua deinde armis recepta, vltro ipse Picenum agrum infesta populatione percurrit, Pontificis, vt ipse dictitabat, iniuriam vlturus. Exercitum habebat ex multarum gentium colluione mistum, quibus nec mos, nec lingua communis, & præda potior religione erat. Proinde neque Ducis imperio satis regi poterat, neque vlla ratione à rapinâ prohiberi. Et Præfectorum, Centurionumque plerique iam pridem Lauretanis thesauris inhiabant. Iamque per internuncios de his diripiendis clandestina inter se consilia agitarant. Ergo ex composito ad Montem Filatranum non procul Laureto sub vesperam subsistunt ea mente, vt postero die illucescente, Lauretanam Ædem defensore vacuam direptum eant. Haud fefellit pium iuxta prudentemque Ducem impius conatus exercitus sui. Itaque per interpretes deterrere ab impio consilio perditos barbarorum Duces, per Italicas copias nefarium facinus impedire institit: omnia agere

agere, omnia moliri, vt quolibet potius auerteretur incensa prædæ cupido. Cæterum furdæ erant omnium aures, obstrepente avaritia. Ita maior pars, vt plerumq; fit, vicit meliorem. Luce nondum certa, præmissis exploratoribus, agi cœptum est agmen. Dissuadere iterum Dux ac minas precibus miscens deprecari sacrilegam profectiōē. Posteaquam nihil proficiebat, orat, si stetisset animo Lauretum pergere, vt mutata in diuersum voluntate, pietatis ergo, vt cæteri mortales, ad sacrosanctam Deiparæ Virginis cellam accederent: si fecus fecerint, non suam modo, sed cœlestem quoque intentat iram, recentia Turcarum exempla proponens. At illi animis vāsanā avaritiāque occupatis, nullius salubris consilij patientes ad deuoratam spe, & opinione prædam incensis studiis tendunt. Sequitur exercitum Dux, quem regere nequibat, sacrilegium, quod impedire non poterat, temperaturus. Sed non defuit sacrosanctæ cellæ præsidium Virginis. Præmissi exploratores haud procul Laureto aberant: omniaq; tuta esse cernentes lætitia gestiebāt; cum subito acrium grex luporum (vt ferinam hominum rabiem feræ comprimerent) è saltu proximo erumpunt, ac velut facto agmine in præcursores impetum faciunt: illorum plerosque repentino terrore amentes iugulant laniant.

antque: cæteros in fugam vertunt, salutis iam magis, quam prædæ memores. Qui vt ad primum agmen metu, cursu, lassitudine exanimati peruenere; receptis demum à pauore tanto animis, effusæ fugæ, terrorisque causam sociis tanti sceleris aperiunt: movent etiam atque etiam, viderent quid agerent: Ædi Lauretanæ Deum custodem, ac vindicem adesse: tantam vim luporum, tam immania corpora belluarum non è nemore illo egressam, sed diuinitus in prædatores emissam: nec ipsis tam cum belluarum exercitu, quam cum Deo, cœlestibusque esse pugnandum. At vāsani exercitus Duces exploratorum terrorem tanquam vanum, militari deridiculo eludentes, nihilominus properabant ad prædam. Verumenimvero vt sacra Ædes in conspectum se dedit; repente ingens exercitum pavor inuasit: cunctiq; lymphatis similes trepidare cœperunt, diuinitus incussa formidine omnium pectora percurrente. Tum vero excussa vāsania, ad se redeunt sceleris Duces: & siue diuini ira numinis, siue templi religione conterriti, cuncti pariter præmeditato latrocinio desistunt. Cæterum ne subinde militares animi ad ingenium redirent, consternatis nouum miraculum addit. Iam multū diei processerat, cum repente nebulam de cœlo lapsam ferunt, quæ paulatim circa templum densata

denfata eius cōspectum ademit, cum tamen cætera circū loca sole essent illustria. Ea species oculis obiecta militum animos quoque immobiles tenuit. Ex inde ingenti horrore perfusi procumbunt in genua; versaq; in religionem audacia, ad placādam Dei ac Deiparæ iram, Lauretum ire pergunt. Quo ut ventum est, cuncti, ac præcipuè cohortium Duces, Lauretanam Ædem intrant venerabundi: ac positis humi genibus cogitati sceleris veniam exposcunt. Vltro etiam Virginem, quam diripere destinauerant, muneribus colunt, ita susceptum ab infano principio iter exitu saniore conclusum. Urbina- tium Dux insperato exitu facinoris mire lætus, Deo ac B. Virgini auersum sacrilegium gratulatur: mox detracta sibi arma in primo augustissimæ cellæ aditu suspendit tanti miraculi monumentum: simul se ex agro Piceno exercitum abducturum vouet. Nec votum sefellit. Extemplo formidabiles copiæ abductæ, eademque opera, & Lauretana Ædes, & Picena regio direptionis metu diuinitus liberata.

*Lauretum à Leone X. mœnibus cingitur,
eximium calaturæ opus vrgetur.*

C A P. XXI.

Multiplicis periculi Lauretani, diuiniq; præsidij rumor Leonem Pontificem perpulit,

perpulit, vt humana etiam ope talia pericula arceret in posterum. Apparebat Pontificiarum ædium molem Ædis munimento destinatam esse tantam, quantam vix assiduus plurimorum annorum absolueret posset labor. Ergo tam fera spe damnata, aduersus subitas hostium populationes, Lauretum fossis, aggeribus, mœnibus, propugnaculis cingit, huius sæculi anno ferme XX. Satis etiam tormentorum æneorum adiicit ad propugnandum, & procul arcendum hostem. Ex quo Lauretum templum oppidi que munitionibus septum, adiuuante collis situ, muniti castelli etiam eminus haud vanam speciem gerit. Huius rei fama finitimos ad incolendum, non tantum peregrinos ad visendum exciuit. Barbaros verò, ac cæteros à conando in posterum scelere retardauit. Inter que Cardinali Robureo Laureti Patrono vita functo Bernardus Card. Bibiennensis, huic Iulian^o Rodolphus Prior Capuanus à Pötifice susceptus est: qui Leonis iussu, quoniam iam paratum erat Dynastis hospitium; domum hospitem pauperibus peregrinis denuo exstruxit. At Pontifex perfectis Laureti munimentis, campanam raræ magnitudinis fundendam curauit XX. millium pondo, eamque Lauretam oppidi nomine appellauit. Exinde haud parum memor egregij monumēti, quod circa sacro-

*Card. Bibi-
en. Patron.
Laur.*

sacrosanctum facellum relinquere molie-
 batur, Sansouinum cæterosq; artifices litte-
 ris, præmiis, promissis impensius vrgere in-
 stitit, vt se viuo, tam eximium opus absolue-
 rent. Exstant Leonis super ea re ad Sansoui-
 num litteræ, quarû initium, quia plurimum
 valet ad Lauretanæ Domus commendatio-
 nem, visum est hoc loco referre. Id tale est:
*Cum pro immensis & infinitis in humanum genus,
 ac præcipue in nos ipsos ab immaculata summi Dei
 Redemptoris nostri genitrice collatis beneficiis, sa-
 crosanctam, totoque terrarum orbe venerandam
 Lauretanã Ecclesiam, quam eiusdem Virginis car-
 nis sarcinam ferentis cellulam extitisse, & Angelicæ
 salutationis, atq; diuini partus, quem editura esset,
 nunciij fuisse deuotè, ac piè credimus, & in qua se
 Virgo ipsa vberiore in dies singulos exhibet gra-
 tiarum largitricem fidelium cunctorum votis præ-
 sto succurrens, & cætera, quæ sequuntur, quo-
 rum summa est. Sacrosanctam Virginis cel-
 lam dignam vtique esse, cui præcipuus qui-
 dam honos habeatur. Proinde ei summa
 ope, omnibusq; viribus connitendum,
 vt quam maturimè ornamentum eius ab-
 soluat. Verumtamen haud potuit Leone vi-
 uo, suprema illi operi imponi manus. Et sa-
 nè genus cælaturæ, ac pulcherrimarum sta-
 tuarum multitudo non vnum requirebant
 Pontificatum. Leoni sublectus Adrianus
 VI. vir alioqui pius doctusque; verum seu-
 pertur-*

*Leonis X.
 testimoniũ
 tertium.*

perturbatio temporum, seu Pontificatus breuitas (quippe vix annuus fuit) fecit, vt nullum pene relinqueret suæ erga Lauretanam Ædem religionis indicium, vtiq; cum Flandris, ex qua gente ipse erat, templum elegans Romæ summa ope ædificaret S. Mariæ sacrum, cui ab Anima cognomen est factum. Cæterum quàm propensa eius voluntas erga Lauretanam Ædem futura esset, si vita ei suppeditaret, facile ostendunt litteræ ab eo ad Lauretanum Præsidem datæ, & superiorum Pontificum beneficia, immunitates, indulgentiæ confirmatæ. Pauca quoque huius temporis Lauretana dona reperio, propterea quod ea tempestate notabantur negligentius. Certum habeo non defuisse. Exstat donorum memoria tacitis nominibus donantium. Credo, quod ipsi taceri vellent, quo dona forent Deo ac Deiparæ gratiora. Nonnullorum tamen monumenta reperio: Ioannemque Baptistam Carafam Neapolitanum; Ioannem Capouacum Patauinum: Philippum Barbarum Venetum: Laurentium Vngarum Ducem Viciaci; & Vrsinum Vrsinium Romanum; suam quemque argenteam imaginem B. Mariæ Lauretanæ dicasse: Marchionissam autem Mantuæ egregios sacerdotis ministrorumque solemnem pompa litantium amictus tulisse, & auro argentoque contexta.

Clemens VII. Lauretano templo decretis ornato, sacrosanctam cellam exornare pergit. CAP. XXII.

CREATUS inde Pontifex Leonis X. patruelis Clemens Septimus, cuius Pontificatum domesticis iuxta, externisque bellis exercitum non magis urbis Romæ direptio, quam religio Lauretanæ Domus insignem fecit. Is quippe Pontificatu inito, nihil ferme prius habuit, quam ut Lauretanam Ædem Pontificiis diplomatis honestaret, quibus & vetera firmaret beneficia, & adiiceret noua. Omittere hoc loco non possum caput cuiusdam eius diplomatis, Lauretanæ Virgini perhonorificum; Id est eiusmodi: *Cum nonnulli Romani Pontifices, præsertim, scilicet. Leo Papa X. prædecessor, & secundum carnem frater patruelis noster, respicientes multa & magna miracula, quæ in Ecclesia nostra S. Mariæ de Laureto quotidie operatur Altissimus, ac moniti singulari deuotione & religione, Ecclesiæ ipsi, & illius Domus Capitulo, Canonicis, & aliis personis quam plurima priuilegia, immunitates, gratias, diuersis temporibus concesserint; Nos qui erga B. Virginem, sub cuius inuocatione dicta Ecclesia constructa est, singularem deuotionem semper habuimus, volentes quacumque sunt in fauorem dictæ Ecclesiæ conseruari, & quæ sequuntur. Inter beneficia Clementis fuit, quod Recinetensibus ius omne,*

si quod reliquum esset in Lauretum, ademit. Nec paruum eiusdem beneficium, quod Ioannem Matthæum Gibertum Veronæ Antistitem Laureto præposuit, virum doctrina pariter, & virtute clarum. Ab eo Lauretana Ædes supellectili sacra, optimis Canonicis, solemnibus cæremoniis instructa cultaque. Pontificiarum ædium porticus fornicatæ: cisterna quam à Card. Robureo ædificatam diximus, tectorio inducto concinnata, magno, vel peregrinorum, vel incolarum bono. Cæterum illa maximè cura intentum Clementis habebat animum, vt nobile illud à Leone inchoatum augustissimi sacelli ornamentum pari magnificentia absolueret. Accendebatur domestica vel pietate, vel gloria, vt cuius familiæ decus inchoata Ædis Lauretanæ cælatura esset, eiusdem absoluta foret. Itaque Antonium Sangallum, Raphaelem Baccium, Nicolaum Tribulum, aliosque statuarios illa tempestate celeberrimos ingenti precio conducit. Raynerium Nerucium Pisanum Lauretanæ ædificationi, præcipuè vero egregio illi operi pro dignitate perficiundo præesse iubet. Iam preciosa marmora erant maxima ex parte cælata ac perpolita. Nerucius ergo, dum cætera elaborantur, disturbat lateritios muros, qui sacre cellæ pro fulcimento adstructi, ab eademque diuinitus repulsi,

sub-

submotique (vt antea diximus) spectaculo erant. Inde, pari interiecto spatio, quod veteris miraculi monumentum foret, nouos circumdari parietes placuit, qui cælato marmore conuestiti extrinsecus adornarent factellum: superstruendumque fornix nouum, deiecto lacunari tectoque veteri, sustinerent. Ædem quippe lapide concamerari Pontifici placuerat, verito, ne peruetustum tectum laqueatum, tot luminibus perpetuo ardentibus obnoxium, igne concepto, exitium sanctissimæ cellæ pareret. Proinde ars postulabat, vt altiora fundamenta iacerentur, quæ satis firmis substructionibus tam insigne, preciosumque; opus à terræ motibus tutum vsquequaque præstarent. Igitur aperiendis nouorum parietum fundamentis, sacra Domus, (nè subducto solo, quid detrimenti caperet) stragulis, vt fit, funibusque constricta, ac validis suspensa rudentibus tamdiu sublimis pependit è machinis, quoad expletis fossis, noua fundamenta extare cœperunt. Quo tempore satis constat (plurimorum enim oculis res comperta est) sub imis parietibus, dum circa eos ad fundamenta humus effoderetur, puluerum tritumque solum, & proximi ruris epem oppressam, aliaque militaris viæ, quam sacra Ædes occupat, indicia inuenta esse, noua veteris miraculi monumenta.

*Hier. Ang.
Tradi. Lat.*

Hæc autem à plurimis tum notata, atque animaduersa ipsemet Hieronymus Angelita sub idem tempus memoriæ prodidit in historia Virginis Lauretanæ.

Architectus sacros parietes perfodere ausus, diuinitus exanimatur. CAP. XXIII.

CÆterum aucta per idem tempus loci celebritate, sanctissimam Ædem ianuis augeri oportuit. Vna tum erat ianua (vt supra demonstraui) in medio fere pariete, qui vergit ad Septentriones: hac ingredientibus omnibus & egredientibus aditus erat pariter, exitusq; . Itaque in tanta aduenarum multitudine concursuq; , aliis vt fit, alios prementibus, nonnulli (quia recessum primis vltimi non dabant) coarctati, oppressiq; exanimabantur. Proinde (quod iam pridem, & à multis optatum, & à Leone Decimo in forma exterioris ornamenti destinatum fuerat) peruiam fieri cellam placuit, binis ad angulos duorum parietum ianuis patefactis. Vt primum Architecti consilium distulit rumor; enimvero nefas videri, non magis accolis, quam peregrinis eos parietes ferro temerari, quos per tot aetates diuina prouidentia saluos, intactosq; seruasset. Multi palam fremere, quisquis iauderet, haud impune scilicet ausurum. Igitur cœlestis iræ mectus fabros à conando absterruit

Trad.

Laur. Ann

Laur. Riser.

sterruit. Haud vanum fuisse docuit euentus. Quippe Nerucio ipsi architecto rem aggredienti quiddam accidit visu dictuque mirabile. Fabris tale ministerium detrectantibus, ipsemet sacrum parietem perfodere aggressus est, maiore artis fiducia, quã reuerentia loci. Ergo vt malleum in sacrum parietem adegit, repente manu obtorpescente, insolitus horror reliquum corpus nuasit: pallor deinde suffusus ori ingentis mali nuntius: mox linquente animo, qui circa erant, collabentem excipiunt, donumq; inter manus deferunt expiranti similem, & sensus omnis expertem. Exanimatus iacuit horas ferme octo, quoad scilicet eius coniux mulier pia, & B. Mariæ Laurentanæ dedita in paucis Deum Deiparamq; precibus, votisq; placauit viro. Tandem igitur vitalis calor, qui totum propemodum corpus reliquerat, artibus reddi, & spiritus liberius meare cœpit. Iamque alleuans Nerucius oculos, redeunte sensim animo, circumstantes noscitare. Demum iam componentis audaciam incusare suam: veniam omnemq; à B. Maria exposcere. Nec frustra. Animus religione exsolutus pariter corpus egritudine leuauit, vt morbi causam ipsa net curatio aperiret. Postquam conualuit, Pontificem tota de re admonitum, quid facto opus sit, consulit. Ille haud ignarus id

nimia Architecti confidentia magis, quam indignatione B. Virginis euenisse; miscens monitis imperia vrget Neruciū, vt Dei Vicario authore non dubitanter exsequatur incœptum: & simul impense monet, vt sacros parietes perfodiat non tam malleo & audacia, quam ieiunio & veneratione Virginis armatus: sic demum rem ex sententia successuram. Neque enim timendum esse, ne Deipara Virgo suam domum peruiam fieri nollet, quæ eam peregrinis vellet cum salute, non modo sine pernicie patere. At Nerucium recenti malo ex audacia timidiorem iam factum, ne Pontificis quidem authoritas percellere potuit, vt iterū ipsemet experiretur, quod tanto suo periculo paulo ante tentarat. Ad vltimum, quia Pontificis imperium vrgebat, & mora patefaciendi ianuas ædificationem morabatur operis; inuentus est adolescens minime timidus, qui authoritate Pontificis fretus & plenus amicorum vocibus rem auderet. Clericus is erat Basilicæ Lauretanæ. Venturam Perinum vocabant: hic tridvano munitus ieiunio ad sacrum parietem cum malleo venerabundus accedit. Circa Perinum erat & aduenarum turba, & Clericorum, hæc sollicita ex adolescentis fiducia, illa rei expectatione suspensa. At Perinus supplex ita præfatus dicitur. Sacra Virginis Domus, igno-

ſce innocentia; non ego te hoc malleo, ſed Clemens Dei Vicarius ornamenti tui auidus fodit: ille te ornatam, ille te peruiam cupit. Placeat Dei parenti, quod Dei Vicario placet. Talia precatus designatum parietis locum percuffit impune. Eum deinde iſtus tuto iterantem fabri pari ieiunio, ac reuerentia ſecuti, ianuas aperiunt tres, quarum duæ liberum populo ingreſſum, egreſſumque præberent, tertia ſacerdotibus aditum daret ad ſanctiorem ſacelli partem, ubi eſt Virginis ſimulacrum. Eodem tempore parua fenestra, quæ vna in anteriore pariete erat ferme è regione ſimulacri, amplior ad accipiendum lumen facta, & clathris æreis inauratis pulcherrime communita. Cæmentis inde erutis, vetus ianua, quæ ſatis ampla in medio pariete patebat, obſtructa. Exin nouus paries duci, & inſigni cælati operis cruſta operiri, conueſtiriq; cœptus.

*Clemens Lauretanæ Virginis ope adiutus
eam impenſius exornat. CAP.*

XXIV.

S Vb id tempus Clemens Ædi Lauretanæ adornandæ intentus, ingens periculum Deiparæ Virginis præſidio euasit. Fraude, doloque hoſtium capta vrbe Roma, ipſe in arcem molis Adrianæ receperat ſe. Ibi à Cæſarianis obſeſſus, poſteaquam hoſtium

vim sustinere non poterat, non votis modo,
 sed etiam litteris Lauretanæ Virginis im-
 plorat auxilium. Nec missæ incassum pre-
 ces. Pontifex haud ita multo post inter ho-
Bern. Cyril. stium tela elapsus in tutum est. Ad hoc ex
 auro argentoq; Lauretano tria circiter au-
 reorum millia coacta : & Pontifici inopia
 laboranti peropportunum subsidium mis-
 sa. Ita Clemens gemino B. Mariæ Laureta-
 næ beneficio, præsens periculum inopiam-
 que vitavit : ac demum discussa ingruente
 belli procella, pacem populis suis, atque o-
 tium peperit. Discrimine capitis belloque
 perfunctus, Lauretanæ Virgini gratiam
 non solum habendam, sed etiam quantum
 mortali fas esset, referendam existimavit.
 Igitur post Carolum Quintum insignibus
 Imperij ab se decoratum Bononiæ, Romam
 inde remigrans ad Lauretanam diuertit Æ-
 dem, Patronam Liberatricemque suam sa-
 lutaturus. Gratiis rite actis, votisque Deo
 ac Virgini persolutis, vt tantorum erga se
 meritorum exstaret gratia, inchoata Lau-
 retanæ ædificationis opera summa vi vrgere
 statuit. Architecto igitur, fabrisque instare
 cœpit, templum præcipuè ad culmen per-
 ducere aliquando festinans. His operibus
 perficiendis pecuniam, quam mutua à
 Virgine acceperat, reddidit. Itaq; illo Pon-
 tifice, & Pontificia tecta Laureti strenue
 ædifi-

ædificata, & templo fastigium impositum, cum egregio tholo, qui tantum se à fastigio attollit, quantum fastigium à terra. Inter hæc haud vltima Clementis cura erat de absoluenda præclara illa cælati operis crusta, quam vt principia sedabant, haud falso augurabatur maximè inclytam toto orbe terrarum futuram.

Lauretum excisis nemoribus, lacunisque siccatis salubrius redditur. CAP. XXV.

DVm Lauretana Domus egregiis operibus ornatior in dies existit, etiam Lauretum oppidum excisis circa syluis, exsiccatisque paludibus existere cœpit salubrius. Infame incolarum morbis mortibusque erat illa tempestate Lauretanū cœlum: quippe magna ex parte palustre ac noxium, multarum offensarum causas corporibus afferebat, vt incolæ bonam anni partem pituitosi essent omnes ac redundantes: plerique tenui, imbecillaque vterentur valetudine: pueri verò maximè immatura morte extinguerentur, vtpote qui propter corporum imbecillitatem, proximi stagni halitum, locique ipsius grauitatem ægerrime ferrent. Et sane Lauretum situm est in tumulo vergente ad meridiem, orientemque solem; cæterum ab Occidente ac Septentrionibus, qua sylvarum palustrium, quà collium ob-

Bern. Cyril.

iectu claufum excludebat ventos falubres: contraque ab altera parte apertum noxios excipiebat grauesque. Nec procul planities erat caliginosa paludibus, quas restagnans amnis (Musioni nomen est) faciebat, & limosa insuper hyemalibus aquis, quæ paulatim collectæ nullo motu agitante torpebant. Crederes insalubrem sedem Deiparæ cordi fuisse, vt eius præsidij salubritas in loco insalubri magis emineret. Pertulit igitur fama ad Pontificem, in oppido Laureto ob cæli inclementiam, plerosque infantium ac puerorum, priusquam ætas adolesceret, interire: ita paulatim incolis metu orbitatis alio demigrantibus, in oppido solitudinem fieri. Itaque ille Lauretanæ Virgini pulchrum ratus, & oppidum quam frequentissimū, & locum quam saluberrimum esse; de architectorum sententia commodissimum existimauit, vicinas lacunas siccare, nemora excindere, imminentes templo colles (Montem Regalem, & Montinorum incolæ appellant) æquare, vt nebulæ origine sublata, cæloque patefacto, aër ventorum salubrium flatibus apertus salubriorem faceret locum. Igitur Ioanni Antonio à Statis Lauretano Governatori, & Antonio Sansouino architecto scribit his verbis. *Accepimus aërem istic præsertim aestiuo tempore reddi insalubrem, partim*

rim ex eo, quod quidam collis dicta Capella, & Ecclesia supereminens ventos montanos loco salubres excludit, partim quod in planitie dicta Ecclesia circumvicina etiam ad quinque millia passuum plures plaudes, & sylva fere semper limosa insalubritatem faciunt. Quamobrem nos illam Ecclesiam toto orbe Christiano ob gloriosissima Virginis Mariae merita, & confluentium illuc populorum multitudinem celebrem, his causis sublatis, salubrem reddere cupientes, iam ordinavimus, vt dictus collis supereminens complanetur, paludes factis fossis, exsiccentur, sylva excidantur. Lauretanus ergo Præses impensius etiam, quam iubebatur, tam salubre opus aggressus est, anno huius sæculi XXXIII. ac strenue per architectum, ingenti operariorum vi conducta, pauperibus etiã peregrinis corrogatis, sylvam vico proximam deiicere, lacunas ductis fossis in præterfluentem amnem, aut in mare proximum deriuare: imminentem oppido collem cædere institit. Longum erat, ac pene infinitum opus. Proinde tum inchoatum magis, quam perfectum. Cæterum illa ipsa inchoatio, & salubritatis aliquid in præsentia, & spei plurimum in posterum, procedente opere, in-

*col-
lis fecit.*

*Clemens tribus cubiculariis in Dalmatiam,
& Galileam missis, Lauratanæ Domus
migrationem explorat. CAP.*

XXVI.

*Tradi Lau.
Ann. Laur.
Riera.*

S Alubrior iam facta erat Laureti habitatio: cum Lauretanæ Domus historia facta est exploratior. Hieronymus Angelitanius Recinetensis domi suæ, vel generis nobilitate, vel integritate vitæ clarus in paucis fuit. Is Virginis Lauretanæ historiam ab se conscriptam Clementi Pontifici per id tempus dicavit. Scribendæ dicandæq; Pontifici historiæ causa fuit, quod per eadem ferme tempora, ut ante dictum est, sacrosanctæ Domus è Galilæa in Dalmatiam, inde in Picenum asportate narrationem ex Flumenfibus Annalibus Dalmatæ quidam ad Recinetensem pertulerant civitatem. Itaque siue Angelitanæ historiæ admonitu, seu familiarium rogatu, seu potius cœlestis numinis instinctu, Clementem cupidò cœpit, migrationem Sanctæ Domus è Galilæa intentius explorandi. Haud erat ignarus id ipsum olim, & à Dalmatis, authore Frangi-panio, & à communi Picentium, civitatis Recinetensis hortatu, satis esse perspectum. Cæterum præcipuas Pontificis partes esse ducebat, rem tam inusitatam, ac pene incredibilem denuo per certos homines explorare,

rare, vt aliorum indiciis accedere Pontificalis authoritas, quæ ex mortalium pectoribus dubitationem omnem, si qua forte resideret, funditus tolleret. Proinde ex omnium familiarium numero tres cubicularios suos delegit expertæ imprimis religionis, ac fidei. Hos quid factò opus esset monitos, rebusque necessariis abunde instructos dimittit, faustum eis iter precatus. Ergo illi Lauretum profecti, sacramque Domum intentiore cura contemplati dimensi que, descendunt nauim Illyricum petaturi. Quo vt ventum est, ædiculam Lauretanæ instar satis vetustam, & miraculorum monumentis insignem inueniunt. Porro parieti eius ædiculæ inscriptum, Lauretanam ibi Domum olim fuisse. Hæc accolæ ipsi monstrabant: haud vana ab illis afferri veræ lachrymæ vbertim manantes ex desiderio testabantur. Confestim igitur Legati mensuris admotis, deprehendunt prorsus omnia conuenire. Protinus repetito cursu pergunt in Galilæam, Nazarethum veniunt. Sacræ Domus fundamenta monstrata ab incolis cernunt: quo quo versus metiuntur: congruere cuncta comperiunt. Ex Legatorum numero Ioannes N. erat Senensis, qui nouo aliquo indicio veteris miraculi fidem adfirmandam ratus, duos inde attulit lapides ex iis, quibus vulgo strui ædes Nazarethi solent. Lapis
quidem

quidem laterem naturali forma imitatur (cuiusmodi ex sectilibus lapidicinis erui alicubi solet) cæterum flauentibus intermicat venis. Reuersus igitur Ioannes cum Collegis ad Ædem Lauretanam, cum eius lapidibus Nazarenos illos lapides confert: reperit geminos eorum, ac simillimos esse. Ea quoque res auxit miraculi fidem, cum talem lapidicinam in Piceno nullam esse constaret: & omnia quamuis vetusta ædificia, ob cæmentorū, taliumque lapidum inopiam, laterculo structa cernerentur. Illi igitur successu admodum læti peruolant Romam. Pontificem expectati adeunt, compta renuntiant. Ioannes insuper Nazarenos lapides Lauretanis simillimos, pferet tanti miraculi testes: res summa & Pōtificis lætitia, & affeclarū præcipuè sermōe celebratur.

Tres viri illustres è mortis faucibus eripiuntur. CAP. XXVII.

*Tradi. Laur.
Ann. Laur.
Riera.
Julian. Cæsarinus a
letali morbo ereptus.*

Eodem fere tempore Ædes Lauretana nobilissimis est illustrata miraculis. Iulianus Cæsarinus vnus è Proceribus Romanæ ciuitatis, anno huius sæculi XXX. Bononię graui implicitus morbo ad vltimum periculi venerat. Iamque à Medicis destitutus adesse sibi sentiebat supremum diem, cum implorato Lauretanę Virginis præsidio, repente conualuit. Eodem anno Vaiuoda Tran-

Transiluanix ab Abrahamo Prætoꝛe Regis Turcarum (Bassam ipsi appellant) prælio victus captusque victoris irati iussu ex altissima rupe agendus erat præceps. Cæterum ille, B. Maria Lauretana inuocata, seruitium quoque, non tantum præsens supplicium euasit. Nam forte sermonem de religione cum Bassa ingressus, adeo efferatum eius animum diuina ope mitigauit, vt Barbarus odio in amorem verso, ipsum cum cæteris Transyluanis captiuis dimitteret gratis. Exstat hodie Laureti tabula ingens egregie picta, auroque exornata, vbi tota res non solum coloribus, sed etiam litteris expressa visitur. Iisdem fere temporibus Ferdinandus Gonzaga adolescens nobilissimus Mantuæ præferocem cursu exercebat equum. Quo vehementius concitato effusus in clathros ferreos vicini templi, B. Mariæ Lauretanæ opem implorat: mira dictu res. Ex tam graui, periculosoque casu, extemplo sanus vegetusque surrexit. Nec voti parum memor, equestrem statuam argenteam Lauretanæ Virgini donum tulit. Ipse autem eiusdem effigiem Virginis ex argento expressam deinceps in omni vita perpetuo suspensam gestauit è collo, siue miraculi monumentum, seu vitæ præsidium: nec frustra: in maximis præliorū discriminibus vir bellicosus præsentem semper Deiparæ Virginis exper-

*Vainoda
Transiluan.
a præsentis
mortis periculo libera-
tur.*

*Ferdinandus
Gonzaga
casus, & D.*

expertus est opem. Horum igitur miraculorum fama, & simul explorata Lauretanæ Domus ex Galilæa, & Dalmatia translatione mire lætus Pontifex enixe instare Nerucio cœpit, vt præcipuum sacrosanctæ cellæ ornamentum quamprimum absolueret. Sed Deo aliter visum, qui affecti tam eximij operis nomen Clementi dedit, absoluti decus alteri referuauit. Enimvero in illo tam insigni opere exstruendo, & ad culmen (quantum in ipso fuit) perducendo, adeo præclare Clementis non sedulitas modo, sed etiam magnificētia exstitit; vt haud immerito eum authorem fama ferat: etiamsi Leonis Pontificis symbola, insigniaque voluntaria multis locis operi inserta cernantur. Clemens quippe nullum omnino inseruit sui monumentum, rarum vtiq; exemplum, Deoque acceptum adeo, vt eius haud dubie nutu, tam excellentis operis gloria sequentem fugeret, fugientem sequeretur. Clementem porro ferunt, cum ad tergum operis, quod vergit ad ortum solis peruentum esset, consultum à Recinetensibus, vt in ea parte Lauretanam historiam inscribi vellet, respondisse, fatius videri eam historiam in marmore similiter, vt cætera B. Virginis facta cælari, siue quod historia ipsa per se satis nota ac testata foret, siue quod cælata historia satisfactura esset litteratis pariter, idio-

idiotisq̄ue. Attamen Clementi VIII. Pontifici Maximo, & Cardinali Gallo Laureti Patrono summam Lauretanæ historiæ in marmorea tabula, quæ cælaturæ subiecta erat, inscribi placuit: quo illustrius, cumulatius esset tantæ, ac tam insolitæ rei ad posteros monumentum.

F. Leandri Alberti de Lauretana Aede testimonium. CAP. XXVIII.

NOuum per eadem tempora haud ignobilis historici testimonium Lauretanis rebus accessit. Leander Albertus homo ex Dominicana familia doctus æque, ac pius in libro, quem edidit de Descriptione Italię, Picenum describens per honorificam facit Ædis Lauretanę mentionem. Quem nos locum ex Etrusco sermone in Latinum totidem fere verbis conuertimus. Sic igitur scribit. Recanatum inter, & mare Adriaticum, non longe à Musione fluuio cernitur in colle templum S. Mariæ Lauretanæ toto terrarum orbe celeberrimum, quod simul cum oppido validis est munitū mœnibus. Hic multi sunt incolæ excipientes hospitaliter peregrinos, qui ex omnibus Europæ partibus eo votorum persoluendorum gratia confluunt, cum omnibus anni temporibus; tum maximè vere, & autumno. Equidem de tanto templo dicturus vnde ordiar

Leandri testimonium.

L nescio.

nescio. Obuervatur quippe animo hinc summa loci religio, illinc eximia templi opulentia. Enimuero me vires deficiunt conantem dicere de sanctissimo illo, religiosissimoq; cubiculo, vbi nata, vbi educata est cœli Regina semper Virgo, ac Dei parens Maria, eademque miserorum mortalium apud filium suum Patrona. Vbi Archangelii Gabrielis nuncio Dei Mater effecta, appellataque est, vbi humanam Deus naturam induit, vt nos ex faucibus inferni Draconis eriperet, cœlestisq; regni aditum per tot sæcula, Parentum humani generis vitio, clausum aperiret. Itaque, vt dixi, vnde talis loci descriptionem ordiar, ignoro. Cæterum vt piis pariter, curiosisque lectoribus satisfaciam, pauca dicam. Principio igitur dubitandum non est, quin hoc illud ipsum sit cubiculum, vbi cœli regina edita in lucem est. Nam præter certissima litterarum monumenta, quæ Deiparæ Virginis cubiculum ab Angelis huc translatum esse fidem faciunt, nemo est tam ferus ac ferreus, nemo tot, tantisq; flagitiis, ac sceleribus cooperatus, qui non in ipso sacræ Domus ingressu, præsentis numinis cœlestis religione perfusus molliri suum sentiat pectus ad eò, vt venerabundus B. Mariæ imploret auxilium, ac per eam à Christo suppliciter oret suorum veniam delictorū. Et sane ad ipsum
 huma-

humanos animos diuina vis videtur impellere. Ad hæc accedunt prodigia, ac miracula ibi diuinitus edita, beneficiaque tributa iis, qui ad Dei parentem supplices confugerunt. Id adeo non solum litterarum monumenta testantur; sed etiam aurea, argentea, cærea simulacra, votiux quoq; tabellæ, quæ per multas ætates, ac sæcula congesta visuntur. Longus sim, si velim numerando percensere diuina prodigia, ac dona inibi impertita mortalibus. Quæ quidem tot tantaque sunt, vt incredibilia videri possint iis, qui non facile adducuntur, vt credant, maternas à Deo preces audiri. Nec vero hæc magnificentius à Leandro dicta, quam verius.

Lauretana Aedes plurimis, nec vulgaribus colitur donis. CAP. XXIX.

NON alias magis ante, pluribus Aedes Lauretana votiuis floruit donis. In Lauretanæ Domus codicibus reperio, per hæc tempora omnes ferme Piceni populos quotannis solitos in supplicationibus argenteas Beatæ Virgini coronas ferre singulas, binas, ternas, vsque ad septenas, voti aut religionis ergo. Et quia iam satis, superque erat coronarum (coronæ quippe tum censebantur ad septuaginta) commodatas coronas accipiebant à sacra Domus

Cod. Laur.

Custodibus, pro his precium ferebant. A plerisque etiam Piceni castellis oppidis, urbibusq; argentea ipsorum simulacra in supplicationibus præferebantur. Erant illis temporibus partim urbium, partim oppidorum, & castellorum ex argento expressa simulacra numero duodeviginti: inter quæ Firmum pondo librarum pene viginti & specie, & precio eminebat. Cæterum hæc quoq; aliis populis, quibus deerat aurificis copia, commodata à custodibus in supplicationis pompa ferebantur, argento pro his repenso. Et vterque mos, vel coronarum, vel illius modi simulacrorum vsq; adeo increbuit, vt nunc, vel maxime vigeat. Nec se Piceni finibus ea tenuit consuetudo. Iisdem temporibus Pisaurenses argenteam Pisauri imaginem miserunt affabre factam. Nec ea tempestate ciuitatum, ac populorum magis, quam ciuium ac nobilium virorum pietas extitit. Ascanius Columna inter Romanos Proceres genere, atque opibus clarus argenteam Beati Rochi effigiem libralem, & sacerdotis solemnia sacra celebrantis amiculum ex textili argenteo, donum Virgini attulit. Cardinalis sanctorum Quatuor Coronatorum caput argenteum pondo ferme quatuor. Comes Ragonus Mutinensis, & Io: Franciscus Bossius Mediolanensis, singuli crus argenteum libræ. Pyrrhus Gonzaga eiusdem

*Argentea
simulacra
Urbium, &
oppidorum
XVIII.
Firmi ar-
gent. simu-
lacr.*

*Pisauri ar-
gent. simu-
lacr.*

*Ascan. Co-
lumn. D.*

*Cardin. SS.
Quatt. D.
Comitis
Ragoni D.
Io. Francisc.
Bossij D.
Pyrrhus Gõ.
Zaga D.*

dem materiæ ac ponderis pedem. Pappacoda Neapolitanus effigiem suam argenteam ponderis duplo maioris. Alexander Calcagninus imaginē suam ex argento cęlatam trilibrem. Marchio Tripaldę, lychnum argenteum pari ferme pondere. Magnus Rhodiorum Equitum Magister alterum lychnum eadem materiā, sed pondere aliquanto maiore. Vincentius Alfanus Perusinus simulacrū suum ex argento expressum librarum XV. Alia porro ab aliis (quorum nomina prodita nō sunt) sigilla sexdecim argentea, pondo librarū septem, & septuaginta. Sed longe ante alia omnia huius temporis dona excellit Ludouici Gisilardi Bononiensis effigies argentea pondo amplius quinquaginta. Sacra etiam subinde supellex aucta. Cardinalis Montinus (qui postea Pontifex factus Iulius III. est appellatus) sacerdotalem vestem egregiam ex auro textili crispante donum tulit. Cardinalis Palmerius aræ ac sacerdotis ornatum ex veste Attalica. Dux Traiectensis sacerdotis, ac ministrorū solemnibus sacris operantium vestes ex holoserico villoso violaceo distinctas auro. Oliuerius Fagnanus Mediolanensis ex eadem materia, aræ & sacerdotis ornatum. Marchio item Bitontinus ex veste Damascena aureis operibus insignita. Alij quoq; alias altarium, ac sacerdotum vestes,

Pardi Pappacoda D.

Alex. Calcagnini D.

March. Tripaldę D.

Magni Magistri Melit. D.

Vincentij Alfani D.

Ludou. Gisilardi D.

Card. Montini D.

Card. Palmerij D.

Duc. Traiectensis.

Oliuer. Fagnani D.

March. Bitontini D.

coronas argenteas, calices, aliaq; eiusmodi, quæ persequi longum foret, dona Deiparæ Virgini seu portarunt, siue miserunt. Nec ea propria virorum laus. Isabellæ Cardonæ Proreginæ Neapolitanæ corona aurea libralis, & ipsius effigies B. Virgini supplicantis argentea, pondo sesquilibræ, & pes libralis item argenteus: ad hæc arcula scitè facta eiusdem materiæ ponderisque: bini vrceoli aurei vnciarum XIV. armillæ itidem aureæ benefactæ donum fuit. Marchionissæ Vasti effigies B. Virginis puerum IESVM gremio gestantis argentea pondo fere quatuor. Quin etiam à Turcis dona missa. Constat anno huius sæculi XXIX. Bassam Turcarum (nomen, & causa non proditur) argenteam aræ vestem, margaritis insuper adornatam Lauretanæ Virgini donum misisse Clemente VII. Pontifice Maximo: vt intelligeremus Lauretanam Virginem communem omnium gentium esse Patronam, quicumq; eius patrocinio vti velit.

*Proregina
Neapol. D.*

March. Vasti D.

*Bassa Turcarum D.
Cod. Laur.*

FINIS LIBRI SECVNDI,

HORA

HORATII TUR-
SELLINIE SO-
CIETATE IESV

LAVRETANÆ
HISTORIAE, LIBER
TERTIVS.

*A Paulo III. beneficiis, decretisque decora-
tur. CAP. I.*

PONTIFICIAM inde sedem Pau-
lus III. excepit, qui Æde Laureta-
na ornanda, augendaque etiam
cum ipso Clemēte certavit. Nam *Pauli III.
beneficia.*
que initio fermè Pontificatus sui, & Indul-
gentiis eam, & beneficiis cumulavit. Quip-
pe indignum ratus, sacræ Domus ministros
ad vsum domesticum vix pecunia emptum
salem habere posse; vicanos eis quotannis
sals faccos ex Ceruiæ salinis assignavit gra-
tuitos, non contemnendum beneficium, si-
ue muneris perpetuitatem, seu necessitatem
accipientium, siue dantis animum spectes.
Eminet Pontificis animus in diplomatis
procemio, quod libet attexere: *Pauli III.
rec. Xystus Papa Quartus predecessor noster, inter testimoniū
alia motu proprio Ecclesiam Beatæ Mariæ de Lau-
reto, olim in honorem ipsius Virginis miraculosè*

L 4 funda-

*fundata: in qua (prout fide dignorum habet asser-
tio) ipsius etiam Virginis gloriosa imago Angelico
comitata cœtu, mira Dei clementia collocata exi-
stebat, & ad quam propter crebra, & stupenda mi-
racula, quæ eiusdem Virginis gloriosæ meritis, &
intercessione ibi Altissimus operabatur, in dies ex di-
uersis mundi partibus etiam remotissimis, Virginis
gloriosæ liberati præsidii populi confluebat multi-
tudo: & paulo post; Recondendæ memoriæ Iulius
Papa II. prædecessor noster attendens, quod non so-
lum erat in dicta Ecclesia de Laureto imago ipsius
B. Virginis Mariæ, sed, (vt piè creditur, & fama est)
camera, siue thalamus, vbi ipsa Beatissima Maria
concepta, & educata, vbi ab Angelo salutata Sal-
uatorem sæculorum concepit. Cætera item per-
sequitur, quæ in suo diplomate Iulius Se-
cundus posuerat.*

*Lauretum Recinetensium fidei committi-
tur. CAP. II.*

*Alex. Argo-
lus Laur.
Patron.*

PAulus porro haud ignarus, quantum boni sit in bono Præfide, id semper egit, vt optimos Laureto Præfides daret, donum omnium fortasse maximum. Alexander igitur Argolus Tarracinensis Episcopus à Pontifice Lauretano Patronus constitutus, rem Lauretanam præclare constituit, auxit-
que. Doctorum, grauiumque hominum complures in Canonicorū Lauretanorum Collegium cooptauit: sacrorum cæremo-
nias

nias solemni, ac plane Pontificali peregit ritu, summa denique religionis, ac benignitatis laude, diuina, humanaq; omnia per quadrienniū administravit. Huic Gaspar Contarenus Cardinalis, vel ingenij dotibus, vel artibus animi clarus successit, Laureti Patronus omnino bonus, sed mortis interuētu brevis. Nam cum per Galeatium Floremontium (qui postea Aquini Antistes fuit) rem Lauretanam optimè gereret, ingenti sui expectatione concitata, cessit è vita. Eius in locum successit à Pontifice Rodolphus Pius Cardinalis Carpensis Patronus iuxta bonus, ac diuturnus. Qui sane Pij cognomen, etiam si à maioribus non accepisset, insigni sua pietate fuisset sibi pariturus. Non alius ante impensius Lauretanam Ædem ornare institit. Itaque eius in Lauretano templo, adiectisq; ædibus hodie monumenta exstant & multa, & illustria. Inter hæc gliscebatur Turcicum bellum, quod Solimanus Turcarum Imperator Tunetano regno per Ariadenum Ænobarbum subactō, Italiæ moliebatur. Paulus ergo Pontifex Carolo Cæsare, ac Venetis in societatem adscitis, in Turcicum bellum omnes intenderat curas viresq; . Cæterum illa tempestate Lauretano templo vel in primis consultum voluit. Et quoniam exhausto in apparatum bellicum ærario, pecuniæ inopia

Card. Contar Laur. Patr.

Card. Carpen Laur. Patr.

*Recineten-
siu Legatio
ad Paulum
III. Pont.*

piis eius consiliis obstabat; occasionem forte oblatam sibi è manibus elabi passus non est. Per idem tempus Recinetensium Legati Romam ad Pontificem venerant expoſtulantés, quod Lauretum, auita ipsorum possessio, à Iulio Pontifice ereptum eis esset ingenti cum damno, maiore cum dedecore ciuitatis suæ. Quem enim existimaturum à

„ sacrorum Principe, Christi que Vicario, sine
 „ graui aliqua causa, antiquissimam Laureti
 „ possessionem, Recinetē sibus inuitis, ademptam? Quo autē suo merito, tam insignem
 „ optimæ meritæ ciuitati inuſtam infamiæ
 „ notam? An quia Lauretanæ Virginis sedem
 „ impense ab initio fouerit, donis coluerit,
 „ templo ornauerit, frequentauerit tectis, per
 „ C. C. L. prope modum annos iuste, sancte-
 „ que rexerit? Quando à Recinetensium Ma-
 „ gistratibus auarè, aut superbè esse impera-
 „ tum? quando incolarum, peregrinorum
 „ templi tutelam neglectam? Iam quoties la-
 „ tronum vias, obsidētium audaciam repres-
 „ sam? quoties Ædem ipsam magnis armato-
 „ rum præfidiis ab hostium iniuria defensam?
 „ En cur Recinetenses libenter memorarent,
 „ Deipara Virgo natalem domum suam in
 „ Italiam transferens in nostra potissimum
 „ sylua sedem elegit: ter intra paucos menses
 „ locum mutans nostris finibus non excessit:
 „ tres in nostro agro locos suis vestigiis insi-
 gnes

gnes fecit: nos illi satis spatij ad templum »
 concessimus: nos templum, nos vicum cir- »
 ca eam condidimus: nos incolis Magistra- »
 tus & Iura dedimus. Multum verò ista eis »
 profuisse, vt eum locum optimo iure pos- »
 sidere viderentur: si quidem, indicta causa, »
 sint de antiquissima possessione deiecti. »
 Quod si æquum videatur, munus à Deo, »
 Deiparaque Recinetensibus datum à Dei »
 Vicario reddi; profecto ipsos daturos ope- »
 ram, vt neque Pontificem, neq; Lauretanos »
 Recinetensis tutelę ac regiminis pœniteret. »
 Recinetenses porrò, vt vtrisque cautum fo- »
 ret, nullam conditionem, quam æquissi- »
 mus Pontifex imponeret, recusaturos. Er- »
 go Paulus, Legatis benignè auditis, medium
 quiddam secutus est, vt & Recinetensibus
 suum redderet, & tamen Ædi Lauretanę
 superiorum Pontificum beneficia cōserua-
 ret. Igitur oppidum Lauretum (templo ex-
 cepto, & salua Præsidis iurisdictione inter
 oppidanos peregrinosque) Recinetensi ci-
 uitati restituit, his conditionibus, vt Laure-
 tanam domum aduersus Turcã valido præ-
 sidio tueri, muros, ac munimenta, sicubi o-
 pus foret, reficere: peregrinis vltro citroque
 cōmeantibus itinera à latronibus tuta præ-
 stare deberēt. Ad hæc octo aureorum millia
 à Leone X. in Laureti munitiones infumpta
 Pontificali Fisco, vnde erant deprompta,
 remu-

*Lauretum
 Recineten-
 sibus reddi-
 tur.*

remunerarent ad vsum Turcici belli. Ita Lauretum ad Recinetensium ditionem rediit sæculi huius anno XXXV. post annum circiter XXX. quam à Julio II. sui iuris factū erat. Cæterum exinde Paulus bello perfunctus Lauretanam Ædem præfidiis munitam prædiis locupletavit. Namque eius iussu ex Duumiris Castri Ficardi vicina Laureto nemora cum adiacentibus vineis, pratis, oliuetis coemta sunt. In eam rem sex aureorum millia ex ærario Pontificis erogata. Alia porrò prædia circa Musionem annem à Pontifice empta, & Lauretanæ Virgini donata.

Contubernium puerorum instituitur, qui Lauretanæ Virgini laudes canant.

C A P. III.

NEc fortunis tantum Lauretana Ædes, sed etiam ministris per id temp⁹ aucta. Pontifex satis gnarus integræ pueritiæ preces Deo Deiparæq; acceptissimas esse, Collegium duodecim alumnorum instituit. Ibi lectissimos ex omni Piceno pueros ingenuos impuberes institui iussit, ad laudes B. Virgini decantandas. In his porrò legēdis, corporum animorumque integritatem spectari, in instituendis optimorum Magistrorum rationem haberi voluit. Præcipua erat cura, vt non minus castitate morum, quam sua-
uitate

uitate vocum sanctissimam Virginem delinirent. Ergo hi ex præscripto Pontificis in opportuno loco (Canonicam vocabāt) in tentiore cura educati, institutiq̄ue B. Mariæ carmina in eius facello, statis quotidie canebant horis, pacem ac veniam à Deo Deiparaq̄ue orantes, & opem Italiæ contra Turcarum rabiem exposcentes. Nec puerilis pietas Pontificis spem, nec B. Virgo pueriles preces fefellit. Et si enim fœderatorum Principum classem Ducum discordia inutilem fecit; tamen Deipara Virgo & otium Italiæ peperit, & Turcarum audaciam fregit. Quippe haud ita multo post compositis inter Cæsarem, Galliæq̄ue regem controversiis, ex tristi bello læta repente Italiæ pax reddita. Maxima instructissimaq̄ue Turcarum classis Ariadeni Ænobarbi ductu exitium Italiæ ferens, ipso mense Augusto Acrocerauniis illisa scopulis in cōspectu propemodum Ædis Lauretanæ fecit naufragium. Quo naufragio satis constat maximam classis partem amissam: viginti Barbarorum millia hausta fluctibus: totumq̄ue ferme Adriaticum sinum hostium cadaueribus, armis, tabulis, armamentis aliisq̄ue naufragij indicijis stratum. Quorū arma ad Lauretum fluitātia cognita in littore, prius fere, quam nunciari posset, insignem fecerunt hostium cladem. Ibi enim verò exsultare

Paul. Ion.

lib 41.

Ann. Laur.

Ricra.

tare Lauretani, aduenæq; : auditas profecto à Deo Deiq; parente preces puerorum pi-
 rumque : aperuisse aliquando oculos vlti-
 rem Turcicæ superbix Deum : alius alium
 hortatione firmare, talem vt Præsidentem præ-
 cipuo colerent honore, cuius præsidio to-
 tam illam Italiæ oram cernerent præfenti
 Turcarum formidine liberatam.

*Nosocomium & Xenodochium excipiendis
 peregrinis aperiuntur: sacra Aedes adi-
 ficiis ornatur. CAP. IV.*

AT Pontifex tali nuncio admodum, læ-
 tus, ne benignior in indigenas, quam
 in peregrinos foret; Nosocomium Laureti
 eadem ferè tempestate absolutum aperuit,
 ægris aduenis præcipue curandis. Alius por-
 ro locus scabiosis, leprosisque extra mœ-
 nia, ne quid cæteros eorum contagio læde-
 ret, assignatus. Ab ægris inde ad sanos cura
 conuersa, Xenodochium pauperibus pere-
 grinis excipiendis institutum, vbi benigne
 alebantur per triduum: & discedentes pa-
 ne, vino, calceis, pecunia iuuabantur. Hæc
 hospitalitatis, & Christianæ charitatis fa-
 ma, mirum, quantum vel aduenis religio-
 nis, vel Lauretano templo opum adiecerit;
 cunctis ferme exteris gentibus expertam in
 suis peregrinis Lauretanam benignitatem
 remunerantibus. Adeo vera in pauperes li-
 bera-

*Nosocomiū
 & Xeno-
 doch.*

*Hospitali-
 tas Laure-
 tana.*

beralitas auget magis opes, quam minuit. Deus, quippe benignitatis fontem, ne exhauriatur, bonis identidem auget; ac benignis largitoribus benigne suppeditat, quod deinceps egentibus largiantur. Nec verò dum exardescunt hæc Christianæ charitatis officia, Lauretana opera à Clemente inchoata interim refrixère. Nihilominus Pauli iussu sylvæ noxiæ cædebantur: nebulosæ siccabantur lacunæ: colles Lauretanæ sedi officientes ad solum diruebantur. Surgabant eodem tempore ædes Pontificiæ: exstruebatur porticus: templi tholus plumbeis integebatur laminis: magnifica illa sacrosanctæ Domus cælata crusta (quæ haud procul fastigio aberat) præcipuè vrgebatur. Iam peruetustum, ac fumosum lacunar tetumque architectus ex Pontificis auctoritate deiecerat. Et quia concamerandi sacelli ratio exigebat, summos etiam parietes semicirculis, & pictis fictilibus insignes pariter cum tintinnabuli, caminiq̄ue culminibus, demolitus erat. Igitur solidus fornix nouis magis, quàm veteribus parietibus incumbens, imponitur: nitidus tum quidem, & concinnus erat; sed hodie propter copiam luminum horridus fumosusque. Porrò ne ea, quæ ex augustissima Virginis cella necessitas detraxerat, hominum incuria perderet, sacras trabes, asseres,

regu-

tegulas, tabulasq; , & quæcunque ad tectum sanctissimæ Ædis pertinebant, sub eiusdem pavimento defodi placuit. Itaque hæc cum fide inibi sunt defossa: vt loco mota, quam minimum locum mutarent.

Reliquiæ sacelli Lauretani miraculis fulgent, & Ædis Lauretanæ religionem propagant. CAP. V.

CÆterum fictilia, & quedam laqueati tecti tabulæ, pro sacris reliquiis, vt erant, asseruatæ, partim miraculorum materiam præbuerunt, partim etiam Ædis Lauretanæ religionem longe, ac late propagarunt. Vetus opinio erat, vasa illa fictilia in armario B. Virginis ab Apostolis olim reperta, atq; idcirco cum Natalis eius domus consecraretur, ab iisdem in summis sacelli parietibus collocari iussa non ornandæ magis ædis gratia, quam illorum religionis tuendæ. Adiuuabant hanc opinionem quædam non leues coniecturæ, quæ multis fidem facere videbantur, fictilia illa in supellectili Deiparæ fuisse. Namque ea vascula (quod ex iis ipsis, quæ hodie exstant coniectari licet) haud sane à vilioribus, vulgatisq; vsu abhorrent: & magnitudine sunt inter se longe imparia, cum tamen cultus ædis, & semicircularum ratio paria vtique postularet: vt appareat non tam illa ad sacelli ornatum esse quæ-
sita,

sita, quam ad ipsa ornatum sacelli accommodatum. Verum siue ille patinè è B. Mariæ supellectili, siue ex medio sumptæ ad cellæ ornatum, haud immerito cum ipsa Virginis cella dedicatæ religionem habuerunt. Ple-
rasque tamen earum intercidisse reperio, ad propagandam Lauretanae Virginis religionem, vt reor, interuersas. Nonnullæ in Lauretani Templi pariete ad ianuam, quæ est ab latere, insertæ hodieq; visuntur. Paucæ asseruantur haudquaquam miraculorum expertes. Compertum habeo Laureti sacerdotem mihi notum grauiter ex capite laborantem, sacra capedine capiti admota, subito conualuisse. Alterum item sacerdotem graui feбри afflictatum, hausta indidem frigida, extemplo morbum depulisse. Porrò sacrarum tabellarum reliquiæ religionem Lauretanae Domus toto propemodum orbe protulerunt. Quippe vt semel dispertiri sunt cœptæ, aliis ab aliis diuisæ ad omnes propemodum nationes peruenere: ac pro sacris reliquiis, vt par erat, habitæ, mirandum in modum Lauretanae Virginis auxere cultum, cuius religione imbutas quodammodo illas esse constaret. Ac verisimile est per hanc occasionem plurimis locis Lauretanae Virginis ædes excitatas, siue tanti præsidij ad populos monumenta, siue solatia eorum, quos aduersa valetudo, aut occupa-

tiones, aliaue impedimenta Lauretum iſe prohiberent. Satis conſtat per id maxime tempus, non in Piceno ſolum & Italia, ſed etiam in tranſalpinis, diſiunctiſſimiſque regionibus eſſe ſacella Lauretanæ Virgini extracta. Quorum conditoribus, quid optatius eſſe potuit ad illarum ædium religionem, quam aliquid ex Lauretano Domo reliquiarum habere? quid conſultius, quam cum ſacros inde lapides auferri religio veteret, tecti particulam, quam cuſtodum liberalitas haud ægre largiretur, impetrare? Certe per ea ferme tempora plurimas ubique terrarum Deiparæ Lauretanæ ſacras ædes dicatas reperio: quod ſane haud in minimis Lauretanæ Virginis laudibus pono, tam gratam iucundamque; fuiſſe apud aduenas eius memoriam, vt perpetuum eiufdem monumentum, ac ſimulacrum domi habere voluerint. Atque, vt de Piceno taceam, cuius nulla vrbs, nullum ferme oppidum eſt, ubi nõ ædes aliqua exiſtet ſacra Virgini Lauretanæ. Nobiliſſimæ quæque Italiæ vrbes eisdem nõ vulgaria templa conſecrarunt. Romæ quidem templum viſitur B. Mariæ Lauretanæ ſane magnificentum, & Romana munificentia dignum; cuius formam: fama eſt à Michaelē Archangelo Bonaroto architecto nobiliſſimo eſſe deſcriptam. Neapoli quoque haud inconcinna ædes Lauretanæ Virginis

Ædes Lauretana paſſim extracta.

Ædes Lauret. Roma.

Ædes Lauret. Neap.

ginis visitur, & quidem orphanotrophio insignis. Iam in duabus nobilissimis Siciliae urbibus, Panormi, inquam, & Messanae, exploratum habeo sanctissimam esse memoriam Virginis Lauretanae, eiusque nomini aedem a Panormitanis intra urbem, a Mamertinis in suburbio dedicatam. Nec verò Italiae finibus se tenuit haec Lauretanae Domus religio, sed strenue transgressa est Alpes. F. Vincentius quidam sacerdos ex Franciscana disciplina probus, ac pius fuit. Is Laureto regressus in Franciam, in suburbio Lauelis (quod oppidum est Dioecesis Cœnomanum) aedulam exstruit ad exemplum sacelli Lauretani, eamque Lauretanae Virginis nomine appellavit. Haec hodie quoque, vel ab accolis, vel à peregrinis impense colitur. Et Lusitania quamvis celeberrimis, ac religiosissimis Deiparae Virginis aedibus praedita, Lauretanae quoque aedis religionem secuta est. Itaque haud procul Conimbrica in suburbano, amœnissimo loco templum Lauretanae dicavit Virgini, quod quidem maxima etiam finitimorum populorum frequentia celebratur. Brigantiae item alterum, tertium Olyssippone longe augustissimum, quod etsi ab Italis conditum, excultumque magnifice; tamen etiam ab indigenis religiose frequentatur. Ad haec optimis auctoribus comperi, in Scotia duo B. Mariae

Aedes Lauret. Panormi & Messana.

Aedes Lauret. in Fran.

Aedes Lauret. in Lusitania.

*Aedes Lau.
in Scotia.*

Lauretanæ sacella exstructa olim fuisse, alterum in oppido Pertho, quod etiam S. Iohannis nomine appellatur, alterum propter viam, qua itur Mussilburgum haud procul Edimburgo vrbe regia Scotiæ. Vtrobique porrò Lauretanam Virginem religiosissime cultam: in Mussilburgensi autem suburbano etiam maximis peregrinorum concursibus, ac B. Mariæ miraculis celeberrimam extitisse, quamdiu orthodoxa religio in Scotia steterit. Postea vero, quam in illo religiosissimo quondam Regno Caluina-
na pestis furere, debaccharique cœperit, sacram illam ædem ab illis furiis ita dirutam, vt tamẽ ruinæ extarent, vel illorum vœcordiæ, vel auitæ Scotorum religionis indicia. Ac Mussilburgensis quidem sacelli hanc originem accepimus. Scotum heremitam olim peregrini habitu Lauretum ad salutandam Virginem accessisse: inde reducem sacri tecti particulam secum in Patriam tulisse: ibi corrogata à piis hominibus pecunia, ad Mussilburgum Lauretanæ Domus excitasse simulacrum, eiq; B. Mariæ Lauretanæ nomen fecisse: id templum, & sacrarum reliquiarum, quas diximus inibi depositarum cultu, & Lauretanæ Virginis (cuius celebre erat illis quoque gentibus nomen) religione inclytum extitisse, quoad vt ante diximus, vœsana Hæreticorum rabies siuerit.

Calati

Cælati operis, quo sacrosancta Aedes undique vestitur, descriptio. CAP. VI.

Eodem tempore Lauretanæ Domus cultus, & propagatus foris, & amplificatus domi. Paulus Pont. celeberrimum illud Pontificalis magnificentiæ monumentum ab Iulio destinatum, inchoatum à Leone, effectum à Clemente, ipse non quidem omni ex parte perfectum (deerant quippe statuârum pleræque, & æneæ valvæ omnes) sed tamen eo perductum, vt absolutum videri posset, aperuit anno huius sæculi XXXVIII. opus enimvero egregium ac mirabile, cui nova hæc operum magnificentia quicquam adhuc in pari mole adæquare nō potuit. Satis constat ex rationum libris, in id opus XXII. aureorum millia insumpta, exceptis viginti statuis egregie factis, & valuis æneis quatuor pulcherrime cælatis, quæ pene tantidem steterè. Quadratum est ornamentum sacram undiq; Virginis cellam amplectens: totum ferme è candido marmore solido, ac mira arte cælato. Patet in longitudinem pedes ferme quinquaginta, in latitudinem circiter triginta: altitudo latitudini ferme par. Vniuersum opus è Carrariensi marmore candoris eximij constat, striatis opere Corinthio distinctum columnis, quarum fenæ longiora latera ador-

M 3 nant,

nant, quaternæ breuiora. Imam partem fascia pedalis è marmore Luculleo cingit, stereobatæ locum obtinens. Surgunt inde stylobatæ coronati, qui apte spatia distinguunt. In spatiis stylobatisque vel gentilia, adscitæque Leonis Pontificis insignia, vel virtutum argumenta cælata visuntur, sigillis, qua pedalibus, qua cubitalibus mire scite, venusteque factis. Supra stylobatas columnæ dispositæ binæ ad singulos angulos: in longioribus autem lateribus etiam binæ in medio, binis videlicet ianuis æquo spatio interiectæ. In ipsis porrò intercolumniis bini item signorum suis loculamentis inclusorum ordines deinde adiecti: vnus inferne ad bases, sacrorum Vatum; alter superne ad epistylia Sibyllarum Christi, aut Deiparæ Virginis ortum vaticinantium. Ipsa loculamenta porphyreticis tabulis incrustata, opere magnifico. In maioribus spatiis intercolumnarum scapos, tabulæ ingentes è candido marmore solido integroque, vbi nobilium B. Mariæ factorum argumenta simulacris naturalis fere staturæ eminentibus, pulcherrime cælata miraculo sunt. Epistylia porrò columnarum egregie facta opere Corinthio multiplex corona cingit, cui subiecta spatia binæ aquilæ tenentes mordicus encarpis restesque pomorum, ac fructuū egregie cælata, interiectis leonum rostris,

rostris, adornant. In summo denique pulcherrimus columellarum ordo coronatus, angelorumq; eminentium figuris concinne venusteque distinctus, qui vniuersum opus circumiens pro coronide est: ambulationemq; vndique peruiam præbet, ad suspendenda votiua vexilla, quæ subinde B. Virgini afferri solent. Pluribus describere pretium operæ non duco, cum spectare liceat. Opus omnino visendum, cuius eximiam pulchritudinem nemo concipere animo potest, qui non oculis ante subiecerit. Ergo vt apertū sacrosanctæ cellæ ornamentum longe pulcherrimū fama vulgavit, cōfestim maximi Lauretū fieri accolarum, peregrinorumq; concursus. Quippe artifices de industria illius ædificij fabricam, quoad perfectum esset opus, velis obductis quam maxime occultauerant, vt magnificentius deinde spectaretur, cum absoluti operis pulchritudo recens, atque integra ad mortalium oculos perueniret. Itaque insatiabili illa specie, & ad rationem, solertiamque præstantissima, cuncti auide oculos, animosque pascebant suos.

Templi tholus rimas agens firmatur.

C A P. VII.

LÆtos tali spectaculo indigenas, aduenasque ingens repente incessit metus

M 4 subito

subito amittendi, quod summa cum admiratione, ac voluptate spectabant, & (quod caput est) etiam illud ipsum, cuius id erat ornamentum. Basilicæ testudo (cui subiectam in medio spatium sacram Virginis cellam diximus) stabat octo lateritiis innixa pilis. Attamen siue superstructorum parietum altitudine, siue nimio impositi plumbi pondere degrauante, succumbere oneri, & rimas agere repente cœpit, nouo cellæ ornamento, cellæque ipsi cui imminebat, fædam ruinam minitans. Tam trepido nuncio excitus Pontifex extemplo Antonium Sangallum architectum suum maturare Lauretum iubet, & summa ope tanto illi incommodo obuiam ire: ne tot annorum, tot Pontificum labor momento temporis ad nihilum recideret: & duo præcipua orbis terræ, alterum diuinæ potestatis, alterum humanæ artis miracula, subita templi ruina opprimeret. His plenus vocibus Sangallus Lauretum aduolat, & re cum Nerucio architecto communicata, confestim de communi sententia pilas tanto oneri impares intentiore cura munire, ac firmare aggreditur. Igitur validis trabibus testudinē protinus fulcit: & circum effossis strenue fundamentis, pilas impigre conuestit quadrato lapide, firmatque quatuor inter alternas pilas arcibus minoribus exstructis, qui super

impo-

imposito oneri ferendo forent. Ac ne quid munimenti non necessarij tantum, sed etiam opportuni prætermitteretur, pilæ quoque ac parietes inter se ingentibus vectibus ferreis colligati, sed ita, vt vectes ipsi aut nusquam, aut non indicorè appareant: cætera quoque ita perfecta, vt non magis firmitas, quam species quæsitæ videatur. Et ad celeritatem operis haud parum fabrorum, architectorumque solertiam iuuit sedulitas aduenarum. Quippe ingens eorum multitudo auertendi periculi, quod Lauretanæ Domui imminere credebant, certatim conuectare lapides, ferre onera, machinis operam dare, læti se operam suam nauare Virgini Lauretanæ, sanctissimæ orbis terrarum cellæ, perfugio omnium gentium, nationumque: ita tota res omniû opinione celerius perfecta, & imminens sanctæ Domui periculum non magis consilio, quam celeritate discussum.

Novis Lauretana Aedes donis augetur.

C A P. VIII.

PER id tempus magna à nobilibus viris, ac Cod. Lau. fœminis donorum vis fuit. A Francisco Sfortia Mediolanensi Duce postremo, sacerdotis ac ministrorû solemnî cæremonia Discis Mediol. D. sacris operantium amictus egregij ex veste Attalica, magnificis operibus picta, Lau-

Estensis D. retanæ Virgini dono missa. A Sigismundo Estensi Herculis filij effigies argentea pondo fere quatuor: sua quoque effigies ex argento librarum nouem. A Bassano Mantuano suum simulacrum ex argento expressum, pondo amplius octo. Ab Honorio Sabello corona argentea ferme trilibris. Ab Octauio Farnesio crux aurea ex aureo torque pendula. A Bonifacio Cætano Duce Sermonetæ argentea effigies Lauretanæ Virginis, atq; altera filij sui pondere non contemnendo. Ab Hercule Maria Sfortia duæ ex argento expressæ imagines, singulæ octo librarum. A Bernardino Sanquinio Neapolitano simulacra bina ex argento cælata, pondo ferme quatuor. A Leonardo Bonafide Episcopo Cortonensi ipsius imago argentea quatuor librarum. A Iulio Monaldo Mantuano consimilis imago pondere ac materia par. Cæterum inter omnia huius temporis simulacra eminent Pompilij cuiusdam Bononiensis, viri Deo magis, quam hominibus noti (neq; enim editur cognomē) effigies Ducis armati solido ex argēto egregiè facta, pondo librarū quadraginta. Porro ab Antonio Pignatello Neapolitano torques aureus; alter ab Ludouico Comite Fulginate. A Leonardo Venerio Senatore Veneto calix argenteus pondere atq; opere egregius. Nec contemnēda illustrium mulierum

lierum dona. Margaritæ Austriacæ Cæsaris
 filiæ cor argenteum bilibre. Constantiæ Du-
 cis Amalphetanæ ipsiusmet effigies argen-
 tea librarum pondo fere quinq;. Proregina
 Samnitium armillæ aureæ pulcherrimæ fa-
 ctæ. Principis Bisinianensis caput aureum
 libræ. Alterum eadem materia, ac ponde-
 re caput Portiæ Comitæ Populi. Mariæ Ara-
 gonæ Marchionissæ Vasti argentea adole-
 scentis effigies librarum trium: & dono causa
 inscripta his litteris:

*Margarita
 Austr. D.
 Duc. Amal-
 phetana D.
 Proregina
 Samnit. D.
 Princip. Bi-
 sinian. D.
 Comst. Po-
 puli D.
 Marchio-
 nis. Vasti D.*

MARIA ARAGON. MARCH. VASTI.
 OB RESTITVTAM SANITATEM
 ANTONIO ADOLESCENTI FRATRIS
 F. VOT. POS.

Iuliæ Veranæ Vrbinatum Ducis cor au-
 reum ponderis haud pœnitendi. Nec ciui-
 tatum, oppidorumq; dona desiderata. Alla-
 tum Vici Varronis oppidi simulacrum ar-
 genteum librarum trium: Sarnani item si-
 mulacrum eiusdem materiæ, ponderis tri-
 plo maioris. Macereti corona ex argento in-
 aurato præclarè facta bilibris. Alia porro
 dona ab ignotis authoribus haud tamen
 ignobilia. B. Rochi statuæ argenteæ sex, pon-
 deris non contemnendi. Coronæ argenteæ
 circiter quadraginta, ex quibus pleræque li-
 brales, multæ bilibres, nonnullæ etiam trili-
 bres, ab vrbibus, oppidisque magna ex parte
 donatæ.

*Duc. Vrbina-
 natium.
 Vici Varro-
 nis simulac.
 Sarnani si-
 mulac.
 Maceret. D.
 Beati Rochi
 statua sex
 arg.
 Corona ar-
 gent. XL.*

*Votivæ
imagines
LX.*

donatæ. Votivæ item imagines argentæ, (quarum plurimæ singularum, multæ binarum, ternarumq; librarum) supra sexaginta.

*Calices ar-
gentes LX.*

Calices argentei haud multo pauciores. Quin etiam altarium, sacerdotumq; sacrificantium vestes complures, non fericæ tantum, sed argentæ, aureæque. Mira quippe elucet in donantium plerisque simplicitas.

*Donatorum
simplicitas.*

Donorum plurima (vt ex codicibus donorum apparet) clam super aram posita sunt: aut tacitis donantium nominibus tradita. Multa suppressis ipsorum cognominibus, & pro iis, Patriæ cuiusque nominibus editis: quæ simplicitas etiam in plurimis donorum titulis cernitur; vt satis appareat noluisse illos (quod Christus vetat) *ante se tuba canere*; vt præconium ac præmium pietatis suæ non ab hominibus acciperent, sed à Deo, *qui videt in abscondito*, expectarent.

Turmæ equitum Præfectus abreptus impetu fluminis euidenti periculo eripitur.

C A P. I X.

*Trad. Lau.
Bern. Cyril.
Rser in An-
nal. Laur.*

ESt in agro Reatino (Italiæ umbilicum vocant) lacus haud ignobilis, quem Velinus amnis efficit, à quo nomē trahit. Hinc Velinus emersus aliquanto spatio lenis, ac placidus fluit: inde ex altissima rupe per scopulos & saxa præcipitans in subiectam petram ingenti fragore, ac strepitu aquarum cadit:

cadit: vulgo Pediluci ruinas appellât. Haud procul rupe, quam dixi, turma equitum Petri Aloisij Farnesij (is tum Castrî Dux erat) forte ducebatur. Turmæ Præfectus (Marcellum appellant) Petrus Terennaticus Senensis erat. Hunc cupido incessit spectandi propius amnem ex alto cadentem. Igitur duobus equitibus assumptis, ad locum, unde Velinus præcipitat, visendi studio diuertit. Iamque potaturus equus flumen intrarat, cum procedēs paulatim in profundum gurgitem prouexit incautum. Nec mora: sensit se à profluente abripi in præcipitem locum, quem spectaturus aduenerat. Iamque aquarum impetu ex equo deturbatus haud procul aberat interitu; cum Lauretanam Virginem lacrymabundus implorat. Nec surdis auribus preces adhibite. Exemplo in ipsa fluminis ruina B. Virgo adest periclitanti: porrectaque dextra præcipitem inter vndas, ac scopulos sustinet, tueturque donec ad ima perueniat: mira dictu res: ex altissima rupe deuolutum scopulus excepit, reddiditque innoxium. Igitur confestim Lauretum ad vota Deiparæ exsoluenda venit: voti uamque tabellam, in qua tota res ordine perscripta est, tanti miraculi testem exstare voluit: quæ hodie ad dextram sacrosancti sacelli in pila suspensa visitur. In tabella inscriptū. *Ego Petrus Terennaticus eques,*

& Mareſcallus equitatus Ducis Caſtrorum, & cæteri equites ex Piceno ad Vicum Varronis profiſcentes, cum Nonis Martij, M. D. XLIII. ad Velinum lacum perueniſſemus; ego, & duo alij milites, Tiberius ex Grauiſcis, & Antonius Cortonenſis à cæteris equitibus diſceſſimus, vt illum viſeremus locum, quo ſe Velinus in Nar præcipitat. Ac non procul inde, cum equum adaquarem, ego vna cum equo in quaſdam fluminis anguſtias incidi, ex quibus præcipitem altiſſimo caſu, circiter videlicet centum cubitos altam, & Deipara Virginis Lauretanae opeſ implorantem quidam me ſcopulus excepit incolumem, & rei miraculo admirabundum, atque attonitum. Quapropter illico votum perſolui Beatiſſima Virgini, quam tum præſentem, propitiæque ſum expertus, teſtibus oculatis duobus Centurionibus Chiancio Vrbeuetano, & Raimundo cum vniuerſa equitum ala. Hanc nos inſcriptionem ad verbum inſeruimus, vt quam teſtatum certumq; ſit hoc miraculum, magis appareat.

Paulus Tertius Lauretanam Aedem his inuiſit, Pontificiarum ædium opus vrget.

C A P. X.

Ann. Laur.
Raph. Rier. **I**Nter hæc Paulus Pont. Ædis Lauretanæ celebritatem præclaris ad ſe operibus adornatam ſua præſentia cohoneſtauit, ratus ab ſe Principibus viris prodendū exemplum non ſolum ornandi cunabula Virginis,

nis, sed etiam celebrandi. Itaque intra triennium ipse bis Lauretanā Virginem inuifit: semel anno eius sæculi XLI. cum disuasor Algerianæ expeditionis ab vrbe Luca, & à congressu Cæsaris per Æmiliam ac Flaminiam ad Urbem rediret: iterum triênio ferme post, cum Cæsari post Algerianum incommodum, ad Belgicum bellum properanti occurreret Bononiā. Tum enim Pontifex maturata, vt in tempore occurreret, profectioe, Pontificiam ditionem obiens venit Lauretum. Vtroque autem tempore, & immortalem hausit ex Lauretana Æde lætitiā, & præclara Beatæ Virgini dona attulit. Pontificales altarium & sacerdotales vestes aureas, argumenta religionis, ac magnificentiæ suæ. Cæterum haud mediocre suæ magnificentiæ fructum cepit, cum ex cæterorum operum suorum aspectu, tum vero ex magnificentissimi operis, quo sanctissimum sacellum extrinsecus conuestitur, insatiabili specie. Exinde obstantis Fauonio collis æquandi difficultatem cõtemplatus, ratusque id esse non sumptus tantum, sed etiam laboris infiniti, commodi autem labori minime paris; dixisse fertur, parcendum esse inani labori: insistendumq; vtilioribus, verioribusque sedis Lauretanæ commodis, quæ expectationi hominum responderēt. Proinde ab æquando colle ad extruen-

*Pauli III.
Dona.*

struendas Pontificias ædes Principum virorum hospitio destinatas, curam operamque conuertit. Ergo breui maxima eius ædificij pars absoluta, expolita, instructaque adeo magnifice, vt in ea etiam Reges, ac Pontifices Maximi laute diuersari queant. Ex tribus ædium partibus vna tum perfecta est, quæ ad dextram templi sita ab ortu solis in occasum porrigitur. Eius longitudo centum cubitorum, latitudo vigintiquatuor spatium æquat: ad XXV. cubitos summum fastigium peruenit, præter ingentes substructiones æquando ædificio à Septentrione additas. Huic parti adiecta duplex porticus sane regia, quæ arcibus quindecim totidemque fere ingentibus pilis interiectis longissime exspatiantur superne, inferneque: opus iuxta ad aspectum, & ad vsum insignè, atque præclarum.

Aedes Lauretana sacellis pariter, & cælestibus prodigiis decoratur. CAP. XI.

Nondum hæc Lauretani ædificij pars à Pontifice absoluta erat, cum Basilicæ sacella exornari à Principibus viris cœpta sunt. Huius rei princeps Rodulphus Pius Cardinalis Carpenfis fuit, qui, vt ante diximus, in Lauretanæ Domus tutela Cardinali Contareno successerat. Is igitur vere pius Sacellum asseruando, ministrandoque sanctissimo

*Card. Carp.
sacellum.*

Etissimo Christi corpori destinatum egregiis picturis opere marmorato, inauratoq; adornavit. Huius exemplum alios deinceps Proceres ad æmulandum pietatis decus accendit. Bisiniani Princeps S. Annæ, Archiepiscopus Altouitus B. Virginis Elifabetham visentis, Cardinalis Tridentinus Rosarij, Cardin. Augustanus S. Ioannis Baptistæ sacella exornarunt, laudatissimorum quæ pictorum, quæ platarum operibus. Eminent tamen longe inter hos Vrbinatum Ducis magnificentia, qui sacellum suum non solum candido marmore mira arte cælato decoravit; sed pulcherrimis picturis Barocij, & Zuchari nobilissimorum pictorum manu. Dum templum certatim à mortalibus ornatur, immortalium ornamentis omnino non caruit. Sub id tempus reperio vetus Lauretanæ flammæ prodigium nouo modo instauratum. Ignea per noctem, velut columna visa ingenti splendore collucens Lauretano incubare templo: inde Macereturum versus (oppidum est Piceni nobile in primis à Laureto millia passuum quatuordecim) paulatim progredi: demum super templum S. Mariæ cognomento Virginum in suburbano Maceretensi confidere. Id prodigium à Franciscanis Capucinis suburbani Cœnobij intentius, sæpiusque obseruatum, cum à matutinis diuinarum laudum officiis ante

*Bisiniani
Prin. sacellum.*

*Archiepsc.
Altouici sacellum.*

*Card. Trid.
sacellum.*

*Card. Aug.
sacellum.*

*Ducis Urb.
sacell. exim.*

*Ann. Laur.
Rsera.*

N lucem

lucem de more ad orandum Deum recepissent se in proximam syluam. Ab iisdem deinde vulgatum ratis B. Mariam cœlestis flammæ specie lapsam è cœlo in suam natalem domum: deinde ad alteram suo nomini dicatam ædem processisse, vt eo argumento fidem faceret mortalibus, illam quoque eodem sibi esse cordi. Et insolita miraculorum in illa æde subinde patratorum copia, haud dubiam cœlesti prodigio addidit fidē. Hoc prodigiū illum ipsum annum nobilitauit, qui Pauli Tertij Pōtificis decessu insignis fuit. Is quippe indicta in annum quinquagesimum Iubilēi celebritate, ipse mortalitate exutus ad vitā transiit immortalē, Iubilēi cura, ac laude successoris relicta.

Julius III. Collegium Societatis I E S V Laureti instituit. CAP. XII.

*Ann. Laur.
Rera.*

*Julij III.
Pont. beneficia,*

Iulius inde Tertius superiorum Pontificum cum ritu, Lauretanæ Domus Indulgentias, immunitates, beneficia, sua firmavit auctoritate. Ac memor diuinę illius vocis *Domum tuam decet sanctitudo, Domine.* Cleri, populiq; Lauretani mores legibus per Cardinalem Carpenssem latis, composuit ad sanctitatem. Exinde ab incōlarum disciplina ad ornatū loci cura Pontificis versa: sacra ab eo supellex fatis aucta: marmorei gradus in templi vestibulo excitati: atriū ad loci munditiam

ditiem laterculo stratum: nonnullæ etiam
 priuatæ ædes, vel ad plateæ speciem, vel ad
 ancularum commoditatem è regione por-
 ticus, de qua diximus, exstructæ. Ad vlti-
 mum summa, tectoque proxima Pontificiæ
 domus contignatio, rudis antea ac deserta,
 ad habitandum satis exulta, eaque Societa-
 ti IESV attributa. Pontifex quippe probè
 gnarus prauorum morum emendationem
 ex bene instituta confessione, fructum piæ
 peregrinationis esse vel maximum; Laure-
 tano templo cunctarum gentium peregri-
 nationibus celeberrimo idoneos prouidere
 Pœnitentiarios statuit. Etsi enim non dee-
 rant sacerdotes pij doctiq; tamen eorum si-
 re paucitas, siue peregrinarum inscitia lin-
 guarum minus vtique proficiebat, quam o-
 bus erat. Itaque Pontifex omnia circumspe-
 ctans demum Cardinalis Carpenfis admo-
 nitu, optimum factu existimauit, Patres
 Societatis IESV Lauretanis sacerdotibus
 adiungere: vt essent, qui linguæ commercio
 peregrinos allicerent ad expiationem ani-
 norum, & simul aduenarum confessionibus
 assiduam, sedulamq; operâ darent. Duode-
 cim focij ad eam rem lecti. His alēdis, quod
 satis esset ex Lauretanę Domus facultatibus
 assignatū: sedes in suprema ædiū parte, que
 tum vacabat, vt dixim⁹, attributa anno hu-
 us sæculi LIV. Hęc initia Collegij, Lauretāi

Societatis IESV parua quidem, sed haud paruo incolarum, & peregrinorum bono. Præcipua Patrum cura erat, peregrinorum, ac transalpinorum animos confessione expiare: agrestes homines Christianorū mysteriorum rudes informare: omnes ad piæ, Christianæque vitæ studium accendere. Quam porrò eorum opera, vel indigenis, vel aduenis frugifera ac salubris extiterit, satius est aliis cogitandum relinquere, quam me litteris prodere. Cæterum hoc Patrum Collegium non mortalibus solum, sed etiam B. Mariæ cordi fuisse incrementum eius, maiorque in dies progressus ostendit.

Cœlestia flammæ prodigia Laureti renouata. CAP. XIII.

HAud ita multo post cœlestia prodigia longe maiorem solito mortalium multitudinem conciuere Lauretum, & expiandam Patribus, excolendamque præbuerunt. Nondum vertente anno, nocturni ignes tanquam stellæ, visu erumpere è Lauretanæ Basilicæ tholo; ac versus Montem Filatranum (pagus est Laureto proximus) sensim, velut agmine quodam procedere. Ibi supra vetustam B. Mariæ ædiculam, quasi choreas in orbem agitare aliquamdiu, deniq; ad Lauretanam Ædem, vnde discesserant, recipere se. Id primo à pastoribus eius

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Rser.*

pagi accolis, inde horum indicio etiam ab incolis notarum populoq; vniuerso, tanta quidem omnium admiratione, vt stupor quidam cunctorum animos occuparet. Nec breue, aut fugax spectaculum erat, sed diuturnum, ac prope ipsi æquale nocti. A secunda enim ferme noctis hora, vsque ad primam auroram tenebat. Itaq; complures rei propius visendæ auidi ad eum accurrebant locum, qui cœlestibus ignibus collucere videbatur. At vbi eo ventum erat, repente mirabilis illa species eminus conspecta subducebatur oculis cominus intuentium, cum tamen eodem ipso tempore prospectantibus appareret. Quæ cœlestium luminum fama celeriter, vt fit, toto Piceno vulgata, ad tam iucundum spectaculum finitimos exciuit populos. Pernoctantes igitur sub dio opportunis ad spectandum locis, cœlestes flammæ ex Æde Lauretana emicare, supraque ipsorum capita ferri videbāt, haud minore admiratione, quam gaudio. Nec vana illa fuisse spectacula, mox miraculorum ostendit euentus. Constans fama est, mortalium complures ædiculam illam ingressos, Dei Deiparæq; Virginis dono, variis depulsis morbis, domos suas reuertisse incolumes: Ex quo numero claudos, surdos, herniosus, & energumenos fuisse. Sentires illas Lauretanorū luminum in

alia B. Mariæ templa excursions hoc significare mortalibus, Lauretanam Ædem longe, & fastigio, & dignatione inter alias eminare: quod in illis B. Maria diuersari, hîc quodammodo habitare videretur.

Flammæ cœlestes in ipso etiam templo Lauretano visa. CAP. XIII.

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Riera.*

NEC foris modo, sed etiam intra ipsum templum cœlestes flammæ quandoq; visæ. Anno insequenti, qui fuit M. D. LV. cum vnus è Patribus Societatis IESV in Lauretana Æde concionem de more haberet ad populum luce palam, plurimis inspectantibus, ignes quidam haud obscuri cœlo delapsi sacrosanctum facellum infedere: mox inde diffusi circumire concionem: denique cunctis rei miraculo stupentibus, recipere sese in cœlum. Ea res, vix credibile est, quantum intuentium animis mistæ gaudio religionis incusserit. Aderat forte in turba Raphael Riera Sacerdos è Societate IESV doctus iuxta, ac pius, qui hoc ipsum, & alia deinceps plurima ad Lauretanam historiam pertinentia memoriæ prodidit. Is tum rei miraculo, ac nouitate attonitus, repente humi procubuit venerabundus. Cumque Deo, ac Deiparæ grates ageret, à quibus tali dignatus esset spectaculo; tantam cœlestis gaudij copiam in præsentia hausisse se tradit,

tradit, vt complures deinceps durauerit dies, pectore Dei charitate, & Beatę Marię religione semel accenso. Neq; verò id vni sibi contigisse ait, sed aliis compluribus, qui à concione idem sibi quoque accidisse, & sermonibus, & gestibus, & scilicet lacrymis testarentur: adeo insolita lætitia sacro horrore mista ex vultu, oculis, gestibus corporis eminebat. Haud vanam fuisse speciem iterationis miraculi fidem facit. Biennio post vnus item è Patribus sermonem de more ad Canonicos, & circumfusam multitudinem habebat: pleriq; Patrum confessiones excipiebant aduenarum: nonnulli in augustissima Virginis cella Deo supplicabant; cum repente è summo tholo cœlestis flamma, cometę instar, emicare visa dicitur; atq; inde supra sacellum lapsa, parumper ibi stetit: hinc ad concionem progressa, cunctis miraculo ac stupore torpentibus gratum præbuisse spectaculum: Demùm flexo in diuersum cursu, ad destinatum confessionibus locum (Pœnitentiariam appellant) supra sacerdotum, confitentiumque capita discursisse: ad vltimum supra Christi crucifixi imaginem, quę in sanctissimo sacello religiosè colitur, paulisper morata sublimis abiisse, omnium, qui oculis cœlestem illam flammam hauserant, pectoribus inflammatis.

Duo Capucini fluctibus maris eximuntur.

CAP. XV.

*Tradi. Lau.
Ann Laur.
Riera.*

NEc alia per id tempus defuere miracula, ex quibus nos (quod nostrum institutum fert) maximè illustria referemus. Anno circiter M. D. LIII. Franciscani Capucini duo, Lauretana Virgine salutata, ex Ancona soluerant in Dalmatiam traiecturi. In medio cursu atrox coorta tempestas præfens omnibus intentabat exitium. Igitur Nauarchus ad leuandam onere nauim versus iacturam vasorum, ac mercium facere. Franciscani in nauis angulo diuinam iram precibus placare cœperunt. At institores, siue damni dolore amêtes, seu diabolicis instincti furiis, in Franciscanos illos periculi, vt videbantur, securos, rabiem vertunt. Enimuero illorum vitio procellam exortam, eorundem exitio sedandam. Hæc vociferantes cooriuntur; in infontes impetum faciunt; comprehensos in mare deturbant. At illi Lauretanam Virginem, quam ingruente periculo inuocauerant, inter fluctus inclamare pergebant: mira dictu, visuque res. Extemplo diuina quadam vi, eos subleuatos cerneret toto exstare pectore: supinisque manibus Dei Deiparæque laudes certatim canentes in ipso exasperati maris impetu placide ferri. Itaque breui ducente, ac

vehente

vehente Deo, Anconæ portum pariter tenuerunt. E vestigio in madidis vestibibus, vt erant, Lauretum ad agendas B. Marię grates regressi prosternunt corpora ante eius effigiem; obortisq; lacrymis enixe Deo ac Deiparę grates agunt. Ex Lauretanorum custodum numero Bernardinus Galiardus erat, vir haud vana fide, idemq; antiquus Capucinorum hospes: apud quem illi, & priusquam Anconam peterent, & inde Lauretum reuersi diuerterant. Hic igitur Franciscanos, quos dixi, salo perfusos hospitio recepit: & illi causam sciscitanti hospiti tandem rem omnem, vti gesta erat, exposuerunt hac lege, vt ipsorum nomina silentio premerentur. Galiardus itaque suppressis illorum nominibus, rem deinceps aliis, vti ipse acceperat, enarrauit.

Adolescens ex fluminis vorticibus eripitur.

C A P. XVI.

HAud leuius periculum in flumine alius vitauit, quam Ftanciscani in mari vitauerunt præsidio Virginis Lauretanæ. Angelus Autanus ex agro Salernitano egregia indole, ac pietate adolescens in Vulturum amnem, qui Capuam præterfluit, abluendi corporis gratia, cum æquali, gregaliq; suo descenderat. Cæterum eius socius, dum incaute progreditur, cęcos delatus in gurgites

*Tradi. Lan.
Ann. Laur.
Rier.*

haud procul aberat exitio. Accurrit impigrè Autanus opem periclitanti laturus: sed ipse quoque idem periculum incurrit, quo frustra iam eximere alterum conabatur. Iamque vorticibus prærapidi fluminis haustus è fundo semel emerferat, cū B. Mariam Lauretanam, vtcumq; potest, semiuiuus in-clamat. Nec irritæ ceciderunt preces. Repente B. Virgo vocata adfuit: & iuuenem gurgiti ereptum, iamq; prope exanimatum gremio excipit, ac supra flumē ad mille passus delatum in opportuna statuit ripa. Ille diu hæsit periculi pariter, miraculiq; stupore attonitus. Inde vt primum ex pauore animum recepit; cœleste agnoscens beneficium procumbit in genua, & B. Mariam liberatricem suam impense salutans grates laudibus miscet. Protinus Lauretum petit, Deiparam colit, miraculum prædicat.

Puella Lauretana è puteo: ciuis Caietanus è carcere liberatur. CAP. XVII.

*Tradi. Laur.
Ann. Laur.
Riser.*

NEc Lauretum ipsum Patronę suæ opem non sensit in pari suorum discrimine. Parua puella ad puteum, qui in edibus Lauretani Præsidis erat, de more accesserat aquã haustura. Iam situlam fune religatam demiserat, & aquæ plenam incauta festinatione reuocabat; cum vase degrauante, ipsa vtrò in puteum deuoluitur B. Mariã inclamans.

Vidit

Vidit forte de fenestra vnus è p̄cipuis S. Do-
 mus ministris cadentē puellam : eiq̄; B. Vir-
 ginis implorauit opē. Protin⁹ ipse cum do-
 mesticorū manu decurrit ad puteū. Mirum
 dictu: illam conspiciunt incolumē, lætamq̄;
 summæ incubantē aque. Igitur properè ma-
 iorē situlam cū valido fune demittūt: puel-
 lamq̄; quid facto opus sit, monitā extrahere
 connitūtur. Iamq̄; illa situlæ insistens, & fu-
 nē manibus tenens ad os putei attracta per-
 uenerat: multorumq̄; eam manus petebant
 opem laturæ: at illa inter tot manus anceps
 consilij, dimisso perperā fune, nullaq̄; com-
 prehensa manu, eòdem recidit. Cæterum o-
 mnibus, qui aderant Deiparā inuocantibus,
 ad aquam peruenit innoxia: & si multa sub-
 erant fragmenta testarū. Itaq̄; illi ad vltimū
 scalis demissis, segniore, sed tutiore via eam
 educunt. Narrauit deinde puella, labenti si-
 bi in puteū Virginem eximia specie præstò
 fuisse, cuius manibus exceptā semet innasse
 aquæ, sine vllò prorsus incommodo. Idem
 quoq̄; sibi denuo cadenti vsu venisse. Quip-
 pe ipsam B. Mariæ exceptam manibus super
 aquas in gremio Diuæ sedisse; quoad scalæ
 conquistæ, colligatæq̄; demitterentur: ita
 duplici miraculo seruata, haud leue præsi-
 dij Lauretanæ Virginis documentum exti-
 tit. Nec leuius eiusdem præsidij argumentū
 Romæ vir fuit, quam Laureti puella fuerat.

Caietanus quidam honesto loco natus, sed animo parum forti, ac virili fuit. Is cum falso homicidij crimine coargueretur à testibus, (vt erat natura, vsuque delicatus) insolito tormentorum aspectu conterritus, maluerat, vt sæpe fit, falsum confitendo, supplicium subire, quam inficiando inter tormenta, vitare. Igitur morti addictus sacra confessione animi labes abstergit. Ibi Sacerdotis hortatu causam suam cęlesti committit Iudici: Lauretanę Virginis opem exposcit. Auditę preces. Haud ita multo post dulci oppressus sopore visus est sibi videre Virginem Lauretanam, quę bonum animum habere iusso certam spem salutis, ac libertatis ostenderet. Nec mora: innocentia hominis diuinitus patefacta: authores sceleris, falsiq̃ue criminis artifices conuicti: in ipsos pœna versa, quam parauerant innocenti.

Bassa Turcarum à Lauretana Virgine curatus, eam muneribus colit. C A P.

X V I I I.

*Tradi Lau.
Ann. Laur.
Rsera.*

NEc Barbari Lauretanę opis expertes fuere. Corcutus Turcarũ Prætor (Bassam ipsi vocant) anno M. D. LII. Constantinopoli cum esset, ex graui, occultoq̃ue pectoris apostemate ad extremum venerat vitę discrimen. Apud eum seruitutem seruiebat

bat Christianus vir bonus ac pius. Qui Domini periculum suæ libertatis occasionem ratus Prætorcm adit moribundum, & de Beatæ Mariæ Lauretanæ admirabili vi, in morbis cuiusque generis depellendis edoctum, bonæ implet spei. Igitur haud ægre eum perpulit, vt secum Lauretanam Virginem inuocaret vouens si morbum depulisset, se in eius gratiam illi seruo libertatem daturum. Nec seruus Dominum, nec Maria piuum seruū fefellit. Protinus disrupto apostemate Prætor sanatur, & extitit ab eo quoque fides. Extemplo seruum illum libertate donatum cum litteris, ac muneribus Lauretum ad Virginem destinat. Munera fuerūt, mantile egregio opere, ingentes cęrei, argenti vis non parua, arcus, & pharetra præclara cum sagittis, nō tam precio, quam donorum nouitate, donantisque admiratione grata, & accepta. Erat illa tēpestate Laureti præses Gaspar Doctus Venetus. Is cæteris donis super aram positis, arcū, pharetramque suspendi in sacrosanctæ cellæ vestibulo iussit, rei ad posteros monumentum. Attulerat is, quem dixi, Bassæ Libertus miraculi testimonium, chirographum Patroni sui. Quod Gaspar ex Arabico in vernaculā linguam cōuersum ad posteritatis memoriam asseruari voluit. Id autē Latinè versum erat eiusmodi. Quod bonum, fortunatumque nobis

nobis esse velit; magnus ac misericors mundi Dominus. Cum mihi ipsi diuinitus quidam euenerit; Ego Coreut Bassa (ne meo desim officio tantęq; rei monumentum ali- quod posteris exstet) rem omnem ordine exponā. Ortum erat atrox apostema nobis in pectore, iamq; haud dubium imminebat exitiũ; cum desperata à Medicis salute, meus me seruus adiit, & sanè fidēter; si mihi libertatem polliceris (inquit) Dei mei Matrem exorabo, vt pristinam tibi restituat valetudinem. Itaq; ego confestim, accersito tabellione, libertatem ei repromisi, si ipse promissa pręstaret. Extemplò seruus positus humi genibus, & quędam super se signa ducens manu, rogitat, vt semet verbo pręeuntē sequar. Inde ipse præire his verbis cępit. Ego B. Marię Lauretanę opem imploro. Monēti obsecutus, triduo post, Deo fauente, cōualui. Ergo seruo in libertatem vindicato, hoc chirographum dedi cum votiuis donis, quę meę obseruantię, grati que animi monumenta sint, B. Marię parenti præponentis Dei, qui nos saluos velit.

Aedes Lauretana Illustrium virorum donis augetur. CAP. XIX.

NEc miraculis magis quàm muneribus Lauretana Domus Iulio. III Pont. Max. illustrata. Cardinalis Augustanus vestem auream

Card. Augustani D.

auream opere præclaro: monile ex vnioni-
 bus centum quinquaginta, certa per inter-
 ualla aureis distinctum globis ad hæc aure-
 um numisma pendulum gemmis, ac mar-
 garitis insigne Lauretanæ Virgini donum
 tulit. Cardinalis Cæsius aræ ornatum argen-
 teum. Carpenſis eximium Episcopi sole-
 mni ritu diuina officia celebrantis amiculū
 ex veste Attalica. Item alterum ex veste ar-
 gentea auro crispante discretum. Cardinalis
 Medices (qui postea Pius Quartus Pontifex
 fuit) aræ vestem ex textili aureo. Bernardi-
 nus Sanseuerinus Princeps Bisiniani effigi-
 em suam à pectore expressam ex argento,
 ingentis ponderis: aræ insuper, & sacerdo-
 tis ornatum ex holoserico villuto coccineo.
 Hercules Dux Ferrariensis aræ, sacerdotis,
 ministrorumque solemnem pompam rem di-
 uinam celebrantium præclaros ornatus ex
 veste Damascena ingentibus aureis flori-
 bus intertexta. Vidobaldus Urbini Dux
 aræ pariter, ac sacerdotis amiculum ex At-
 talica veste. Dux Grauinæ ex eadem ma-
 teria sacerdotis ornatum. Prorex Neapoli-
 tanus, & sacerdotis, & ministrorum solemnem
 more sacrificantium vestes aureas opere
 Phrygio conspicuas. Mantuanus Mar-
 chio eorundem ad eundem usum vestes
 argenteas. Portia Cælia pluuiæ aureum.
 Vxor Comitis Palenæ in Samnitibus mo-
 nile

*Cardin. Cæ-
 sii D.*

*Card. Car-
 penſis D.*

*Card. Me-
 dices D.*

*Princip. Bi-
 sinian. D.*

*Duc. Ferrar-
 iensis D.*

*Duc. Urbini-
 natium D.*

*Ducis Gra-
 uina D.*

*Proreg. Ne-
 apolit. D.*

March.

Mantua. D.

*Portia Cæ-
 sia D.*

*Comit. Pa-
 lena D.*

Constantia
Leiva D. nile ex auro, margaritifq; Constantia Leiva Hispania coronam auream libralem. Insigne etiam donum è Germania missum à
Ferdinandi
Cæsaris D. Ferdinando Rege Romanorum, argentea Beatæ Virginis effigies sesquipedalis pondo XXXI. cuius genibus aduoluta est Anna Boemiæ regina ex argento. In basi titulus duplex, alter à fronte:

SERENISS. AC POTENTISS. ROMANORVM, VNGAR. BOEMIÆ REX, ARCHIDVX AVSTRIÆ, ET CÆT.

FERDINANDVS

HANC ARGENTEAM EFFIGIEM D. VIRGINI OFFERENDAM TRANSMISIT AN. M. D. LII. MENSE MAIO.

Alter porrò titulus à tergo:

FERDINANDVS ROMANOR. VNGAR. BOEMIÆ REX, ARCHIDVX AVSTRIÆ, ETC.

EX VOTO SALVTIS IN MEMORIAM DVLCISSIMÆ CONIVGIS ANNÆ, HANC IPSIVS ARGENT. EFFIGIEM MARIÆ VIRG. DEDICAVIT. CONSECRAVITQ.

Marcellus Ceruinus Card. in sacro sacello Pontificem se futurum diuinitus cognoscit. CAP. XX.

Hæc

HÆc inter Marcellus Ceruinus Cardi-
 nalis vir doctrina pariter, & sanctitate
 clarus in oppido Lauretanæ Domui satis vi-
 cino (Montem Fanum appellant) domici-
 lium statuërat. Suum id natale solum fere-
 bat, reuera locum interuifendæ natali Bea-
 tæ Virginis cellæ peropportunum elegerat.
 Inde Lauretum incenso studio ventitabat,
 in augustissimo orbis terræ facello sacris
 operaturus. Itaque sub Iulij III. Pontificis
 decessum Marcello rem diuinam inibi de
 more facienti res euenit visu, euentuq; mi-
 rabilis. Eximio candore, ac specie columba,
 multis inspectantibus, supra eius caput pla-
 cidè cum volitasset, nunc in sacrificantis
 manibus, nunc in ipso missali libro requi-
 escebat. Ea res obiecta oculis adstantium
 plerosque animis immobiles stupore defi-
 xit. Sacerdos, qui de more Cardinali sacrifi-
 canti preëto erat, vulgare aliquam colum-
 bam eo forte delapsam ratus abigere eam
 conabatur. At Cardinalis haud parum me-
 mor candidæ columbæ indicio diuinitus o-
 lim designatos nonnunquam esse Pontifi-
 ces; inhibet abigentem: ipse cœlestem co-
 lumbam quiescere sinit, quoad sacrificio
 peracto, sua sponte auolaret. Exinde cœle-
 ste visum homini affirmat fidem. Nuncio
 de morte Pontificis Marcellus Romam re-
 uocatus non sustinuit viæ prius, & Pontifi-

*Ann Laur.
 Ricca.*

*Card. Cer-
 uini pietas.*

ciis comitiis committere se, quàm veteri suo instituto Lauretanâ Virginem salutasset. Et aderat dies Annunciatę Virgini sacer, qui cęteroqui pium eius animum inuitabat. Venit ergo pridie Lauretum. Festo ipso die, exclusa incondita turba, sacrum in augustissima cella facere attentissimè cępit. Inter sacrificandum post initium Canonis, Ecclesiam Pontifice orbam memorans, Deo ac B. Virgini enixius commendabat. Effuse præcanti B. Maria cęlesti specie, cęlitum septa comitatu se offert: animoq; eius diuina luce, ac dulcedine delibuto, ipsum fore Pontificem indicat: extemplò attonitę mentis oculis subducit se. Marcello tam nouę rei, ac subitę admiratio tantum repente animi, corporisq; totius incussit horrorem; vt ad aram trepidans pedibus ægrè subsisteret. Sensit Sacerdos eius administer aliquid profecto Cardinali obiectum diuinitus, vtique cum eius conspiceret faciem insolito quodam splendore fulgentem: mox etiam notaret totum eius corpus noua circumdatum luce. Ergo quod ipsemet viderat, deinde cum aliis multis tum Raphaeli Rieræ, qui rem litteris prodidit, pro familiaritate narrauit. Quin etiam Cardinalis ipse necessariorum, qui spectaculo adfuerant, precibus fatigatus, enunciauit denique totam rem, vti gesta, erat: ac simul adiecit tantum

Card. Ceruini promi.

tum utique Pontificis munus longè altius esse fastigio suo: ac propterea Deum fortasse alium sibi Vicarium quæsiturum. Cæterum si Deo cordi esset talem in terris habere Vicarium; enimuerò sibi antiquissimum fore, Christianam Rempublicam conseruare factam, tectamque, atque Ædis Lauretanæ cultum longe, ac late propagare. Itaque Montem Fanum regressus, accersitò tabellione, publicis consignari litteris iussit, quæ in B. Mariæ Lauretanæ gratiam destinaret animo: nimirum ut publicæ tabulæ suam Deiparæ obstringerent fidem, eademque si forte, quod accidit, mors interueniret; testes forent suæ erga illam egregiæ voluntatis. Exstant hodie in eo, quod dixi, oppido tabulæ Marcelli Ceruini Cardinalis, ex quibus satis apparet, ei in animo fuisse Canoniorum, Cantorum, Ministrorum, Sacerdotum etiam Societatis I E S V augere numerû, ut sancta Domus aduenarum frequentia, pietateque auctior foret. Ad hæc Laureti pomerio longe, lateque prolato, muris propugnaculisque circà excitatis, nouam urbem, nouam condere ciuitatem, Episcopali sede, mero, mistoque imperio, & octo finitimis oppidis attributis insignem. Condendæ porrò ciuitatis facilem hanc expeditamque excogitauerat viam, ut pauperes familias ex omni Pontificali ditioe, partim spe

præmiorum, partim etiam Beatæ Mariæ
 Lauretanæ religione ad nouam frequen-
 tandam ciuitatem pelliceret: nouis colonis
 proximam syluam publico ære cõemptam
 viritim diuideret, vt excisa sylua, repurga-
 ti: s̄que saltibus, agros colcrent suos: ita bre-
 uui, & fatis frugum, vini, olei, nouæ ciuitati
 fore, nec mercatores spe lucri ob loci cele-
 britatem illectos defuturos. Hac demum
 ratione Lauretanæ Virgini, & dignationis,
 & cultus accessurum esse vel plurimum. Cæ-
 terum Deo, cuius *inscrutabilia iudicia* sunt, a-
 liter visum. Quippe illum præclara sua de
 Lauretana Æde consilia mandare litteris,
 quam factis exsequi maluit. Vt Marcellus
 Romam attigit, facile quidem euenit, quod
 Deo cordi erat, vt fieret Pontifex: & extitit
 Beatæ Virginis fides; Pontificis tamen ex-
 stare non potuit. Is namque intra XXII.
 diem, vixdum, inito Pontificatu, excessit è
 vita. Pontifex egregiis cõsiliis magis, quam
 operibus memorandus. Salubria quippe
 eius consilia plures deinde Pontificum se-
 cuti, multis ac magnis simul Ecclesiam,
 simul Lauretanam Ædem præ-
 fidiis, ac muneribus ad-
 ornarunt.

•••o(•••

Aucto Iesuitarum Collegio à Paulo IV. Lauretana celebritas, & opulentia adaugetur. CAP. XVI.

QVorum ex numero Paulus IV. fuit, qui Marcello subrogatus, eiusque salubribus vsus consiliis non modo lapsam Ecclesiæ disciplinam, moresque restituere cœpit; sed Lauretanæ Domus etiam cultum amplificare institit. Pontificatus initio vetera aliorum Pontificum beneficia nouo sanxit diplomate: ædificationem sedulò iuuuit: auxit numerum Ministrorum: nihil denique prætermisit, quod ad amplificandam loci religionem pertinere existimaret. Ceterum illud præcipuum eius munus ex Marcelli utiq; consiliis ortum, quod Societatis IESV Collegium auctius reddidit. Nam etiam si Patres illi, qui tum erant, maiorem, quam pro numero peregrinis nauarent operam; tamen sacerdotum paucitas crescenti in dies aduenarum multitudini satisfacere haudquaquam poterat: præsertim cum ex remotissimis quoque regionibus, peregrini homines sermone dissoni quotidie plures eo confluerent, quorum plerique confessione expiari nequibant linguæ commercij expertes. Hos irritos spei, voti; domos redire, haud ægrius ipsimet, quam Patres patiebantur. Igitur ea res Cardinalē Carpensē

perpulit, vt de adaugendo Patrum numero cogitaret. Is quippe admodum lætus Collegium ab se in solo Lauretano fatum, quamuis adhuc tenue ac tenerum, fatis vberes pietatis, quà ferre, quà ostentare fructus, de eo impense amplificando cum Pontifice agitauit, ratus fore; id quod euenit, vt vberissimam frugem, auctis maturisq; iam fructibus ferret. Itaque anno huius sæculi LV. approbante Pontifice perfecit, vt sociis duo de triginta superiori numero adiectis, XL. è Societate Lauretialeretur. Nec Cardinalis, aut Pontificis spem Societas est frustrata. Auctum per eam occasionem sacerdotibus exterarum linguarum peritis Collegiũ, magno & religioni peregrinorum incremento & Lauretanæ Domui emolumento fuit. Ex eo tempore omniũ ferme nationum peregrini suæ quisque gentis sacerdotes nacti, quibuscum liberè agerent sine interprete, eorum opera Christianis etiam institutis, præceptisque imbuti, non tantum peccatis expiati domos repetebant. Lauretanæ porro Ædis religio, ac res tantis subinde auctibus creuit; vt fatis constet, vel aduenarum frequentiam, vel donorum copiam solito longè fuisse maiorẽ. Nimirum aduenarum multitudo infinitè crescebat in dies, ac multis passim agminibus per omnes vias, semitasque Lauretum vndique concurrebant.

Sæpe

Sæpe dena nonnunquam vicena, interdum etiam tricena, eoque plura peregrinorum millia versabantur ad Lauretum, circiter natalem Virginis diem. Pleriq; autem templo, oppidoque exclusi circumiectos agros sylvasque complebant.

Lauretana Aedes donis cumulatur.

C A P. XXII.

ET cum aduenarum multitudine Lauretanæ Aedis opulentia crescebat. Satis constat ex eo tempore dena, duodena, quaterdena, senadena, vsque ad vicena aureorum millia in arcam quotannis ingesta. Nec vero vnquam vllus Pontificum quicquam ex arca Lauretana in suum vsu vertit. Sed omnibus æquè sancta ea pecunia fuit. Duo omnino tempora inciderunt, cum aliquid inde pecuniæ ad Pontifices ita peruenit, vt paulo post ab iisdem eodem rediret. Leonis X. Pontificis Duces ad reprimendas Francisci Mariæ Vrbinatium Ducis populationes, sex aureorum millia ex sacra arca in stipendium militare deprompserant. Id vbi cognouit Pontifex, extemplò per Piceni Quæstorem B. Virgini eam summam remunerandam curauit. Clemens inde VII. sub direptionem Urbis, cum in summa difficultate esset nummaria (vt supra demonstraui-
mus) tria aureorû millia mutua ab Laureta-

Bern. Cyril.

na Virgine accepit: quæ deinde periculo defunctus cum fide per soluit. Itaque omnis illa pecunia, quæ in sacram arcam ingerebatur, in Lauretanam fabricam, aliosque S.Ædis vsus erogabatur. Paulo autem Quarto Pont. ad eam pecuniam accesserunt alia dona, quæ ad sacram supellectilem pertinebant. Christi crucifixi effigies argentea iustæ magnitudinis cum Caluario monte, ac simulacris B. Virginis, & S. Ioannis ex argento expressis, bina itidem argentea candelabra cubitalia, & patera argentea bilibris pulcherrimè facta. Ad hæc amiculum eximium Episcopale ex veste Attalica, cuius præcipuum ornamentum erat aurea ingenti specie fibula, tribus cumulis margaritarum insignis, quali Cardinales & Episcopi uti solent. Textilis insuper pictura Christi ortum referens ex serico, auroque mira arte perfecta, Cardinalis Carpentis dona sunt. Ducis Urbinate vestes sacerdotis ac ministrorum aureæ. Par donum Ducis Epirotarum. Ducis item Mantuani, nisi quod hæ sunt ex auro argentoque contextæ. Ducis Bouini præclararum sanctissimæ Eucharistiæ ferculum ex argento, pedibus angelorum simulacris innixum. Honorati Caetani Ducis Sermonetæ sacerdotalis vestis aurea, aræque ornatus ex veste Attalica. Augustini Auricæ caput argenteum, bini que sacerdotales ornatus

Card. Carpentis D.

Ducis Urbinate D.

Duc. Epir.

Donum.

Duc. Mant.

Donum.

Duc Boui-

ni Donum.

Duc. Sermonetæ

Donum.

Aug. Auricæ

Donum.

tus

tus ex auro textili. Margaritæ Austriacæ Caroli V. Cæsaris filiæ egregia vestis, aræ pariter, & sacerdotis ex argenteo textili crispo. Marchionissæ Vasti ciborium aureum bilibre, opere præclaro. Alterum ciborium egregium, sed distinctum columnis ex argento inaurato vxoris Ducis Ariani. Sacerdotis, ac ministrorum solemni ritu sacrificantium ornatus argenteus Ducis Mantuanæ. Denique Sacerdotalis vestis aurea insignis à tergo ingenti effigie B. Virginis sole amictæ, eademque auro, margaritisque distincta, Reginae Vngariæ donum.

*Marg. Aust.
Donum.*

*March. Vast.
D.*

*Duc. Ariani
D.*

*Duc. Mantuana
D.*

*Reg. Vngar.
Donum.*

A Gallico exercitu Lauretana Aedes cum multorum militum salute celebratur.

CAP. XXIII.

CÆterum exorto sub id tempus inter Hispaniæ Regem ac Pontificem bello, nouorum armorum tempestas, quæ turbauit Italiam, Lauretanam illustrauit Ædem. Dux Guisus à Pontifice euocatus, annuente Franco Rege, instructissimas Gallorum copias in Italiam traduxerat ea mente, vt simul præsidio esset Pontifici, simul Neapolitanum reciperet regnum. Qua tempestate religio Ædis Lauretanæ, diuinaque erga eam prouidentia maximè enituit. Ingentes militum copiarum ex variis gentibus collectæ Picenum inundarant: nec tamen Ædes diu-

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Rer.*

tiis inclyta cuiusquam animum ad opulenta prædæ cupidinem illexit: tanta etiam in bellico tumultu militares animos religio Lauretanæ Virginis, cœperat. Quamdiu autem Guisus in Piceno statura habuit, tanti exercitus manus spectaculo potius Lauretanis, quàm damno fuere, Deipara clientes, non modo res suas tutante. Erant in eo exercitu permulti Calviniana peste contacti, nulla tamen cohortiũ, nulla turmarum omnino exstitit, quin ad primum Lauretanæ Basilicæ conspectum, religione tacta ad eam visendam, colendamq; accesserit, vota fecerit, dona tulerit. Itaq; pergebant eò pacatissimis agminibus, alij post alios turmarum, & cohortium Duces: pacatiores abibant, quã venerant, nuncupatis, aut exsolutis ante Virginis aram votis. Quin etiã in eiusdem gratiam, ante Ædem militari more ludicra inter se simulacra belli ciebant armis sagisq; conspicui. Gratius deinde militaris pietas Deiparæ, Deoq; spectaculum præbuit. Militum plerique sacra confessione abluti, sacrosancto Eucharistiæ epulo accubuerunt. Nonnulli etiam hereticorum in rectam veritatis viam reducti, ciuratisq; erroribus reconciliati Ecclesiæ: & confessionis, atque Eucharistiæ sacramentis expiati, Deipara etiã impiorum perfidiam, in Dei cultum pietatemq; vertente.

*Vtinenſis ciuitas voto B. Mariæ Lauretana
nuncupato à circumſerpente peſtilentia
prohibetur. CAP. XXIV.*

PER idem tempus multis fanè , ac variis
Lauretana *Ædes* eſt nobilitata miracu-
lis. *Vtina* vrbs eſt Carnorum , magnitudine
ac nobilitate vni *Aquileiæ* ſecunda: hæc ma-
ximum ſalutis diſcrimen *Virginis* ope diſ-
cuſſit. Anno M. D. LV. atrox peſtilentia
Venetia fines, Carnoſq; peruagata, magnas
edebat vbique ſtrages incolarum. Ergo Pri-
mores ciuitatis *Vtinenſis* cum ſerpere quo-
tidie malum, & iam aduentare cernerent;
conſilium à neceſſitate petunt: votoq; pu-
blicè nuncupato, *Lauretanam* *Virginem*
inuocant, & ſuam ciuitatem eius commit-
tunt fidei, tutelæque. Nec illa clientium
ſuorum vota, ac preces fefellit, Biennio,
quo graſſata eſt lues, cunctis circa oppidis
morbo exhaustis, (adeo præſens *Beatæ* *Mariæ*
tutela fuit) ſola *Vtina* communis mali
perſeueravit immunis. *Vtinenſis* ergo ciui-
tas non in faciendis, quam in exſequendis
votis religioſior, ſolemni ſupplicatione in-
dicta, *Lauretum* venit. Trecēti erāt viri no-
biles, quibus pulcherrima *Chriſti* *Crucifixi*
effigies præferebatur: omnes linteati, o-
mnes iuſdem inſignibus conſpicui, cum do-
nis vel publicis, vel priuatis, ad *Laureta-*
nam

Tradi. Lan.
Ann. Laur.
Rier.

nam Ædem pariter procedebant. Limen ingressi prostertere corpora certatim humi, & collacrymantes ciuitatis suæ, ac suo quisque priuatim nomine ingentes Deo, Deiparæque grates agere cœperunt. Inde consurgentes fraternè se inuicem complexari: fletuque integrato mutuis se perfundere lacrymis. Et insignem à pietate ortam complorationem par eorum, qui aderant comploratio excepit, nullo fere spectatorum in tam pio talium virorum fletu lacrymas tenente. Ad vltimum intrant sanctissimam cellam: Deiparâque Virgine enixe consalutata, apud eam munera deponunt. In his votiua erat tabula egregiè picta cum titulo:

GLORIOSISSIMÆ VIRG. LAVRETANÆ
OB SERVATAM A PESTILENTIA
VTINENSEM CIVITATEM
ET AGRVM.

SACRATISSIMI CRVCIFIXI SOCIETAS
POSVIT DICAVITQUE AN.
SAL. M. D. LVI.

Cæcis duobus lumen oculorum restituitur.

CAP. XXV.

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Riser.*

TRiennio post admirabilius etiam spectaculum Lauretana Virgo, & incolis, & aduenis præbuit. Senensis puella erat Venetæ matronæ haud sane vilis, quæ in obsequio

quo Dominæ luminibus capta, nihil penitus cernebat. Et apparebant in oculis signa, quæ facerent cæcitatæ fidem. Itaque Medicorum remediis frustra tentatis, Dominæ iussu à mulieribus duabus Lauretam adducitur, haud dubia spe lumen illi redditum iri, ope ac deprecatione B. Mariæ. Puella gigitur inter illas duas fœminas augustissimam Virginis cellam ingressa, submissis genibus, obortisque lacrymis Deiparam enixe implorare cœpit. Refertum erat sacellum accolis & peregrinis, qui pariter Virginem orabant, seu puellæ misericordia capti, seu rei expectatione suspensi. Ecce tibi illa dum precibus lacrymabunda insistit, repente hilarior facta, lucis se aliquid dispicere clamat: & simul eos, qui aderant, ut se precibus iuuant, impense rogat. Cæteris ad precandum Deum accensis, paulo post læta successu puella succlamat, iam cerni ab se ardentem ante Virginem faces, lychnosque. Enimvero ea vox accensa supplicantium studia vehementius inflammavit: cunctorumque ex oculis lacrymas gaudio mistas exciuit. Tandem puella gratulabunda exclamat: iam B. Mariæ effigiem, iam quæ circa illam sunt, dona cerno. O Dei, O Deiparæ clementiam: ô diuinum, & commemorandum vtriusque beneficium. Talia inter gratulandum illa mistis gaudio lacrymis

iteran-

iterante, ingens orta est omnium complo-
ratio Deo, ac B. Virgini grates agentium,
quæ semihoram tenuit: & plerofq; etiam fa-
cellum egressos secuta, superuenientium pe-
ctora pari sensu, atq; admiratione comple-
uit: vtiq; cum iidem, qui modò cæcam puel-
lam conspexerant, nunc integris oculis, ac
probè videntem cernerent. Vix alia res eiuf-
modi in maiore populi frequentia gesta.
Quippe secundum ferias Paschatis id mira-
culum patratum est: qua tempestate, maxi-
mo solet mortalium concursu Ædes Laure-
tana celebrari. Raphael Riera, qui rem litte-
ris consignauit, miraculo interfuisse se tra-
dit, & egomet ab aliis accepi haud dubiæ fi-
dei hominibus, qui se tū adfuisse dicebant.
Gesta res est anno huius sæculi LIX. Gaspa-
ro Docto Prætore Lauretano, qui tam eui-
dens miraculum in tabulas publicas referri
iussit. Sed antiqua simplicitate transacta res
est. Nomina puellæ & domine (perinde ac si
ad fidem miraculo conciliandam nihil ad-
modum pertinerent) omissa; credo quod ab
Euangelistis quoq; in euentibus miracu-
lis id factitatū viderent. Minus celebre, sed
nihilominus admirabile est, quod de Tho-
ma Parmensi perhibetur. Is ex graui oculo-
rum morbo haud dubiè cæcus, nocte qua-
dam acerbissimo oculorū dolore cruciaba-
tur. Igitur alleuat se super lectū, vbi iacebat:
post-

positifq; genibus, multis cū lacrymis Lauretanæ Virginis implorat auxiliū. Precibus adiicit votum, si lumen oculorum recipiat, se Lauretanā Domum aditurū. Exinde recubuit, ingentem in B. Virgine spem reprensens. Nec sua illum frustrata spes. Mane experrect^o somno, matutinā lucem sanis oculis hausit. Extemplò igitur Deiparæ gratias agit, Lauretū proficiscitur, vota persoluit.

Naarchus Genuensis duplici periculo eximitur. CAP. XXVI.

Eodem ferme tempore Lauretum alius venit duplicis voti damnatus, dupliciq; miraculo insignis. Paulus Genuensis Naarchus nobilis fuit. Is è Gallia Narbonensi Genuam repetebat, cum subito fæda exorta tempestas naufragio intentato, iacturam omnium mercium facere eum subegit. Cæterum procella nauim pertinacius vrgente, ingens omnium animis terror incessit. Itaq; vectoribus nautisq; dilabentibus, vt salutem natatu peterent, solus ipse mansit in naui, quam æquè ac seipsum saluam vellet, fortunarum scilicet suarum caput. Onerariam ergo illam suam plenam fluctibus cernens, effusus in vota, & sibi, & naui Lauretanā inuocat Virginem: haud frustra: ea inuocatio, & vires illi, & animos addidit: incredibile dictu: ingenti vi moliens velum
solus

*Ann. Lant.
Riera.*

solus ipse sustollit: ac veluti suas preces au-
 ditas esse sentiret, nauigium vndis exhauri-
 re conatur. Inter hæc, tempestate sedata, na-
 uis vento ac B. Maria obsecundante Genu-
 ensem tenuit portum, haud minore ipsius
 admiratione, quam aliorum, qui onerariam
 ingentem semiplenam fluctibus vno Na-
 uarcho nautarum omnium munera exse-
 quente, ad portum appulsam videbant. At-
 tamen Paulus voti compos segnior, quàm
 par erat, in voto reddendo fuit, siue aptius
 subinde tempus expectans, siue alia huic
 negotio præuertenda ratus. Nec mora diu
 impunita. Vertente anno, eo ipso die (vt
 tempus beneficij pariter, ac delicti eum ad-
 moneret) eadem vectus naui cum paruo fi-
 lio fecit naufragiũ. Perculit repente ægrum
 animum memoria vitati nuper B. Virginis
 ope periculi, & votiux peregrinationis om-
 missæ. Igitur effuse lacrymans a Deo veniam
 exorat: expertamque Lauretanæ Virginis
 sibi, ac filio exposcit opem, veteris voti reli-
 gionem voto sanciens nouo. Nec frustratæ
 sunt eum preces. Filiolum inter vndas quæ-
 ritans saluum reperit, sublatumque in hu-
 meros per ingentem agitati maris tractum
 natans, ad terram transuexit incolumem,
 cæteris vectoribus, nautisque inter fluctus
 hæsitantibus, obrutisque: vt aliorum clades
 cœleste donum illustrius faceret. Ille igitur,
 vt atti-

vt attigit littus, non magis sua, quam filioli ex præfenti exitio recepti salute lætus procumbit in genua: idemque paruum filium facere iubet: & manantibus gaudio lacrymis, tendens supinas in cœlum manus, Beatæ Mariæ secundum Deum gratias agit, quæ votum frustrata nõ sit ingrati hominis vota frustrantis. Et quoniam haud dubiè iniecta exsoluendæ religioni mora nouum sibi periculum crearit; nequaquam se commissurum profiteatur, vt noua mora obesse in posterum possit. Ergo veritus, ne si reuertisset domum, cura aliqua domestica Lauretanam moraretur peregrinationem; & simul priorem in reddendo voto negligentiam compensaturus, è vestigio contendit Lauretum, ommissa domus, Patriæque reuiscendæ cura. Ita precario, mendicatoque cibo se paruumque; filium sustentans ad Lauretanam peruenit Ædem, insignis non magis recuperata prius naui, quam deinde amisso nauigio, filioque seruato: nec minus exsoluta postea voti religione memorabilis, quàm antea neglecta.

Iuuenis innocens carcere, alter bis suspensus exitio, ac supplicio liberatur. CAP.

XXVII.

HAud minus in suppliciis, quàm in fluctibus propulsandis Lauretana Virgo

P adm-

*Tradi Lau.
Ann. Laur.
Rser.*

admirabilis per idem tempus fuit. Augustinus à Rocca Valdonia (oppidū est ditionis Senensis) falso crimine postulatus vinculis tenebatur. Ibi cū innocens multos iam dies torqueretur, Lauretanam Virginem, cui mirificè addictus erat, implorat. Nec irritæ preces: nocte intempesta excitus somno manicas ferreas, quibus vinctus erat, sua sponte elapsas videt è manibus. Protinus B. Maria consilium, viresq; ad fugam suppeditante, carceris parietem subruere aggressus tæmenta quædam reuellit manu, ita patefacta fenestra, quæ illi effugium dedit. Cæterum, duo restabant ostia: quæ obstarent fugæ: hæc sorte quadam diuinitus aperta, & incustodita reperit. Ergo euadit in tutum, B. Mariæ munere non effugium solum nactus, sed etiam perfugium. Hic imminente alter iam vrgenti supplicio exemptus. Franciscus erat quidam Ferraricnsis, homo rusticanus, sed pius. Is anno sæculi huius LVI Picenum peragrans in Ducis Guisij, qui pro Paulo IV. aduersus Philippum Regem Hispaniæ bellum gerebat, copias incidit, à quibus de ratione itineris sui interrogatus, a liberaliter habitus cū litteris Galli Ducis, ac Pontificij exercitus Præfectum in thorace ninfutis, certisq; notis, de quib⁹ inter eos cōuenerat, dimittitur rei totius ignarus. Igitur ad Anagniam Campaniæ Vibem ab ex cubiū

ubiis hostilis exercitus interceptus, excus-
 susq; ad M. Antonium Columnam adduci-
 tur. Qui ex repertis in thorace hostium lit-
 teris, notisq; exploratorem haud dubiè ra-
 tus, continuò suspendi miserum rusticum
 iussit. Confestim igitur ad supplicium rapi-
 tur, prosequente ingenti militum, ciuium-
 que Anagninorum manu. Nec tamen ille
 defuit sibi. Facta orandi diuini numinis po-
 testate, submittit genua, à Deo veniam o-
 rat. Protinus Mariam Lauretanã in clamans;
 Non te fugit B. Virgo Dei mater (inquit)
 me innoxium mori, neq; vlllo modo consci-
 um istiusmodi litterarum. Proinde te oro
 quæsoq;, tuum mihi propities filium, vt ali-
 as meas noxas, quibus grauiora commeru-
 isse me fateor, oblitus pro sua singulari cle-
 mentia, innocentiam indicio aliquo decla-
 ret meam. Hęc magna voce elocutus, fiden-
 ti animo graditur ad mortem. Eum carni-
 fex ad furcam religatum, è scalis deiicit, cer-
 uicibusq; pede oppressis relinquit pro mor-
 tuo. Mira dictu, visuq; res. Parumper miser
 ille pependerit, cum fracta rēste, subitò
 corruit; apparuitq; incolumis, sanusq;. Sed
 miraculum pro fortuito casu habitum, quo
 deinde foret illustrius. Extemplò carnifex
 solidiore laqueo ceruicib⁹ inserto, miserum
 illū reducit ad patibulum, obtortoq; stre-
 nuè collo, deturbat è scalis. Ecce tibi rursus

Dei utiq; ac Deiparæ nutu funis rumpitur; & Franciscus præceps ruens, fracto capite, iacuit semivivus. Tum enimvero movit circumfusam multitudinem miseranda rustici species, admirationemque auxit funis prævalidus sua sponte ruptus. Et simul subibant animos vadentis ad supplicium preces, ac Lauretanae Virginis imploratio. Itaque plerisque veniam in fonti, ac B. Mariæ chari iuveni deprecantibus, cœlestium munere bis servatū à mortalibus perdi religio fuit. Ergo M. Antonius ab insita humanitate eximiaq; in Lauretanam Virginem religione, impensius etiam, quàm rogabatur, condonat illi supplicium. Et civitas Anagnina rei gestæ testimonium rite obsignatum eidem tradit. Quod ille Lauretum ad agendas Virgini grates profectus apud eam deposuit, illustre apud posteros miraculi monumentum.

*Sicula mulier iugulata sanatur. CAP.
XXVIII.*

*Ann. Laur.
Riera.*

Nihilominus, ac fortasse etiam magis admirabile est, quod deinceps de muliere traditur. Sicula puella (cuius nomini parcitur) meliore forma, quàm fama, Venetias perducta multos ibi annos vulgato corpore quæstum fecerat. Iam satis rem auxerat familiarem, cum iccta patriæ desiderio, domum

num aliquando redire decreuit. Ergo bonis omnibus in pecuniam redactis, familiaris quodam suo comite Lauretum petit eanente, vt deterfis inibi confessione superioris vitæ sordibus, ac Lauretana Virgine fatutata, inde letior in Siciliam pergeret. Venum erat ad Rauennatem syluam, cum bonus ille familiaris, posteaquam omnia circauta videbantur, prædæ spe stimulante, stricto ferro inuadit incautam. Nec tamen eam penitus fefellit. Mulier infesto mucrone se peti cernens, Virginem Lauretanam inuocat. At latro (differente B. Maria auxilium, quo esset illustrius) puellam gladio transferberatam è iumento, quo vehebatur, deiecit: deiectam insequitur, conciditq; plagis B. Mariæ subinde præsidium implorantem. Ad vltimum, ne qua sit reliqua vitæ spes, feminem iugulat fædum in modum: auroque, ac gémis ablatis, muliere in super vultibus confossa, recedit. Illa in suo natans ruore iam moribunda luctantem animam B. Virgini commendabat; cum in ipso articulo haud dubiam Patronæ suæ experta est opem. Repente ei B. Maria in veste candida è offert cœlesti emicans luce: & bono animo esse iussam benignè complectitur: moribundamque gremio fouens, simul vulnera corporis tactu sanat, simul ægrum animum cœlesti perfundit gaudio. Dein castæ

Dei utiq; ac Deiparæ nutu funis rumpitur; & Franciscus præceps ruens, fracto capite, iacuit semiuiuus. Tum enim uero mouit circumfusam multitudinem miseranda rusticæ species, admirationemque auxit funis præualidus sua sponte ruptus. Et simul subibant animos vadentis ad supplicium preces, ac Lauretanae Virginis imploratio. Itaque plerisque veniam in fonti, ac B. Mariæ charo iuueni deprecantibus, cœlestium munere bis seruatum à mortalibus perdi religio fuit. Ergo M. Antonius ab insita humanitate, eximiaque in Lauretanam Virginem religione, impensius etiam, quàm rogabatur, condonat illi supplicium. Et ciuitas Anagnina rei gestæ testimonium rite obsignatum eidem tradit. Quod ille Lauretum ad agendas Virgini grates profectus apud eam deposuit, illustre apud posteros miraculi monumentum.

Sicula mulier iugulata sanatur. CAP.
XXVIII.

*Ann. Laur.
Riera.* **N**ihilominus, ac fortasse etiam magis admirabile est, quod deinceps de muliere traditur. Sicula puella (cuius nomini parci-
tur) meliore forma, quàm fama, Venetias perducta multos ibi annos vulgato corpore quæstum fecerat. Iam satis rem auxerat familiarem, cum iccta patriæ desiderio, domum

num aliquando redire decreuit. Ergo bonis omnibus in pecuniam redactis, familiaris quodam suo comite Lauretum petit eanente, vt deterfis inibi confessione superioris vitæ sordibus, ac Lauretana Virgine fatata, inde letior in Siciliam pergeret. Venum erat ad Rauennatem syluam, cum bonus ille familiaris, posteaquam omnia circauta videbantur, prædæ spe stimulante, stricto ferro inuadit incautam. Nec tamen eam enitus fefellit. Mulier infesto mucrone feti cernens, Virginem Lauretanam inuocat. At latro (differente B. Maria auxilium, quo esset illustrius) puellam gladio transferberatam è iumento, quo vehebatur, deiecit: deiectam insequitur, conciditq; plagis B. Mariæ subinde præsidium implorantem. Ad vltimum, ne qua sit reliqua vitæ spes, feninecem iugulat fædum in modum: auroque, ac gémis ablatis, muliere insuper vultucribus confossa, recedit. Illa in suo natans ruore iam moribunda luctantem animam B. Virgini commendabat; cum in ipso articulo haud dubiam Patronæ suæ experta est opem. Repente ei B. Maria in veste candida e offert cœlesti emicans luce: & bono animo esse iussam benignè complectitur: moribundamque gremio fouens, simul vulnera corporis tactu sanat, simul ægrum animum cœlesti perfundit gaudio. Dein castæ

vitæ admonitam relinquens, ex eius oculis
 elabatur. Ibi tum mulier velut ex profundo
 excita fomno, corpus suum perlustrans o-
 culis, recentium vulnerum cicatrices iam
 obductas videt: mortiferam iuguli plagam
 perfanatam sentit explorans manu. Itaque
 tam insigni Dei, ac Deiparæ beneficio ad-
 modum læta, submissis genibus maximas
 secundum Deum certissimæ Patronæ suæ
 grates agit. Vnum erat, quod liquidam tur-
 babat lætitiā: in subucula cruenta, ac lace-
 ra à latrone illa relicta erat in sylua. Cæterū,
 haud segnius nudæ mulieris pudori Deipa-
 ra Virgo consuluit, quam cæsæ consuluerat
 salutem. Ecce tibi illa mistas laudibus grates
 B. Mariæ impēsius agente, præstò fuere mu-
 liones, qui illac forte transibant. Hi cruentæ
 puellæ, peregrinæque Lauretum (id ex ipsa
 cognōrant) petentis speciem, nuditatem-
 que miserati, illicò feminudam centone
 contegunt: muloque impositam deuehunt
 Anconam Lauretanæ Virginis religioni fa-
 uentes. Ibi illa viliori vestitu emendicato
 protinus Lauretum lætabunda contendit
 Post absterfas confessione vniuersas vitæ la-
 bes, Virgini vota persoluit: passimque ex-
 pertam prædicat eius opem, cuius haud du-
 bio post Deum, beneficio viuebat, ex medi-
 morte ad vitam vtique reuocata. Ad facien-
 dam rei fidem, recentem mortiferæ plaga-
 cica

cicatricem ostentabat in iugulo. Et accesserat diuinitus tanti miraculi haud obscurum indicium. Circa collum cicatrix aurea monilis in modum fulgebat: vt facilè diuina B. Marię manu plagam illam tactam, sanatam, que sentires. Id verò cunctis, qui aspexerunt (ex quorum numero fuit Raphael Riera, qui rem memorię tradidit) ingens non modo miraculi monumentum, sed etiam miraculum fuit. Porro mulier, siue Lauretanę Domus dulcedine capta, siue Deiparę optimè de se meritę gratiam relatura, Lauretum prætulit Patrię. Quippe annos complures ita inibi vixit, vt diuinis identidem expiata mysteriis Lauretanã inuiferet Virginem, plures incolarum ad Dei, Deiparęq; obsequium excitans singulari innocentię, ac pietatis exemplo.

Genuensis quidam de Lauretana Domo habitans male multatus resipiscit.

CAP. XXIX.

SVb id tempus Lauretanę Cellę religionem Deus insigni miraculo sanxit, ne quis ea de re posthac ambigeret. Anno M. D. LVII. Genuensis quidam (cuius nomini parcitur, vt famę parcatur) haud obscuro quidē loco natus, sed curiosus magis, quàm pius, Genua Lauretum petebat eques. Is in itinere Diaboli vtique instinctu, suspicari

*Ann. Lan.
Riera.*

lapidem ex sanctissima Virginis cella subtractum domi suæ asservabat omni honore, cultuq; . Haud tamen ille cultus cœlestem leniuit iram. Sed Deo matris suæ iniuriam vindicante , miser ille sacrilegam religionem orbitate filiorum, & amissione fortunarum omnium luit. Ad hæc pertinaci magis, quàm pernicioso morbo vrgeri, vexariq; cœpit. Itaq; , vt erat vir cæterô qui prudens, ac sapiens, aperuit aliquando oculos: & Deum profectò alicuius sui sceleris ultorem adesse sensit. Cæterum & si omnia sibi accidere videbat aptè ad representãdam irã diuini numinis, tamen quo tandem suo merito illa acciderent, non videbat. Ergo ab ægritudine simul corporis, animiq; anxius, omni ope placare nitebatur iratum Deum. Sed iræ materia apud eum quamuis ignarum residens, irrita omnia faciebat. Alia deinde spes, postquam hæc vana euaserat, ei affulsit. Lauretanæ Virginis, cui mirè addictus erat, memor, eius auxilium pariter, & consilium implorat. Nec mora, Beatę Marię monitu discit, lapidem ex Lauretana domo sublatum causam esse cœlestis iræ: eamq; non, nisi facio lapide restituto posse placari. Tum ille obortis lacrymis, religiosæ, vt crediderat, audaciæ veniam à Deo Deiparaque exposcens, desiderauit ipsemet referre Laurctum, quod abstulerat. Nec in irri-

tum preces cecidêre: hoc quoque culpam agnoscenti suam Deipara indulsit. Extemplo igitur, depulso morbo, alacer pergit Lauretum, saxum restituit, vota persolvit. Aliud quoq; per id tempus huic haud ab simile accidit. Fœmina ex agro Piceno post diuturnũ matrimoniũ, nullos genuerat liberos. Hęc eius animum cura angebat maximè; vt vndiq̃ue sterilitatis remedia quæreret. Ergo ait illi, nescio, quis mulieris gratiam initurus, nullum remedium præsentius ad abolendam sterilitatem, quàm Lauretanæ domus reliquias piè, religioseque custoditas: si quid inde abstulerit, breui eam matrem fore pollicetur. Id non promissum magis stolidè, quàm creditum. Illa igitur manifesta Dei ultoris ira, ablatum inde lapidem cum febris domum retulit: & ægritudo corporis animum vrgebat; aded non vehementiùs febris æstu, quàm conscientia iactabatur. Nec prius ex iactatione illa conquieuit, quàm Laureto Sacerdotem acciuit, & lacrymas pœnitentię indices profundens ablatum reddidit lapidem. Pœnitentiam valetudo, non tantum venia est consecuta. Magno etiam Illyricis mercatoribus similis audacia stetit. Hi coempto ex Picentibus frumẽto, saxum ex Deiparæ cella surreptum clam in onerariam abdiderat. Cæterum, vt fallerent homines, sacrilegij vindi-

vindicem Deum non sefellerunt. Profectos ex portu atrox vis tempeftatis fubitò adorta in ingentem adduxit metum : & trepidos vaforum, merciumq; iacturam facere fube- git. Haud procul exitio res erat, cum Deum parentis fuæ ultorem adefse fenferunt : & flentes, tendentesq; in cœlum manus veniã pariter orare cœperunt. Placato precibus, ac lacrymis Deo, mare quoque placatur. Illi periculo erepti retrò iter flectunt : ad Lau- retum appellunt : lapidem Virgini reftitu- unt. Prospero inde cursu in Dalmatiã pro- uehuntur. Peregrinorum quoque nonnul- los, qui aliquid indidem feu lapidis, feu cal- cis abraferant, abeuntes morbus, velut di- uinæ prouidentię lictor corripuit, nec antè eos dimifit, quàm regressi cum lacrymis, & confessione temeritatis fuæ, ablata Deiparę reddiderunt.

Sacræ cellæ expilatores diuinitus compre- hensi afficiuntur fupplicio. CAP.

XXXI.

CÆterum his, quos religionis fpecies de- ceperat, leniorem fe diuina feueritas præbuit : aliorum, quos auaritia in fraudem impulerat, audaciam graui⁹ vindicauit. Per eadem tempora nonnulli Lauretanæ Do- mus ministri, ex composito facros thesau- ros compilârant, quos à compilatoribus tu- tari

rari debuerāt. Sed celeriter Deus infandum sacrilegium debita p̄na est persecutus. Iam res omnes in nauim conditas occulta asportabāt fuga, cum agri Piceni oram præteruetos aduersa tempeſtas reiecit eò, vnde conſcenderant. Itaq; in Recinetēſium poteſtatem delati, in manifefto ſcelere deprehenduntur. Nec mora, prodēdi exempli gratia, ne quiſquam in poſterum talia auderet, pro Æde Lauretana ſuſpenſi, nefarium ſacrilegium fædo ſupplicio luunt. Verum fallendi ſpes alios ad ſimile facinus ſubinde pellexit. Haud ita multo poſt facinoroſum hominē cupido incefſit ſacroſancti ſacelli furtim expilandi. Is igitur ſacrilegi conatus ſocium idoneum naſtus, ferramenta parat, quibus valuarum, & arcæ nummariæ ſeras aperiat. Omnibus in eam rem paratis, intra Virginis ſolenter occulit ſe. Inde nocte concubia ſacrilegium exſequens, ſacra dona aurea, argenteaq; congerit vnum in locum: mox arca, & ſacelli foribus patefactis, templi quoque valuas molitur. Tandem his quoq; reſractis, circumſpicere cœpit quærens oculis adiutorem ſcleris, qui in templi veſtibulo (ſic enim conuenerat) illa ipſa hora præſtò eſſe debebat, ſacra dona, nummoſque in deſtinatum locum abditurus. Ecce ſibi dum intentius circumſpectat, armatorū agmen (cœleſtium manum ante Ædem Virginis

excu-

excubantium fuisse, creditum est) adesse cernit. Quorum inopinatus aspectus tantum illi terroris incussit, ut clausis properè valuis, abderet se; ratus caput suum ab illis peti. Cæterum, infœlix perfunctus (ut credebatur) periculo, stimulante avaritia rursus audere cœpit. Igitur cum iterum, ac tertio patefactis templi foribus, socium sceleris quæriraret, semper ei cœlestis illa manus infestis occurrebat armis: ac trepidum effusa fuga compellebat in templū. Ita per spem, metumq; nocte absumpta, tandem de salute magis, quàm de præda sollicitus, irritò incepto, abire statuit. Iamque appetente aurora, per auersam templi portam capebat fugam; cum cœlestium excubiarū, quas diximus, occurso territus, in sacrosanctam cellam refugit. Manebant adhuc manifesta sacrilegij incepti vestigia, ut qui locus facinoris testis fuerat, etiam index foret. Superuenientibus igitur sanctissimi sacelli custodibus, valuæ refractæ, sacra dona congesta, haud leuibus argumentis illum suspectum sacrilegij fecerunt. Nec mora trepidans, conscientia notis prodentibus conceptum nefas, comprehenditur; quæstione habita, rem omnem confitetur: cum sceleris conscio merita pœna afficitur, haud leue diuinę prouidentię erga res Lauretanæ documentum.

Duo adolescentes Daemonum seruitio eximuntur. CAP. XXXII.

Porro alij facinorosi homines, ac penè ad extremum perditì, Lauretanæ Virginis ope ad honestam vitam, viamque salutis reuocati. Adolescens erat nō genere magis, quàm vitiis nobilis: hic in rixa graue vulnus in genu acceperat, irato Deo. Proinde nequicquam curare plagam prius, quàm cœlestem iram placare cœpit. Iam in Medicos, ac medicamenta bonâ rei familiaris insumperat partem: & curatio ad grauioris incommodi metum, quàm ad vllam bonam spem pronior erat. Ad vltimum ingens animi eius formido incescit, seu maturi exitij, seu perpetuæ imbecillitatis. Itaque damnata medentiũ ope, ad Lauretanam Virginem pariter spem, ac vota conuertit. Ac resipiscens lacrymis pœnitentiæ testibus Dei delinit iram: Deiparæq; auxilium implorat vouens, si discrimen illud euaderet, Lauretum se cum donis ad agendas illi grates iturum: mira dictu res. Hæc ingenti animi sensu elocutus, repente perfanato vulnere, recuperat corporis sanitatem. Cæterum, homini ingrato, ac dissoluto reddita salus penè exitialis fuit. Tanti beneficij immemor non sat habuit votum fallere, nisi etiam valetudinis beneficio ad pristinam vitæ licentiam

*Ann Latini
R. era.*

tiam abuteretur. Namque in deteriora pronus, luxuriæ impensius indulgendo eo demum processit, vnde receptum ad penitentiam vix haberet. Adeò *novissima eius facta sunt peiora prioribus.* Actum de illo erat, nisi perditum hominem Deus respexisset: cœlestique ope reduxisset in salutis viam. Tacitam subinde vocem audire visus iubentis ire Lauretum, & primo quoque tempore votum, cuius damnatus erat, exsoluere; tandem paruit. Lauretum igitur profectus Deiparam muneribus colit. Sed non parva dictu res votiux peregrinationis fructum præripiebat. Venus quippe vsque eo devin-xerat illum sibi, vt ad huc in eodem hæsitans luto, quamuis Deo manum porrigente, ad sacram confessionem aspirare non sustineret. Ergo stimulante conscientia, nunc sacram Virginis Ædem, & destinatum sacris confessionibus locum obire: nunc templi formam, ac votiuas tabellas ex parietibus pendentes otiose contemplari: modò impulsu mali Dæmonis templo exire: modò diuini numinis instinctu eodem redire: insanum, ac mente captum diceres: adeò illum aliàs consilij aliàs pœnitentiæ ipsius pœnitebat. Et iam vix sui composæstuabat animo pariter, & corpore; vt qui neque sacerdotum aspectum, nec conscientia stimulos ferre posset. Iam consilij anceps, anxiusque

xiusque per hasce curas triduum extraxerat, cum Dei Deiparæque benignitate, noua illi spes salutis affulsit. Intererat forte rei diuinæ, cum vocem è cœlo missam sibi audire visus est, cunctationem eius increpantis, iubentisque vnum è paratis Sacerdotibus aliquando adire: & noxis expedire animum cum proposito vitæ melioris. Percussit ea vox obstinatum animum, flexitque: ita demum victus, seu magis victor, mutata subitò voluntate, facit imperata. Et libidinis cœno aliquando emerfus, ingenti vilacrymarum vniuersas vitæ maculas eluit. Protinus cœlesti, vt fieri solet, gaudio alacer ingentes Deo, ac Deiparenti grates agit, à præsentis corporis & animi periculo bis eius ope liberatus. Alterius iuuenis par conditio, nec dispar exitus fuit. Is in luxum, & ea quæ luxum sequuntur, effusus, breui ope paternas in flagitia, ac dedecora vitæ absumpserat. Dumque secum ipse nequitia, & improbitate certat, eò res tandem venit, vt non mortalibus magis, quàm infernis monstris ludibrio foret. Horribiles ei Dæmonum facies occursabant, quæ contempnim illum, velut mancipium suum excipiebant plagis. Nec corpori solum, sed animo quoque infœlicis adolescentis insultabant, subinde eum territantes indignis modis: credo vt illum ex malorum mole desperatio

Q

ratio

ratio incesferet. Adeò crudelis, atq; importunus est in flagitiosos homines Dæmonum dominatus. Itaque miser vndique iam malis oppreffus, propè iam desperatione torpebat; cùm oblata fubitò lux eum ad fpè falutis erexit. Namque æftuanti, circumfpectantiq; cœleſte auxilium, Lauretanę Virginis, de cuius vi, ac benignitate mira multa inaudierat, memoria occurrit. Igitur fubente animum pariter impuræ vitæ pœnitentia, obortis lacrymis Deiparam inuocare: Deum per eam placare: cœleſtes iras auertere omni ope cœpit. Sed falubre confilium capeſſenti extemplò inferna illa obſtabat manus, quæ contemptu in odium verſo, miſcens verberibus minas, à pio propoſito abſterrere hominem, & abſtrahere conabatur. Cæterùm, vicit tandem Diabolicam importunitatem Chriſtiana conſtantia. Adoleſcens Deiparę tutela fretus decreuit rem benè cœptam perſeueranter tueri. Proſtrato igitur ante benigniſſimam Patronam ſuam animo, non tantùm corpore, ſpei, ac fiducia plenus aduerſus infernas belluas eius præſidium implorare inſtitit rogitanſ, vt miſerrimæ ſeruitutis iugum ab ſuis ceruicibus aliquando depelleret, quo ipſe iam liber Lauretum ire, & ritè expiato ſordibus animo, meritas liberatrici ſuæ grates agere poſſet. Nec ſpes, preceſq; incaſſum cecidère.

cidere. Extemplò diuina vis, oblata spe cœlestis auxiliij, & supplicem illum ingenti gaudio compleuit: & importunos illos vexatores procul abegit. Auditæ frementium voces, & simul inuitis expressa confessio: Nihil se posse contra Mariam. Ergo ille vix præ gaudio sui compos, impigrè Lauretum, vti vouerat, tendit. Ibi omnibus vitæ maculis confessione sacra elutis, Deo ac B. Virgini grates impense agit: & nonnullis Sacerdotibus (ex quorum numero Riera fuit talium rerum audus in paucis) cœleste beneficium latus enarrat.

Iuuenem in seruitutem assertum à Dæmone liberat, chyrographo restituto. CAP.

XXXIII.

Alium porrò iuuenem Lauretanæ Virginis tutela seruauit, quem in præcipitem locum libido insana prouexerat. Hic vt erat proiectæ cupiditatis audaciæque, in vetitas se effuderat voluptates. Expugnato multarum matrum familias pudore, immodico mulieris cuiusdam amore flagrabat: qua cum nec prece, nec precio, nec vi, doloue potiri liceret; vltima experiri statuit. Igitur conciliatum magicis cantionibus Dæmonē rogat, vt se voti compotem faciat, ad omnia se descēdere paratū ostendēs, si eò, quod expeteret, frueretur. Diaboli ergo

*Ann. Lamb.
Riera.*

Q 2

iussu

iussu à Christo deficit: seque totum illi dedit, traditque. Super hæc omnia iurat conceptis ab illo verbis, & chyrographo suam obstringit fidem: vsque eò impuras mentes voluptatis amor excæcat. Cæterum, vt potitus est, quod cupierat; fecit, vt fit, fastidium copia: & cœlesti luce oborta, magnitudinem sceleris sui sera æstimatione perpendit. Ergo posteaquam animum curis anxium pœnitentia subiit, ad veniæ spem erectus, cœlestem opem spectare, Deum Dei que parentem implorare cœpit. Inter hæc occurrit animo Virgo Lauretana, eius que ædis Sacerdotes amplissima facinorum expiadorum authoritate præditi. Protinus, Deo authore, ac duce Lauretum petit, haud dubius, quin inibi esset tantis malis remedium inuenturus. Nec sua illum frustrata spes. Lauretum vt venit, Sacerdotem idoneum nactus, re omni exposita, consulit, ecquâ sibi spes sit reliqua salutis. Ille primo sceleris atrocitate exterritus paulisper hæsit: deinde immanitate facinoris demonstrata, ita spem illi salutis ostendit, si precibus, ieiuniis, voluntariaque corporis vexatione Deum placare penitus insistat. Cum ille nihil omnino pœnarum recusaret; promisit Sacerdos, si imperata fecisset, se faciles aures ei daturum, & tantum piaculum Deo propitio, utique expiaturum. In digressu hominem

nem monet, vt per triduum inedia, cilicio, flagris corpus afflictet. B. Virginis opem implorans: per eam à Deo veniam exposcat: se eodem triduo rem diuinam pro ipsius incolumitate facturum. Et vtrunque exstitit fides. Ita triduo extracto, Sacerdos optimum ratus est ante absolutionem, chyrographum à Dæmone extorqueri, ne quid omnino iuris in illum haberet. Proinde hominem ab se dimittit monitum, vt augustissimum sacellum ingressus precibus, lacrymisque Deiparam vsque eò fatigaret, dum chyrographum à diabolo extortum reciperet. Morem gerit ille suæ salutis, securitatisque auidus, haud dubia spe, id se deprecatione Deiparæ Virginis impetrare posse. Ergo prostrato ante Virginem corpore, lacrymans obnixè eam precatur, vt recepto illo nefario chyrographo, saluti incolumitatisque suæ consultum velit, ingenti miraculo voti compos efficitur. Vericulos illos ex animo iterabat. **MONSTRA TE ESSE MATREM: SVMAT PER TE PRECES, QUI PRO NOBIS NATVS, TVLIT ESSE TVVS.** Talia precatus subitò chyrographum in manus suas delapsum conspicit. Itaque vix sibimet ex inopinato gaudio credens, integrato fletu grates Virgini enixiùs agit. Inde sacello egressus lætitia exultans ad sacerdotem accurrit: receptum Deiparæ be-

neficio scriptum ostendit. Id erat tot tantif-
 que in Christum, atque in ipsum, qui scri-
 pserat, diris & execrationibus refertum, vt
 facilè appareret à sempiterno humani ge-
 neris hoste dictatum. Verumtamen tantum
 vinculum omni diabolica fraude potentior
 vis diuina dissoluit: ita deuotum illud in-
 feris caput, Deiparæ benignitate, asseritur
 in *libertatem filiorum Dei*: ne quisquam omni-
 no quamuis facinorosus ac perditus, si mo-
 dò ipse perire nolit, de sua salute desperet;
 neu cuiquam in dubium veniat Dei cle-
 mentia, quæ vltro Matrem suam reis
 Patronam dederit ad sa-
 lutem.

FINIS LIBRI TERTII.

HORA:

HORATII TVR-
SELLINIE SO-
CIETATE IESV

LAVRETANÆ

HISTORIAE, LIBER

QVARTVS.

*Pij Quarti, & Cardinalis Vrbinatis stu-
dium Lauretanae Domus ornanda.*

C A P. I.

DINTER hæc Paulo IV. Pius suble-
ctus, cuius Pontificatus, vt pace
Italiae letior, ita decore Lauretanae
domus clarior exstitit. Pius quip-
pe superiorem domus Pontificiae porticum
magna exstruxit ex parte. Vetus Xenodo-
chium nouo adiecto ædificio, amplius &
commodius fecit. Lauretanium oppidum
Recinetensibus ademptum sui iuris esse iuf-
sit anno seculi huius LXV. Adimendi causa
fuit, quod negligenter ius dicere, labantes
multis locis muros negligere arguebantur.
Ita Lauretum trigesimo anno, quam à Pau-
lo III. attributum Recinetensi ciuitati fue-
rat, à Pio Quarto in pristinam libertatem
vindictum est: & Lauretanus Præses octo

*Tradi. Lau.
Riera in
Ann. Laur.*

*Pij IV. be-
neficia.*

*Lauretum
Recineten-
sibus adema-
ptum.*

aureorum millia Recinetensibus, vel inuitis renumerare iussus. Nec minor in cultu Beatæ Virginis, quàm in re Lauretana amplificanda optimi Pontificis pietas enituit. Canonicorum, ministrorumq; numerum non nihil imminutum suppleuit. Collegium Societatis IESV à Paulo amplificatum simul Pontificali diplomate stabiliiuit, simul re ditibus auxit. Inter quæ Cardinali Carpen si humanis rebus erepto, Pontifex Lau reti tutelam permisit Cardinali Vrbinati, qui nulli veterum Patronorum pietate, ac studio erga Lauretanam Virginem cessit. Ac primum Pompeio Palanterio Ædis Laure tanæ cura mandata, per eum templi tholum intrinsecùs exornandum marmorato opere curauit. Ad radices Lauretani collis in via, quæ fert ad portum Recinetensem, satis vberem, ornatumq; peregrinis præbuit fontem. Inde per alios Præsides multa magnificè fecit, vt dicetur in loco.

*Picentium cura Aedis Lauretanæ aduersus
Turcas tuenda, & B. Virg. tutela Do-
mus sue. CAP. II.*

*Ann. Laur.
Riera.*

CÆterum ea tempestate Turcicæ classis Lauretum petentis terror, & Picentium erga B. Mariam religionem, & B. Mariæ in Picentes beneuolentiam ostendit. Renun- ciatum erat ab exploratoribus, ingentem Turca-

Turcarum classẽ (in qua essent triremes centum, & quinquaginta) ex Epiro soluisse eo consilio, vt Lauretano templo dispoliato, Anconam inuaderent. Igitur paucis interiectis diebus, fama haud procul ab Italia visæ hostium classis, ingenti tumultu conciuit Picentes. Inter primum tumultum pubes Recinetensis Lauretum conuolant ad Ædem præsidio, armisq̃ue obtinendam: & Patriæ ac suorum immemores Lauretum aggeribus, ac propugnaculis muniunt. Certatimq̃ue alij Picentium populi accurrunt: cuncta vicina littora complent armatis, Lauretanam præcipuè Domum aduersus Barbaros summa ope defensuri. Omnibus quippe votis expetendum existimabant, si ita res ferret, pro illa, & in illius conspectu, honesta morte defungi. His armorum præsidiiis accesserunt acerrima aduersus immanes Barbaros tela, assiduæ piorum preces. Quicquid sacerdotum, quicquid piorum hominum Laureti, atque in finitimis circà oppidis fuit, Deum placare precibus, supplicationibus B. Virginem suæ Domui, clientibusq̃ue tegendis inuocare non destitit. Nec preces, ac vota in irritum cecidère. Deipara Virgo non solum à sua natali Domino Barbarorum vim arcuit; sed etiam à Piceni finibus prohibuit. Quippe Turcicæ classis Duces mutato repente Anconitanæ

oppugnationis consilio, in Samnites maritimos rabiem verterunt suam. Itaq; descensione facta, Ortonam, Vastum, Francauilam, aliaque haud obscura Samnitium oppida vi capta, ferro flammaque populantur. Samnio magna ex parte depopulato, haudquaquam tamen ausi sunt finitimam, prædæque expositam regionem attingere: ad cò præsens Lauretanæ Virginis tutela fuit. At Pontifex mirè lætus Lauretanam Ædem diuinitus præsentem exemptam periculo, suas quoque partes esse duxit providere, vt illa in posterum non tantùm à periculo abesset, sed etiam à periculi metu. Ergo de architectorum sententia, vicinos oppido colles, vnde oppugnari Ædes ab hostibus posset, mœnibus, propugnaculis, fossis, aggeribus munire statuit: nimirum, vt non solùm repentinos hostium impetus prohibere; sed obsidionem quoque sustinere egregiè valeret. Cæterùm, pium Pontificis consilium alia ex alia cura distulit, denique mors intempestiua discussit.

*Conimbricensis Episcopus malis doctus ablatum Lauretanæ Domui lapidem red-
dit. CAP. III.*

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Rser.*

NEC verò hæc tempestas, aut miraculorum expers, aut donorum fuit. Haud facile aliàs ante, tam paucis annis, tam multa,

tam

tam testata, tam sermonibus hominum celebrata miracula. Illud toto Christiano orbe celeberrimum. Ioannes Soarius Conimbricensis Episcopus vir doctrina pariter, ac pietate clarus exstitit. Is anno huius sæculi LXI. ad Tridentinum Concilium à Pio IV. indictum proficiscens, ex itinere diuertit Lauretum sub natalem Virginis diem. Ibi fufis ritè precibus, votisque persolutis, ingens eum cupido incessit ædiculam Lauretanæ similem in suo Episcopatu condendi; ad eam rem, vnum aliquẽ lapidem ex Lauretana auferendi Domo. Verùm loci Præses, ac Patronus obstabant, interdictũ Pontificium intentantes. Itaque Soarius honestum præferens titulum cultus Lauretanæ Virginis propagandi in Lusitania, quod optabat, impetrat à Pontifice: ab eoque auferit solemne diploma. Id per Franciscum Stellam asseclam suum (nam ipse Tridentum perrexit) ad Laureti destinat Præsidentem: is erat Pompeius Pallanterius. Postquam Conimbricẽsis Episcopi sacerdotem Pontificali armatum diplomate ad subruendum augustissimum cellæ parietẽ venisse fama vulgavit; enimuerò nõ Præsidi magis, & Canonicis, quàm oppidanis aduenisque indigna res visa: nec tam præsentĩ damno, quàm futuro exemplo perniciofa. Proinde passim querebantur, nimirum actum esse

esse de sacrosancta Virginis cella: si semel initium auferendi eius lapides fiat, breui nullum lapidem reliquum fore. Veruntamen, quia Pontificis urgebat authoritas; Canonici, Sacerdotesq; Lauretani re diuina, ac supplicatione solemnī ritu peracta, in sanctam Virginis cellam coeunt, imperata passuri magis, quàm facturi. Cunctis tale ministerium obstinatè detrectantibus, ipsemet Stella ferro lapidem è pariete eximit, aufertque, custodibus palam fremētibus. Breue scilicet gaudium illud Episcopo futurū. Auferret sanè sacrilegij minister Deo Deipareq; , quod utiq; haud ita multo post, manifesta eorundem ira esset relaturus. Vaticinatio fuit. Hæ voces, velut è cælo missæ audacis hominis perculere pectus: & simul anxiis impleuere curis. Itaq; fluctuans animo, quamuis urgente Episcopi sui imperio, octo dies totos Laureti substitit: tempusque id omne in placādo omni ope Deo nequicquam absumpsit. Neque enim cœlestem leniuit iram, qui causam iræ penes se residere pateretur. Denique ipsis Kal. Decembribus dat sese in viam, haudquaquam libero religione, ac sollicitudine animo. Cæterū postquam sine vllō incommodo peruenit Anconam; securus periculi iter pergēs, Deum adesse sensit suæ temeritatis ultorem. Ex eo quippe magnis semper imbribus, sædaque tempe-

tempestate vexatus, procedere tamen, quò
 intenderat perseverans, multa magnaque
 adibat vitæ discrimina, in singula penè mo-
 menta. Viæ lacunis, voraginibusque teter-
 rimæ passim obstare: torrentes obuij exiti-
 um minitari: equus, quo vehebatur identi-
 dem corruere; ipse cadens lacunis hauriri: e-
 qui subinde mutati omnes inutiles reddi.
 Tandem variis casibus infaustum iter mo-
 rantibus, Decembri mense exeunte Tri-
 dentum aliquando peruenit, maximis in-
 commodis periculisque defunctus. Ibi sa-
 crum lapidem Episcopo tradit exponens,
 quanti tandem sibi stetisset. At Episcopus
 nihilo cautior factus, cum spatio diuinitus
 ad recipiscendum dato, non didicisset alie-
 no periculo, didicit suo. In Februarij men-
 sis exitu, sacrum lapidem argentea inclusum
 theca transmitters parabat in Lusitaniam;
 cum repente ardentissima correptus febrim,
 miserandum in modum æstare, iactarique
 cœpit. Ad febrim accedebat grauius atque
 atrocius malum, acerbissimus inguinum
 dolor, qui nullam sinebat eum capere quie-
 tis partem. Confestim Medici adhibentur,
 qui omnibus rebus frustra tentatis (quia
 morbi causa consuetudinem, morbus ipse
 superabat artem) seuerè pronuntiât, sibi nō
 vim, non causam morbi humanam videri.
 Proinde videret ipse, ne forte illud esset ab
 irato

irato Deo inflictum malum. Ita parùm prosperæ curationis euentum veriti, desperata eius vâletudine discesserunt. Ingens Episcopum sollicitudo incefferat anxium, vtrùm occulti alicuius delicti tam atroces ab se Deus expeteret pœnas. Ergo destitutus à Medicis æstulare cœpit animo etiam magis, quàm corpore: in seipsum intentiùs inquirere: & Lauretani lapidis religione animum stimulante, precibus, gemitibusq; diuinum placare numen: ab Lauretana Virgine, si eam forte, violata eius Domo, læsisset, exposcere veniam: se ad omnia descendere satis, faciendi causa paratum profiteri. Nec in irritum missæ preces, culpam vtcumq; agnoscantis, detestantisque. Mox tacitam velut missam è cœlo vocem sibi audire visus, iubentis ademptum Lauretanæ Virgini saxum reddere. At ille veritus, ne id ægræ mentis vanum esset ludibrium, simul quod lapidem ex autoritate Pontificis haberet, simul quod tanto bono iam parto fraudare nollet Lusitaniam; animi, consiliiq; incertus hærebat. Per hæc hebdomadæ aliquot absumptæ. Stella Domini sui iussu, cœnobiis duobus sacrarum Virginum ciuitatis Tridentinæ sanctimonia inclytis, Episcopi periclitantis salutem impensius commendarat. Biduo interiecto, vnum ex vtriusque cœnobij Primoribus responsum tulit: si sal-

uus esse vellet Episcopus, Lauretanæ Virgini redderet, quod abstulisset. Ea vox, vt ad aures accidit Stellæ, animum quoq; eius parumper defixit mirantis, qui tandem de Lauretano lapide rescuissent claustris incluse Virgines, quod Tridenti quidem præter se, & Episcopum (is rem summa opetaceri iusserat) sciret nemo? Haud dubiº ergo totam illis rem diuino indicio enunciata, Domino comperta renunciat. Tum verò ille attonito similis hæsit animo; inde conscientia ictus crebros edidit gemitus. Mox super lectum vbi iacebat, cubito alleuat se, & manus pariter oculosq; tendens in cælum, manantibus vbertim lacrymis, veniam à Dei parente enixè petere insistit: ignoscere se misericors Mater pio errori: ignosceret delictum agnoscenti suum: nihil Lauretanæ Domus penes se, ipsa inuita, futurum. Fixum sibi, ac statutum esse extemplò restituere, quod accepisset: nec deesse fiduciam recuperandæ per eam salutis, lapide restituto. Proinde ipsa opem ferret, quæ spem fecisset. Nec verò, aut ille suum promissum, aut B. Virgo eius spem fefellit. Extemplò Soarius Stellam ipsum, qui attulerat, Lauretum referre saxū illud, & iter maturare iubet. Vix dum ille vrbis porta citato excesserat equos; cum Episcopus meliùs habere cœpit. Igitur alterum protinus cursorem submittit, qui

qui Stellam ad iter quàm maximè acce-
 randum incitaret. Itaque ille mutatis sub-
 inde equis, quietis pene immemor strenuè
 noctes, diesque currebat, Lauretum perue-
 nire festinans. Dictu mirabile: quo propius
 is Lauretum accedebat (vt postea tempori-
 bus inter se collatis intellectum est) hoc
 melius habebat Episcopus; vt eodem tem-
 pore, & Virgini lapis, & salus Episcopo red-
 deretur. Neque illud carere visum miracu-
 lo, quod Stella non magis difficili, impedi-
 toque vsus erat itinere sacrum auferens la-
 pidem, quàm facili, expeditoque vsus est re-
 ferens. Satis constat illum Tridento Anco-
 nam (ea XV. millia passuum abest Laureto)
 non toto quatrduo peruolasse. Adeò non
 tam equorum celeritas, quàm diuina quæ-
 dam vis obsecundabat redeunti. Hæc uti à
 me perscripta sunt, Raphaeli Rieræ, qui tum
 Laureti erat, Stella ipse narrauit. Et fanè
 propter euidenciam miraculi, res est omni-
 um sermone celebrata.

*Sacer lapis magno apparatu, concursuque in
 suo loco repositus celebratur.*

C A P. I V.

*Ann. Laur.
 Rier.*

L Lauretum Stella attigit mense Aprili in-
 cunte. Protinus Lauretano Præsidi rem
 omnem, uti gesta erat, enarrat: lapidem ar-
 gentea, ut erat, theca inclusum cum Epi-
 scopi

scopi litteris tradit. Quæ fama posteaquàm ad sacerdotum, qui malè ominati rem tentantibus fuerant, peruenit aures; pro se quisque fremere, Lauretanam Virginem natalis suę Domus vlticem oculos aperuisse: & ne talia posthac alius auderet, insigne mortalibus documētum dedisse. Cæterum, vbi primum relati tam euidenti miraculo lapidis fama percrebuit; cunctis oppidanis, aduenisq̃ue visendi studio concurrentibus ad portam oppidi, supplicatio est indicta. Ibi Episcopi Conimbricensis litteris (hæ rem totam ordine exponebant) propalàm recitatis, insignis miraculo lapis ornatissimo impositus ferculo, quanta maxima tum potuit pompa à Præside, Canonicis, Sacerdotibus circumfertur: & prosequētib; amplius duobus hominum millibus, in suū reponitur locum. Lapidi duplex ferri retinaculum additum, quod monumentum foret ad posteros, eum temeritate hominum exemptum, Dei prouidentia restitutum. Ipsius quoque Episcopi litteræ ad Pium Pontificem transmissæ, tamquam miraculi testes: quæ hodie cum aliis litteris ad Pontifices pertinentibus, Romæ asseruantur in arce S. Angeli, vnde nos exemplum habuimus, quod hoc loco visum est intextere. Epistola igitur totidem penè verbis in Latinum translata talis est. *Ioannes Episcopus*

R

Conim-

*Conimbricensis Præsidi Lauretano S. D. Pro mea
 erga Lauretanam Virginem religione, eius adis la-
 pidem (quod te non fugit) summa ope, operaque
 curaueram. Ac demum interdicti Pontificij religio-
 ne solutus à Pont. Max. impetrarã, Cardinale Car-
 pensi Laureti Patrono non inuito. Sed Deus, ac Dei
 parens haud obscuris argumentis mihi denuncia-
 runt, vt ablatum lapidem Lauretum remitterem.
 Quippe & inusitatus morbus prosperam meam va-
 letudinem diuinitus afflixit: & piorum, Deoq; ac-
 ceptorum hominum monitu hanc morbi causam es-
 se perspexi. Itaque ego nulla interposita mora, ve-
 niam, pacemque precatus à Deo, eiusque sanctissi-
 ma parente, sacrum lapidem per eundem Franci-
 scum Stellam Aretinum sacerdotem meum, qui
 istinc eum abstulerat, referendum curauit. Quaeso
 obtestorque, vt remissum, qua par est religione, ca-
 remoniaq; recipias, ac suo reponas loco, vna cum
 calce, quæ pariter remittitur. Vnum oro, vt arculas
 argenteas, quibus ea continentur, velut testes mira-
 culi asserues ad posteritatis memoriã sempiternam.
 Gratissimum quoq; mihi feceris, si Card. Patronum,
 ipsumq; Pontificem Max. de tota re feceris certio-
 res, vt posthac Censuras Ecclesiasticas in Ædis Lau-
 retanæ violatores ratas esse, ac sanctas velint; ne
 quid omninò illinc in posterum auferatur. Orabis
 etiam cum istis sanctis sacerdotibus B. Virginem, vt
 hoc quicquid est, siue erroris, siue culpæ clementer
 mihi condonet. Data Tridenti V I. Id. Aprilis, Ann.
 M. D. LXII. Subinde tam certi, exploratiq;
 mira-*

miraculi fama per Picenum Italiamq; vulgata, & loci religionem, cultumq; plurimum auxit, & maximam vndique peregrinorum molem cum donis exciuit. Satis constat, intra vnus mensis spatium, supra quinquaginta aduenarum millia confluisse Lauretum, studio celebrati fama lapidis visendi osculandiq;. Nec alia res illa tempestate, sermonibus hominum celebratior fuit.

Plures præcipitis ruinæ periculo liberantur. CAP. V.

PER idem tempus Deipara Virgo haud minus mortalium salutem, quam domum suam sibi cordi esse claris indiciis ostendit. Troilus Ribera vir nobilis Lauretū voti causa petens, haud procul maritimo Piceni castello (Cryptas vocant) per abscissas rupes iter faciebat eques. Ibi fallente vestigio, ex præcipiti in subiectum maris litus, equo inhærens deuoluitur, Lauretanam subinde Virginem inclamans. Nec defuit diuinum auxilium: mira res dictu, visuq;. Equus eum equite de rupe reuolutus hæsit in semita propter mare: ipse etsi gladio ac pugione præcinctus, incolumis euasit, nullaq; læsus ex parte. Ita Lauretum ad duplex votum exsoluendum, lætus, atq; alacer tendit. Geminum ac par discrimen Salustius

Anno LXXX.

Ribera.

Turmæ equitum Pij IV. Ductor, ope Beatę Virginis effugit. Is in altissima rupe Vmbrię iter faciens simul, cum equo corruit præceps. Sed in ipso periculo memor B. Virginis Lauretanę, quam ante adierat, eam lacrymabundus implorat. Aduit ruenti B. Maria, & præsentem strenuè opem tulit. Itaque ille, etsi ad imam vsque vallem deuolutus, tamen sine vlllo grauiore incommodo surgit: & erat altitudo rupis, vnde exciderat cubitorum ferè centum, ne quis eam rem miraculo eximeret. Parem in pari periculo B. Virginis opem expertus est Iosephus à Monte Feltrio: hic editam conscenderat turrim ea mente, vt ibi statueret trabem. Cæterum, vestigio fallente delapsus ferebatur præceps. Ibi tum Virginem Lauretanam inuocans extemplò visus sibi cœlesti quadam vi, & quasi manu sustineri, ac paulatim sine molestia, periculoque demitti. Igitur solum attigit integris non solum membris, sed etiam sensibus. Illud autem admirabilius. Augustinus Cremensis Catari erat in Vrbe Dalmatię an. M. D. LXIII. Iunio inunte, quo tempore ingens terremotus bonam vrbis partem hausit, strauitue & Franciscum Priulum Prætorem vrbis cum vniuersa familia oppressit, haud miserabili magis, quàm memorabili clade. Tum igitur Augustinus, & ipse communis periculi particeps,

ticeps, B. Mariæ Lauretanæ implorauit opem : nec frustrâ. Illi subita parietis ruina obruto, vestimentis dilaceratis, summa dumtaxat cutis perstringitur. Ita omnium opinione mortuus, repentè B. Mariæ præsidio existit incolumis. Cuius incolumitatem illustriorem fecit aliorum, qui par discrimen subierunt, fæda ac miseranda mors.

*Nauta amissa nauis, Beatæ Virginis ope ser-
uatur. CAP. VI.*

NEC minor in maris tempestate sedanda, *Ann. Laur. Riera.*
quàm in terræmotu B. Virginis Lauretanæ vis existit. Sardus erat quidam Nauarchus peritus, & grauis : qui è Constanti-
nopoli onustam mercibus adducebat nauim. Hæc anno huius sæculi LX. ipso perui-
gilio S. Andreæ Apostoli, cum iam Miletus Asiæ minoris Vrbs in conspectu esset, re-
pentè aduersa tempestate iactata, & validis verberata fluctibus fatiscere demùm cœpit. Præcisa erat portus capiundi spes : & iam magis ac magis dehiscens carina vbertim admittebat aquam. Ergo Nauarchus, nau-
tæq; humana ope damnata, Virginem Lauretanam inuocant supplices. Nec furdis au-
ribus adhibitæ preces. Iam propè erat, vt nauis paulatim demersa hauriretur flucti-
bus, cum nautis, vectoribusque veniam ex-
poscentibus à Deo, Deiparæque auxilium

certatim implorantibus, repente inter nocturnas tenebras lux cœlestis affulsit, quæ trepidis, & animos addidit, & viam ostendit salutis. Protinus scapham vident in mediis fluctibus penè immotam stare, velut ad effugium diuinitus paratam. Itaque cuncti ea strenuè conscensa, cœlestem lucem præeuntem, quasi Ducem itineris sequuntur, Lauretanam esse Virginem rati. Paululum prouecti erant, cùm respectantes, nauim, quam reliquerant, haustam fluctibus cerunt. Deo igitur, Deiq; parenti gratias, laudesque iterantes, cœlestis luminis ductu in Adriaticum sinum deferuntur: ac tandem Italiæ oram legentes Anconæ portum capiunt, ipso Apostoli Andreæ solemni die. In terram egressis haud minori miraculo itineris celeritas, quàm Ducis benignitas fuit. Compertum quippe est paucarum horarû spatio millia passuum amplius mille scaphâ peruolasse. Itaque è vestigio Lauretum profecti, sacrisque mysteriis ritè expiati. Deiparæ Virgini vota exsoluunt, miraculum enunciant, prædicantque.

*Duo viri à fulminibus liberantur. Duæ item
fœmina steriles fœcundantur.*

CAP. VII.

Ann Laur. **H**Aud præsentior aduersus fluctus, quàm
Rier. aduersus fulmina tutela existit B. Maria

riæ Lauretanæ. Antonius à Sancto Stephano Castello Lucensis ditionis, atroci procella ingruente, turrim ascenderat, campanum æs de more pulsaturus. Ecce tibi fulmen è cælo ruens turrim cum Antonio deiicit, qui fulmine afflatus, ruinaque oppressus, quatuor horas iacuit exanimis, obrutusque ingenti cumulo saxorum. Plura eodem tempore pro Antonij salute vota à propinquis Lauretanæ Virgini facta, quæ haud irrita ceciderunt. Remoto lapidum aceruo. Antonius viuis, valensque inuentus est. Qui breui receptis viribus, Lauretum venit anno. M. D. L. X. V. Deiparæ vota reddit, expertâ eius opem impensius prædicâs. Huic aliud simile eodem ferè tempore. Marcus Antonius Ficinus à Monte Feltrio Carpenianæ Parœciæ Sacerdos turri, conscensa, ære campano sacrificij signum dabat. Ceterum, subito ictus fulmine Lauretanam inclamat Virginem. Ergo afflatis dumtaxat humeris, vestituque ambusto, ipse haud dubiâ B. Mariæ ope saluus euadit. Properè igitur Lauretû accurrit, vota Deiparæ reddit, voti uam tabellam nobilem, miraculi ad posterum testè relinquit. Nec min⁹ abolita clarissimis fœminis sterilitas Lauretanam Virginem eadem tempestate nobilitauit. Iulia Roburea Alfonsi Estensis vxor complures in matrimonio annos cum viro transegerat

prolis expers. Ad vltimum damnatis Medicorum remediis, ad diuinum se conuertit auxilium. Itaque Lauretum venit, animoq; rite expiato, Virginem implorat, stirpem virilem exposcens. Addit precibus votum, si filioli compos fiat, se ad Lauretanam Ædem cum muneribus redituram, aut si quis casus obstet, pios viros suo loco cum donis esse missuram. Concepto voto domum reuersa prolem concipit; fœliciq; enixa partu pulcherrimum edit infantem. Protinus voti memor infantis effigiem egregiè pictam in argentea lamina pondo librarum octo: donum Virgini misit, & additus dono titulus accepti beneficij testis:

ALPHONSVS ESTENSIS ALPHONSI
F. ALPHONSI DVCIS FERRARIEN-
SIS N. ORTVS IDIB. NOVEMB.

ANN. M. D. LX.

Huius miraculi fidem aliud consimile adfirmavit. Bernardinus Sanseuerinus Bisi-niani Princeps huius, qui nunc est, pater plurimis iam annis cum coniuge exactis, nullos ex ea liberos genuerat. Igitur Medicorum, medicamentorumq; spe diu frustratus mœrebat non modò expers, sed etiam expes prolis, quam relinqueret tantę ditionis hæredem. Ad vltimum, quod natura negabat, sibi à Deo, Deiparaq; precibus expo-

exposcendum ratus est. Voto nuncupato, Lauretum cum vxore contendit. Beatam Mariam ambo enixè orant, optatam sobolem exposcunt. Nec diu Beata Virgo eorum spem morata est. Enimuèrò, priusquàm Laureto discederet Princeps, vxorem veterum ferre certis indiciis comperit. Ac breui constitit, eodem illam tempore, quo votum domi conceperat, optatam sobolem concepisse. Cæterum, nescio, quo casu id beneficium breue, ac fugax fuit. Princeps paucis annis, quàm pater factus erat, vnico orbatur filiolo. Nec tamen Beata Virgo eius fefellit spem, votumque. Haud ita multò post alium genuit filium, qui patri superstes, nunc Bisiniani obtinet Principatum.

Multis desperata sanitas restituitur.

C A P. VIII.

MUltis quoque per eadem tempora salus (quamuis desperantibus Medicis) diuinitus reddita. Cardin. Moronus periculofo implicitus morbo, Lauretana Virgine implorata, repentè conualuit. Itaque damnatus voti Lauretum protinus venit: & Beatę Marię actis, exstare voluit diuini muneris monumentum. Proinde votiuam inibi tabellam suspendit hoc maximè titulo insignem:

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Riera.*

*Card. Mo-
rons votū.*

IOANNES CARD. MORONVS EPISC.
PORT. GRAVISSIMA INFIRMITATE
OPPRESSVS, A DEO, INTERCES-
SIONE B. MARIE
SEMPER VIRGINIS LIBERATVS, VO-
TI COMPOS VOTVM PERSOLVIT,
AN. DOM. M. D. L. XV.

*Julian. Ca-
sar. morti-
fero morbo
eripitur.*

Aliud admirabilius, sed paulò antiquius.
Iulianus Cęsarinus ex Romanis Proceribus,
de quo ante diximus, anno huius sæculi
LX. difficili, diutinaque dysenteria confe-
ctus iacebat. Exhaustæ iam erant cum cru-
ore vires: nec magis iam Medici, quàm eius
domestici, ac propinqui actum de eius salu-
te credebant. At ille expertæ aliàs Laureta-
næ opis memor Deiparam inuocat. Proti-
nus cunctis stupore attonitis, periculo exi-
mitur. Quo propior morti erat, hoc euidē-
tius miraculum fuit. Sequitur aliud genere
dispar, euidencia par. Ioannes Bapt. Ascula-
nus multos iam annos laborabat ex pedibus
adeò grauiter, vt per se ipse ingredi haud-
quaquam valeret. Igitur damnata Medico-
rum spe, Lauretanæ Virginis opem implo-
rat. Cōfestim equo vectus Lauretum venit.
Quò postquam ventum est à duobus fami-
liaribus in augustissimam cellam delatus, si-
mul B. Mariam venerabundus salutauit, ex-
templò pristinam valetudinem recuperauit
pedum, sic prorsus, vt per se suis pedibus re-
grede-

*Aeger ex
pedibus sa-
nat.*

grederetur ad hospitium, vnde eum in sacrosanctam cellam modò ægrum, & pedibus delatum esse constabat.

Duo Energumeni à vexatoribus Diabolis liberantur. CAP. IX.

PAr in Diabolis, atque in morbis depellendis, B. Mariæ virtus enituit. Illyrica subinde mulier Paula nomine, diu multūq; à malorum Dæmonū manu, quibus obsessa tenebatur, vexata, sanè mirabile, ac multiplex Lauretanis incolis, aduenisq; spectaculum præbuit. Quippe cæteris humanis, diuinisq; remediis frustra tentatis, statuit ad Lauretanam Virginem, certissimum ærumnosorum per fugium, conferre sese. Ergo Dæmones salubri consilio, itineriq; obstare summa ope: & Lauretanum iter ingressam modò fremitu, & clamore horrendo in fugam auertere; modò obfirmato pergentē animo prosternere humi; aliàs ipsam instigantes in itineris comites, sociosq; incitare adeò, vt latratibus, infestisq; dentibus cunctos à comitatu absterreret suo. Vicit tandem siue hominum pietas, siue diuina vis diabolicas artes. Itaq; quamuis obluçtans mulier à valida, minimeq; timida virorum manu abripitur in sacram Virginis cellam. Pius, ac peritus talium rerum Sacerdos adhibetur, à quo per incarnati inibi Verbi

Verbi mysterium iussi faceffere, tandem Diaboli abscedunt muliere exanimi relicta. Cæterùm, illam deinde receptis viribus, actisq; gratiis abeuntem haud procul Laureto rursus inuadunt. Igitur retracta ad B. Virginis Ædem, mira quædam edere cœpit, vaticinari, arcana patefacere multorum, peregrinis subinde linguis eloqui. Mirari primò, qui aderant, inde admiratio in misericordiam verti. Horum precibus exorata Virgo exagitatores illos denuò exegit. At simul Laureti porta mulier pedem extulerat, confestim importuni illi vexatores aderant: & in eam, velut in antiquam possessionem suam remigrabant. Id cum iterum, ac tertio euenisset, sensit aliquando mulier, se extra Lauretum saluam tutamq; ab illis monstris esse non posse. Constituit ergo Laureti vitam degere: & sub ymbra, tutelaq; Beatæ Virginis latere, eius semper obsequiis addicta. Ibi inter talia annis aliquot absumptis, fœlici exitu, supremum expleuit diem. Aliud eodem ferè tempore accidit huic haud sanè absimile. Alexander Galiardinus Bononiensis Caupo fuit non ignobilis, is charissimam habebat filiam à quatuor terribis diabolis vexatam miseris modis. Hanc igitur magna spe, ac fiducia Lauretanæ Virginis fidei, tutelæque commendat: nec frustra id fuit: paulò post excussis infestis

ftis illis vexatoribus, liberam & incolumem filiam recipit. Voti compos eam Lauretum adducit, Deiparæ Virgini gratias acturus, & Lauretani auxiliij testis futurus.

Cæcis duobus videndi facultas redditur.

C A P. X.

CÆcis quoque per idem tempus videndi *Ann. Laur.*
 facultas reddita. Petrus Romanus Fa- *Riser.*
 uentinus erat Neophytus, qui vtroque cap-
 tus lumine multos iam annos in perpetua
 nocte mœstam trahebat vitam. Ad vlti-
 mum fama de Lauretanæ Virginis miracu-
 lis Fauentiam perlata ad spem visus recupe-
 randi torpentem eius animum erexit. Lau-
 retanam itaque Virginem bonæ spei plenus
 implorat. Mira dictu res: dum magna spe
 insistit precibus, repentè discussis tenebris,
 optatâ recipit lucem. Res satis testata. Lau-
 retum is venit anno M. D. LXIV. Anniba-
 lis Casalij Protonotarij Apostolici, & Vica-
 rij Fauentini testes miraculi litteras protu-
 lit. Aliud huic simile. Thomas Parmensis ex
 longinquo, atrociq̃ue oculorum morbo,
 lumina prorsus amiserat. Desperata igitur
 humana ope, ad diuinam spectare cœpit.
 Noctē quadam acri oculorum dolore exci-
 tus è somnō, in ipso grabato, vbi iacebat,
 submittit genua venerabundus: Deiparam
 Lauretanam enixè inuocat: veniam à Deo,
 lumi-

luminumque sanitatem per eam exposcit, si voti compos fiat, se Ædem Lauretanam aditurum vouet. Et votum Deo, Deiparæque cordi fuit. Cum recubisset Thomas, dulci correptus somno paulisper quieuit. Inde euigilans orti iam solis lucem sanis, ac vegetis oculis lætus hausit.

Mutis duobus B.V. subuenit, alteri linguæ vsum, alteri exsectam linguam restituens. CAP. XI.

*Ann. Laur.
Riera.*

NËc in cæcos B. Virgo benignior, quàm in mutos fuit. Ioãnis Vbaldi Patauini clarissimi copiarum Ducis paruus filius comitiali oppressus morbo, vsum amiserat linguæ. Iam triennium mutus, atque æger iacebat, cum eius pater desperata Medicorum ope, Lauretanæ Virginis implorauit auxilium. Et auditæ paternæ pro filio preces. Extemplò puer pristinam non tantum linguæ, sed corporis quoque diuinitus recuperat sanitatem. Igitur anno M. D. LXIII. Lauretum à patre adductus: Deiparæ Virginis ab vtroque grates actæ: vota impensè reddita: tota res Lauretano Præsidi, aliisque compluribus enarrata. Cæterùm illud, vel maximè admirabile. Samnitù Prætor Lauretum petens Ciuitellam diuerterat. Ibi nefarium hominemprehendit assuetum in Deum, ac Virginē Lauretanam, impia subinde

inde verba iactare. Ergo infensus ira protinus exēpli prodendi causa, vāsanam magniloquentiam exsecta sacrilego lingua vindicauit. Neque hoc contentus, eundem in custodia traditū asseruari sedulò iubet, quoad ipse Laureto regressus decerneret, an esset pœna grauiore multandus. Itaque miser ille supplicio sumpto æger, intentato sollicitus aliquando resipuit, & scelere in cultum verso, diēs noctesque Lauretanam Virginem tacitis placare precibus, votisque institit, obsecrans, vt infensam sibi Proregis leniret iram: daretque facultatem animi labe sacra confessione expiandi. Nec ingratae Virgini, irritæue exstiterunt impij hominis resipiscentis preces. Haud multò post species Deiparæ illi in somnis oblata est iubentis eum bono animo esse: breui fore, vt custodia emissus ad Lauretanam Ædem pergeret: ibique peccata confiteretur, nouę linguę subsidio. Prædictionem comprobauit euentus. Experrecto quædam quasi linguæ renasci cœpit, qua haud sanè ægrè sensa exprimeret mentis. Et Prorex Laureto reuersus re cognita, parcendum existimauit, cui Virgo ipsa pepercisset. Confestim igitur eum liberū dimittit monitum, vt suo posthac periculo saperet. Datisque ad Pœnitentiariorum litteris miraculi testibus, Lauretuni destinat gaudio gestientē ad vota reddenda.

Quò

Quò vbi venit, haud magis Proregis epistola, quàm res ipsa miraculi fidem omnibus fecit. Quippe patefacto oris hiatu (mira dictu, mirabilior visu res) simul recisam linguam, simul lingulam quandam subnascentem videbant, & tamen vbi ille vellet, quamquam blefo ore, audiebant loquentem. Neq; hic stetit res. Postquàm domum reuertit, sacris mysteriis bis, terúe perceptis, noua lingua ad iustam magnitudinem nouo excreuit miraculo. Itaque Lauretum denuò ad agendas Deiparæ grates profectus, iis ipsis, qui exsectam paulò antè linguam viderant (quorum ex numero Raphael Riera fuit, qui hæc memoriæ prodidit) immortalis B. Mariæ dono renatam ostendit, cunctis rei nouitate atq; admiratione attonitis, & tam eximium, tamque illustre miraculum B. Virgini gratulantibus.

*Iudæus à Beata Virgine vinculis exemptus,
Laureti Baptismo expiatur.*

C A P. XII.

*Ann. Laur.
Riera.*

NEc Christianos solùm, sed etiam Iudæos Lauretana Virgo suæ benignitatis, opisq; participes fecit. Nazarenus fuit Hebræus vir aliòqui grauis, ac prudens, qui Nazarethi habitabat in vico, vbi Lauretanæ Domus diximus extare vestigia. Is igitur ex loci vicinitate, de quo multa fando audierat

dierat admirabilia, religionis aliquid traxerat. Iam Mariæ cui fauebat suæ, quam tanto à Christianis coli honore cõgnorat: iam à Christo ipso eandem ob causam haud sanè multum abhorrebat. Cæterum, vt est genus hominum durum, atq; obstinatum, in auita hærebat superstitione, qua illum à puero diuturnus vsus implicauerat. Sed grauis calamitas tandem obfirmatum animum flexit. Iam sexagenarius ob patratum nescio, quod faciùs, à Turcis comprehensus æternis addicitur vinculis. Tandem ærumnis confectus, desperata salute corporis, de animo cogitare cœpit: mox iniecta diuinitus ingenti salutis cura, veniam à Deo mundi conditore suppliciter orare institit, ita victa malis obstinatio, & diuina lux caliganti animo oborta. Ergo, & IESVM Christianorum Messiam, & Mariam Messiæ Matrem venerabundus implorat. Id cum impense fecisset, discedit cubitum spei, ac fiduciæ plenus. Nec vana spes fuit. Eadem nocte secundum quietem se illi obtulit Christus: quem cum ex specie, qua coli à Christianis solet, agnouisset; verum Deum, ac Messiam professus, insuper supplex adorauit in somnis. Confestim illi eximia pulchritudine, ac maiestate virginis species oblata est, cuius iussu altera virgo eius comes Nazarenum catenis eximit, quibus vinctus tenebatur: foribusque

carceris referatis, adhuc sopitum somno, sed per quietem, quæ re ipsa gerebantur, videntem deducit ad portum. Ibi potior virgo, quæ alterius Domina videbatur, nauiculam paratam ostendens: Iam liber es inquit, esto liberatricis memor: en tibi effugium paravi, nec deero fugienti, tu modò Lauretum, quod oppidum in Piceno Italiæ regione est, pete: ibi Christianis initiatus sacris ad Mariæ aram te siste, suscepto consilio vitæ melioris. Tum verò Iudæus gratis vtriq; ac præcipuè ei, quæ primas tenebat, actis, orare liberatricè suam, vt nomen suum edere ne grauetur. Et illa cum se Mariam Lauretanam, Luciam comitem esse dixisset, subitò cum comite ex oculis abiit. Tum demùm euigilans Hebræus veram rei gestæ speciem sibi in quiete oblatam sensit. Dum rei miraculo defixus hæret, nullumq; grades agendi Lauretanæ Virgini modum facit nauicula, quam B. Maria hortante, cõscenderat per maria sua sponte incredibili celeritate ferebatur. Itaque diuino ductu impulsuq; Anconam appellitur biduo. Miraculo deinde vulgato, à Primoribus ciuitatis benignè accipitur, quibus instantibus, vt ibi Baptismate ablueretur, at qui, inquit, Maria Christi mater Laureti me baptizari iussit. Ergo à Prætore Anconitano cum litteris commendatitiis dimissu.

nissus Lauretum pergit: ibique Christianis nysteriis satis imbutus Baptismo expiatur, ngenti vel suo; vel aliorum gaudio, sæculi nuius anno LX. Tota res ab ipso per inter- pretem Rieræ, & aliis enarratur.

Præcipua dona Pio Quarto Pontifice Ma- ximo Lauretum lata, missaue.

CAP. XIII.

NEC verò tam fœcunda miraculorum tempestas donorum sterilis fuit. Cardinalis S. Præxedis effigiem suam à pectore argenteam pondo librarû quinque. Franciscus Caetanus è nobilitate Romana aræ ornatum aureum. Cardinalis Aragonius argenteum Phrygio opere & margaritis insignem. Alij porrò minùs nobiles alia minora dona Virgini attulerunt, quæ persequi operæ non est. Nec ignobilis pietas illustriû fœminarum. Iuliæ Roburæ donum fuit sacerdotalis vestis argentea, opere Phrygio magnificè picta. Ducis Grauinensis amiculû aræ ex Attalica veste crispante. Ducis Montis Alti pluuiiale ex textili aureo: alterum Clæliæ Farnesiæ ex holoserico raso liliis aureis conspicuum, nec faciliè aliâs insigniora tam paucis annis ciuitatum oppidorumque dona exstiterunt. Spelli oppidi in Vmbria effigies missa ex argento librarû trium. Altera Sarnani in Piceno lib. XI. Alia

*Codi. Laur.
Car. S. Præ-
xedis D.*

*Franc. Cae-
tans D.*

*Card. Ara-
gon, D.*

*Ducis Grâ-
uensis D.*

*Ducis Mon-
tis Alti D.*

*Clælia Far-
nesia D.*

*Spelli oppi-
di simulacr.
argent.*

*Sarnã. sim.
argent.*

Arretij sim. argent.
Firmi tria simulac. argent.
 Arretij in Hetruria pondo VIII. Firmi quoque urbis simulacrum argenteum alterum (nam alterum ab hinc XXX. ferè annis missum) pondo XXII. his tertium accessit hac eadem tempestate, item ex argento, & magnitudine, & pondere eximium, quippe librarum XXXIII. Adiectus titulus votium donum nobilius fecit:

VRBS FIRMANA

OB RECUPERATAM REM PVB.
 EFFIGIEM HANC ARGENT.
 DIVÆ MARIÆ DE LAVRETO
 VOTO PVBLICO D.

Hæc præcipua Lauretani sacelli miracula ac munera Pio IV. Pont. Max. litteris consignata reperio.

Pij V. de Lauretana Aede testimonium, & Roberti Saxatelli, illo Pont. opera.

CAP. XIV.

Ann. Laur. Riera.

PIUS Quintus inde Pontificatum excepit, cuius inclyta omnibus in rebus pietas in D. Mariæ Lauretanæ cultu satis enituit. Nihil quippe illi antiquius fuit, quam ut eam suo aliquo munere insignem faceret. Proinde inter primum Pontificatus rudimentum, illustre in suo monumento testimonium Ædi Lauretanæ dedit. Nam cæreos agnos de more consecraturus, effigiem Domus Lauretanæ Angelorū hume-

Py v. . est. monium.

is vectæ multis eorum imprimēdam curavit, cum hoc titulo: VERE DOMVS FLO-
 RIDA, QVÆ FVIT IN NAZARETH. Quod quidem talis, tantiq̃ Pontificis te-
 timonium eo nobilius censendum, quo plures orbis Christiani partes cum sacro-
 um agnorum imaginibus peragrauit. Neq; eo contentus Pontifex, Cardinali Vrbinati Edis Lauretanæ tutelam impensius comendauit monito, nihil vt omnino prætermitteret, quod ad eam ornandam, augendamq; pertinere existimaret. Itaq; optimus Cardinalis ad id sua sponte protinus, impellente Pontifice, in eam curā totus incubuit. Nam Pallanterij successor Ioan. Baptista Maremontius semestris Præses procuratione Lauretana, Vbaldus deinceps Venturellus paucis mensibus etiam vita excesserat. Cardinalis itaque Vrbinas pari animi magnitudine, ac pietate mādata Pij Pontificis faciens, Robertum Saxatellum virum manu, & cōsilio promptum Laureto præfecit cum summa potestate. Nec egregia Saxatelli industria Cardinalem, aut Pontificem frustrata est. Illo authore, ad augendam Lauretani templi maiestatem, Sacerdotum, Canonicorumq̃ delectus habitus: eximiis vndiq; cantoribus ingenti pretio accitis, symphonicorum chorus nulli secundus institutus: sacra supellectile aucta, tabulis pul-

Robert. Saxatellus.

cherrimè pictis, peripetasmatis comparatis
 nitor altaribus, téplo, splendor additus. Il-
 la autem præcipua augustissimæ cellæ orna-
 menta. Sybillarum signa duodecim è Ligu-
 stico marmore pulcherrimè facta, & in suis
 loculamentis disposita: quatuor in super æ-
 neæ valvæ ianuis impositæ mirabili opere
 cælata, Hieronymi Lombardi nobilis illa
 ætate statuarij, & fictoris manu. His accesserunt
 bina Principum Apostolorum simu-
 lacra ex argenteo sesquicubitalia, præclara
 arte perfecta, præcipuis diebus festis orna-
 mēto altaribus futura. Quinetiam Sanctis-
 simæ Eucharistiæ honestè, ac decorè ad æ-
 gros deferēde, mortuis ritè sepeliendis, No-
 minis Iesu, & Mariæ religioni tuendæ, sode-
 litates quatuor institutæ, Corporis Christi,
 Misericordiæ, Nominis Iesu, Rosarii que B.
 Virginis. Et suum cuique sacellum cum
 sacra supellectili, suus ad conueniendum
 locus, suæ leges datæ. Quibus sodalitatibus
 ingens sanè, & Lauretano populo com-
 modum, & templo decus accessit. Nec tem-
 pli finibus Saxatelli se tenuit cura. Publi-
 cam bibliothecam cuiusque generis libris
 instruxit. Noxiis nemoribus, quæ supere-
 rant excisis, circumiacentes lacunas peni-
 tus exsiccauit. Submotoque Musionis flu-
 uij mœnia subterlabentis alueo, Lauretanæ
 habitationem longè salubriorem fecit. Ind

*Sybillarum
 signa XII.*

*Aenea Gal-
 na quatuor.
 Bina Apo-
 stolorum si-
 mulacra.*

et peregrinis Lauretum petentibus liber,
 & expeditus vndique pateret accessus, vias
 omnes, quæ Lauretum ferunt, iam longo v-
 u vitiatas, atque corruptas partim latercu-
 o, partim glareâ strauit. Quamquam ho-
 rum pleraque Pio V. Pontifice inchoata o-
 pera Gregorio XIII. deinde perfecta. Na-
 uigium quoque ingens subuehendis è Dal-
 matia ingentibus saxorum glebis, ad Lure-
 tanæ ædificationis vsum, Saxatellus ædifica-
 uit: magnamque saxorum vim Lauretum
 subuehendam curauit. Hisce lapidibus à Io-
 anne Boccacino architecto haud ignobili,
 præclara Basilicæ Lauretanæ facies antiquo
 opere strui cœpta.

*Domus Lauretana hospitalitas, eleemosy-
 naque. CAP. XV.*

NEc Saxatellus templo, oppido, viis or-
 nandis intentus, charitatis, benignita-
 tisque Christianæ munia intermisit. Cen-
 tenos primo, inde ducenos, sæpè etiam tre-
 cenos, eoque amplius pauperes peregrinos
 hospitio exceptos, haud sanè malignè ale-
 bat, quotidie. Et quoniam verus Xenodo-
 chiû viris erat attributum; crescentes indes
 fœminarum quoque multitudine, nouum
 mulieribus hospitium exstruxit, instruxit-
 que, Honestiores etiâ pauperum, quos à pe-
 tenda propalàm stipe retardabat pudor, oc-

*Hospitali-
 tas Domus
 Lauret.*

culta iuuabat ope. Princeps quoq; viros humaniter æquè liberaliterq; tractabat. Lauretanam Virginem omnium gentium, omnium fere ordinũ hospitam diceres. Haud facile aliàs apparuit magis diuina prouidentia in humana iuuanda benignitate. Eleemosynarum, votiuæque pecuniæ tanta vis exstitit, vt ad tot, tantaq; pietatis, Christianæque benignitatis opera non suppeterent solũ, sed etiam superarent. Adeo res familiaris Dei causa erogata, diuina quadam vicumulator rredit. Ita que Saxatellus œconomus vnicus ad augendam rem Lauretanam versus, ex pecunia, quæ supererat (quo benignitatis fons perennis foret) luculenta sanè, ac frugifera coemit prædia. In agro Reccinetensi Montem Vrsũ à Comitẽ Bonarello aureorum millibus decem, totidem Turscionem in Auximano, alios porrò fundos in agro Castri Ficardi, egregium prædium (Aquauiuam appellant) duobus aureorum millibus & ducentis. Vineas tribus millibus. Et prata, ac saltus, ne vacua, & otiosa forent, armentis boum, equarum, bubalorum, gregibus ouium, caprarum, aliorumque pecorum impleuit. Quibus ex rebus cum aliæ commoditates plurimæ, tum verò annum vectigal ternorum ferme aureorum millium Lauretanæ Domui accessit, haud leue subsidium benignitatis, cultus-

cultusque diuini. Hæc autem ferè omnia, sub Pio Quinto Pontifice, superfluente pecunia comparata. Adeo quod abundè dabatur pauperibus ingenti scœnore reddebatur. Deum cum hominibus liberalitate certare diceres. Quin etiam Pius Dei Vicarius diuinum pro virili parte consilium iuuuit. Nunquam enim cuiusquam gratia aut preces flectere eum potuère, vt tota in Laurentanæ Domus emolumentum cedentia in alia pietatis opera conuerteret, adeo fixum habebat, vnde accepta essent beneficia videntibus, inibi vota soluenda: nec vsquam melius votiua munera, quàm in Laurentanæ Domus ornamentis, & hospitalitate collocari.

Pij V. Decretum.

Pij V. & aliorum Principum dona.

CAP. XVI.

NEc nullam Pius Pontifex sui erga Laurentanam Virginem meriti gratiam, ac mercedem retulit. Michaellem Bonellum Cardinalem Alexandrinum sororis nepotem graui, periculosoque implicitum morbo, iamque morti proximum dolens, B. Virgini Laurentanæ pro illo vota fecit, haud frustra. Extemplò Pij Pontificis preces auditæ, moribundo Cardinali salus reddita. Et Pontifex voti compos celeritati diuini muneris pari religionis celeritate respondit. Vt

*Ann. Laur.
Rier.
Pij V. Gosa.
ac D.*

*Cardi Alex.
andrini D.*

primum Michael per valetudinem iter illud exsequi potuit, eum ad Lauretanam Virginem misit, receptę diuinitus salutis testē votiuo cum dono futurum. Donum fuit aræ, & Sacerdotis præclara vestis argentea, opere crispo, hoc insignius quod, & pro egregij Cardinalis salute, & à Pio Pontifice mittebatur. Nec facilè aliàs plura Lauretum tam paucis annis Cardinalium munera al-

Card. Mantuani D.

Card. S. Georgij D.

Card. Montini D.

Card. Riarij D.

Card. Montis Alci D.

Cardin. Altaem. Donum.

Card Perusini D.

Card. Pacechi D.

Card. Vinceryj D.

lata. Cardinalis Mantuani aræ ornatus ex veste Attalica. Cardinalis S. Georgij ex eadem materia vestis sacerdotalis. Cardinalis Montini aræ amictus ex Attalicâ veste bifariam crispante. Cardinalis Riarij aræ, & sacerdotis ornatus ex veste Damascena, effigiesque Christi, & candelabra cubitalia ex argento, haud vulgari opere facta. Cardinalis à Mōte Alto (is postea Xystus Quintus Pontifex fuit) duplex altarium, simplex sacerdotis, ac ministrorum solemnibus sacris operantium amictus, ex veste Damascena aureis floribus ingentibus pulchrè, sciteque distincta. Cardinalis Sittici ab Altaemps sacerdotalis ornatus ex auro, argentoque, opere tam reticulato, quàm Phrygio contextus. Cardinalis Perusini sacerdotalis amictus opere Phrygio conspicuus: a lius huic ferè geminus eadem materia, & opere Cardinalis Pacechi. Denique Cardinalis Vinceryj pluuiiale præclarum, sacerdotisque,

tisq̄ue, ac ministrorum solemnī cærimonia sacrificantium vestes aureæ, ingentibus floribus; auro crispo, & opere Phrygio insignes. Nec ciuitatū munera desiderata. Camertes pluuiale ex textili aureo: Fabrianenses calicem argenteū magnitudine, ac pondere egregium: Viterbienses aræ amictum ex auro, argentoq̄ue contextum Lauretanę Virgini dona portarunt. His accessere alia haud ignobilia, vel illustrium virorum, vel ignotorum hominum dona, quorum memoria, nescio, quo casu intercudit. Exstat nudi pueri statua penè cubitalis ex auro solido, mira arte perfectā, cuius author, & causa non proditur: alij aliò trahunt: vulgatiōr famā est, votiuum donum esse Principis Asculani vnus è Regni Neapolitani Proceribus: ei filium in Principatus auiti spem genitum, pede, manuq̄ue contracta deformem fuisse. Cæterum, B. Virgine Maria Lauretana à parentibus inuocata, votoq̄ue pro filij incolumitate suscepto, diuinitus illi vsū redditum esse membrorum. Et sanè huic famę ipsius quoque statuę habitus ac gestus fauent. Exstant alia præterea dona eiusmodi, quorum nulla, quod sciam, in litterarum monumentis exstat memoria. Huius quippe tempestatis codex donorum, decennium fermè complectens, aut intercudit, aut meas effugit manus.

Proin-

*Camertū
D.**Fabrianen.**Donum.**Viterbiens.**Donum.**Principis**Ascul. D.*

Proinde quæ dona extremum Pij Quinti, primumque Gregorij XIII. Pontificatum attigerunt, eorum memoriam, quia non accepi, non queo prodere. Cætera cum fide tradidi, vti accepi ex monumentis litterarum. Per id tempus argentea simulacra Aesculi, Recineti, Montis sancti, Bononiæ, Mediolani, & alia, quæ in sacrario hodie videntur, B. Virgini dicata existimo.

Bern. Cyril.

Alij ab inundatione fluminis, alij à tempestate maris, & prædonibus liberantur.

C A P. XVII.

*Tradi. Lau.
Ann. Laur.
Riera.*

COMplura etiam huius tempestatis produntur miracula. Dominicus à Castro Florentino, homo rusticanus haud procul Elsa flumine in tugurio habitabat cum sociis duobus. Noctè igitur quadam maximis imbribus Elsa super ripas effusus, longè, lateque vicinos campos inundare cœpit. Inde ingenti ruens impetu, quicquid obuium erat, secum trahere. Ibi Dominicus sæuientis amnis murmure excitus somno, caput effert tugurio: latè stagnantes circa campos, aduentantemque fluium conspicit. Ergo veritus, ne ingruente eluione, obrueretur vndis, ex templò cum sociis tugurij culmen ascendit: ibi glifcente periculo perstabat, subinde Lauretanam Virginem inclamans. Nixa erat casa stipitibus parum altè defixis,

structa

structa ex cratibus, stipulaque. Hanc igitur cum tribus illis fastigio insidentibus humo auulsam rapidus amnis abripuit. Nec tamen eis imploratum Mariæ auxilium defuit. Casa illa vagantis licentia fluminis per duo circiter millia passuum circumlata, tandem ad ingentem accedit arborem. Illi per fugium diuina ope nacti, omisso tugurio, arborem strenuè scandunt: ibique manent, quoad remissa aquarum vi, fluuius iam lenior se in alueum recipiat. Ita omnes utique non tam arboris, quam Virginis secundum Deum, ope seruati. Alij porrò, & piratarum, & tempestatis præsentis periculo erepti, duplici Lauretanæ Virginis munere. Nauis Anconitana Alexandrinis onusta mercibus Italiam repetebat. Cum esset in cursu, in piraticos complures incidit lembos, à quibus circumuenta bombardis, telisque oppugnabatur acerrimè. Christiani numero ac viribus longè impares diuini spe auxilij Barbarorum impetum sustinebant. Inter hæc alijs alios hortantibus, cuncti pariter Lauretanam inuocant Virginem. Precibus adiiciunt votum. Mira dictu res: extemplò additi omnibus simul animi viresque. Redintegrato itaque prælio, hostium vim egregiè repellunt: ita fauente Virgine, præsentis periculo exempti. Cæterùm, prædonum defuncti periculo dum curis soluti secundo feruntur

runtur vento, mutata repente tempestate, grauius maris adiere discrimen. Haud procul Aulone oppido ad Acroceraunios scopulos sito (Velonam, corrupto vocabulo vulgus appellat) atrox procella presens illis intentabat exitium. Igitur improviso malo trepidi, voto Beatæ Mariæ Lauretanæ facto, peregrinum nautico more fortiuntur. Nec mora tempestatas repente sedatur, nauis cursum repetit, Anconam tenet innoxia. Tantaque fuit nauis celeritas, vt sex non amplius horarum spatium ab Aulone, peruolarit Anconam. Ergo cuncti simul vectores, nautæque Lauretum profecti vota alacres exfoluunt, duplicis miraculi præcones pariter testesque:

Plures Turcarum seruitio eximuntur.

C A P. XVIII.

*Ant. Laur.
Rsera.*

CÆterum, hi à vi Turcarum, alij etiam à seruitio liberati. Michael Boleta ciuis fuit Catarenfis haud ignobilis. Hic captus à Turcis in oppido Cabala, non procul Gallipoli, versabatur. Quintum iam seruebat annum, cum seruitij tædio libertatem spectare cœpit, & cum conseruis duobus agitare consilia fugæ. Itaq; actuarium nauigium vacuû in portu sine custode nacti, ex composito conscendunt, strenueq; propellunt ab littore. Sed eorum fuga haudquaquam
Turcas

Turcas sefellit. Qui confestim duobus expeditis, instructisque piraticis lembis fugientes seruos insectari summa ope ceperunt. Iamque haud procul aberat, quin Michael cum sociis caperetur à Barbaris, graui utique supplicio, cruciatuque multandus. Ergo vniuersi eius hortatu, à Deo, Deiparaque Virgine Lauretana exposcunt veniam, opemque. Mira dictu, visuque res. Repentè facta coorta tempestas adeò mare, cœlumque turbauit, vt Barbarorum naues procul abegerit. Et immissam diuinitus in hostes procellam res ipsa fatis ostēdit: quippe eodem ipso tempore, eodemque tractu maris, Turcæ iactabantur vndis; Christiani tranquillo æquore secunda aura ferebantur. Respectantes igitur, vt quàm procul abessent Barbari cernerent, ex vittatis capitum tegumentis, quibus Turcæ vtuntur pro pileis (vt ea modò extolli, modò deprimi videbant) senserunt hostes insanis iactari fluctibus: nec iam de aliorum fuga, sed de sua salute sollicitos cum aduersa tempestate luctari, adeò diuinitus iniectus terror Turcarum animos à cura persequendi alios ad suimet tuendi curam auerterat. At Christiani non vento magis, quàm B. Maria obsecundante, incredibili celeritate Catarum tenuère. Inde voti, cœlestisque doni memores Lauretum delati, Christianis mysteriis

riis ritè perceptis, Virgini grates agunt, eximium eius beneficium memorantes.

Laqueo suspensus morti eximitur.

CAP. XIX.

*Ann. Lanv.
Riera.*

Aliis porro etiam extremo supplicio affectis salus reddita. Thomas Venetus Dux cohortis militum Sebenici in præsidio erat. Is milites præsidarios aduentantis Turcicę classis fama conterritos non potuerat in officio continere. Illis igitur fuga dilapsis, desertum præsidium cernens, protinus milite vno, qui reliquus erat, comite, Iaderam (Zaram vulgò vocant) contendit. Venetę classis Duci fugam militum Sebenici periculum exponit suę fortis ignarus. Dux quippe tali nuncio cõcitatus ira, Thomam cum comite suspendio extingui extemplò iubet, spatio tamen vtriq̃ue ad procurandos de more animos dato. Ibi Thomas sacra confessione ritè expiatus Laurentanam inuocat Virginem: votoq̃ue concepto, collum laqueo inserit haud dubia spe cęlestis auxiliij. Igitur fune ad antennę cornu religato, antenna cum Thoma pendente sustollitur: alligatum erat pedibus ingens ferri pondus: & carnifex pendentis corpus, antenna sublata, subitoq̃ue demissa impense quassauerat ter, quaterq̃ue. Itaq; omnium opinione mortuus, post quartam horam patibulo

batibulo eximitur tradendus sepulture. Ex-
 cedit fidem, quod deinde traditur, non ta-
 men Dei, ac Deiparæ potestatem. Qui ex-
 tinctus credebatur, inuentus est viuus va-
 lensque, cum miles supplicij socius, pari que
 conditione vsus efflasset animam. Thomas
 ergo cæteris admiratione defixis, è vestigio
 Lauretum iter intendit, Deo ac B. Virgini,
 quorum immortalis beneficio viuebat, gra-
 ties acturus. Et res apud Lauretanos sacer-
 dotes satis testata mansit. Alia eiusmodi
 complura sciens prætereo, quod minus te-
 stata videantur, quàm vt memoriæ proden-
 la sint ab eo, qui nihil ex vano hauitū velit.

Duo ab ultimo supplicio liberantur.

C A P. XX.

Illud autem satis notum exploratumque, *Ann. Lanr.*
 quamuis ab Apostolorum temporibus *Riera.*
 enè inauditum, vt Apostoli Petri è carcere
 liuinitus liberati, vetus exemplum instau-
 ratum quodammodo nostra tempestate vi-
 ceatur. Anno post Christum natum circi-
 ter M. D. LXX. vir quidam genere, ac factis
 larus (nomen authores non edunt; credo
 quod ipse cælatus voluerit) ab vno ex Pri-
 oribus Italiae Principibus in custodia vin-
 tus habebatur. Et falsis oneratus crimini-
 us, iudice vtebatur iniquo infensoque. Er-
 ro cum haud dubiè instare sibi vltimum

T suppli-

supplicium cerneret; Lauretanam implorat
 Virginem, orans, vt priusquam è vita disce-
 dat, faciat sibi Lauretanæ cellæ visendæ po-
 testatem. Et piæ infantis preces Deiparæ
 cordi fuêre. Sub noctem anxietate animi
 grauatum corpus arctior complexus est som-
 nus. Dormienti præclara Lauretanæ Vir-
 ginis oblata species, quæ mœrentis pectus
 ingenti gaudio permulsi. Repêtè disruptis
 vinculis, foribusq; carceris diuinitus pate-
 factis (obuersabatur autem somniantis ani-
 mo, quod extra somnium gerebatur) rei
 nouitate attonitum exire compellit, egres-
 sum ad proximum vrbis vicum deducit ad-
 huc dormiêtem: protinusq; eius subducitur
 oculis. Tum verò ille expergefactus, vnicu-
 lis & carceri ereptum se cernens, haud va-
 nam sibi in quiete obiectam imaginem sen-
 sit. Gratiis ergo Virgini enixè actis, lætitia
 ex mœrore gestiens domum suam recipit
 se. Cæterùm, haud ignarus fore, vt à satelli-
 tio Principis conquireretur summa ope, &
 grauius in semet tanquam fugitiuum con-
 suleretur; implorata denuò Virgine Laure-
 tana, facinus edidit memorabile. Summo
 mane, diuina fiducia armatus infensû Prin-
 cipem vltrò adit: obstupescenti ad eius a-
 spectum, rem omnem ordine, vti gesta erat,
 exponit. Nec in tâto discrimine clienti Vir-
 go defuit suo. Principi extemplò iniecta re-
 ligio

ligio est eius violandi, quem Dei Parens saluum voluisset. Enimuerò id haud leue esse innocentiae argumentũ. Igitur diuina victus, quãdoquidẽ, inquit, Lauretana Virgo tanto te miraculo liberauit, & ego mea sententia libero. Agedum ad augustissimam illam cellam, vti vouisti, perge: & Dei Mater propitiare nobis memento. Itaque ille duplicis voti reus, Lauretum venit: noxis confessione elutis, vota B. Mariæ lætus exsoluit. Tam insigne miraculum ipsemet Raphaeli Rieræ Pœnitentiaro enunciauit, qui ad posteritatis memoriam id litteris prodidit. Per idem tempus nobilis Hispanus (nomini parcitur, ne fama lædatur) ob patratum facinus morti addictus asseruabatur in custodia, supplicium in horas expectans. Interim subiit eius animum Virgo Lauretana; de cuius rebus admirandis multa olim in Italia, rumore nuncio, acceperat. Ergo ad spem salutis ac libertatis erectus, orat veniam à Deo pariter, Deiparãq; vtriusque misericordiam & opem exposcit, addit precibus votum, se primo quoq; tempore ex Hispania (vbi tunc erat) ad Lauretanam Ædem pauperum peregrinorum ritu, pedibus iturum precariò victitatem. Incredibile dictu: intra tres horas, iudices diuinitus reo reconciliati sententia reuocata, atque recissa: reus supplicio, ac vinculis

exemptus. Cæterùm, quem metus ad vouendum procliuem fecerat, voti immemorem securitas fecit. Iamque diutina mora tanti beneficij memoriam obruerat; cum Deus religionum vindex eam ab obliuione vindicauit. Nam cum ille sclopetum forte exploderet, ferrea fistula in manibus diffracta citra noxam, & periculi eum præsentis diuinitus vitati, & veteris beneficij, voti que admonuit. Subiit illicò religio animum, ac terror irati Dei. Itaque nulla interposita mora, ad vota Deiparæ reddenda Lauretum, vti vouerat, iter contendit: ipsemet eidem illi Rieræ rem omnem, sicut à me est exposita, enarrauit.

*Multiplex Lauretanæ Virginis auxilium
in nauali de Turcis parta victoria.*

C A P. X X I.

Iisdem temporibus in vltimo fermè rerum discrimine, Lauretanæ Virginis vis, vel maximè enituit. Selimus Turcarum Imperator Cypro per vim potitus, cæteræ Venetorum ditioni, orbiq; Christiano imminabat. Pius ergo V. Pontifex communi periculo communibus viribus occurrendum ratus, Venetis & Hispaniarum Rege in armorum societatem assumptis, ingenti mole bellum apparare cœpit. M. Antonius Columna Dux illa tempestate inter Romanos genere

genere famaꝫ; clarissimus, Pontificiæ classi præpositus est, & maturè soluere in Turcam iussus. Ibi eius coniux Fœlix Vrsina pari nobilitate mulier, stimulante metu orbitatis suæ, liberumq; statuit in tot maritimi belli casibus ad Lauretanam confugere Virginem. Properè igitur cum honestissimo comitatu Lauretum accurrit, haud dubia, per Deiparam facilè propitiari posse cœleste numen sibi, viroq;e. Solemnibus expiata mysteriis in sacrosancta cella supplex pernoctauit, veniam opemq;e sibi viroq; suo à Deo, Deiq;e Matre impensius exposcens. Inde B. Virgine accensis studiis, votiuisq;e muneribus culta, in eius gratiam Hebræum adolescentulum inibi è sacro fonte suscipit, & aureo donatum torque in suam adsciscit familiam. Nec irrita supplicatio, aut gratia fuit. Haud longo tempore intermisso, cumulati voti compos exstitit. Coniugem suum ex tam atroci prælio non reducem solum, sed victorem etiam recepit: eundemq; in vrbe Roma, veteri Romanorum more renouato, insigni pompa ouâtem læta conspexit. Cæterum, eodem bello haud certior illa in priuata re, quàm Pius Pontifex in publica Lauretanæ Virginis expertus est opem. Christianam classem vltimæ dimicationi instructam, intentamq;e esse iusserat. Nec ignarus erat, summâ rerum in eo præ-

lio verti. Proinde Pontifex verè Pius, priuati publicisq̄ue supplicationibus Deum conciliare institit. Præcipuè in augustissima cella Lauretana orari assiduè Deiparam iussit, vt in vltimo rerum discrimine pia Mater adesset Christianis. Nec Pij Pontificis, piorumq̄ue spes in irritum cecidit. Inita pugna nauali, non tàm humane, quàm diuinæ opis res visa. Obscundante Christianis, qui ante pugnam aduersus erat vento, fumumq̄ue bombardarum, ac tela hostium in ipsorum ora retorquente, nobilissima est de Barbaris parta victoria. Pleriq̄ue hostium cæsi, naues partim depressæ, partim captæ: Ingens præda, magna vis captiuorū, supra X. Christianorum millia seruitio exempta. Quorum quidem pars longè maxima deinceps Leuretum persoluendorum votorum gratia venerunt. Satis constat ipso naualis prælij die, antequam signa canerent, Christiana mancipia remigio à Turcis addicta pro libertate, plerosq̄ue autem Duces, ac milites Christianæ classis pro salute ac victoria Beatae Mariæ Lauretanæ vota fecisse. Vt dubium cuiquam esse non possit, quin tàm insignis victoria post Deum, Deiparæ debeatur. Ergo non remiges modò captiui Turcarum, sed etiam milites, Ducesq̄ue Christiani ad agendas Deo, ac B. Mariæ gratias, vota q̄ue reddenda Lauretum contulère se

Et di-

Et diuini beneficij monumenta inibi exstare vtriq̄ue voluerunt: alteri quippe catenas, quibus religati ad remos fuerant, apud liberatricem reliquerunt suam: alteri Deiparæ velut authori victoriæ, manubias hostium consecrarunt. Hoc autem vltimum, atque haud scio, an maximum Pij Quinti hamanorum operum fuit.

A Gregorio XIII. Indulgentiis, & viis egregiis adornatur. CAP. XXII.

Ann. Lan.
Rier.

SEcutus Gregorius XIII. Pont. Max. superiores Pontifices, vt Pontificatus diurnitate: ita Lauretanæ Virginis religione, ac magnitudine animi vicit. Nihil enim habuit prius, quàm vt maximè in clyto in terris templo, si quid deesset, munificè adiiiceret. Itaque indulgentias superiorum Pontificum non sua tantùm firmavit auctoritate; sed prudētia etiam amplificauit, omnibusq̄ue promiscuè Lauretanam Ædem visentibus cunctorum indulsit veniam delictorum. Pœnitentiariorum in super auctoritatem auctiorem fecit, addita cœnobarum quoque à delictis reseruatis absolutorum facultate. Illud verò insigne Gregorij donum, indicta in annum M. D. LXXV. Iubilæi celebritate, Indulgentiisq̄; toto orbe terrarum, vt fieri solet, in Urbis gratiam suspēsis, vnā excepit Ædem Lauretanam,

quam nihilo fecius, quam cæteris annis, illo quoq; Romanæ celebritatis anno, ius suum obtinere voluit: ne Romana frequentia quicquam de Lauretana decerperet. Quin etiam Iubilæi anno circûactò, illam ipsam, quæ Romæ fuerat, Lauretano templo concessit Indulgentiam, quam etiam Romæ adepti denuò Laureti consequerentur, si præscripta fecissent. Inde orsus magnificum opus, & tali Pontifice, ac Lauretana maiestate dignum. Satis gnarus erat, vias quæ Lauretum ferebant, etiam in ipsa Pontificia ditione multis locis esse asperas, angustasq; vix vt equiti, peditiq; expeditus pateret aditus. Pulchrum fore B. Mariæ Lauretanæ ratus est, itinera adèdò lata, ac munita esse, vt etiam quadrigis facilè ac tutò adiri posset. Itaque præcipuas vias regio sumptu, propè ad veterem illam Romanorum magnificentiam, etiam per saxa ac rupes aperuit munitiq;e. Nempe, vel in ipsis Apennini iugis via tanta est amplitudine, vt quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeent. Ita Pontifex perfecit (quod nisi factum videmus fieri posse nemo crederet) vt essedis, quadrigisq; expeditus per Apenninos montes, ac iuga transitus pateret ex Vrbe, non solùm in Picenum, sed etiam in Æmiliam, in Galliam Cisalpinã, in Poloniam, ipsamq; Germaniam. Ergo ex remotissimis quoque orbis

orbis Christiani partibus plurimi rhædis, effedisq; vehuntur Lauretum, inuitante itineris commoditate, quos difficultas antea deterrebat. Inter hæc Saxatellus viis præcipuis circa Lauretum laterculo, aut glareæ stratis egregiè ornatos addidit fontes, haud parua vel Lauretanæ peregrinationis decora, vel solatia peregrinorum.

Celebritas Lauretana sub annum Iubilæi. C A P. XXIII.

INterim, dum viæ sternuntur, anno M. D. *Ann. Laur.*
 LXXVI. qui Iubilæi celebritate insignis *Rier.*
 extra urbem fuit, tanta vis hominum confluit Lauretum, quantam nemo meminerat. Pompa utique adeò insignis, ut etiam posteris memorabilis sit futura. Quotidie septenè, octonè, nonnunquam etiam denæ ciuitates, seu pagi, viciq; distincti agminibus Lauretum veniebant, argenteas coronas, ingentes cæreos aureis, argenteisq; nummis obritos, sacras vestes, calices, aliaq; dona B. Mariæ ferentes. Et ordo, ornatuq; venientium religionem spirabat. Sacræ quippe sodalitates agminibus, insignibusq; discretæ, non solum prælatis crucibus auro, argentoq; fulgentibus, sed vexillis etiam conspicuis, & Angelorum, Diuorumq; personis suum quæque agmen ornauerant. In singulis porro agminibus, alij nudis in-

cedebant pedibus, alij flagris nuda, & cruenta sibi terga cædebant: alij Deo, ac B. Mariæ non sine symphonia, solemnia canebant carmina. Cæterùm, inter omnes eminebant sodalitates Picentium, quæ sacras quæ priscorum, quæ recentium monumetorum historias interpositis personis referebāt: summaq; actorū venustate in Lauretani templi atrio gratissima, vel cœlestibus vel mortalibus præbebant spectacula. Oppidū est Piceni haud sanè obscurum, cui S. Genesius ex histrione Martyr nomen dedit. Oppidani veterem Patroni sui laudem piè, sancteque æmulantes, inter omnes populos, piorum spectaculorum, sacræque pompæ facilè primas tenent. Horum circiter mille præter mulieres, inconditamq; turbam, Lauretum petentes obuiis miraculo fuerunt. Pompa erat talis. Præibant eorum complures pœnitentium habitu, cruciatuū, ac necis Christi Domini insignia præferentes, qui cilicinis induti faccis: capitibus aspersis cinere, nudis pedibus, tergis assiduo verbere laceratis, longo ordine procedebant. Hos tria deinceps sequebantur ornatissima sodalitia variis distincta vestium, ac notarum insignibus: & quodq; agmen cruces, ac vexilla adornabant argento, auroque fulgentia. Æquè autem omnia agmina accensis sodalium facibus collucebant: & longè, lateque percre-

percrepabant egregiis Symphonicorum choris. Proximæ ibant tres velut cohortes; prima vetera sacrę historiæ argumenta, ac mysteria referebat. Altera Euangelij, Ecclesiasticorumq; annalium illustria documenta virtutum. Tertia martyrum, ac militantis Ecclesiæ decora, nobilesq; de Tyrannis victorias. Et personarum, rerumq; gestarum simulacra ita ad viuum exprimebantur, vt res non referri, sed fieri, geri que viderentur. Omnino non temporis causa ficta spectacula, sed vera, & suis temporibus præbita crederes. Extremum agmen claudebat currus triumphantis Ecclesiæ, insignibus, cuiusq; generis ornamētis, ac mira rerum, personarumque varietate conspicuus. Christus rediuius triumphali curru sublimis eminebat, qui super orbem terrarum sedens, & vndique splendore collucens, sublata dextera obuiis populis benedicere videbatur. Circa eum Symphoniaci pueri Angelorum faciem gerentes suauissimo concentu cuncta complebant. Currum porrò vis ingens Martyrum, Diuorumque cuiusque ordinis, ac generis, virorum, foeminarum, Virginum coronata, cum victoriarum insignibus sequebantur, spectatorum turbam ad paria decora exemplis suis inuitantes. Sanè tota actio nō magis spectaculum fuit, quàm inuitamentum pietatis.

Ioannis Austriaci eximia pietas in Lauretana Aede visenda. CAP XXIV.

*Ann. Laur.
Rser.
Ioan. Aust.
pietas & D.*

NEc illa tempestate Ædes Lauretana populorum spectaculis, quàm Procerum præsentia celebrior exstitit. Ioannes Austriacus vir Carolo Quinto Imperatore patre dignissimus, nec paterna gloria, quàm sua virtute clarior, eodem ipso anno Lauretum voti causa aliquando perrexit: Is quinquennio antè aduersus Turcas nauali prælio dimicaturus Lauretanæ Virgini vouerat, si superstes ipse partæ de Barbaris victoriæ foret, Lauretum vtique ad eam iturum. Cæterùm, voti cōpotem publica negotia alia ex aliis morata erant, quo minus ante id tempus posset fidem exsoluere. Itaq; cū Neapolim paulò solutiore animo tenuisset; non horror sæuientis hyemis, non publicæ, priuatæque negotiorum curæ, non Procerum, populorumque preces flectere eum potuerunt, vt ne summa hyeme, itineribus, glacie, ac niue obstitis, fluminibus passim turgentibus, Lauretum ad Beatam Virginem iter intenderet: Et horrida tempestas insigniorem pietatem optimi Principis fecit, Recinetensem portum equo prætergressus, vt procul Ædem Lauretanam conspexit: venerabundus caput aperuit, ac Deiparâ Vrginem salutauit. Inde, velut alienato à sui cura ad cœ-

lestis

lestis Reginae venerationem animo, nunquam neque imbris, neque cœli inclementia perPELLI potuit, vt semel apertum operiret caput: aded, se caputque suum B. Virgini deuouerat, cuius præsidio se incolumem credebat esse. Postquam ad sacram Ædem peruenit, totius ante actę vitę noxis confessione expiatis, grates B. Marię ingentes agit: protinus vota persoluta satis magnę pecunię cumulat dono. Comites insuper, & voce, & exemplo ad parem pietatis laudem accendit. Voti pietatisq; munere perfunctus Neapolim regreditur, ingens Lauretanę Virginis desiderium secum ferens.

Singularis pietas, ac munificentia Ioanna Austriacæ Magnæ Ducis Hetruriæ.

CAP. XXV.

NEC per id tempus Principibus viris fœminę nobilissimę pietate erga B. Virginem cessere. Quadrienno ante (opus enim fuit rerum, personarumq; ordinem sequenti, negligere nō nihil ordinem temporum) inter initia Pontificatus Gregorij XIII. Ioanna Austriaca Ferdinandi Cæsaris filia, eademque Francisci Magni Hetrurię Ducis vxor Lauretum petiit, diuturnam Virginis visendę sitim explere cupiens. Ergo Pontificis iussu, tota Pontificia ditone, regio cultu excepta à Paulo Odescalco Atrienti, & Pennensi

*Ann. Laur
Riera.*

Pennensi Episcopo, qui ad id ipsum ab Urbem destinatus fuerat à Pontif. Max. ad optatissimam Virginis Ædem deducitur. Cæterùm, pia mulier sub Recineti mœnibus, Lauretana Æde procul conspecta, confestim vehiculo defilit, ac submissis genibus Deiparam enixè salutat: Inde reliquum iter conficit pedibus, vniuerso comitatu Domine exemplum sequente. Lauretum intrauit in veste candida, tenuiq; ex qua candor mentis eius eximius pelluceret. Inde etiam modestia eiusdem exstitit singularis. Namque à duobus Episcopis in sacrosanctam Virginis introducta Domum, contemptis pulvinaribus, ac tapetis, super nudo pavimento procumbit in genua: cœli Regem, Reginamq; illius domus olim habitatores, nunc Præsides impense colit: manantibusq; lacrymis veniam sibi, ac viro suo: ad hæc concors coniugium, virilemq; in super stirpem precibus exposcit. Solemnibus exinde expiata mysteriis, insequentem noctem totam supplex ante Beatam Virginem; impensius iteratis absumpsit precibus. Idem duobus consecutis diebus, totidemque noctibus factitavit: tantum illi virium incensa pietas suggerebat. Discedens porrò duo corda aurea aureis catellis ante B. Mariæ ora suspendit: siue vt monumêto forent, illam sibi, viroque suo esse cordi, siue vt Virgo author

concor-

concordiæ talem coniugis sui animum præstaret sibi, qualem suum erga illum sciret esse. Neque his contenta donis, ita discessit, ut fixum haberet, Lauretanam Virginem aliquo dono colere quotannis. Idque quamdiu vita suppeditavit, impensius etiam fecit, quam statuit. Argentea Christi crucifixi effigies præclara, cum ingenti cruce ex ebeno, candelabra quatuor sesquicubitalia ex argento perbenè facta, solemnes Episcopi Sacerdotis, ministrorum, aræque vestes ex auro argentoque bifariam crispante contextæ, & Phrygio insuper opere insignes, amictus quoque aureus Beatæ Virginis mirabili arte conspicuus, alia porro aræ thoralia, & sacrorum calicum vel opere Phrygio, gemmis, auro, argentoque distincta, Ioannæ Austriacæ sunt munera. Nec in irritum piæ mulieris preces, donaque cecidère. A peregrinatione Lauretana, ex coniuge stirpis ei virilis fuit, maternæ pietatis effigies in spem paternæ, ac penè regiæ ditionis genita, quæ matri aliquãdiu superstes popularium suorum animos ad spem haud dubiæ fœlicitatis erexerat. Cæterùm, subinde mater extincta, & arcano Dei consilio matrem impubis filius secutus Hetruriam implevit mœrore, luctuque. At Ioanna Austriaca non solùm factorem Lauretanã ornauit, sed etiam exemplo.

Haud

*Codi. Lat. P.
Magna Du-
cis Hetrur.
D. egregias*

Haud ita multò post Margarita Austriaca (vt in eadem familia non magis virtutis ex viris, quàm ex mulieribus pietatis exempla peterentur) Caroli V. Imper. filia, eademq; Octauij Farnesij Parmensis Ducis vxor, Lauretanam Virginem adiit cum egregia nobilissimorum Procerum manu. Ibi Confessionis Eucharistiæque mysteriis ritè perceptis, totum triduum diuinis in templo officijs semper interfuit: in augustissimo sacello haud diutiùs, quàm enixiùs Deo ac Dei Matri supplicauit. Ingenti que auri vi in arcam coniecta, B. Virginem se dignis muneribus coluit.

*Margarita
Austriaca
D.*

Ducis Lotharingi vxor paralytica Lauretum delata sanatur. CAP. XXVI.

*Ann. Laur.
Rier.
Vist. Bri-
gant.*

NEC Austriacarum mulierum, Italiæque ea propria laus fuit. Christerna, seu Christina Daniæ rege, & Caroli V. Augusti sorore genita, eademq; Dux Lotharingiæ, fœmina exstitit virili virtute, eximiaq; pietate: hæc magno iam natu, quamuis ætate, ac paralyfi impedita, voti causa Lauretum venire constituit. Nec vnquam passa est, id sibi votum, suorum rogatu à Pontifice cum aliis pietatis officijs cõmutari, adeò ardens erat Lauretanæ Virginis visendæ cupido. Lectica igitur cum regio penè comitatu in Italiam, Picenumque delata pergat ire quo destina-

destinarat, satis fidens ab se valetudinem B. Mariæ ope recuperari posse. Ergo in sanctissimæ Domus aditu, non cœlestem modò lætitiâ hausit animo, sed pristinâ quoque recepit corporis sanitatem. Illa membrorum, quibus capta erat, vsum ac vires extemplò sibi redditas sentiens, primùm præter morem, sine vllò adminiculo institit pedibus, periculum virium factura. Inde cum res satis procederet, egressa, per se nullo adiutore, sacrosanctam Virginis cellam suis pedibus circumiit gratulabunda, eius familiaribus miraculo attonitis, Dei que ac Deiparæ donum certatim extollentibus. At Christina, quàm ea res propius attingebat, obortis gaudio lacrymis, in augustissimum sacellum regressa, ante cœli reginam proolui: nullum diuini beneficij efferendi modum, nullum agendarum gratiarum finem facere: se sua que Deo, ac Dei Matri dedere. Exinde, vt tanti beneficij monumentum exstaret, ingens cor ex auro solido coronatum, quod hunc ad vsum domo attulerat, ante B. Virginem catella aurea suspendit. Regia deinceps dona promit, torquem ex auro egregium, coronam ex vnionibus, baccisq; monile ex gemmis clarissimis: aræ insuper ac sacerdotis ministrorumque solemnî cæremonia sacrificantium vestes argenteas opere Damasceno sanè mirabili:

V demùm

*Ducis Lo-
tharingia
D.*

demum regalia munera ingenti pecunia cumulat. Nec inde ipsa indonata abiit. Gregorius XIII. Pont. Iubilæum illi amplissimum ab Vrbe miserat, quod ipsa cum vniuerso comitatu (in quo erant homines facile quingenti) ritè percepit. Cæterum, lætum donis cœlestibus pectus tristis de morte Sebastiani Lusitanæ Regis (erat is sororis filius) nuncius non nihil turbauit. Verum in tanto, tamque improviso vulnere, egregia generosæ piæque fœminæ enituit virtus. A luctu propinqui Regis ad opem eius animæ ferendam versa, funus illa, quanta maxima potuit pompa celebrauit. Sed ita, vt in Æde Lauretana quàm plurima pro eo sacra facienda curaret. Ad vltimum Christiana pietate ardens, Nosocomium Lauretanum bis inuisit, binos singulis ægris aureos nummos impertiens, haud minore liberalitatis laude, quàm humanitatis.

Duo præcipiti ex equo periclitantes à morte reuocantur. CAP. XXVII.

MInùs illustre si personas conferas, sin re ipsas, magis admirabile exstitit, quàm paucis ante annis acciderat. D. Susanna Jacob Thainonij Cordauellensis equitis nobilis cõiux fuit, hæc ab equo cui insidebat exeussa afflictaque ad terram, ad vltimum periculum venerat. Namque ossibus, quæ fractis, quæ luxati

Ann. Laur.

Ricci.

D. Susanna

Thainonia

a morte re-

uocatur.

luxatis, omnes amiserat sensus. Adhæc membra vitalis penè destituerat calor. Itaque desperata à peritissimis Medicis corporis salute, Sacerdos salutem curabat animi moribundam de more Deo Diuisquè commendans, & lustrali subinde respergens aqua. Interim Iacobus charissimæ vxoris vicem sollicitus, templum proximum intrat. Ibi positus genibus, oculos pariter manusque tollit in cælum, lacrymansque enixè Lauretanam inuocat Virginem: votum precibus miscet, se ad Lauretanam Ædem iturum, si sua ope seruet eam, quam nulla vis humana seruare possit. Nec irritum fuit votum. Vixdum planè id vouerat, cum mulier habere meliùs cœpit, ac breui consanatis diuinitus ossibus membrisque conualuit. Eques igitur voti memor anno M. D. LXXV. (qui anno Iubilæo celebris & insignis fuit) Lauretum cum vxore contendit, laminamque argenteam cum Lauretanæ Virginis effigie, quam hinc viri, hinc mulieris imago supplex orat, votiuum donum Deiparæ tulit. Additus laminæ titulus, qui totam rē breuiter exponit miraculi ad posteros monumentum. Huic aliud consimile eodem ferè tempore. Nicolaus Pannonius ciuis Catacésis nobilis erat. Is cū eques exerceretur inter æquales corruente ab rapido cursu equo, effusus in terram cōfractō

*Nicolaus
Pannonius
ab interitu
liberatur.*

corpore, brachio etiam comminuto iacuerat exanimis. Exspiranti similem famuli excipiunt, domumque referunt haud satis competentem mentis. Adhibentur confestim Medici, qui mali magnitudine victi, actum de illo esse pronunciant. Panonius ergo amicorum suafu, B. Mariam Lauretanam implo- rat, vouens salute recuperata, ad eam salu- tandam esse venturum. Votum iucundif- simus somnus excepit. In somnis Laureta- næ Virginis obuersata species, quæ affectos iacentis artus manu contrectans repente sa- naret. Haud vanum fuisse somnium osten- dit euentus. Nicolaus è somno euigilans, membra perfanata comperit. Extemplo i- gitur exilit letus è lectulo, Lauretum accu- rit, votum exsoluit.

*Quidam ex inimicorum manibus ereptus,
quamuis duodecim mortiferis plagis ac-
ceptis, diuinitus sanatur.* C A P.

XXVIII.

*Ann. Laur.
Rser.*

SEquitur aliud in alio genere, admiratio- ne præcipuum. Ioannes Philippus Am- brosius Neopolitanus tenui re, sed magna religione erga B. Virginē fuit. Is anno huius sæculi LXXIX. inermis inciderat in arma- tos inimicos; à quibus, quàm tumultuosissi- mē circumuētus cædebatur ad necem. Iam vulneribus cōfossus haud procul exitio ab- erat:

erat: nec quisquam opem misero ferebat; & illi animis, armisq; infesti non priùs cædendi finem facturi erant, quàm penitus exstinctum cerneret. Ambrosius ergo media iam in morte, Lauretanam Virginem venerabundus inclamat, nec frustra missæ preces. Extemplò è sæuientium manibus diuina vi ereptus præsentem interitum euadit. Ipsemet (quod postea narrauit) sublimen inde se diuinitus auferri sensit ad teli iactum: vbi exceptus à notis, ex sanguis ac semianimis defertur domum. Nec tamè vitæ discrimen euasisset, nisi nouam in eodem periculo B. Mariæ sensisset opè. Duodecim numero acceperat plagas, plerasq; mortiferas, quibus inspectis, Medici de eius salute penitus desperarât. At ille cœlestis opis modò expertæ memor, tâtum miraculum haud frustra esse credidit. Itaq; , vnde auxilium aduersus tela inimicorum adfuerat: indidem medicinam vulneribus sperare cœpit. Ecce nouum miraculum: B. Virgo impensius ab illo implorata cœlestem plagis facit repentè medicinam. Ergo ille omnium opinione mortuus, repentè sanus vegetusq; surgit è lecto. Lauretumque profectus, vota persoluit, illustre Lauretani auxiliij documentũ: bis quippe vno tempore à media morte reuocatus. Proinde à notis, ignotisq; non iam Io. Philippus appellabatur, sed Lazarus rediuiuus.

*B. Maria in
media morte
presidiũ.*

Mater, & filia à morte, alij ab alijs morbis liberantur. CAP. XXIX.

*Ann. LANR.
Rsero.*

HAud maior in vulneribus, quàm in morbis sanandis, per ea tempora Virginis Lauretanæ vis exstitit. Melido quidam fuit è Vasto vrbe Samnitium, cuius vxor, & filia graui, diuturnaquæ feбри pariter afflictatæ iacebant morti proximę. Iamquæ sacris candelis ad capita earum de more accensis, simul ambæ agebant animam; cum Melido, qui vtramquæ vnicè diligebat, vltima experiri statuit. Igitur dolore ardens procumbit in genua: & manantibus vbertim lacrymis, Lauretanæ Virginis opem implorat: supplicationi votum addit, plurimum in Deiparæ benignitate spei reponens. Et spes nequaquam eum fefellit: mira res: repente coniux, & filia periculo exemptæ, paucifquæ diebus persanatę. Inde à Melidone Lauretum adductæ, vota pro ipsarum salute suscepta Deiparæ Virgini reddiderunt, anno M. D. LXXIX. Infecuto anno Ioannes Petrus Florentinus ex Anna Bassa Vercellens coniuge sua filiolum genuerat, vtroquæ lumine penitus captam. Qua baptismo rite illustrata, Anna mater Lauretanam Virginem enixè inuocans vouet, si puellæ vniu saltem oculi vsus redderetur, eam ab se Lauretum primo quoque tempore delatum iri.

Id votum Beatæ Mariæ cordi fuisse statim apparuit. Extemplò nulla humana ope infans cæca altero videre oculo cœpit. Mater ergo voti haud parum memor, impigrè Lauretum petit, luscā gestans filiam sinu materiem noui miraculi, non solùm veteris testem futuram. Quo propius Lauretanam accedebat Domum, hoc melius puella cernebat. Itaq; postquam gratulabunda sacrosanctam Virginis intrauit cellā (is dies fuit III. Non. Maij anno huius sæculi LXXX.) dextro oculo planè videbat: iamque etiam sinistro videre cœperat: adeò Deus Dei que parens vota exsuperant piorum. Sequitur aliud in dispari genere non dispar fortasse miraculū. Angelo Bernardinio ex Æmilia, paruus erat filius, cui inter edendum, os (ex carne opinor, id enim non traditur) transuersum hæsit in gutture, adeò quidem pertinaciter, vt nulla humana ope excuti posset: & tumorem gutturis consecuta febricula puerum acrius vrgebat. Iam puer exigua in spe trahebat animam, cum pater charissimum filium moribundum intuens, obortis lacrymis Lauretanā Virginē suppliciter implorat. Nec mora: puer extussito offese, diuinitus imminente periculo eripitur. E vestigio à patre Lauretum aduectus B. Mariæ sistitur. Ibi dum votū exsoluit (vt cumulatam foret beneficiū) febricula etiā, quæ ex

Cæca infans lumē rediitnr oculorum.

Puero trāsuersum os excuissit ex gutture.

*Podagricus
liberatur.*

morbo erat reliqua, liberatur. Excipit aliud
vfitatius, sed tamen non omittendum. Pe-
trus Maria Florentinus diutinis podagræ
doloribus confectus, adeò iam captus erat
pedibus, vt sine adminiculis (cruces appel-
lant) reptare non posset. Tandem igitur
damnata medentium ope, Lauretanam
Virginem enixè inuocat. Nec frustra preces
fuerunt. Protinus, depulso diuinitus mor-
bo, vsum recuperat pedum, & Lauretum
profectus gratias agit Virgini. Inde cruces
ipsas, quibus æger subniti assueuerat, apud
sacrosanctum sacellum suspendit miraculi
argumenta.

Tres Ciuitates pestilentia liberantur.

C A P. XXX.

*Ann. Laur.
Riera.*

Iisdem temporibus Lauretana Virgo non
magis ciuibus singulis, quàm vniuersis ci-
uitatibus præsens in malis auxilium tulit.
Anno huius sæculi LXXVII. atrox morbi
vis contagione vulgata, totam penè Sici-
liam peruaferat. Iamque nobilissimæ vrbes
continuatis propè funeribus exhaustæ, hor-
renda superstitionibus præbebant spectacula.

*Panorm. pe-
stil. liberat.*

Ibi Panormitana ciuitas, ingruente lue, cœ-
lestem iram placare institit, ita voto, & im-
ploratione Lauretanæ Virginis, periculum
euasit. Et votum cum fide exsoluit. Exstat
hodie lamina ingens argentea librarum fe-
rè no-

rè nouem, vbi Beatę Marię Lauretanę tecto
insidentis expressa effigies visitur. Cui præ-
clara imago Panormitanę vrbs subiecta
talem præfert titulum, depulsę luis indi-
cium:

*Panormi-
tanorū D.*

FOELIX CIVITAS PANORMI TRINA-
CRIÆ METR. B. VIRGINI LAV-
RETANÆ DICAT

EIVS PATROCINIIS A PESTE LIBE-
RATA, AN. SAL. M. D. LXXVII.

Biennio fermè interiecto, Anicia Gallię
vrbs non ignobilis, triduo distans à Lugdu-
no, in grauiore etiam periculo par Laureta-
næ Virginis experta est præsidium. Diutina
vrgente pestilentia, colonis, ac ciuibus pe-
nè exhausta haud procul exitio abesse vide-
batur. Itaque ciues, quibus adhuc lues pe-
percerat, tam atroci, pertinaciq̃ue malo
conterriti, commodissimum rati sunt, per
Dei Matrem placare iratum Deum. Com-
muni ergo consilio, solemne Lauretanę
Virginis votum nuncupant: stratiq̃ue pas-
sim in templo veniam delictorum, finem-
q̃ue morbo precibus exposcunt. Nec fru-
stra. Nuncupationem voti ciuitatis sanitas
est cōsecuta: mali infesta vis profligata: pri-
stina ciuitati facies reddi cœpta. Extemplò
Lauretum votiua dona publicè per certos
homines missa cum publico testimonio,

*Anicia Vrbs
pestil. liber.*

*Anicensiū
Dona.*

*Lugdun. pe-
stis. liberat.*

quod monumentum foret, & voti ab An-
cientibus facti, & morbi Virginis ope de-
pulsus. Nec Lugdunensis ciuitas Gallia clara
in primis, ac nobilis, aut cōmunis cladis ex-
pers, aut Lauretani præsidijs exfors fuit. Fæ-
da namque lue claras iuxtà, & obscuras do-
mos populante, inopes humani auxiliij Ma-
gistratus ad Deum, Deiparamque popu-
lum, ac vota verterunt. Publicè voto pro ci-
uitatis salute suscepto, Lauretanæ Virginis
imploratur auxiliū. Extemplò auditæ pre-
ces, egri sanati, pestilentia discussa. Ergo an-
no M.D.LXXXI. ab grata ciuitate votiū
donū B. Virgini mittitur, nec ciuiū religio-
ne, nec amplitudine vrbis indignū, calix ex
argento cælato inauratus, non minùs ope-
re, quàm magnitudine inter cæteros emi-
nens. Alia prætereà dona haud exguī pretij,
magna, & Lauretani auxiliij, & Lugdunen-
sis pietatis argumenta. Inter hæc Roberto
Saxatello Pisarenfi Episcopo creato, Iu-
lius Amicus sublectus, qui & si parum lætis
ob Longobardia pestilentiam temporibus
vsus. Tamen Lauretanam Ædem non parū
ornauit. Per id tempus sacra supellex, &
instrumentum Ædis satis auctum. Venusini
Principis coniux oculos aureos, & coronam
argenteam misit. Sfortia Pallauicinus trire-
mem argenteam pondo librarum quinque.
Cardinalis Sitticus Abaltaemps pro recu-
perata

*Lugdunen-
sium Don.*

*Venusia. v.
Princip. D.
Sfort. Pal-
la. D.*

*Car. Abal-
taemps. D.*

perata pueri propinqua cognatione iuncti
 salute, eius imaginem ex argento expressam
 decem pondo. Delia Sanseuerina Comes
 Briatici lychnum argenteum pensilem sanè
 egregium pondo XXII. Cardinalis Esten-
 sis cor aureum, Marchionis Vasti coniux
 argenteam arculam librarum ferè XVI.
 Vxor Principis Sulmonensis pollubrum, &
 vrceum argenteum operis, ac ponderis non
 pœnitendi. Cardinalis Riarius crucem au-
 ream specie, ac precio nobilem. Mitto
 minora omnia, quæ referre ope-
 ræ precium non du-
 cimus.

Comit Bri-
atici D.

Card. Estè.
Don.

March. Va-
sti D.

Princ. Sul-
mon. D.

Card. Ria-
rii D.

FINIS LIBRI QVARTI.

HORA:

HORATII TVR-
SELLINIE SO-
CIETATE IESV

LAURETANÆ

HISTORIAE, LIBER

QVINTVS.

Card. Vrbinaſis, & aliorum Principum

Dona. CAP. I.

*Cod. Laur.
Viſt Brig.*

VBINDE Lauretanæ Domus opu-
lentiam Patroni mors ac pietas
cumulauit. Cardinalis Vrbinaſis, ne
minùs liberalis moriens in Laure-

*Card. Vrbi.
D.*

tanam Virginem eſſet, quàm viuus fuerat,
teſtamento ſacram ſacelli ſui ſupelleſtilem
luculentam in primis, & copioſam B. Mariæ
magna legauit ex parte. Miſſa igitur ab hæ-
redibus crux argentea præclara cum binis
candelabris egregio opere factis. Pontifica-
les amiſtus duo ex veſte Attalica: totidem
altarium, ac ſacerdotum ſacris operantium
veſtes ex aureo textili: toralia inſuper, & ſa-
crorum calicum velamina, Phrygio opere,
auro argentoque diſtinſta. Ad hæc ſacra ara
mobilis (petram ſacratam vocant) è gem-
mis compacta: calices aliquot aurei, bini

vrccoli

vrceoli argentei cum suo polubro pulcher-
 rimè cælati, aliaque generis eiusdem, haud
 obscura Robureę munificentię argumenta.
 Porrò Vrbinati Cardinali in tutela Laure-
 tana, successit Cardinalis Moronus; hic Vin-
 centium Casalem Lauretanæ rei admini-
 strationi præposuit, spectata pietate ac fide
 virum. Quo Præsede Lauretanum instru-
 mētum, ac supellex haud parua incrementa
 cępit. Lichnus egregius cum subiecta pati-
 tina ex argento librarum XV. vasculum i-
 tem odoramentarium argēteum Marchio-
 nissæ S. Crucis munera fuerunt. Caroli Ar-
 chiducis Austriæ numisma aureum suo no-
 mine inscriptum. Maximilianæ Bauari Du-
 cis filiæ coronā deliciis magis, quàm preci-
 bus assueta è succino precioso, auro gēmisq;
 discreta: crux aurea gemmis cęlatisque ope-
 ribus insignis, & aliæ prætereā gemmæ. Al-
 berti Marchionis Aquauiuæ effigies argen-
 tea in supplicantis formata morem, decem
 pondo. Alberti Bauariæ Ducis crux ingens
 smaragdina, auro Pyropisq; exornata, &
 crystallino quasi monti imposita. Duode-
 cim aureorum millibus æstimatam ferunt.
 Et munus per se insigne mittentis dissimu-
 latio insignius fecit. Satis constat, hoc rega-
 le donum vulgaribus inuolutum linteis per
 obscurum hominem esse latum, suppresso
 donantis nomine. Itaque diu author tam
 eximij

Car. Moronus Laur. Patron.

March. S. Crucis D.

Archi. Austria D. Baua. Duc. filia D.

March. Aquauia D.

Albert. Bauar. D. Donum egregium.

eximij mueris homines latuit. Cæterùm, Dei utique nutu, cui non magis eximium donum, quàm donantis egregia moderatio cordi fuerat, tandem doni author proditus, haud minore cum laude regix munificentix, quàm Christianæ modestix. Amadei Dynastæ (is Emanuele Philiberto Duce est genitus) imago sua in argentea lamina expressa, & auro ac gemmis inclusa, donum est. Virginix porrò Sabellæ Vitellix effigies votiua ex aurea lamina, ebena inclusa, holoserico villosa substrato. Constantix Carrettæ corona aurea gemmis, vnionibusque conspicua. Cardinalis Madrucij aurea fibula ingens (quali Cardinales, Episcopi vti in Pontificali amiculo solent) tribus margaritarum aceruis, instar nodorum, nobilis. Cardinalis Auftriaci crux aurea auro insidens monti, gemmisque distincta clarissimis. Hæc egregia nobilium virorum ac mulierum dona. Alia porrò vulgaria, aut ignotorum, quæ percensere nostri instituti non est. Vnum tamen huius generis non tam precio, quam precatione donantis insigne, non queo reticere. Aureus annulus egregia Smaragdo insignis repertus in calice, donum hominis ignoti mortalibus, notis cœlestibus, cum hisce verbis in scheda inscriptis:

Amadei Sabellæ D.

Virginix Sabellæ D.

Constantix Carrettæ Donum. Card. Madrucij D.

Card. Auftriaci D.

VIRGO SINGVLARIS, MITES FAC
 ET CASTOS,
 O AMOR, QVI SEMPER ARDES, ET
 NVNQVAM EXTINGVERIS,
 ACCENDE ME, SVSCIPE ME SER-
 VVM TVVM B.

Lauretani templi cultus augetur.

CAP. II.

Casalis interim Præses pro suo munere, *Ann. Lanv.*
 Lauretanæ dignitatis studio flagrans *Ricra.*
 Canonicorum, Clericique vniuersi studia ac-
 cendere omni ope institit. Ille alternis hor-
 tando rogandoq; nunc singulos, nunc vni-
 uersos ad sua munia incitauit. Ille non dictis
 magis, quàm (quod efficacissimum suaden-
 di genus est) factis & exemplis perpulit ad
 sedulam Deo, Deiparæq; operam in augu-
 stissima illorum æde nauandam. Nam cum
 omnia Canonicorum officia siue canendis
 diuinis laudibus, siue confessionibus audi-
 endis, Præses ipse obiret primus; Canoni-
 cos cæterosq; pudor haud segniter stimu-
 labat. Ita quãuis multiplicato labore, haud
 inuiti sequebantur Præsidentem præeuntem,
 nemine detrectante munus, quod ille oc-
 cupasset. Et Casalis sedula fidelique eorum
 opera vsus, egit transegitque cum Patrono,
 psoque Pontifice, vt auctis Lauretani Cle-
 i laboribus, stipendia pariter augerentur.
 Cum

Cum stipendio cunctorum etiam sedulitas creuit. Canonicis nouo munere ad amplificandum templi cultum incitatis, Pœnitentiariorum linteis vestibus superindutos fericeis infulis (stolas vocamus) ornauit. Ex quo non plus ipsis, quàm templo decoris accessit. Duodecim inde pueris sacrorum ministris ab se institutis rubrę vestis insigne dedit. Et quia vetus Odeum aucto Sacerdotum, Symphonicorumq; numero, erat angustius; nouum multo amplius, multoque commodius instituit ornauitque, sumptu Bisinianensis Principis. Id nunc Odeum vsurpatur, pulcherrimè laqueatum, præclaris tabulis pictis, exedrisque visendum. Ad solemne insuper arę ornatum, duodecim Apostolorum simulacra ex argento sesquicubitalia egregio opere fecit. Fama est conflata omnia ex votiuus imaginibus argenteis iam vetustate exoletis; singula verò simulacra esse pondo circiter sexaginta. Ex quo coniectari licet, quanta tandem fuerit tallium imaginum copia, quę summam efficeret septingentarum, ac viginti librarum: quanta sit etiam hodie illiusmodi donorum vis, ac multitudo. Illud verò præclarum, ac frugiferum Casalis inuentum, vt omnium nationum aduenis Lauretanæ historiæ cognoscendæ copia foret, eius capita à Teremano Præsidente olim edita, in octo præcipuas linguas

*Odeum a
Eisiz. Prin.
ornatum.*

*XII. Apost.
simula. arg.*

*Viët. Brig.
Hist. Laur.
octo linguis
mappata.*

linguas Græcā, Arabicam, Hispanam, Gallicā, Germanam, Illyricam, Latinam, Italianam vertenda curauit. Eademq; in totidem ingentibus tabulis descripta medio proposuit templo, non minùs decorum ratus B. Mariæ Lauretanæ Domū ab omnibus gentibus, quàm historiam linguis omnibus celebrari.

Collegium Illyricum instituitur. Peregrini præsertim illustres lautè tractantur. CAP. III.

AT Gregorius Pont. memor eius, quod *Viâ. Virg.* initio Pontificatus imbiberat, Lauretanæ Domus, rei q; Christianæ amplificandæ, vt Romæ, atq; alibi diuersarum Nationum: ita Laureti Dalmatarum Collegium instituit, ingēs afflictę Nationi vel auxilium, vel solatium. Quippe tricenos ibi adolescentes litteris, bonisq; moribus instrui iussit, haud maiori genti Illyricę adiumento, quàm Ædi Lauretanæ ornamento futuros. His ex arca Lauretana stipendium, certasq; ædes, vbi antè erat Nosocomium assignauit; nouo Nosocomio alibi excitato. Illyrici alumni festis diebus in templo linteati sacris solemnibus adesse, ac ministrare iussi: iidem Patribus Societatis Iesu in disciplinam traditi. Porrò in sacri cultus curam intentus Pontifex, Misicum organum alterum condidit,

sanè multiplex, ac varium, & auro picturisq̄ conspicuum. Ex eo tempore binæ egregia organa in templo Lauretano esse cœperunt, Iulianum, & Gregorianum, quæ maior concentuum varietas solemnia sacra decoraret. Cæterùm, Cardinali Morono vita functo, Vastauillanus Cardinalis sororis filius à Pontifice subrogatus. Qui Vincentio Casali Massæ Episcopo designato, Vitalem Leonorium sublegit, Lauret Præsidem non pœnitendum. Is quippe, v erat homo industrius, sedula agrorõ cultura Lauretanæ Domus vectigalia auctior fecit, ac benignitate in pauperes peregrinos nihil remissa, in Procerum hospitium lautum ac liberale curam intendit. Itaque novum, egregiumq̄ conclaue, quod nuper in Pontificiis ædibus extructum erat magnificè ad hoc ipsum ornauit. Ibi Principes viros excipiens, quæcunq̄ ad hospitalitatis munus pertinebant, summæ cura exsequebatur. Ita omnes læ domos redibant liberaliter se Laureti habitos, cultosq̄ memorantes. Et ea res fructuosam etiam Lauretanæ Domui, non solum decora B. Mariæ exstitit,

o(20)

Ducis Ioioſæ, & Regis Galliæ pietas, ac munificentiâ in Aedem Lauretanam.

CAP. IV.

NVnquam aliâs ante plures diuerſarum gentium Proceres Lauretanam Ædem præſentia ſua, ac muneribus coluerunt. Au-
 thor eſt Victoriuſ Brigantiuſ (is Lauretanuſ ſacerdoſ aſſiduuſ, ac piuſ appendicem ſcripſit Hiſtoriæ Lauretanæ) complures per id tempuſ Dynaſtaſ cum doniſ veniſſe Lauretum. Ioioſæ Dux Deiparæ ſalutandæ ſtudio ex Gallia Lauretum profectuſ, haud minora liberalitatis, quàm religioniſ ſigna præbuit. Quippe octo dieſ totuſ cultui Beatæ Mariæ, & admirationi Ædiſ Lauretanæ dedit, quo temporis ſpatio ter in au-
 guſtiſſima Virginis cella paſtuſ eſt cœleſti dape. Diſceſſuruſ autem quatuor aureorum millia in arcam coniecit munificentiâ memorabili. Nec eo contentuſ munere, cum ex vrbe Roma Pontificem de more veneratuſ diuertiffet Florentiam, parem auri ſummam denuò Lauretanæ Virgini donū miſit: doni appendix bini argētei lychni ingentiſ ponderiſ fuēre, qui aſſiduè ante B. Virginiem ardenteſ eximiam, ac penè regiam tentantur munificentiâ Ioioſæ Ducis. Hęc pecunia Lauretanarum ædium, quas Principibuſ viriſ excipiendiſ deſtinataſ diximus,

*Regis Fran-
cisa D. egre.*

bonam condidit partem, eam scilicet, quæ
 è regione templi Lauretani, perducta qui-
 dem ad culmen, sed rudis adhuc, & impoli-
 ta hodie cernitur. Nec regali Galli Ducis
 munificentia Rex ipse Gallia cedit. Hein-
 ricus III. cum Lauretanam Virginem pu-
 blicis implicatus negotiis visere, ac muni-
 ribus colere ipse nõ posset; Lusitanum vnum
 ex Proceribus Gallia suo loco ad eam de-
 stinavit cum regali munere, anno M. D.
 LXXXIV. Donũ votiuum scyphus egre-
 gius erat Virgini, vt virilem Regi regnoque
 stirpem impetraret, munus & materia & o-
 pere maximè insigne. Scyphus ipse è gem-
 ma excavata, lapidem Lazuli hodiè vocant,
 veteres Saphyrum (vt quibusdam placet)
 appellabant. Hæc gemma eximia magnitu-
 dine est, & aureis internitet venis. Opercu-
 lum scyphi crystallinum tornatile, quod
 auro circumclusum clarissimæ gemmæ di-
 stinguunt. Porro in summo operculo An-
 gelus aureus Gallici regni insigne Lili-
 um adamatinum sustinet manu. Constat quip-
 pe Lili-um ex tribus Adamantibus auro mir-
 arte illigatis, scyphi pes smaragdinus auro
 obducitur, atque substernitur, circà gem-
 mis eximiisq̃ue vnionibus adornatus. In i-
 psa smaragdini pedis solea, quam aureã es-
 se diximus, doni author & causa his litteris
 incisa.

VT QUÆ PROLE TVA MVNDVM RE-
GINA BEASTI; ET REGNVM, ET RE-
GEM PROLE BEARE VELIS.

HENR. III. FRAN. ET POLON. REX

ANNO M. D. LXXXIV.

Ceterum, occulto Dei consilio preces in-
terdum non audiētis ad voluntatem, vt au-
diat ad salutem, donum ratum, votum irri-
tum fuit.

Alia Gallorum Dynastarum munera.

CAP. V

DVx inde Humalæ, vnus è Primoribus *viēt, Brig.*
Galliæ Dynastis, Lauretanam Ædem
accessit. Ibi solemnibus mysteriis ritè pro-
curatis totum ferè quadrimum in augu-
stissimo sacello B. Virginis supplex exegit
precibus. Demum, Deipara muneribus cul-
ta, discessit. Egregium Ducis Pernonij mu- *Ducis Per-*
nus subinde Lauretum affertur, memora- *nonij casus.*
bili quidem insigne miraculo. Dux Perno-
nius è Vasconia Lugdunum ad Henricum
Galliæ regem tendens, in via Gioiosæ Du-
cem offendit eòdem petentem. Itaque salu-
te data acceptaque, ambo pariter iter facere
cœperūt. Ventum erat ad angustam in præ-
ruptis rupibus viam, cùm Pernonij equus
factus est insolentior, & equi insolentia in
Domini caput vertit. Pernonius obstinatè
se erigentem iactantemq; equum cohibere

connixus de altissima rupe agitur præceps. Pro mortuo sublatus in proximam Lugduno villam properè defertur. Hic omnium amicorum charissimus erat Regi. Rex igitur trepido nuncio excitus accurrit, totamque ibi transigit noctem, summa ope remedia amicissimo viro adhibenda curans. Et Gioiosa vicem amici sollicitus pro eius salute Lauretanæ Virgini votum suscipit. Nec frustra id fuit: Paucis horis interdictis, Peronius liberiùs iam meante spiritu, alleuare oculos cœpit: inde paulatim redeunte animo, circumstantes amicos cognoscere. Ibi Gioiosa, vt illum mentis compotem, laxataque morbi vi, magnitudinem mali sentire vidit, accessit propiùs, & bono animo esse iussum monet, magnam vt concipiat spem, sibi Beatæ Mariæ Lauretanæ opem affuturam, cui ipsemet paulò antè pro ipso vota fecisset. Rogitat deinde, vtrum id votum ratum habeat. Ille cum voce assentiri non posset, capite annuit. Incredibile dictu, paucis horis sensus omnes cum voce pariter recipit, paucis diebus è lecto surgit incolumis. Ergo beneficii satis memor, certum hominem suo loco ad exsoluendam voti religionem destinat exinde Lauretum: per eun binos solido ex argento angelos cubitale dicat, qui ad pedes B. Mariæ hinc, & hinc accensus perpetuò cæreis lucerent, monu

Ducis Per-
sony D.

mentc

mentoque essent posteris, Lauretanæ Virginis ope redditam sibi huius lucis vsuram, Hanc Gallorum Principum pietatem emulata Claudia Turnonia, arcis Turnoniæ effigiem argenteam misit, seruatene arcis votiuum donum, ac voluntarium tutelæ Virginis conciliandæ? dono inscriptum.

HOC ARCIS TVRNONIÆ

Eximia Dona, ac pietas Guilielmi Bauariæ Ducis & aliorum Principum Germaniæ. CAP. VI.

CONSTANS tam euentis in nobilissimo Principe miraculi fama Germaniã per-
 uagata, plures Dynastarum ad visendam, ac muneribus colendam Ædem Lauretanam accendit. Horum Guilielmus Bauariæ Dux primas tulit, vir vel opibus, vel pietate Germaniæ nominis longè Princeps. Hic Marchionis Badensis Consobrini sui valitudine mirè lætus, & paternæ in Virginem Lauretanam munificentiæ satis memor, regalis opulentia dona partim misit Laurerum, partim attulit. Inter dona missa erant equus generosissimus, laminaque argentea ebano inclusa, vbi B. Mariæ Iesum puerum gremio gestantis, Iosepho fugæ comite in Ægyptû, effigies expressa cernitur. Candelabrû item argenteû pensile, nõ magis pondore, quã opere egregiû pondus est

*Vitt. Brig.**Ducis Pen- nonij casus.*

librarum LXXX. opus autem eiusmodi, vt
 quatuor & viginti veluti rami ex eodem e-
 mineant trunco, scitè omnes venusteque
 dispositi, adeò vt totidem cæreos satis laxè
 sustineant. Ergo id candelabrum in ipsa
 Virginis cella perpetuò ante eius effigiem
 pendet, nobile omninò Bauari Ducis do-
 num; sed hoc nobilius, quod dotatum ve-
 nit. Dotis nomine perpetuum assignatum à
 Duce stipendium, vt quotannis per qua-
 dragenos dies festos ac solemnes, candelis
 vicenis & quaternis candidis B. Virgini lu-
 ceat. Inde Dux ipse sua munera secutus, &
 quatuor dumtaxat comitantibus Lauretū,
 mutatis subinde equis cucurrit ignotus.
 Annus agebatur M. D. LXXXV. Eximia
 tanti Principis modestia pietatem quoque
 insigniorem fecit. Namq; humanas asper-
 natus delicias, vt diuinas liquidius hauriret,
 publicum magnificumque Principibus ex-
 cipiendis destinatum hospitium postha-
 buit priuato, tenuique. Quippe ex aulici
 strepitus, pompæq; fastidio, auidus religio-
 sæ quietis ad Patres Societatis Iesu, de quo
 ordine optimè meritis erat, per familiariter
 diuertit. Ibiq; apud eos dies aliquot di-
 uersatus est, vulgari quidem victu, cultu-
 que contentus. Cæterum, tanta virtus di-
 latère non potuit. Præses Bauari Ducis ad-
 uentu cognito, properè ad eum venit: perli-
 bera

beraliter inuitat hospitio, rogitat, vrget, instat: Demum, vt obfirmato animo recusantem vidit, incepto irrito discedit. Nec minor in templo modestia Ducis fuit, quàm in hospitio fuerat. Scabellũ ad genua submittenda, sellaque ad considendum apparata erant penè regio cultu. At ille non luxum ex Lauretana Æde, sed pietatem petens, ad eò aspernatus est ea, vt ne aspexerit quidẽ. In augustissima porrò Virginis cella vsque eò Christiana eius humilitas, pietasque enituerunt, vt cæteris miraculo forèt. Nam tanta animi corporisque submissione supplicabat in turba, vt vnum aliquem de populo crederes. Obseruabatur, credo, eius animo Dei filius, *qui cum in forma Dei esset inibi exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*. Ita porrò assiduus erat in supplicando, vt in B. Virginis Domo habitare videretur. Nec obscuriora Laureti reliquit munificentia suæ, quàm religionis vestigia. Præcipuum eius donum fuit libellus ex auro solido, qui trifariam diuisus, quatuor velut paginis gemmata sigilla, egregiasque imagines continet. Integumentum ex auro, vnionibus, gemmisque clarissimis, opere mirabili perfectum, pendet ex tribus catellis aureis, quas ex aureo fluentes annulo ingens Saphirus exceptit. Fama est, hoc donum octo aureorum millibus æstimatum. Nec fermè

Duc. Bauar. D. eximium.

aliud est in Ædis Lauretanae thesauris, quod iucundius à peregrinis, avidiusque visatur: adeò non solum ornatus, sed etiam interiorum imaginum, sigillorumque; eximia pulchritudo spectantium oculos capit, arte certante cum copia. Eiusdem donum Christus aureus fuit, ea specie, qua rediuius existit è sepulchro: sed sepulchrum Adaman- tibus, Pyropisque collucet. Egregia Bauari Ducis pietas multis Germaniæ Proceribus exemplo fuit Lauretanae Virginis salutan- dæ, colendæque muneribus, quorum dein- de aduentus in Xysti V. Pontificatum inci- dit. Ducis tamen Bransuichiensis vxor ami- culum argenteum B. Virginis, auro distin- ctum opere Phrygio, egregiam quoque aræ vestem, margaritis, Adamantibus, Pyropisque; distinctam, dona portauit Gregorio Ponti- fice. Cardinalis porrò Madrutius ex lega- tione, qua apud Rodulphum Cæsarem fun- ctus erat, reuersus, crucem argenteam talium Legatorum insigne, Lauretanae Virgini do- num tulit, legationis fœliciter obitæ illius præsidio atque ope monumentum.

Italia Principum pietas, ac dona.

C A P. VII.

*Vic. Brig.
ho. Piccol-
homines D.*

NEc obscura per id tempus Italiæ Proce- rum pietas, aut liberalitas fuit. Ioannes Piccolhomineus laminam argenteam, in qua

qua muli duo lecticam ferentes expressi, quorum alter hominem humi iacentem calcibus petit, haud dubium depulsi Virginis ope discriminis argumentum. Ioannes Baptista Duara Gonzaga compedes argenteas pro ferreis, quibus vinctus fuerat, donum attulit, indicium partæ per Virginem libertatis. Ludouicus Martinengus Brixienfis calices quatuor ex argento inaurato. Marchionissa Estensis suam, filiiq; sui imaginem B. Mariæ supplicantem ex lamina argentea pondo XIV. Dux Atriæ bina Angelorum simulacra fesquicubitalia præclaro opere, pondo XXXVI. quæ ante B. Virginem, apud aram ipsam locata ardentes cæreos perpetuò præferunt. Votium id donū esse titulus basi incisus ostendit. Dux Terræ nouæ lychnum argenteum pensilem librarum XXII. haud minùs opere, quàm pondere egregiū. Emmanuel Philibertus Dux Sabaudia effigiem suam corona, sceptroq; insignem, in supplicantis modum ex auro expressam, pondo librarum X. Cardinalis Columna Piceni Legatus vas argenteum opere eximio, pondere non contemnendo. Cardinalis Aragonius calicem aureum opere, gemmis, & margaritis insignem, crucem crystallinam cum Christi effigie aurea, & quatuor candelabra argentea pulcherrimè facta. Cardinalis Riarius aræ, & sacerdotis

*Duara D.
Vid. Brig.*

*Ludouici
Martinengus
gi D.
March. E-
sten. D.*

*Duc. Atria
D.*

*Duc. Terræ
Nova D.*

*Duc. Sabau-
dia D. gre-
gium.*

*Card. Colum-
na D.*

*Card. Ara-
gon. D.*

*Card. Ri-
arij D.*

orna-

Card. Cufani D.

ornatum ex veste Damascena. Augustinus Cufanus, qui subinde in Cardinalium Collegium est cooptatus, sacerdotis aræque vestem ex auro, argentoque contextam Lau-

Greg. XIII. Pontif. D.

retanæ Virgini donum dedit. Et Gregorius ipse Pötifex Lauretana Domo cultu, ac muneribus aucta admodum lætus, suum quoque proprium Pötificis donum exstare voluit. Romani Pontifices Dominica Quadragenarij ieiunij quarta (ea ab Missæ introitu, Dominica Lætare dicitur) veteri solemnique more Rosam auream consecrant. Ea stirps est, seu planta rosarum vernätium ex auro, quæ aureo inserta vasculo, & ex tripode eminens aureo, sesquicubitalem altitudinem facilè excedit. Aureis nummis æstimari fertur circiter mille. Pontificale hoc donum Reginis plerumque mitti solitum, Gregorius Lauretana Virgini vtpote Reginæ mortalium & cœlestium misit. Et exstat in medio vasculo titulus donantis monumentum. Porrò Nicolaus Gaetanus Cardinalis Sermonetæ nouo doni genere per id tempus Lauretanam Ædem honestauit. Hic siue communi familiæ (erat enim ex gente Bonifacij VIII. cuius Pontificatum sacrosanctæ cellæ in Italiam aduentus insignem fecerat) seu priuato quodam studio, Lauretana Virgini vnicè deditus erat. Itaque sanus, ac valens in templo Lauretana, haud

Card. Sermonetæ D.

procul

procul Deiparæ cella, sedem sepulchro suo delegit, idque magnifico sanè opere exstruxit. Præclara utique ac perampla est monumenti species, vario distincta marmore; & æneo Nicolai Cardinalis simulacro pulcherrimè factò insignis. Tabula marmorea sub eo posita his incisa litteris:

NICOLAUS GAETANUS CARDINALIS
SERMONETA GENTILIS PAPÆ
BONIF. VIII. CVM SVB ID TEMPVS,
QVO ILLI PONTIFICATVM INIIT,
SANCTAM HANC DOMVM HIC
TANDEM DIVINITVS
CONSEDISSE,

ET MVLTÀ SE À DEO OPT. MAX. B.
VIRG. DEIPARÆ PRECIBVS OBTI-
NVISSE MEMINISSET, SPERANS
EIVSDEM OPEM MORIENTI
NON DEFVTVRAM:

MONVMENTVM HOC MARMOREVM,
VIVENS ET INCOLVMIS SIBI FACI-
ENDVM CVRAVIT, ATQVE IN EO, VBI
MORTALITATEM EXVISSET, CORPVS
SVVM RECONDI VOLVIT AN. AGENS
LIV. OBIIT ANNOS NATVS FERME
LX. AN. SAL. HVM. M. D. LXXXV.

MENSE MAIO

Nicolaus igitur vita functus ab vrbe Ro-
ma Lauretum defertur. Ibi funus maximo
appa-

apparatu factum, & absoluto dudum sepulcro corpus illatum, lapidq; superpositus cum hoc titulo:

HIC HABITABO, QVONIAM
ELEGI EAM.

Exstat hodie in templo Lauretano stragulum ingens ex veste Attalica, quod vndique ambit fascia prægrandis ex holoserico viloso nigro, quâ gentilitiis Gaetanæ familiæ insignibus, quâ crucibus aureis magnificè distincta; haud obscurum magnifici funeris argumentum.

*Lapidum, calcisue particulas ex sacrosanctâ
Domo auferentium temeritas diuinitus
vindicitur. CAP. VIII:*

viâ. Brig.

Eodem ipso anno, qui fuit à Christo nato M. D. LXXXV. nouo miraculo intellectum est, quantæ curæ sit Deo Lauretana Domus. Lapidis fragmentum relatum est ex Sicilia, cuius ablati, & culpa vetustior, & pœna longinquior Panormitanus ciuis viginti antè annis Lauretum profectus lapidem è sacra surripuerat cella. Nec quantacumq; pietatis in temerario facto species, aut interdicti Pontificalis ignoratio diuinam auertit iram. Domum regressus graui extemplò implicatur morbo: ac ne repentini mali causa dubia foret, quotannis circa id tempus, quo culpâ admiserat, pœnam luebat.

bat. Septembri mēse, aut certè Octobri, deficientibus subitò viribus atroci vrgebatur feбри. Nec medentium iudicio naturalis vlla morbo suberat causa, & ipse culpam pietatis nomine inuolutā minimè agnoscebat. Tenuit ea res annos viginti: per quos annos insanabili morbo nec causa, nec finis inueniebatur. Ad extremum, cum alia nulla causa appareret redeuntis in orbem mali; religio subiit ægrum animum, & conscientia stimulatē sacerdoti vulnus aperuit. Ille enim uero temerariam pietatem talis morbi originem esse ait, impense monens, vt sacro lapide restituto, salutem in tuto locaret suam. Haud furdis hæc auribus dicta. Æger veluti cœlesti voce iussus, lapidem eidem tradit remittendum, vnde olim ab se fuerat ablati. Nec mora: saxo illo reddito, æger valetudinem recepit. Et res satis testata. Io. Baptista Carminata Societati IESV Præpositus in Sicilia Prouineia, sacrum lapidem cum litteris totam rem enarrantibus Romam destinavit ad Cardinalē Vastauillanum Laureti Patronū. Ille eundem lapidē Leonorio Lauretano Præsidi cum Siciliensibus litteris transmissum suo reponi loco iussit. Leonorius ergo simul ac primū ad Lauretum perlatus est lapis; solēni supplicatione indicta, obuiam ei procedit ad portam. Inde saxum miraculo clarum, quanta maxima potest pompa

pompa ad sacram defertur Ædem. Mira res dictu, visuque. Vix sacrosanctæ Domui illatum erat, cum statim (tanquam Deo monstrante) vacuus apparuit locus, vnde viginti ab hinc annis fragmentum illud auulsum esse constabat. Reposito in suum locum nota addita index miraculi, comprimendæ peregrinorum audaciæ. Per ea quippe tempora in minoribus lapidum fragmentis noua subinde mortalium temeritas noui prodendi exempli materiam Deo præbuerat. Multa inuenio exempla multorû, qui idem ausi celeriter pœnas dederunt stultitiæ suæ, quoad malis docti ablata reddiderunt. Ea nos, ne similitudo fatietatem pariat, omittemus. Nec sacrorum lapidum maior, quàm calcis interlitæ, qua lapides colligantur inter se, per idem fermè tempus Dei cura existit. Alexandria vrbs est Longobardiæ haud ignobilis, in Alexandri III. Pontificis Maximi gratiâ à fœderatis ciuitatibus condita appellataque. Huius ciuis Lauretum profectus paululum calcis furto abstulerat è sacrosanctâ Virginis cella. Inde domum regressus comminutam calcem simul cum cerea agni cœlestis effigie includit argento. Cæterum stulta pietas Deo Deiparæque grata haudquaquam fuit. Vbi primùm ille thecam (incertum quam ob causam) de coniugis suæ collo suspendit, Dæmonum Dux ean

eam inuasit, cum nō exigua satellitum suorum manu. Iamque annum nonum infœlix mulier non sine ingenti sui viri dolore miseris vexabatur modis, cum remedium illi diuina benignitas obtulit. Io. Baptista Vanninus Sacerdos è Societate IESV per id tēpus Alexandria sermōnes sacros de more habebat ad populum. Is vbi rem cognouit ex ipso viro, tanti mali authore, hortatur eum, vt sacrum illum restituat puluerem, si fecerit, haud dubiè coniugem breui ab exagitatore Diabolo liberam fore. Faciliè persuasum. Ergo ille sacram calcem theca exemptam Vannino ipsemet tradit, orans, vt primo quoque tēpore remittat eam Lauretum. Nec alterutrum spes fefellit. Paucis intermissis diebus, non tām exorcismorum vis, quàm B. Mariæ deprecatio ex obessæ mulieris corpore tres Dæmones exagitatores excussit. Confestim igitur Vanninus creditam sibi calcem theca inclusam Lauretum ad Rectorem Societatis IESV destinat, rogans per litteras, vt simul, quod ablatum erat, Lauretanæ restitueret Domui simul miseræ illi fœminæ pacem, ac veniam à B. Virgine oraret, quo scilicet cæteris vexatoribus Diabolis expulsis, pristinam ei redderet sanitatem. Quod deinde ita, vt orauerat, euenisse compertum est. Relata calx honesto asseruatur loco, documentum mortali-

Y

libus,

libus, ne tale quid audeant. Exstant quoq;
Vannini litteræ. III. Idus Nouemb. Anno
M.D.LXXIX. datæ, miraculi testes.

*Epidauria nauis insigni miraculo è manibus pira-
tarum eripitur. CAP. IX.*

*Ann. Laur.
Rsera.*

CÆterùm nobilissimū maximeq; illustrē
Gregorij Pontificatū nobili illustriq; que
claudam⁹ miraculo. Epidauria nauis preci-
osis onusta mercibus p̄ eadē tempora Con-
stantinopoli redibat Epidaurum. Ragusam
vulgus appellat. In medio cursu, tāta subitè
maris malacia, ac trāq; llitas exstitit, vt defici-
ente v̄eto nauis òneraria se loco mouere nō
posset. Extēplò plures adfuerunt myoparo-
nes piratarū, qui circūfusi destitutā nauin
suā vi oppugnare cœperūt Christiani pri-
mū & sic pauciores numero, Barbarorū im-
petū egregiè sustinebāt. Ad vltimū labore &
vulnerib⁹ defatigati cedebāt, nec virib⁹, ne
animis pares. Iā pp̄ res erat, vt victi caperē-
tur à Barbaris, cū subiit eorū animos me-
moriam Lauretæ Virg. Eam igiŕ cūcti inuo-
cātes vouēt, si imminēti eximātur periculo
egregiū, calicē Ædi Laur. donū laturos: atq;
inibi labes animorū sacra cōfessione parite
abstersuros. Nec mistæ voto preces in irritū
cecidēre. Repētē spissa exorta caligo intēdē-
tib⁹ se tenebris cōdidit lucem, & piratis p̄d:
inhiātib⁹ cōspectū Epidauriæ nauis eripuit
Agnouēre Christiani Deiparæ auxiliū & le-

titi

itia ex metu gestiētes, Deo Deiq; Matri cer-
atim grates agebāt. Cōtra furere, ac fremere
Barbari dolore ereptę de manibus p̄dæ, &
ñ oīa conari, vt recuperent amissā. Sed fru-
tra. Incubans mari quędā, quasi nox iā pro-
pectū abstulerat, & Barbari haud secūs, quā
n cæcis tenebris errabāt. Inter hæc: ecce tibi
opportuna inter nebulā afflās aura onera-
iā impellit. Ita nauis B. Maria fauēte, piculo
repta Epidaurū appellitur. Inde nautæ, ve-
toresq; Lauretū petūt, vota persoluūt. Hæ-
c ermē Lauretæ res Greg. Pōt. M. euenerūt.

*Lauretum à Xysto V. ciuitatis iure donatum Epi-
scopali sede decoratur. CAP. X.*

EX inde Xistus V. Gregorij æmulator, vt
cæteris rebus inferior videri noluit: ita
studio Lauretani cult⁹ augēdi, voluit haberi
prior. Is q̄ppe in Piceno nat⁹, p̄cipuā Picen-
iū Patronā omni ope ab se ornandā existi-
nauit. Itaq; velut Marcelli II. Pōt. cōsilia ex-
equerēt, Lauretū ciuitatis iure donatū Epi-
scopali sede decorauit, aliquot circa oppidis
i cōtributis. Primus Lauretanus Ep̄s Frāci-
cus Cantuci⁹ fuit ciuis Perusin⁹, vir doctri-
na æquē, ac sanctimōia clar⁹, q̄ nouā sedem
gregiis imbuit institutis, exēplisq; At Xy-
tus ne Lauretanę vrbis nomē vanū, aut te-
nue foret, collē Laureto proximū (Montē
Regalē incolę appellāt) coemptum æquare
institit: ita nouæ vrbi amplificandæ spatium

Vit. Brig.

*Franc. Can-
tucius Epif.
Laur.*

ab ea parte fieri cœptum. Huic spacio cœdificando, singulis Piceni ciuitatibus imperatum, vt suas quæquæ inibi excitarent ædes. Haud grauatè obtemperatum. Interim Pontifex Picenum, cæteramque Pontificiam regionem latrociniis infestam non magis ferro, quàm auro salubri ratione pacauit. Quippe latronibus ipsis, atque exulibus impunitatis, ac præmij spe in socios incitatis, Duces eorum cæsi, cæte partim interfecti à sociis, partim ob interfectos socios restituti. Ergo Picenci ut ciuitates Picenti Pontifici, & de sua gente, & de Æde Lauretana optimè meritis egregiam ex ære statuam locauere. Non suis per id tempus ornamentis Ædes Lauretana caruit. Pilæ, quæ pro columnis fornicem sustinent & ipsa templi fornix, Caturcij Episcopi sumptu marmorato opere adornari cœpta. Sacellum vnum è maioribus à Cardinali Aragonio picturis Domini Thomæ Aquinatis præclarè facta elementis, gypso, auroque adornatum. Sacellum porrò omnium maximum à Ducibus Hetruriæ, & Bauariæ expeditum dirimendi certaminis causa à communi Interuentium eximiis pictorum plastrarumque operibus excultum, plurimoque exornatum auro. Inter hæc Leonorius Laureti Prætorum ornandæ, augendæque rei Lauretanæ intentum,

Card. Aragon. sacell.

Sacell. rom. Pscen.

entus, Lactantij Venturæ nobilis archite-
 ti opera, faciem Basilicæ opus à Grego-
 o maxima ex parte perfectum ad culmen
 enè perduxit. Bonam Pontificiarum æ-
 ium partem excitauit è regione templi.
 t Ferdinandus Archidux Austriæ de Lau-
 etana ædificatione admonitus à Duce Ba-
 ariæ, eiusdem instinctu Lauretanæ Virgi-
 i cæsam è sylua materiam donauit, quæ in
 nerariam imposita, & Adriatico commis-
 mari Lauretum incolumis, B. Maria fa-
 ente, peruenit. In ea magna vis erat ingen-
 um trabium asserumque facilè tribus au-
 orum millibus æstimabilis.

*Archiducis
Austr. D.*

*cardinalis Gioiosa suum Gallia patrociniū
 Virgini Lauretanæ commendat.*

CAP. XI.

Antucius inde primus Laureti Episco-
 pus, septimo, quàm Episcopatum inie-
 at, mense excessit è vita Ingens omnibus
 ai desiderium reliquit, pauperibus maxi-
 nè, quorum parens habebatur. Porrò tan-
 a eum sanctitatis fama profecuta est, vt fa-
 ilè appareret, verum esse, quod prouerbij
 obtinet locum: primum cuiusque ciuita-
 is Episcopum sanctum esse oportere. Can-
 ucio sublectus Rutilius Benzonius ciuis
 Rom. qui eruditione, & Ecclesiasticæ di-
 gnitatis studio clarus, qua sacris concioni-

Vict. Brig.

*Rutilius Bē
Benzonius Epi
scopus Lau.*

bus, quà præclaris institutis Lauretanam ædem excoluit: vt iam sacro cultu, ac maiestate, nulli propemodùm sacrarum ædium sit secunda. Sub id tempus Cardinalis Ioiosa nouus Galliæ Patronus Romam petens ex Gallia, cum nobilissimorum hominum comitatu Lauretum diuertit. Deductus est in Ædem Lauretanam à Mattheo Archiepiscopo Raguseo, eodemq; Anconæ Prætoze, Octauio Bandino Piceni Præsidente, & Rutilio Benzonio Episcopo Lauretano, qui aduentanti Cardinali obuiam processerant. Ibi Ioiosa in Virginis cella piè admodùm sacris operatus, sibi in animo esse dixit, suum Galliæ patrociniũ certissimæ mortalium Patronæ impensũ commendare: ac proinde solemnem quadraginta horarum supplicationem inibi instituere. Pium Cardinalis consilium non modò authoritas probauit Lauretani Episcopi, sed etiam concio decorauit. A concione supplicatio summis hominum studiis celebrata, tum à Clero Lauretano, oppidanisq; tum à Capucinatorum manu quam ad id Ioiosa secum adduxerat. Cardinalis autem in eo, cuius ipse author fore nemini cedens, suis cæterisque omnibus, vel pietatis, vel modestiæ exemplo fuit.

*Cardinalis Galli Patroni Lauretani egregia
studia erga Beatam Virginem.*

CAP. XII.

CÆterū, ille annus haud celebrior Lau- *Viã. Brig.*
retanis rebus fuit, quàm funestior. Bi-
duo post peractas supplicationes, Leono-
rius Laureti Prætor, Patronus inde Cardi-
nalis Vastauillanus, alter super alterum pe-
stifero morbo absumpti. Itaque Lauretana
tutela delata ad Anton. Mariam Cardina- *Card. Gal-*
lem Gallum, tum Perusinum Episcopum, *lus Patron.*
nunc Auximatem. Ab eo Ioan. Franciscus *Lauretan.*
Gallus patruus Lauretanæ administrationi *Franc. Gal.*
Præpositus. Nec ita multò post Card. Gal- *Præses.*
lus nouus Patronus Lauretum Pontificis
iussu contulit se. Ibi summa omnium ordi-
num lætitia & gratulatione exceptus, cre-
andorum Lauretanæ ciuitatis Magistratu-
um leges, ac iura descripsit: Annus tum age-
batur à Virg. part. M. D. LXXXVII. Quo
eodem anno signum æneum Xysti Quinti
Pontificis Mæximi pulcherrimè factū Ber-
nardini manu, sūmis studiis Lauretanorū,
Picentiumq; , maxima accolarum, peregri-
norumq; frequētia in templi gradibus posi-
tum est. Exinde Io. Francisco Gallo Laureti
Præside, templi facies ad fastigium aliquan- *Laure. Tem-*
do perducta, egregium sanæ Ædis Laure- *pli facies.*
tanæ decus. Quippe & magnificè descripta
est,

est, & perfecta solerter. Tota constat ex Istro lapide (is ex Istria aduectus, Tiburtini, quo tantopere vsi sunt olim, & vtuntur hodie Romani, speciem reddit) examussim quadrato: tanto autem artificio structa, vt tantum opus penè ex vna lapidis gleba constare dicas. In media facie tanquam os, ianua patet maxima, striatis columnis marmoreis, & arcuata corona insignis. Huius latera binæ ianux minores cingunt stylobatis, parastatisque columnis interpositæ, quibus facies subnixa consurgit. Supra ianuam maximam, Beatæ Mariæ paruum filium complexæ effigies ænea visitur pulcherrimè facta, Lombardi manu. Sub fastigio in ipsa fronte ingens fenestra oculi instar, striatis columnis, cælatisque operibus adornata Basilicæ lumen præbet. Super fenestram titulus Ædis Laurentanæ aureis litteris in Luculleo marmore incisus: DEIPARÆ DOMVS, VBI VERBUM CARO FACTVM EST. Humiliores ianuis minoribus fenestræ datæ: quæ Basilicæ alis impertiant lumen. Et supra hasce fenestras sua cuique inscriptio in pari marmore, aureis pariter incisa litteris: altera est:

SIXTVS V. PONTIF. MAX. PICENVS
 ECCLESIAM HANC EX COLLEGIATA
 CATHEDRALEM CONSTITVIT XVI
 KAL. APR. AN. M. D. LXXXVI.

PONT. AN. I.

Altera verò;

SIXTVS V. PONTIF. MAX. PICENVS
 LAVRETI OPPIDVM EPISCOPALI
 DIGNITATE ORNATVM CIVITATIS
 IVRE DONAVIT, ANN. M. D.

LXXXVI. P. AN. I.

Absolutum erat opus, nisi quod gradus desiderabantur, quibus ascēderetur in templum. Igitur Ioan. Francisci Galli successor Hieronymus Gabutius novos gradus ab illo inchoatos ex Istro item lapide satis amplè magnificeq; perfecit. Idem laternam egregiam tēpli hemisphærio imposuit. Ea quoque ex eodem structa saxo, cōstat columnis octo nouenorum pedum, opere Ionico. Inter columnia fenestras octo præbent arcuatas, quibus aliæ totidem superadditæ latitudine pares, altitudine longè minores. Super has corona ducta, culmen octo, quasi costis discretum sustinet. Id verò similiter, vt hemisphærium, plumbeis intectum laminis longè lateque conspicitur. Cardinalis porrò Gallus, vt eum sua pietas admonebat, ab Æde ornanda ad pauperes subleuādos versus, congesta ingenti pecuniæ vi, Laureti

Montem Pietatis instituit: vbi pauperibus oppidanis pecunia mutua daretur gratis, ne cogerentur iniquitatem subire fœneratorum. Cæterùm, illud maximè memorabile Xysti V. Pontif. munus, (alij ad Gregorium XIII. trahunt) quod Lauretani templi valvas ex ære cælandas locauit aureorum milibus XL. Trium ianuarum fores erunt æneæ, vbi sacrarū historiarum argumenta mirabili opere cælata visantur. Magnū omnino opus, ac multorum annorum. Et quantum ex principiis coniectare licet, longè egregium ac mirabile. Sic prorsus, vt nobilissimis S. Ioannis Baptiste valuis, quæ Florentiæ miraculo sunt, ab iis, qui vtrasque inspexerunt, haud immeritò conferantur: maximum utique Lauretano templo ornamentum, & iucundissimum peregrinis spectaculum præbituræ.

Dona Lauretana Virgini lata missaue.

C A P. XIII.

*Codi. Laur.
Bononiensis
Sodalit. D.*

NEC verò Lauretana Domus pauperum incolarum cōmodis seruiens peregrinorum muneribus caruit. Fabrorum ferrariorum Bononiensis sodalitas ingens candelabrum fusile ex aurichalco donum portauit, nō minùs opere, quàm inusitata magnitudine, ac pondere visendum. Catharina Medicea Franciæ Regina, ac Regum mater lychnum

*Regina
Francia D.*

lychnum argenteum & pondere, & artificio insignem, donum Lauretanæ Virgini misit cum dote, ut perpetuò luceret. Ducis Cliviæ vxor amiculum B. Virginis aureum, argento illud opere Phrygio, effigiemq; suam in lamina argentea Beatæ Mariæ Lauretanæ supplicentem: sed hoc posterius donum commune multorum. Parmensis Ducis filia binas, Federicus Tomacellus, & Antonius Spinellus Neapolitani, Alphonsus Vicecomes Mediolanensis, Marchio Capursius, & Episcopus Eugubinus singulas laminas argenteas cum effigie quisq; sua supplicem, quaternarum ferè librarum: Marchio Vasti imaginem suam in aureo orbe minutis Adamantibus, Pyropisq; circumfulgente depictam Lauretanæ Virgini consecrarunt. Horum donorum, pleraq; votiua esse indicat Eugubinæ laminæ titulus: EXAVDITA EST ORATIO TVA. Cæterum, hi sua, alij suorum votiua simulacra miserunt. Princeps Stilianus argenteam filioli sui effigiem Deiparæ dicauit supplicem. Liuia Pignatella Neapolitana viri sui paruū filium B. Mariæ offerentis imaginem, ex argento expressam pondo quatuor. Princeps Amalphetana infantem argenteum fasciis obligatum, ponderis dimidio maioris, Philibertus Emmanuel Dux Sabaudia donum in hoc genere egregium, infantis fasciis inuoluti simulacrum

*Duc. Clivia
Don.*

*Duc. Parm.
filia D.*

*Fad. Tomac.
Ant Spinell.*

Alphon. Vicecom. D.

March. Capursi D.

Episco. Eugub. D.

March. Vasti D.

Princ. Stilianus D.

Livia Pignatella D.

Princip. Amalphet. D.

Du. Sabaudia D. egreg.

Corneti simulac. arg.

Duc. Mantuani D.

Principis Mant. D.

Ferd. Card.

March. Imperial. D.

crum aureum iustæ staturæ, ob filium Beatæ Mariæ precibus ex recenti matrimonio genitum. Quin etiam Cornetana Ciuitas suæ vrbis simulacrum in lamina argentea ebeno inclusa, donum portauit, subiecto titulo insigne: CORNETVM CIVITAS FIDELIS. Ab aliis porrò sacra supellex data. Guilielmus Mantuæ Dux bina candelabra ex argento sesquicubitalia, Christi que crucifixi effigiem præclaram ex auro in cruce aurea: omnia mirabili opere, atque arte perfectâ B. Virgini dona transmisit. Nec ita multò post Mantuæ Princeps paternam pietatem æmulatus, aræ, sacerdotis, ministrorum solemnî cæremonia sacrificantium vestes argenteas opere Phrygio, margaritis, auro que distinctas, votiua pro suscepta prole munera attulit. Ferdinandus Cardona calicem argenteum egregiè factum B. Mariæ dono misit. Ioannes Spinota: Hippolytus Benfinotus: Octavius peregrinus Neapolitanus; præter singulos ex argento calices, binos, vrceolos cum suis paruis polubris ex eadem materia tulerunt. Petrus Demetrius Princeps Vallachiæ calicem cum patina aureum. Marchio Imperialis Auria vir insigni aduersus Lauretanam Virginem religione, aureo adiecit calici lychnum triplicem argenteum, pondere iuxtâ, & opere eximium, quem ab se certo stipendio dotatum præcipuis

puis diebus festis in medio ardere facello
 voluit. Indidem lychnus alius argēteus pen-
 det egregio opere trifariam distinctus, vō-
 tiuū Marchionis Lippæi Mediolanensis do-
 num. Comes quoque Oliuarensis Catholi-
 ci Regis apud Pōtificem Legatus cum con-
 iuge Lauretum profectus, lychnum argen-
 teum B. Mariæ dono dedit. Aræ insuper, &
 sacerdotis vestem auro, argentoq; fulgen-
 tem, opere Lusitanico sanè egregio, & dona
 ingenti pecunia cumulauit. Proregina Ne-
 apolitana argenteum ciborium auro illu-
 sum, magnificoq; opere cælatum. Portia
 Vitellia Christi crucifixi effigiem auream e-
 beno inclusam. Cardinalis Austriacus bina
 candelabra solido ex ebena gemmis, au-
 roq; distincta. Hieronymus Grimaldus Ge-
 nuensis totidem candelabra ex argento cu-
 bitalia pondo XV. Lychni prætereà argen-
 tei non vulgari pondere, atque opere com-
 plures, tacitis donantium nominibus, lati:
 vnus aureus multorū instar, Francisci Ma-
 riæ Vrbinatium Ducis donum, nō materia
 magis, quàm opere inclytū. Lychnus quip-
 pe trium Angelorum humeris sustinetur, &
 Angeli ramos quernos (insigne id est Ro-
 bureæ familię) prætendunt manibus: totum
 opus ex auro solido mirabili arte perfectum
 pondo librarum decem. Ergo ob eximiam
 dignationem, præcipuus ei locus datus, vt
 ante

March Lippæi D.

Comit. Oliuarensis D.

Proreg. Neapol. D.

Portia Vitellæ D.

Card. Austriaci D.

Hiero. Grimaldi D.

Duc. Vrbinatium D.

ante ipsa ora Beatæ Virginis medius inter argenteos lychnos ex catellis aureis pēdens perpetuò luceat. Iam altarium vestes aureæ

March. Roburei D.

*Card. Iustini-
niani D.*

Camilla

Peretta D.

*Duc. Bouini-
si D.*

singulæ dono datæ à Marchione Robureo, itemque à Benedicto Cardinali Iustini-
à Camilla Peretta Xysti Pontif. sorore ger-

mana, quæ etiam amiculum Beatæ Mariæ tulit, auro, Phrygioque opere visendum.

Aliud amiculum dono misit Dux Bouini fœmina lectissima ex holoserico raso violaceo, margaritis, gemmisq; consperso ad regiam magnificētiam, nisi breuitas obstaret.

Attalicam quoq; vestem preciosis subsutam pellibus, cursorum præmium Florentiæ ludis partū Iustus Iustei-
Comes Veronensis

*Comit. Iusti-
Don.*

B. Mariæ velut auctori victoriæ consecrauit. Ab aliis alia Beatæ Virgini ornandæ donâ ex mundo ferè muliebri deprompta. Dux Cli-

*Duc. Cluina
D.*

uia eximia pietate mulier torquem aureum pondere iuxtâ, & opere eximium: armillas aureas Pyropis, Adamantibusq; distinctas:

aureumque anulum nobili gemma insignem dono dedit. Vidobonus eques Ducis

*Equit. Vi-
doboni D.*

Bauariæ œconomus suo, & coniugis suæ nomine, binos aureos annulos adamate, ac pyropo insignes inuicem insertos, quibus in-

scriptum est: QVOS DEVS CONIUNXIT, HOMO NON SEPARET. Ludouicus Ge-

*Ludouici
Georgij D.*

Marc. Ant.

orgius Papiensis torquem aureum libralem eleganti opere perfectum. Marchius Anto-

nus

nus

nus

nus Blanchettus Bononiensis coronā gemmeam auro illigatam. Casteluetrani Principis coniux aureū orbē ingentis instar Numismatis, Adamantibus, Smaragdis, Margaritisque fulgentem. Illud verò haud magis doni precio, quàm donandi modo memorabile. Comes Antonius Martinengus cùm Caratæ Marchionis filia de gemmata parua molis, sed ingentis precij cruce, multos iam disceptarat annos. Cum nullus litis exitus reperiretur, conuenit inter eos, vt controuersa crux Lauretanæ Virgini adiudicaretur. Gratum id Deiparæ fuisse docuit euentus. Eam crucem depositam apud se Hieronyma Columna Dux Montis Leonis habebat. Igitur sorte quadam diuinitus accidit, vt cum Martinengus religionis ergò ad Ædem Lauretanam venisset, ineunte Maio, eodem tempore, iisdemque diebus Hieronyma quoque veniret, Martinengi aduentus prorsus ignara. Ergo illum ex improviso Laureti conspicata obstupuit primò: inde salute data, redditaque crucem illam B. Mariæ adiudicatam se mira opportunitate secum attulisse, ait. Et aderat solemnis inuentæ Christi Cruci dies. Itaque ambo rei diuinitus attemperatæ miraculo attoniti, ad sacrosanctam cellam pariter pergūt: gemmatamque crucem, ipso die Cruci sacro dedicant Virgini: dicas, illam
suo

*Blanchetto
Don.
Princi. Ca-
steluetr. Di.*

suo tempore repetiisse depositum. Ea crux hodie è gemmata B. Virginis Zona pendet eximij ornamenti præcipuum decus, constat quippe Adamantibus satis magnis novem, quos tres vniones ingenti magnitudine, instar ceraforum adornant, quatuor circiter aureorum millibus æstimatur.

Episcopus Hybernus bis Hæreticorum piratarum manus euadit. Adolescens præsentia naufragio eripitur. CAP.

XV.

NEC muneribus, quàm miraculis clarior per id tempus Lauretana Ædes exstitit. Edmundus Hybernus Ardacacensis Episcopus eodem fermè tempore duplicis voti reus Lauretum venit. Veniendi causa hæc fuit. Is ob religionem ab Elisabetha Angliæ Regina pulsus in exilium, cum fidis aliquot famulis profugerat in Scotiã. Sed vnde præsidium quærebat, periculum exstitit. Scotiæ Proceres Angliæ Reginæ rogatu, Edmundum in vincula coniici iubent. At ille rem odoratus, clàm conscensa naui, Regine infidias solerter elusit. Cæterùm, manifesto periculo perfunctus, haud multò post occultum aliud discrimen occurrit. Nec fortuitares, sed diuina fuit. Id adeò, & discriminis tæpus, & oblatum in tempore cœlestis auxilium ostendit. Nam dum Galliam Edmundus

dus petit, in Dracum Angelum Archipira-
 tam nobilem incidit, pridie Natalis diei B.
 Mariæ, qui dies ab Episcopo, eiusque famu-
 lis præcipua veneratione agitabatur. Et ob-
 lata in somnis vni ex comitibus species o-
 mnes ad spem salutis erexit. Is ea nocte, quæ
 occursum hostium antecessit, visus sibi erat
 in quiete cum hæreticis in magno homi-
 num confessu disceptare nudus. Ibi nudi-
 tatem suam erubescēti virgo excellenti for-
 ma, candida in veste occurrit, quæ illum e-
 nixè rogitantem, vt suam nuditatem tege-
 ret benignè, comiterque sua operuit palla.
 Hoc ille deinde visum cum enunciasset E-
 piscopo, cōmuni consensu statuerunt, ob-
 uersatam in somnis Virginem, vti que Dei-
 param fuisse, cuius præsidio tegendi forent.
 itaque Edmundus, aduentate hostium clas-
 se, cum humanum nullū pateret effugium,
 Mariæ Lauretanæ (cuius dies natalis cer-
 tam ei spem ostendebat salutis) cum suis
 implorat opem, adiectum precibus votum.
 Hostium manus si euasissent, ad Laureta-
 nam Ædem ituros, ac per triduum inibi sa-
 cris operaturos. Nec irritè preces votumue.
 Gubernator nauis, qua vehebantur, specie
 hæreticus, Catholicorum fautorem se in i-
 sso temporis articulo præbuit. Namque, vt
 Anglicanam classem adesse vidit; ratus id,
 quod erat, Catholicos, quos vehebat ad ne-

cem quæri, Episcopum cum famulis occuluit in sentina, remotissimo ab oculis, tenebricosissimoque loco. Ibi naui iam ab Anglis capta & in Angliam abducta, octo ipsos latuerunt dies, Nauarcho cibaria semel in die clàm subministrâte. Neq; tamē interim prædones Angli segniter captam scrutati sunt onerariam. Quotidie certatim infensis animis, omnes rimabantur angulos, Episcopum de cuius fuga cognorant quæritantes. Ad vltimum accensis facibus, cuncta intentiùs perscrutantes delabuntur in sentinam. Ventum erat ad latebram. Quo præsentius periculum, hoc euidentius Dei parauit auxilium exstitit. Iam Sacerdotem, cui visum in somnis obiectum diximus, deprehensum in proximum attraxerant tabulatam, cæteros vestigaturi, cum diuinum Catholicis præsidium senserunt adesse. Mox quippe sacerdotem illum diuinitus ex ipsorum elapsum manibus nunquam postea reperire potuerunt. Ergo octauo demùm discrutandi de fatigatione, curâ quærendi Episcopi omiserunt: ita naui demissa à prædonibus iter cœptum repetiit. Ecce autem aliud ex alio periculum: in eodem Gallicano cursu classis alia piratarum occurrit, quæ truculentiores prioribus, Edmundum Episcopum Elisabethæ Reginae instinctu quærebatur ad necem. Hi naui capta, in eam transfiliunt

siliunt, euertunt merces, admotisque lumi-
 nibus cuncta loca scrutantur intentiore cu-
 ra. Venitur ad latebram: tandem Episcopus
 ipse comprehenditur. Actum erat, nisi præ-
 sens Dei paræ tutela furorem hostium retu-
 disse. Ecce tibi dum captum extrahere con-
 nâtur, repentè capti ipsi oculis, lymphatisq;
 similes errare cœperunt. Tandem haud du-
 bia Dei vindicis ira conterriti, captam one-
 rariam dimittunt. Illa repetito cursu, opta-
 tum fauente Virgine tenuit portû, bis pau-
 cis diebus vltimo periculo defuncta. Epi-
 scopus eiusq; familiares votorum, haud pa-
 rû memores, protinus ex eo loco, vbi in ter-
 ram descenderant, pedibus Lauretû vsq; ve-
 nerût An. post Chri. natû M.D.LXXXVI.
 Et Episcopus votis ritè persolutis totâ rem
 litteris consignatam apud Ædem Laureta-
 nam reliquit, duplicis in duplici periculo
 suo auxiliij B. Marię argumentum. Insequenti
 anno alium B. Virgo haud minore miracu-
 o à maris fluctibus liberauit, quàm illos ab
 infestis prædonibus liberauerat. Ioann. Ba-
 ptista Capra à Monte Albodò (oppidi in
 Piceno nomen est) adolescens probus, ac
 pius, phaselo vectus Calabrię oram legebat.
 Ventum erat in conspectum Insulæ Vulca-
 nię (ea Sicilię Insulæ obiacet) cum repētè
 cum atrox vis tempestatis adorta in vlti-
 mum discrimen adduxit. Iam fractis remis,

Z 2 velo-

veloque amisso, propè erat, vt vexata nauicula mergeretur vndis, cum ipse ad spem salutis semet erexit. Itaque Mariam Lauretanam inuocans, exclamat. Vt Angeli tuam Domum in Picenum, vbi nunc colitur, detulerunt: sic tu Deipara Virgo nauicularum hanc defer in portum, mira res. His precibus, velut fræno iniecto, procella sedatur: secundus repente ventus existit. Phaselus in tutum appellitur B. Virginem clienti suo obsecundare, & famæ transfuetae ab Angelis Domus suæ fauere sentires.

Duo Sacerdotes Lauretanæ Domus calcæ furto sublatam malo docti restituunt.

CAP. XV.

Vitt. Brig.

CONfirmata hoc miraculo Lauretanæ Historiæ fides, aliò subinde sacrosanctæ Domus religio sancita. Eodem ipso anno Sacerdotes duo Placentini, ex proposito, calcis aliquid è sacro pariete sustulerant eo consilio, vt id secum circumgestarent Lauretanæ Virginis monumentum, vitæ præsidium. Sed quæsitum inuito Deo præsidium in periculum vertit. In patriam regressos, atrox pariter, minaxque occupat febris, qua pertinaciter tertium iam menses vrgente, tandem resipiscunt. Subit animus memoria Lusitani Episcopi, qui quâquam permissu Pontificis, lapidem ex Lauretanæ

Ede sumpsisset; tamen infenso Deo, penè
 xitiali oppressus sit morbo, ex quo non an-
 e conualuerit, quàm sacrum Virgini resti-
 uerit lapidem. Ergo ambo communi con-
 lio decernunt B. Mariæ reddere, quod ab-
 tulissent, eamque enixè orant ipsorum in-
 citiæ ignoscat, suaque recepta re, pristinam
 is restituat sanitatem. Nec mora, calcem il-
 um serico sacculo includuunt: litteras ad-
 unt miraculi testes. Peregrinis Lauretum
 etentibus tradunt, ipsi valetudinem recu-
 erant. Calx ut erat in sacculo serico à Pla-
 entinis aduenis Lauretum ad Rutilium
 enzonium Episcopum perlata. Recitatis
 lacentinorum sacerdotum litteris, fides
 miraculo facta; vulgata inde res: & duorum
 xemplo repressa audacia multorum.

*Quobus B. Maria eadem specie, qua Laureti
 colitur oblata desperatam à Medicis sa-
 lutem reddit. C A P. X V I.*

NEc natalem magis Domum, quàm effi- *Viñ. Brig.*
 giem suam cum Domo allatâ sibi cordi
 fle B. Virgo per id tempus ostendit. Tibe-
 ius Delphynus Ducis Mantuani affecla
 harus in paucis fuit. Hic graui, diutinaque
 ebris tabe consumptus, vrgente vi mali,
 aud procul aberat à fine. Iamque sacerdos
 ius animum Christianis mysteriis muni-
 um solemnibus precibus Dei, Diuorumque;

tutelæ impensius commendabat, cum moribundo Lauretana Ædes miraculis inclyta occurrit, quam cum valeret, occupationes visere prohibuerant. Subinde per quietem oblata Lauretana Domus, ac Virginis species eum, & ad votum Deiparæ concipiendum, & ad bene de se sperandum erexit. Nec spes irrita fuit. Qui modò omnibus destitutus iacebat sensibus, quasi reuiuiscens, apertis oculis, liberiùs meante iam spiritu, loqui cœpit: & conceptum Lauretana Virginis adeunda votum exposuit cunctis, qui aderant, rei admiratione obstupefactis. Paucis inde intermissis diebus planè conualluit. Cæterùm ille, vt primum per valetudinem votiua peregrinationis iter exsequi utcumque potuit, (adeò incensa erat voti exsoluendi cupido) nondum ex morbo factis validus Lauretum petit. Eò vbi ventum est, gratiis Deo, Dei que Matri auidè, impenseque actis, vota alacer gaudio soluit. Exinde religiosissimum Beatæ Mariæ simulacrum cominùs intentiore contemplatus cura; enimuerò (inquit) hac ipsa specie mihi moribundo Beata Maria secundum quietem est visa; vt facilè appareat Lauretana effigiem illi, aut similitam esse, aut certè charissimam. Alio deinde consimili miraculo huius rei adfirmata fides: Ioannes Ruffredus adolescens è Lasturo vico Venetitic

itionis non procul Bergamo insanabili
 oppressus morbo iacebat. Ad morbi tabem,
 ua miserrimè conficiebatur, accedebant
 dolores acerrimi, ac penè perpetui mem-
 ororum omnium. Itaque desperatis me-
 entium auxiliis, Lauretanam Virginem
 nuocat vouens, semet ad eam: si voti com-
 pos fuerit, primo quoque tempore iturum.
 Nec incassum votum cecidit. Iam destitu-
 us à Medicis, non tam cum morbo, quàm
 um morte luctabatur; cum repentè ani-
 nam agenti spes salutis affulsit. Beata Vir-
 go, velut ex insperato se illi ostendit eadem
 specie, qua Laureti colitur (quam tamen
 ipse nunquam, ne pictam quidem antea
 viderat) bonoque animo esse iussum in-
 ventum lætitia simul, & religione perfudit.
 Confestim æger utcumque poterat, super
 terato genua moliri venerabundus; ma-
 gnaque fiducia in ultimo illo salutis disci-
 pline, Deiparæ fidem implorare cœpit.
 Et illa blando, maternoque vultu, omitte,
 inquit, timorem filii: haudquaquam ex isto
 morbo morieris. Tu modò gratus esto, ac
 voti memòr. Cærerùm, illo domesticos
 inclamante, ut illuc properarent, cœle-
 stem Reginam veneraturi, Beata Virgo
 repentè ex oculis abiit. Et exstitit vtri-
 que promissi fides. Æger paulò post va-
 letudine recuperata, Lauretum protinus

ad reddenda vota perrexit, anno sæculi huius XC. Ibi per otium Deiparæ contemplatus effigiem, affirmavit iis, quibus rem omnem enunciarat, eadem prorsus forma, ornatuq; sibi in quiete B. Virginem obuersatam. Credas illam speciem, habitumque esse cordi B. Mariæ.

Eques Belga insigni miraculo liberatus ab hostibus, ingenti mole cæreum dicat.

C A P. XVII.

Vit. Brig.

CÆREUS votivus vastæ magnitudinis, pondo CCC. per idem tempus à Belga equite nobili B. Virgini dono missus est, penè incredibilis miraculi testis. Voti, doniq; causa fuit, quod ille eques (nomen nō proditur, quia ipse occultatum voluit) in Flandria, B. Mariæ ope manifestū capitis discrimen effugerat. Quippe iussu Parmensis Principis, cum equitibus octo explorandi causa improvidè progressus, in hostium præcipitarat insidias. Erāt hostes circiter octingenti partim equites, partim pedites, qui impigrè circumfusi omnem illi effugij spem ademerant. Non tamen animis cecidit Belga, sed inuocata B. Maria Lauretana, adhortans socios fortiter pugnam capeffit. Tantumque apud eos valuit fiducia Virginis; vt facile tanti periculi cogitationem excuteret. Itaq; repente parvæ illi manui creuere ani-

ni viresque: nec imploratum cœleste auxilium pugnantis defuit. Cum tot vndique manus eos incesferent telis; Deiparæ præfiliio tecti hostilem impetum, telorumque procellam tantisper sustinuere; quoad Hispanienses copiarum venere subsidio. Tum vero periculum in hostes vertit: plerique eorum cæsi, captiue. Ac ne dubia foret vis cœlestis auxilij; neque ipse eques, neque comitum quisquam omnino: nec verò ullus eorum equus in tam atroci pugna, quæ tenuit horas duas, vlla est læsus ex parte. Sentires illos eodem Deo protegente pugnasse, quo propugnante vicissent. Ergo ille tam insignis miraculi æternum Laureti voluit exstare monumentum. Ingenti mole cæreum, quem dixi, ea lege misit, ut ante augustam Virginis Domum certis arderet diebus: stipendiumque certum attribuisse dicitur, ut illo absumpto, alius deinceps pari magnitudinis cæreus substituatur, ad posteritatis memoriam sempiternam.

Surdus aurium usum recuperat.

CAP. XVIII.

Mirandum minus, sed magis etiam testatum est, quod subiiciam. Erasmus Decanus Cathedralis Ecclesiæ Cracouiensis in Polonia, vtraque captus aure nihil admodum audiebat: sic prorsus, ut non tam verbis,

Ann. Laur.

Rera.

Vis. Brig.

Z 5 quàm

quàm nutibus cum eo agēdum foret. Is ante obstruētas morbo aures, de admirabilibus Lauretane Virginis rebus, rumore nuncio multa cognorat. Tandem igitur, postquàm in Medicis nihil opis esse apparuit, ægrum morbo animum subiit diuina vis Domus Lauretane. Ergo haud dubia spe erectus Lauretum venit. In augustissima Virginis cella sacrum facit, Diuæ opem implorans. Ibi præsentissimum morbi remedium inuenit. Sacris operatus sinistram sibi apertam sensit aurem: postridie re diuina inibi facta, dexteræ quoque auris vsu recuperat. Ita qui surdaster, aut surdus potius sacrosanctam Ædem intrauerat, intra biduum exiit lætus aurium vsu recepto. Totam rem ipsimet Rutilio Benzonio Episcopo, & Andree Bentiuolo Præsidi Lauretano mistis gaudio lacrymis enarrauit. Non. Apr. Anni M. D. XC. Inter hæc Lauretum noua vrbs, laxato spatio strenuè ædificabatur. Cæterū, immatura Xysti Pontif. mors opus ab aliis quoque Pontificibus frustra tentatum subito interruptum. Mons Regalis circumcisus, ac semirutus relictus: nouæ ædes extra vetus pomerium sitæ nunc pro suburbio sunt, quarum etiam bona pars inchoatè manent: credas B. Mariæ Lauretane, quæ in solitudine sibi sedem quæsierit, ciuitatis celebritatem cordi non fuisse: ne quem aduenarum magis

*Andreas
Bentiuolus
Præs. Laur.*

is vr̄bis fama, quàm loci religio inuitaret. Sub id tempus Andreæ Bentiuolo extincto n̄ administratione Lauretana successit Ful-
 ius Paulucius Protonotarius Apostolicus,
 cuius virtutem difficilima tempora exercu-
 erunt pariter, & illustrarunt.

*Fulius**Paulucius**Prat. Laur.*

*Munera difficilimis Gregorij XIV. tem-
 poribus Virgini missa, lataue.*

CAP. XIX.

ANno deinde M. D. XC. Septembri
 mense, Vrbanus VII. Pontifex crea-
 tur, nō minús breuitate Pontificatus, quàm
 cunctorum desiderio memorandus. Suble-
 ctus Urbano Gregorius XIV. vir bonus ac
 pius, sed fermè valetudinarius, Pōtificatum
 gessit annum. Tempestas fuit omnino mi-
 fera, & infœlix, nec vlla facies mali defuit,
 Latrones, quos extrema Xysti tempora ef-
 fuderant, gregatim impunè volitabāt. Pon-
 tificiæq; regionis vias infestas habebant. Ad
 hæc erat summa cum caritate, inopia. Su-
 per omnia fæda lues, extremæ famis comes,
 tota penè Italia per omnes ordines, atque æ-
 tates vagabatur. Neque is solùm, sed etiam
 insequens annus Italiæ funestus fuit. Ergo
 agri cultoribus, vr̄bes ciuibus, oppida vi-
 ciq; incolis propemodùm exhaulti; nec
 tam morbo, quã (quod miserius est) fame.
 Hac igitur tempestate Laureti minus vtiq;
 solito

solito aduenarum, ac donorum; Cæterùm plus votorum fuit Lauretani templi visendi adornandiq̄ue. Id adeò insecuti anni fatis ostenderunt. Nec tñ illa ipsa tempestas, quæ ciuibus vrbes exhaustit, non auxit muneribus Lauretanam Domum. Lelius Pignatellus Neap. lichnum argenteum bilibrẽ Virgini dicauit. Cardinalis Sfondratus Gregorij XIV. fratris filius B. Mariæ Lauretanę effigiem ex argentea lamina expressam librarum fermè trium. Hercules Sfondratus Comes consimilem B. Mariæ effigem argenteã X. pondo, aliã in super laminam argenteam simili opere, sed pondere dispari, & binos vrceq̄los argenteos. Alfonsus Coroneus gemmeam pateram ingentis precij. Ea tonatilis est ex vna gemma excauata, Achatidis genus videtur, vulgò Agatham appellant. Dionysius Delphynus Venetus præclarum sacrificaturi Sacerdotis ornatũ ex textili argẽteo N. Pernelstaina Proreginẽ Boemię Soror auream pallã argenteis flosculis tanquã stellis scitè eleganterq̄ue distinctam (ex ea Episcopale amiculum sanè egregium factum) Lauretanę Virgini dicauit. Cæterùm, illud munus maximè memorabile, nec minus fructu, quàm opulentia eximium. Petrus Tyrannus Calliensis, homo prædiues & opulentus in primis, moriens Lauretanã Virginem testamento hæredem fecit ex asse.

Lelij Pignatellus D.

Card. Sfondratus D.

Com. Sfondratus D.

Alfonsi Coronae D.

Dionysii Delphyni D.

Proregina Boemiæ sororis D.

Petri Tyranni Calliensis.

se. Hæreditatis caput Falconaria, prædium sanè luculentū. Id haud magis tritici, quàm vini ferax, loco situm est maximè opportuno. Haud procul abest Ancona marique: vt facilè inde fruges fructusq; Lauretum subuehi nauigiis queant. Æstimatur vniuersa hæreditas aureorum millibus circiter sexaginta: opportunum sanè Lauretanæ Domus necessitati, vel iam vrgenti, vel imminenti subsidium. Quippe summa illa rerum caritas atque inopia, quæ per id tempus afflixit Italiam, simul ingentes Ædis Lauretanæ sumptus impense augebat; simul elemosynarum, donorumq; prouentum maximam intercipientebant ex parte. Nam præter D. CCC. nummos aureos, quos arca Lauretana quotannis Episcopo pensitat, circiter sena aureorum millia in Canonicos XII. totidem Sacerdotes Mansionarios, vt vocant, sex Clericos chori adiutores, Symphonicos plurimos, aliosque complures templi ministros, cæreos, oleum, cæterumque ædis cultum erogat. Præsidis quoque Lauretani cohortem, ingentem fabricorum, rusticorum, pastorum familiam alit. His accedunt Collegia duo, Societatis IESV vnū, alterum Illyricorum. In quæ cum meliora essent tempora, quinque fermè aureorum millia in annos singulos infumebantur. Ad hæc in Nosocomio & Xenodochio plurimi
pere-

peregrini, quà ægri, quà pauperes sustētantur. Cœnobitis quoque, & sacerdotibus victus in triduum præberi: cæteris aduenis egentibus publicè panis diuidi solet. Episcopi porrò, Cardinales, aliiq̄ue Principes viri benignè lauteq̄ue tractantur. Et ædificatio sumptuosa iuxtà & honorifica B. Virgini, nunquã fermè intermittitur. Igitur hi tantitãq̄; immanes annui sumptus XX. aurcorũ millia excedere dicuntur, quos in vilitate rerum, & copia, ægrè Lauretana res sustinebat, illis temporibus crescebant in immensum. Et annonæ inopia fermè quadrienniũ tenuit. Quo tempore agrorum, arcæq̄; proventus duplo, aut etiam triplo minor erat, quàm solebat: & tamen penè duplicabatur impensa. Lauretanis itaq̄ue difficultatibus Calliësis hereditas mira opportunitate subuenit, non in præsens tempus magis, quàm in futurum. Subinde parua dictu res Ædis Lauretanæ religionē haud parum illustrauit. Marcus Sara latronũ Dux nobilis Pontificiam ditionem infestam habebat armis. Hic cum maxima consccleratorum manu in Picenum venit. Cæterùm, vicit eius animum religio Virginis. Lauretum prætergressus, vbi opportunum nactus est locum, festa cuncti agminis displosione Lauretanã Virginem salutauit. Adeoq̄ue non violauit res Lauretanas, vt etiam sacrosanctam Ædem

*Marcus Sara
in Ædem
Laur. reue-
rentia.*

lem coluerit donis. Nam cum templi, vr-
 bisq; aditu prohiberetur, certum hominem
 lestinavit Lauretú cum munere. Ita pecu-
 nia Deiparæ vltro donata ab iis, qui etiã per
 vulnera, & cædes quærere pecuniã affue-
 rerunt, Deo in Matris suæ grãtiam efferata
 quoq; pectora mitigante. Paulucius interim
 Præses, & si summa erat annonæ caritas &
 opia; tamen magnam vim panis egenti-
 bus peregrinis diuisit quotidie, eo gratius
 munus, quo maior illos vrgebat fames.

Præcipua Clementis VIII. Indulgentia.

C A P. XX.

ANnum Gregorij XIII. Pontificatum
 Innocentius IX. bimestris fermè Ponti-
 fex excepit, quem cæptis ingētibus clarum
 subita mors præripiens, eximiam bonorum
 refellit spem. Innocētio Clemens VIII. sub-
 rogatus paterna prouidētia nobilis. Is quip-
 pe Pontificatus initio annonæ caritatem
 improbitate hominum auctam sua seduli-
 tate laxauit: grassatoribus de medio subla-
 tis, obsessas aperuit vias magno Lauretanæ
 peregrinationis bono. Idem ab insita pi-
 etate erga Deiparã Virginem, Lauretanam
 eodem insigni Indulgentiarum beneficio
 accumulauit; vt nihil iam adiici posse videa-
 tur. Haud ignarus erat Lauretanum tem-
 plum quouis anni tempore ab aduenis cele-
 brari.

brari. Superiorum Pontificum Indulgentias certis definitas temporibus videbat. Indignum rebatur complures peregrinorum per hyemem tot tantisque itinerum laboribus periculisque; perfunctos à Virgine Lauretana discedere indulgentiarum expertes; præsertim ita tradito more, ut nullum Lauretanæ peregrinationis munus tam solemne esset, quàm animos sacra confessione impensius expiandi, nouæque in posterum vitæ instituendæ. Itaque Clem. Pont. optimum ratus, ac B. Mariæ decorum, neminem ab ea tristem discedere, omnibus quocumque anni tempore Lauretanam Virginis cellam ritè adeuntibus delictorum omnium veniã benignissimè concessit. Quinetiam permisit, ut dies translata in Picenum Sacræ Domus quotannis celebraretur Quarto Id. Decembris. Inter hæc confluentibus vndique agminibus aduenarum, vetus Lauretanæ maiestatis nitor, ac species restitui cœpta. Nec modò studia hominum, sed etiam vota, donaque; temporum difficultate creuerunt. Cardinalis Sfondratus ad Bononiensem legationem proficiscens Lauretum diuertit. Ibi Deipara enixè salutata, ingens cum cupido incessit, Lauretanam effigiem propius contemplandi. Igitur scalis admotis, venerabundus ascendit, Beatæ Virginis lineamenta, diu multumque contemplatus, annulum

Card. Sfondrati Dona.

nulum egregium, Cardinalatus insigne, clàm sibimet detrahit, & B. Mariæ dicatum descendens relinquit, siue religionis erga illam suæ pignus, siue illius erga se Patrocini argumentum. Annulus est aureus, egregio Adamante illustris, quingentis aureis æstimatur. Hæc autem præcipua Cardinalis Sfondrati laus. Intra biennium ter Lauretanam Virginem exitinere interuifit, tribusque eam eximiis muneribus coluit, ad eum piuum eius animum augustissimæ cellæ dulcedo ceperat. Eodem quippe anno Bononia Romam remigrans Lauretum ad Patronam suam salutandam reuertit, nec apparuit in eius conspectu vacuus. Crucem auream pulcherrimis Smaragdis visendam B. Virgini consecrauit. Ea crux quatuor circiter aureorū millibus esse perhibetur: pendet ex opulentissimo Deiparæ torque gemmato, egregium eius ornatum. Insequenti deinde anno Cardinalis Sfondratus Mediolanum repetens Lauretanam reuifit Virginem, ei que annulum aureum eximio Adamante insignem dono dedit. Adamas humano vngue maior est, qui Christi pueri digito insertus, luminum repercussu, velut sidus emicat, hōc insignius donum, quod ad id ipsum ab illo emptum duobus aureorum millibus constat. Adamantem porrò alium aureo illigatum annulo Antonius Parau-

Anton Parauicini D.

cinus Cremonensis donū tulit, pari fortassè animo, sed precio haudquaquā pari: aureis circiter centum æstimatum ferunt. Cardinalis inde Lotharingus multiplex regiæ opulentia munus per certos homines misit, crucem crystillinam cum aurea Christi effigie, calicem item aureum pede suffultū crystillino, cādelabra duo, binos vrceolos cum pollubro, vasculum aquæ lustralis cum suo aspergillo, pyxidem, paciferamq; imaginē, omnia è nobili crystallo, auro, electroque perfecta: binis ternisue aureorum millibus æstimantur.

Card. Lotharingi D.

Card. Casis Donum.

Cardinalis Cæsij hæredes pieturam textilem eximiam dono dederunt. In ea Lauretanæ Virginis imago visitur tecto insidentis, multis circà Angelis afflictis: opus omnino egregium, totum serico, auroq; cōtextum: ternos ferè cubitus quaquā versus patet. Deiparæ porrò, & Angelorum imagines tanto artificio expressæ, vt spirare videantur. Cardinalis Rusticucius aræ, &

Card. Rusticucij D.

Victo. Labdam. D.

sacerdotis vestes argenteas, Lauretanæ Virginis effigie, & gentis suæ insignibus conspicuas, donum attulit. Victorius Labdamarus Laudensis arę ornatum egregium ex veste argentea, crispo opere, floribusq; eminentibus insignem: alterum aræ ornatum Princeps Venusinus ex Attalica veste aurc crispane distincta. Iason Villanus ciuis Bononiensis sacerdotalem ornatum ex veste

*Princi. Venusini D.
Iosan. Villani D.*

Atta-

Attalica, crispo auro, & gentilitiis insignibus nobilem. Bernardus Strozius Florentinus duas altarium, totidem sacerdotū vestes auro, argentoq; fulgentes. Marchio Riani sacerdotis, ministrorūq; solemnī ritu operantium argenteas vestes sericis flosculis, iusta per intervalla conspersas. Super hæc Episcopale amiculum consimili materia atque opere. Lucas Turregianus Florentinus, ac sacerdotis ornatum ex argenteo textili, quod ingentes aurei flores crispāti opere distinguunt. Ferdinandus Gonzaga aræ vestē auream opere Phrygio, ac margaritis illustrem. Scipio Spinellus Dux Seminarie bina vasa argentea cubitalia egregiè facta, cælataq; vtrumq; sacris B. Mariæ emblematis, & argumētis insigne: ex altero argenteū lilium multiplex, ex altero aureus vernantium rosarū ramus existit: ea vasa ad Virginis pedes hinc, & hinc locata visuntur. Marcus Germanus Valassani Baro coronam ex margaritis, gemmisque in rosarum modum compactis, auroq; illigatis. Io. Baptista Cigola Brixianus argēteam laminam cum sua effigie supplici. Eiusdem modi ac materiae, sed longè insigniore specie imaginem suam Maximilianus Archidux Austriae. Dux Terræ Nouæ Antistitem Beatæ Mariæ supplicentem in aurea lamina cælatum: calicem item, patinamque pariter ex auro. Virginij

*Bernardus
Stroz. D.
March. Riani D.*

*Luc. Turre-
giani D.*

*Ferd. Gon-
zag. D.*

*Duc. Semi-
narie D.*

*Baronis
Vallass. D.*

*Duc. Terræ
Nouæ D.*

Virg. Vrsin. Vrsini Nomentani vxor Virgini Lauretanæ
Noment. D. supplicantis effigiem ex argento penè bili-
Luca Tur- brem. Lucas Turregianus Florentinus suã
regians D. & vxoris imagines argēteas in morem sup-
 plicantium, ponderis nō contemnendi. Alij
 deniq; alias imagines argenteis laminis ex-
 pressas, binarum ternarumq; librarum Dei-
 paræ Lauretanæ dicarunt. Illud huius gene-
 ris eximium: Petrus Lomellinus Genuensis
Petri Lo- argenteum infantem naturali statura fasciis
mellini D. constrictum pondo X. dono misit: votiuum
 id donū esse facilè coniectare licet. Illa haud
 dubiè votiuua. Humanū caput iustæ magni-
 tudinis, ponderisq; ex auro ab Io. Iac. Gri-
 mani D. mano missum. Maxilla cum dentibus ex ar-
 gento expressa Adamantibus duobus, tri-
 busq; Pyropis insignis à Franc. Deitristanico
Franc. Dei- intimo Clementis Pontificis cubiculario: ly-
ristan. D. chni etiam argentei complures dono missi,
 artificio, ac pondere præclari. Sed vnus emi-
 net inter omnes, Io. Caroli Imperialis Ge-
 nuensis donum. Is lychnus tribus veluti ra-
 mis sigillatis conspicuus trifariã lucet: pon-
 dus est librarū circiter XXX. Cæterum aliud
 in alio genere donum eximium Ferdinandi
Ioan. Caroli Medices Magni Hetruriæ Ducis. Triremis
Imper. D. argentea bicubitalis, remigio, armamentif-
Magni Duc. que omnibus instructa, ornataq; pōdo cir-
Hetrur. D. citer XL. Votiuum donum esse insculpta in
 vtroque triremis latere verba declarant:

FERDIN. MED. MAG. HETR. D.

OB TRIREMES SVAS A PESTE LIBE-
RATAS DEIPARÆ VIRG. DICA-
VIT, AN. M. D. XCIII.

Egregium quoq; pondere, ac precio Car-
dinalis Montalti donum fuit. Is effigiem su-
am, ac fratris sui argenteam pulcherrimè fa-
ctam pondo CXL. Lauretanae Virgini con-
secrauit pio cum titulo;

*Card. Mon-
talti D. exi-
mum.*

ALEX. PERETTUS CARD. MONTAL.
S. R. E. VICECANCELLARIUS,
XYSTI V. NEPOS,
D. MARIÆ IPSVM, ET MICHAELEM
FR. PERPETVO SVSTENTANTI ME-
MOR ET GRATVS SACRVV MO-
NVMENTVM POS. ANN.
M. D. XCIV.

Opus pluris duobus aureorum millibus
stetisse dicitur.

Illustrium fœminarum munera.

CAP. XXI.

NEc nobilium fœminarum liberalitas
per idem tempus obscura fuit. Polixe-
na Perneftaina Proregina Boemię S. Gerio-
nis Thebæorum Ducis caput præclara in-
clusum thecâ, Lauretanae Virgini donum
mifit. Theca argētea auro interlita, & egre-
giè facta S. Gerionis loricati speciem reddit
a pectore: & lorica est argento, auroq; con-

*Proregina
Boemsa D.*

caput martyris gemmata redimitum corona. Huic subiecta basis ex ebano, argentoq; sacras Thebeorum martyrum reliquias crystallo inclusas ostentat: votiuum donum esse constat: à Polyxena Proregina pro salute viri sui recuperata, Virgini redditum. Princeps Vastallæ binas effigies aureas, alteram suam, alteram viri sui cum duobus cordibus aureis sex pondo B. Virgini dedicauit. Maria Boadilia triremen cum B. Mariæ Laurentanæ effigie sublimes, ex lamina expressam argentea. Principis Casteruetrani vxor crucem auream, mole quidem exiguam, sed materia nobilem, quippe sex Adamantibus auro illigatis nitet. Ducis Niuerniensis vxor bina candelabra argentea benè facta pondo librarum octo, per coniugem suum Virgini donum misit. Hieronyma Spinula ornatum aræ ex veste Damascena violacea auro conspicuum, binosque vrceolos cum suo pollubro ex argento pulchrè, sciteque factos. Violanta Farnesia bina candelabra argentea egregio opere. Salustia Crescentia Romana amiculum B. Virginis argenteum stellis aureis illustre. Principis Bisiniani vxor Draconem aureolum gemmis distinctum clarissimis, precio septingentorum fermè aureorum. Iustina Vicecomes aræ vestem ex auro, argento sericoque futilem pictam opere mirabili, nouoq;.

tinua

Princ. Vastallæ. D.

Maria Boadilia. D.

Princ. Casteruetrani. D.

Ducis Niuerniensis. D.

Hieron. Spinula. D.

Violanta Farnesia. D.

Salustia Crescentia. D.

Princ. Bisiniani. D.

nuatis inuicemmq; implexis aureis, argenteis, sericisque versicoloribus filis totum opus per se, nullo substratu, adminiculoque fultum acu pertexitur, vacuis in medio spaciis relictis: vulgò punctum in aëre appellant. Opus reconditi artificij ac laboris penè infiniti. Hoc igitur opere tota illa, quam dixi, aræ vestis perfecta est. Quindecim inibi B. Mariæ. Rosarij mysteria scitè expressa videntur, quadratis inclusa spaciis, alternisq; ingentibus floribus distincta, velut opere scutulato, ac ne inania sint vacua illa operis spacia, tota vestis argenteo textili subsuta internitet. Id verò (si famæ credimus) Vicecomitis matronæ nobilissimæ non donū modò, sed etiam opus fuit, quamquam cōplura esse nobilium sceminarum munera, quæ earundem etiam opera sint, satis constat: calicum præcipuè sacrorum velamenta & B. Mariæ amicula. Isabella quoque Consobrina Ducis Sabaudia coniux D. Syluestri N. donum misit, sua (vt ferunt) elaboratum manu, sanè egregium, aræ, Sacerdotis ministrorumque solemnium cæremonia operantium vestes ex serico, auroque contextas opere nouo, ac mirabili. Iacoba Dux Cluiæ Badensis Marchionis Germana soror torquem aureum, globo ex Pyropis, Adamantibusque pendulo insignem, Lauretanæ Virgini donum misit.

Isabella Sabaudia D.

Duc. Cluiæ Don.

Aduentus, & dona Christinae uxoris Magni Hetruriae Ducis. CAP. XXII.

CÆterùm, Christinae uxoris Magni Hetruriae Ducis aduentus vel pietatis, vel munificentiae argumentis maximè insignis fuit. Hæc cum regali penè comitatu Lauretum petens ingentia secum dona attulit. Attamen Christianae pariter modestiae, & S. Francisci memor vulgarem, vestitum cinerei coloris adamavit, aurum, gemmasq; deposuit, vt cœlestis Reginae, cui sciebat cordi semper fuisse paupertatem, illa cultus simplicitate caperet oculos, Et Dominæ exemplum apud ancillas, matronas, asseclas, ipsosq; corporis custodes valuit. Omnes Lauretanae perigrinationis comites, modestiae quoque, & coloris socij fuêre. Nec Clemens Pontifex insigni clarissimæ fœminæ pietati defuit. Transeunti per Pontificiae ditionis oppida, vbique lautiae præbitæ regio apparatu, quacunq; incedebat, non magis vestitus tenuitas miraculo erat, quàm eximia pietas exemplo, vtique posteaquàm Laureto appropinquauit. Quippe vbi primùm Recineto egressa, procul Lauretanae Basilicæ tecta conspexit; confestim læticia, qua uehebatur, exilit, procumbit in genua: Beatam Virginē salutat de via, nullo asseclarum detrectante pietatis officium, quod

quod Domina occupasset. Inde pedibus cū
 Episcopis aliquot, ceteroq̄ue comitatu Lau-
 retum ingressa, ad Beatæ Mariæ processit
 Ædem. Ibi contempto puluino, ceteroq̄ue
 apparatu, in sacrosanctæ Domus vestibulo
 genua submittit venerabunda. Hortanti-
 bus certatim Episcopis, ipsoq̄ue Cardinale
 Gallo, vt ipsam Deiparæ cellam intraret,
 nefas esse respondit ante noxas sacra confes-
 sione abstersas, augustissimum illud limen
 intrare, & os suum sanctissimæ Virgini o-
 stēdere. Nec vllę cuiusquam preces de pro-
 posito eam deducere potuerunt, adeò rara
 in eius mente insidebat religio Lauretanæ
 Domus. Tandem igitur animo ritè expiato,
 cœlestiq̄ue dape refecto, sacrosanctam cel-
 lam ingreditur. Creuerat pietatis ardor, vt
 fit, iniecta mora. Ergo B. Mariæ visendæ,
 salutandæq̄ue studio accensa procidit sup-
 plex: ibique impensis precibus plures ab-
 sumpsit horas. Neque id semel fecit, sed to-
 to triduo, tād̄iu enim Laureti substitit. Quo
 quidem tempore adeò erat in templo assi-
 dua sacrifq̄; intenta officiis, vt eam in tem-
 plo habitare crederes. His pietatis indiciis
 par munificentia respondit. Sub digressum
 pueros cum donis regalis opulentia misit
 in templum. Altarium, Sacerdotis, mini-
 strorumq̄; solemn̄i ritu operantium vestes
 inter dona erant, auro argentoq̄; trifariam

crispante, mirabili opere, artificioque perfectę: super hæc arę thoralia, & materia & opere maximè insignia. Quippe totum penè eorum spacium occupant Prophetarum, Sibyllarum, Apostolorum, Euāgelistarum imaginēs egregiæ, scitè insertæ ramusculis, floribusq̃; : opus autem vniuersum acu mira prorsus arte depictum, affirmare ausim, vix quicquā in eo genere artificiosius, preciosius, admirabilius vsquam factum: satis constat eius manu precium ad octo aureorum millia peruenisse. Eximia sacrorum calicum velamenta, aliaque generis eiusdem in doni cumulum accessere.

Sacerdotis Hispani testimonium, & donum miraculo insigne. CAP. XXIII.

PER eadem tempora Alfonso Sancius Hispanus sacerdos doctus iuxta, piusq̃; Lauretum venit, recens ab altero Oriente, Insulisq̃; Sinarum, quæ Philippinæ vocantur. Hunc eomet paulò ante Virginis cella egressum offendi loci religione attonitum. Stuporis causam familiariter quærenti mihi respondet admirabundus. Prò Deus immortalis, quid hoc tandem rei est? equidem nihil vnquam tale expertus sum in vita, nusquam reperi præsentiozem Deum, adeò in hac sacrosancta Æde, vis quædam diuina meo se animo superfudit. Adiecit deinde

deinde se, & ad Vadalupæ, & ad Montis fer-
 rati, aliasque nobiles in Hispania B. Virgi-
 nis Ædes accessisse, cæterùm nusquam tam
 præsens sensisse cœlesti numen, nimirum
 illic corticem, hic medullam esse. Idem per
 Card. Caetanum, cuius in comitatu venerat
 cū impetrasset à Lauretano Præsidente, vt lice-
 ret ei in sanctiore cellæ parte pernoctare
 totam ibi precibus, ac vigiliis noctem exe-
 git, ac deinde familiaribus suis affirmavit,
 nullam sibi in omni vita iucundiorẽ, bea-
 tiorẽque abiisse noctem. Porrò cupido
 eum cepit augustissimam Virginis cellam
 munere aliquo suo ornatam relinquendi.
 Candidam vestem Damascenam inde vsque
 ab Sinis aduexerat, hac loculamentum Dei-
 paræ Virginis, & Christi crucifixi cum sacra
 Æde delatam imaginem decorare consti-
 tuit. Igitur sarcinator accersitur, qui expli-
 cata, dimensaque veste Damascena nega-
 re primò ad vtrumque opus satis ibi ma-
 teriæ esse: Inde Sancio instante, vt inten-
 tiore cura omnia dimetiretur, diu hæsitauit.
 Ad vltimum, Damascena veste sæpius in o-
 mnes partes versata, affirmare cœpit ratio-
 nem ab se tandem repertam efficiendi, quod
 vellet, sed ita vt illa ornamenta paulò bre-
 uiora existerent, quàm opus foret. Age-
 dùm igitur, inquit Sancio, & istam sequere
 rationẽ, si quid deerit. B. Maria sibi ipsa sup-
 plebit.

plebit. Morem gerit ille, ac ne qua foret erroris suspicio, vetus loculamenti peristroma ad manum habebat, ad quod formam referret noui. Vestem Damascenam, Sancio inspectante, dissectam defert secum in officinam. Postero die prima luce attonito similis Sancium adit exclamans: enimuerò B. Virginem in suo ornamento haud dubium miraculum perpetrasse Nouum loculamenti peristroma, quod hesternam die breuius iuuo fuerit, iam esse longius palmo. Sequitur hominem in officinam Sancius, fidem oculis suis, non illius vocibus habiturus: comperit haud vana illum attulisse. Nec quicquam excogitare ipse potuit, quod rem miraculo eximeret. Videbat quippe Crucifixi velum, quod faciendum curauerat, iustum esse, nihilque inde detractum: & Damascena vestis erat peregrino quodam opere facta, vt fraus addentis ex nostrati, fallere gnarum talium rerum haudquaquam posset: quamquam talibus in rebus non addentis, sed detrahentis fraus timeri solet. Ad hæc ipsemet Sancius, cum aliis multis adfuerat sarcinatori vestem dimetienti, dissectanti que, vt nihil per imprudentiam erratum esse constaret. Itaque & ab ipso, & ab aliis pro miraculo habitum: nos rem in medio relinque-

mus.

*Armilla Beatæ Virginis oblata sua sponte
Christi pueri manibus inseruntur.*

CAP. XXIV.

CÆterùm, illud non magis doni genere, quàm euentu mirabile. Beatrix Gazæa matrona honestissimo ciui Romano nupta erat Romæ, deliciis æquè, ac diuitiis nobilis. Ea religionis ergò Lauretum venit Maio mense anno huius sæculi XCIII. Confestim itaq̃ue interiorem sanctissimæ cellæ partem intrat, vbi religiosissima Lauretanæ Virginis puerum IESVM gremio tenentis effigies propiùs visitur, coliturque ea est preciosissima veste, cultuque ad magnificentiam exornata. Ibi igitur fufis ad Christum, Christi que parentem precibus, Gazæam cupido cepit Virginis ora, ornatumque intentiùs contemplan- di. Ergo obtusio- rem oculorum aciem causata custodem (is tum erat Papyrius N.) rogat, vt admoto ardenti cæreo, Deiparæ simulacrum sibi accuratiùs ostendat. Morem gerit ille haud grauatè: ardenti face admota simul Virginem ostentat, simul Gazææ rogatu, singulorum donorum laudat authores. Inter cætera donum erat egregium, frontale ex vnionibus eximia magnitudine, ac specie, à matrona Romana Virgini dicatum. Ea mulier deliciis, ac luxui dedita in paucis, et si
atro-

atroci genere mortis, tamen Christianè admodum, pieq; nuper è vita decesserat. Huius ergo nomine audito Beatrix, vt eam familiariter norat, extèplò admirabunda succlamat. En causa, cur illa B. Virginis munere, delicatæ vitæ tam pium exitum inuenerit. Inde ad custodem versa, & ego, inquit, hæc armillas, quib⁹ nihil charius habeo, Christo, eiusq; parenti libenter dicarè, si crederè fœminæ improbæ donum nõ ingratum illis futurum. Tum custos timidæ nimium mulieri animos facere: Christum improborum Saluatorem, Mariam Patronam esse memrans. Itaq; illa properè armillas antiquo opere ex gemis, auroq; factas sibi detrahit, & custodi tradit offerèdas IESV, Matriq; Protinus custos furcillam arripit tales ad vsus paratã: ambasq; ei armillas inserit: mox sacrosanctæ statuę admouet ea mente, vt de pueri IESV erectis dexteræ digitis (neq; enim occurrebat in præsentia locus cõmodior) eas suspenderet. Cæterum, hastam reducens animaduertit, armillarum vnã hæsisse furcillæ, alteram digitis IESV pueri præteritis, manum occupasse, idque ita aptè, vt aptius non posset: mira res, vt erat custodi visa, tamen poterat esse fortuita. Subinde igitur hastã nihil prorsus loco motam eodẽ refert, armillam alteram indidem suspensurus. Ecce aliud haud dubium miraculũ. Dum sen-

sim

ſim furcillam ad ſe reuocat, ratus in eadem
 Chriſti manu hæſiſſe donum, repente videt
 armillam è dextra lapſam in leuam manum,
 deiectoq; in gremiũ Virginis aureo globo,
 quem puer IESVILLA manu ſuſtinet, ſiniſtræ
 manui inſertã aptè, atq; eleganter adeò, vt
 ſcalis admotis, per otiũ, de induſtria aptiũs,
 elegãtiũsq; inferi haudquaquã poſſet. Tum
 verò cuſtos repëtè ex rei admiratione, ſacro
 quodã perſuſus horrore, mulierẽ compel-
 lat. Et Chriſtus donum tuum ſibi corde eſſe
 ſatis oſtendit, qui me alia omnia agente, ſibi
 ipſemet armillas induit duas. At illa extèplò
 cęleſti tacta numine ingemuit: & ſiue ex ve-
 teri ſuperioris vitæ luxu, ſiue ab recenti di-
 uinæ beneuolentiæ indicio, ingentem inter
 ſingultus, lacrymarũ vim profudit, ſic prò-
 ſus, vt ab iis, qui in altera ſacri cubiculi parte
 ſupplicabant, lacrymantis gemitus, & ſin-
 gultus exaudirentur. Itaq; nonnulli rei nõ-
 uitate exciti properè ad ſanctioris cubiculi
 ianuam accurrunt: mulierẽ cernunt lacry-
 mis, ac religione perſuſam, cuſtodem ipſum
 tantæ rei admiratione defixum. Is deinde
 cum aliis multis, tum mihi ipſi rem, vti erat
 geſta, narrauit. Omnibus facti, euentiq; ſe-
 riem reputãtib; mira res viſa: multorum-
 que ſermonibus, ac litteris celebrata. Hodie
 puer IESVS eas armillas manibus geſtat,
 huiusce rei monumentum.

Duo ex mortis faucibus erepti.

CAP. XXV.

SEd hoc mirabile magis, quàm miraculum cuiuspiam fortassè videatur. Sequitur aliud manifestum certè miraculum. Eodem anno Bartholomæus Meliorinus Genuensis haud obscuro loco natus, Placentiæ ex iurgio, vt fit, ad manus venit. Erat ipse solus: rixa orta in ædibus Florentini mercatoris cum ipso ædium domino. Accurrentes igitur ad primum tumultum domestici, arreptis armis domino subsidium ferunt. Ibi in pugna Meliorinus graue in humero vulnus accipit: & quo grauius sit, pugio magna vi adactus in medio frâgitur. Rixa aliorum intercussu sedata: Meliorinus grauius faucibus domum relatus. Extemplò Medici adhibentur, abstersum vulnus inspiciunt, reperiunt mucronem ossi altè infixum penitus hære: nec aliter extrahi posse, quàm vt secando vulnus auerent, quo ars ad telum perueniret. Ergo dissecta circa vulnus quadrifariàm in crucis modum carne, pugionis fragmentum forcipe conantur euellere. Cum res non procederet, nouum durumque remedium excogitant. Mucronem pertinaciter hærentem, pulsato è regione pectore dimouere nituntur, exacerbantes subinde acerbissimum plagæ dolorem. Posteaquàm

ſteaquàm ſimul pulſatus, ſimul forcipe attractus pugio nulla lababat ex parte; ſeuerè pronunciant, actum eſſe de illius ſalute, niſi eum Deus reſpexerit. Et iam fama de eius morte Genuam perlata fecerat, vt pro mortuo lugeretur à ſuis. At ille humanæ opi diuinam addendam ratus, Lauretanæ Virgini auxilium implorat. Mira res dictu, viſuq; : repente mucro loco motus forcipem facilis ſequitur: non tam humana vi, quàm cœleſti eum exire ſentires. Itaque æger voti compos, vbi primum ex vulnere conualuit, Lauretum contulit ſe hoc ipſo anno M. D. XCIV. cum ibidem hæc maximè ſcriberemus: ingentibusque Virgini gratias actis, fragmentum apud eam pugionis reliquit, tam inſignis beneficij argumentum. Per idem tempus ex eadem ciuitate Ioânes Baptiſta Iudex adoleſcens genere, ac diuitiis nobilis, voti reus Lauretum venit. Eum proximo ſuperiore anno Venetiis, grauis, minaxque adorta febris atrociffimè afflixerat. Vētū erat ad extrema. Deſerto à Medicis nulla ſpes ſalutis ſuberat. At ille (vt erat Lauretanæ Virgini addiſtus in paucis) Patronam ſuam moribundus fidenter implorat. Nec ſua illum fruſtrata fides. Medici iam deſperata ægri ſalute, mortem haud dubiam operiebantur; cum à domeſticis ad eum reuocati venarum pulſum explorant. Extem-

plò salubribus indiciis erecti, magnam & ipsi spem valetudinis concipiunt, & ægroto, ac necessariis faciunt. Nec irrita spes. Æger ex eo in horas singulas, ac penè momenta, leuius habere cœpit, quoad excussa febrî, paucis diebus conualuit omnino. Igitur anno insequenti perrexit Lauretum ad vota reddenda. Ibi mihi hæc ipsa memoriæ prodenti rem omnem, vti à me commemorata est, ipsemet enarrauit.

Homo facinorosus ante confessionem sacrosanctæ cellæ aditu diuinitus Prohibetur. CAP. XXVI.

HÆc quoque tempesta nouis miraculis ostendit, quantæ Deo sit curæ sanctitas Lauretanæ Domus. Per ea tempora Lauretum venerat peregrinus quidam omnibus sceleribus coopertus, & profligatæ vitæ apprimè tenax. Huic igitur sanctissimæ cellæ limen intrare auso, repente in ipso aditu vmbra quædam horrenda specie se obiecit, quæ proiectæ audaciæ hominem fregit, ac repulit ingenti pauore perculsum. Ergo scelerum conscientia ictus Sacerdotem adit animum expiaturus. Cæterùm, ad recolenda tot annis patrata facinora, multo opus erat tempore, magnoque sensu doloris: ipse autem ad sacram confessionem minimè meditatus,

paratus accesserat. Proinde à Sacerdote
 dimittitur monitus, vt in sacrum facel-
 um recipiat se, ibi Dei, Deiparæque ope
 ixiùs implorata, in anteaactam vitam in-
 uirat sedulò: tùm demùm paratior rede-
 ad confitendum. Dimissus ille manda-
 faceffit; sed videlicet mala consuetudo-
 eram pœnitentiam morabatur: & probri-
 agis, quàm culpæ dolor anxium animum
 imulabat. Eum itaque sacrum Virginis
 biculum repetentem, eadem illa speci-
 oblata iterum ingressu prohibuit. Tum
 rò ingens illi dolor iniustus, se vt con-
 eleratum, contaminatumque, ab augu-
 ssima sede, à conspectu Deiparæ bis aba-
 um esse. Extemplò flagitiosæ tabis, vitæ
 tædio captum, haud vana pœnitentia
 cepit, & dolor offensi Dei. Ergo consci-
 tia impensius excussa, flens redit ad Sa-
 rdotem: labes non confessione magis,
 iam lacrymis eluit. Expiato tandem ani-
 o, ad augustam Virginis Ædem verecun-
 lè, ac dūbitanter accedit: mirabile di-
 ctu: qui àudenti clausus fuerat,
 verecundanti aditus
 patuit.

o (do)

*Quidam patraturus cadem in Laureta.
Aede diuinitus in diuersum mutatur.*

CAP. XXVII.

Iisdem ferè diebus aliud haud absimile accidit. Ciuis Afculanus honestus, ac diu filiolum ex nouo matrimonio suscepit mense septimo. Hunc nutrici alendum dederat; & quia vnicus, immaturoque parvulus editus erat, sollicito subinde eum reuisebat animo. Fortè euenit, vt puerum naturam inbecillum, nulla nutricis culpa, repentinè morbo extingueret. Enimuerò nutrix haec ignara, quantum mali à pueri patre prærocis ingenij homine immineret sibi; pertinens occulta fuga properat Lauretū, matrem in Deipara præsidij ponens. Nec se fecellit. Ille vt vnicum filium exanimem contempsit, dolore simul, ira que amens, furens incusare Deum, Diuosque, nutricem querere ad necem. Cum ea non compareret, matrem in nutricium vertit, quem vulneribus confossum pro mortuo reliquit. Neque iustitiam stetit cruore imbutus furor. Comperta nutricis fuga, properè succinctus armis Lauretū aduolat. Irrumpit in templum ea mente, vt nutricem, vel in ipsa sacrosancta cella ante ora Virginis trucidaret. Lustratis frustra templi recessibus, ventum erat ad Deiparæ cellam, vbi nutrix expiatis paulò ante

tæ maculis, obnixè B. Mariæ implorabat
 lem. Itaque sub eius tutela, vmbraque la-
 it. Quippe homini furenti, & cædem an-
 lanti hæc diuinitus iniecta est cogitatio;
 sacrosanctum limen intraret, haud dubiè
 turum, vt emollito pectore, vlciscendi o-
 mitteret curam. Proinde alio versus omnes
 mpli angulos perlustrare cœpit. Ecce au-
 dum lymphato similis discurrit, fortè
 am B. Mariæ Annunciatæ titulo inclytam
 æterit. Hęc ara sacrosancto sacello extrin-
 cus adiecta est, sub fenestra, qua Gabriel
 rchangelus intrasse fertur. Igitur ille con-
 ectis per fenestram fortè luminibus, quæ
 urima ante B. Virginem vsque collucent;
 bita loci religione tactus, genua submit-
 t: mira dictu res Homo ferus, ac ferreus re-
 ente mollitur; mutatoque in diuersum a-
 mo, Sacerdotem adit. Ibi abiectis armis,
 us genibus aduoluitur, iter alienæ cædis
 ufa susceptum, vertere se in suam salutem
 elle memorans. Cæterùm, in eo quoq; tu-
 la Deiparæ præfens apparuit, quod is ad
 andem Sacerdotem applicuit se, ad quem
 aulò ante nutrix accesserat. Itaq; ille totius
 egotij satis gnarus, Asculani ciuis confessi-
 ne audita, haud egrè lenitum iam animum
 erpulit, vt in fonti fœminæ ignosceret. Et
 sculanus vltrò recepit, certis se indiciis
 stensurū, bona fide redisse cum illa in gra-

tiam. Dictis facta benigniora etiam adiecit
 Mulierem domum reductam domesticis
 virum eius benignè curatum agrestibus
 præposuit rebus, periculo in emolumentum
 à Deipara verso. Sub id tempus Collegium
 Illyricum, ut eius alumni accuratiùs boni
 artibus excolerentur Romam transferrè
 placuit. Clementis itaque VIII. Pont. iussu
 alumni Romam euocati, & Romano Semi-
 nario aggregati, ius ac nomen Illyrici Col-
 legij pro sua parte tuentur. Incidit hæc mi-
 gratio in annū M.D.XCIII. qui est nostræ
 historiæ postremus, ut CCC. ipsos anno
 Ædis Lauretanæ, nostra historia cōplectatur.
 Hæc autem pauca de multis, ac prop-
 innumerabilibus elegim⁹, quæ litteris præ-
 deremus, Lectorem monuisse cōtenti, tan-
 tam esse Lauretanarum rerum, miraculo-
 rumque syluam; ut à nemine tam multum
 tam magna dici possint, quin multo plus
 ac maiora dictis supersint.

Celebritas & maiestas Aedis Lauretanæ.
 CAP. XXVIII.

CÆterum opere precium me facturum
 arbitror, si Lauretanam historiam bre-
 uis cōmemoratio de incredibili Ædis La-
 retanæ celebritate, maiestateque con-
 cludat. Nullum omnino tempus anni, ni-
 lus mensis, dies nullus abit, quin sanctissimè

Virginis cella à plurimis aduenis celebretur. Nec Picentium, Italarumque propria hæc laus pietatis, sed communis Transalpinis, Transmarinisque, maximè verò Illyricis, Francis, Belgisque. Nec desiderantur Hispani, Lusitani, Poloni, atque Germani. Duo tamè sunt anni tempora populorum, gentiumque omnium frequentia, ac celebritate præcipua, Ver, & Autumnus, quorum alteri dies concepto inibi Deo sacer, alteri natalis Deip. Virginis initium celebritatis facit. Vtraque autem celebritas trimestris est, quo temporis spacio maximis populorū cōcursib⁹ Ædes Lauretana celebratur penè quotidie; Namq; agri Piceni nulla vrbs, oppidum, pagus, vicus est, quin quotannis cateruatim, populatimque Lauretana Virginem interuisat. Quorum exemplum finitimos circa populos Samnitium, Umbriæ, Flaminia, Emilia, cæteræque Italia ad similem pietatis laudem inuitat. Veniendi fermè ratio talis. Præeunt sodalitates suis quæque insignibus, vexillisque distinctæ. Plerique enim præter Christi Crucifixi effigiem, Deiparæ aliorumque Diuorum imagines pulcherrimè pictas præferunt. Agmina claudunt sodalitatum moderatores, Sacerdotesque cum sua cuiusque agminis symphonia. Sequuntur dona, argenteæ coronæ, calices, cærei nummis obstiti, preciosæ

vestes, urbium, oppidorumque argentea simulacra, votivæ tabellæ, diuinorum beneficiorum B. Maria deprecante partorum indices. Interponuntur sæpe Angelorum, sæpe sacrorum Vatum, Sibyllarumque; de B. Virgine vaticinantium, aliæque personæ habitu vestis insignes. Sæpe etiam excipit incondita, & promiscua cuiusque populi turba. In itinere carmina Deo, Dei parenti, Diuisque; per intervalla inuicem canunt. Obuias vrbes cum transeunt, eas ad Lauretanæ Virginis religionem, cultumque exemplis pietatis accendunt. Simul ac verò Ædes Lauretana in conspectum se dedit (ea quia in edito colle sita est procul conspicitur) extemplò vniuersi prosternunt corpora : & obortis præ gaudio lacrymis, Deiparam consalutant. Inde in ordines abeunt, instructisque agminibus procedentes canunt litanias, hymnosque. Nec desunt, qui exuti properè vestibus, paratos ad id faccos induant, comitesque subsequantur nuda sibi terga cedentes. Ad Laureti portam peregrinis sodalitatibus Lauretani Sacerdotes linteati procedunt obuiam: easque in templum deducunt cum egregia symphonia, festoque campanarum, ac tubarum sono. Vbi ad Ædis vestibulum ventum est, aduenæ denuò prostratis corporibus, impense salutant Virginem, tanto utique animi ardore, sensuque

vt ceteri, qui adsunt, illorum vocibus emol-
 liti collacrymare cogantur. Posteaquam ad
 collucentem facibus, lychnisque Deiparæ
 cellam peruentum est, Diuæque effigiem
 intueri, contemplarique cœperunt; incre-
 dibile dictu est, quæ voces, qui gemitus, quæ
 lacrymæ, quæ suspiria passim exaudiantur.
 Deum præsentem adesse faciliè sentias. Ple-
 ri que porrò diuino simul horrore, gaudio-
 que perfusi, adeò sacris illis parietibus ad-
 hèrescunt, vt inde auelli, abstrahi que vix
 queant. Dumque aram Apostolorum, sa-
 crum armariolum, obstructam ianuam, ip-
 sumque caminum venerabundi contem-
 plantur: dum meditantium animis B. Virgo
 in iis locis aliquid agens occurrit, nullum
 intuendi finem, nullum osculandi modum
 facerent, nisi plurimorum item petentium,
 ardor obstaret. Finitimorum populorum
 hæc fermè ratio est. At exterarum gentium
 peregrini, alij aut pedibus, equis alij, aut ve-
 hicularum gregatim confluunt, plerique pere-
 grinorum habitu, ac notis insignes. Verùm
 in dispari habitu aduenarum eminet Ædis
 Lauretanæ cultus idem. Omnium ferè hoc
 commune est, vt delictis expiati cœlesti
 mensa reficiantur: plerique autem B. Virgi-
 nis aram iactata pecunia, & preciosis cumu-
 lent donis. Quamquam dona insigniora sa-
 celli custodibus tradi solent, vt in codicem

referantur, quo eorum, & simul donantium extet memoria ad posteros. Aram Apostolorum, & scilicet Deiparæ effigiem, pro varietate temporum, magnifica semper adornat vestis, incredibilisq̄ue cultus gemmarum, aliorumq̄ue donorum. Sacellum ipsum candidis semper cæreis, lychnisq̄ue argenteis plurimis collucet: assiduis propè symphoniacorum, musicorumq̄ue organorum personat cantibus: & quod caput est, præsentis Dei numine semper affluit, quod in intrantes redundat aduenas: sic profus, ut pios insolito quodam gaudio, improbos horrore perfundat, ægris remedio, mœstis solatio, torpentibus incitamento, præfidio periclitantibus, perditis sit salutis. Porro præcipua Lauretani sacelli frequentia est circa ferias Paschatis, Pentecostes, & Natalem Virginis diem. Nam præter alios innumerabiles, qui pedibus, equis, quadrigis sub Pascha Lauretum petunt, plurimi ex Longobardiæ, Venetiæ, Dalmatiæque oppidis gregatim nauigiis Anconam delati, ad Lauretanam Ædem fermè pedibus pergunt. Hi ferè postridie Paschatis, quo die in Sacro Euangelium de peregrinis Emmauntē petentibus recitatur, peregrinorū habitū sumunt: & post faustā Antistitū suorum precationē, cum Sacerdotibus innocentię custodibus pariter se dāt in viam. Quorū
qui-

quidem tanta est multitudo, vt duodena millia facilè excedant. Inde excipiunt finitimorum pagorum, oppidorum, vrbiumque concursus incredibiles, ac subinde agmina plurima, ac maxima fœnifecarum, messorumque. Ceterùm, natalis dies B. Marię longè maxima aduenarum frequentia est insignis, toto penè Piceno (vt de cæteris regionibus taceam) Lauretum conflente. Satis constat illo biduo suprâ C C. hominum millia Lauretanam Ædem nuper accessisse. Itaque necessitas Custodes sacrosancti sacelli cogit, interiori eius parti cancellos per id tempus extrinsecus circumdare; vt in expedito sit, admittere, quos velint, aut excludere, turbasque vitare. Omnibus porrò anni temporibus militum cohortes, ac turmæ equitum proficiscentes ad bellum diuertere solent Lauretum, vbi ritè expiati, ludicris certaminibus militari more celebrant Virginem. Atque hæc incredibilis aduenarum frequentia vias Lauretum ferentes frequentissimas diuersoriis fecit. Itaque hospitiorum opportunitas, commoditasque viarum pedestrè quoque peregrinationem, quamuis delicatis, ac debilibus, haud sanè difficilè præbent. Ad hæc itinerum celebritas tanta est, vt per ea tēpora passim occurrant varij peregrinorum greges, ingens vel incitamentum pietatis, vel leuamen-

tum

tum laboris. Ergo ipse M. Antonius Columna (vt de aliis taceam) vir & opibus, & bellicis rebus inclytus votiuam peregrinationem Lauretanam exsequi sustinuit pedibus. Omnino vt Lauretum tandem ad conspectum Deiparę ventum est, superfundente se piis mentibus Deo, tantã omnes hauriunt cœlestis lætitiæ voluptatem, vt maximum quamuis laboriosæ peregrinationis fructum se cepisse fateantur. Hic ego quid memorem, quàm multi faciant B. Virgini vota? quàm multi reddant? quot è flagitiorum emergant cœno? quot in explicabilibus incestarum illecebrarum vinculis animum exsoluant? quot veteres inimicitias, & inueterata odia deponant? quot homines desperatæ salutis, *qui fœdus pepigerant cum inferno*, ex inferorum faucibus crepti reuiuifcant? Nam quanto corporibus animi præstant, tanto plura, ac maiora in animis, quã in corporibus hominum curandis existunt Virginis Lauretanę miracula. Vt hæc & alia, quæ attigimus, explicare velle oratione, hominis sit diuinam potentiam (quæ Laureti, vel maximè se ostendit) humana imbecillitate metientis. Itaque satius duco succumbere oneri, quàm enarranda suscipere ea, quæ vtique pertractando detererem. Hoc vnum liquidò affirmare possum, Lauretanam celebritatem, maiestatemque tantam esse,

esse, quantam qui oculis non subiecerint, haudquaquam concipere animis possint; vt si deinde cum narratis audita conferas, famam re ipsa longè minorem inuenias. Adeò vna in terris Lauretana res non fidem solum, sed famam quoque ipsam, quæ cuncta in maius celebrare solet, incredibile maiestate, ac fastigio vincit.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM, QVÆ IN HAC HISTORIA CONTINENTVR.

<p>A ANNALES <i>Fliemenses</i>. 156 <i>Arbores ad S. Domus aduentum inclinantur.</i> 30</p> <p style="text-align: center;">B</p> <p>BASSA <i>Turcarū insanabilis morbo liberatur.</i> 204</p> <p style="text-align: center;">C</p> <p>CANONICI <i>in Aede Lauretana instituntur.</i> 127 <i>Capucini duo e maris fluctibus eripiuntur.</i> 200 <i>Card. Ceruinus in Aede Lauretana columba in dicio, & Beata Virginis monitu cognoscit se Pontificem Maximum futurum.</i> 208 <i>Carmelitani Aedis Lauretana curam suscipiunt. 70 deponunt, & abeunt.</i> III <i>Clementis VII. Privilegia.</i> 145 <i>Idem translationem S. Domus ex Galilea explorat.</i> 156 <i>Clementis VIII. beneficia.</i> 367 <i>Collegium 12. puerorum Laureti à Paulo III. instituitur.</i> 172 <i>Collegium Societatis IESV Laureti à Iulio III. instituitur.</i> 194 <i>A Paulo IV. augetur.</i> 213 <i>A Pio IV. stabilitur.</i> 247 <i>Collegium Illyricum à Gregorio</i></p>	<p><i>XIV. instituitur.</i> 321 <i>Romani a Clemente VIII. transfertur.</i> 390</p> <p style="text-align: center;">D</p> <p>DALMATARUM <i>luctus, amissa natali Virginis Domo.</i> 25 <i>Desiderium eiusdem.</i> 27 <i>Dalmata Sacerdos sua exta manu preferens Lauretum venit.</i> 133 <i>Domus B. Maria magno honore in Galilea colitur.</i> 6 <i>In Dalmatiā asportatur.</i> 12 <i>Diuinitus agnoscitur.</i> 18 <i>Legatis in Galileam missis exploratur.</i> 21 <i>In Piceni sylvam transferitur.</i> 29 <i>Inde in collem duorum fratrum.</i> 35 <i>Postremo in locum ubi nunc est.</i> 39 <i>Esus vestigia.</i> <i>ibid.</i> <i>Situs admirabilis.</i> 43 <i>Dalmatarum in dicio agnoscitur.</i> 46 <i>Deinde Beata Maria admonitu.</i> 48 <i>Legatis in Galileam missis iterum ac tertio exploratur.</i> 51, & 156.</p>
---	---

RERVM MEMORABILIVM.

<i>Caelestibus flammis decoratur. Lugduns.</i>			314
55.61.192.196. & 198.	<i>Macereti.</i>		187
<i>Dubicans de Lauretana domo Mediolani.</i>			184
<i>male multatur.</i>	131. & 236	<i>Montis sancti.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Violatores S. Domus diuinitus Panormi.</i>			313
<i>Sindicantur.</i>	233.235.252.334.	<i>Pisauri.</i>	164
335. & 352.		<i>Recineti.</i>	III. & 284
<i>Dona & beneficia Summorum Pontificum.</i>		<i>Sarnani.</i>	187
		<i>Spelli.</i>	275
<i>Clementis VII.</i>	145	<i>Vici Varronis.</i>	187
<i>Clementis VIII.</i>	367	<i>Viterbij.</i>	283
<i>Gregorius XIII.</i>	295. & 330	<i>Vtina.</i>	219
<i>Innocentij VIII.</i>	103	<i>Dona Cardinalium & Episcoporum.</i>	
<i>Iulij II.</i>	113. & 121.		
<i>Leonis X.</i>	127. & 132	<i>Card. Ab altaemps.</i>	282. & 314
<i>Marcelli II. beneficia destina- ta.</i>	210	<i>Card. Alexandrini.</i>	281
<i>Martini V.</i>	75	<i>Card. Aragon.</i>	275. & 331
<i>Pauli II.</i>	96	<i>Card. Augustani.</i>	206. & 193
<i>Pauli III.</i>	167. & 191	<i>Card. Austria.</i>	349
<i>Pij II.</i>	82	<i>Card. Casii.</i>	207. & 370
<i>Pij IV.</i>	247	<i>Card. Carpensis.</i>	192 207. & 216
<i>Pij V.</i>	281	<i>Card. Columna.</i>	331
<i>Xysti IV.</i>	99	<i>Card. Cusani.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Xysti V.</i>	339 & 345	<i>Card. Estensis.</i>	315. & 331
<i>Dona ciuitatum & oppidorum.</i>		<i>Card. Gaetani.</i>	332. & 333
		<i>Card. Lotharingi.</i>	370
		<i>Card. Madruci.</i>	318. & 330
<i>Corona argentea.</i>	163	<i>Card. Mantuani.</i>	282
<i>Simulacra argentea.</i>	164	<i>Card. Medices.</i>	207
<i>Anicia Urbis Francia.</i>	313	<i>Card. Montini.</i>	155. & 282
<i>Arreti.</i>	276	<i>Card. Montalti.</i>	282. & 373
<i>Asculi.</i>	283	<i>Card. Pacechi.</i>	282
<i>Bononia.</i>	284. & 346	<i>Card. Palmerij.</i>	155
<i>Camertes.</i>	283	<i>Card. Perusini.</i>	282
<i>Corneti.</i>	348	<i>Card. Riarij.</i>	282. 315. & 331
<i>Fabrianenses.</i>	283	<i>Card. Rusticuci.</i>	370
<i>Firmi.</i>	164. & 276	<i>Card. S. Georgij.</i>	282
		<i>Card.</i>	

INDEX

<i>Card. S Praxedis.</i>	275	<i>Ducis Sabaudia.</i>	<i>ibid</i>
<i>Card. SS. Quattuor Coronat.</i>	164	<i>Ducis Sermoneta.</i>	210
<i>Card. Sfondrati.</i>	364. & 368	<i>Ducis Seminaria.</i>	37
<i>Card. Tranensis.</i>	115	<i>Ducis Urbini.</i>	193. & 207
<i>Card. Tridentis.</i>	193	<i>Ioannis Austriaci.</i>	300
<i>Card. Vinerij.</i>	282	<i>Laurentij Medices.</i>	10
<i>Card. Urbinate.</i>	207. & 316	<i>Magni Magistri Melitensis.</i>	16
<i>Archiepiscopi Altoniti.</i>	193	<i>Magni Ducis Hetruria.</i>	37
<i>Episcopi Corionensis.</i>	186	<i>Marchionis Aquaviva.</i>	31
<i>Episcopi Eugubini.</i>	347	<i>March. Bitontini.</i>	16
<i>Episcopi Recinetensis.</i>	87	<i>March. Capursi.</i>	34
<i>Dona Principum ac Dynastarum.</i>		<i>March. Estensis.</i>	33
		<i>March. Imperialis.</i>	34
<i>Archiduc. Austria.</i>	317. & 341	<i>March. Mantuani.</i>	<i>ibid</i>
<i>Ascanij Columna.</i>	164	<i>March. Lippai.</i>	<i>ibid</i>
<i>Amadai Dynasta Sabaudi.</i>	318	<i>March. Riani.</i>	37
<i>Baronis Valcassani.</i>	371	<i>March. Roburei.</i>	34
<i>Bassa Turcarum.</i>	166	<i>March. Tripalda.</i>	16
<i>Comit Iusti.</i>	350	<i>March. Vasti.</i>	16
<i>Comit. Martinengi.</i>	351	<i>Nicolai Frangipani.</i>	2
<i>Comit. Olinaris.</i>	349	<i>Principis Bisini.</i>	20
<i>Comit. Rangonis.</i>	164	<i>Principis Stilian.</i>	34
<i>Comitis Sfondrati.</i>	364	<i>Principis Mantuani.</i>	34
<i>Ducis Ariani.</i>	217	<i>Principis Transylvani.</i>	10
<i>Ducis Atria.</i>	331	<i>Principis Venusini.</i>	37
<i>Ducis Bauaria.</i>	327. & 329	<i>Proregis Neapol.</i>	20
<i>Ducis Epirotarum.</i>	216	<i>Regis Francia.</i>	32
<i>Ducis Ferrarsensis.</i>	207	<i>Dona illustrium ac nobilium</i>	
<i>Ducis Iosofa.</i>	323	<i>fœminarum.</i>	
<i>Ducis Grausna.</i>	207	<i>Camilla Peretta.</i>	35
<i>Ducis Humala.</i>	325	<i>Claisa Farnesia.</i>	27
<i>Ducis Mantuani.</i>	348	<i>Constantia Caretta.</i>	31
<i>Ducis Mediolanensis.</i>	185	<i>Constantia Leiva.</i>	20
<i>Ducis Parmensis.</i>	186	<i>Comitissa Briatici.</i>	31
<i>Ducis Pernonij.</i>	325	<i>Comitissa Palana.</i>	20
<i>Ducis Trasectensis.</i>	165	<i>Comitissa Populi.</i>	18
<i>Ducis Terranoua.</i>	331	<i>Ducissa Amalphetana.</i>	<i>ibid</i>

Duciss

RERVM MEMORABILIVM.

<i>uciffa Bransuschien.</i>	330	<i>Antonij Spinelli.</i>	347
<i>uciffa Cluſia.</i>	347	<i>Augustini Auria.</i>	216
<i>uciffa Lotharingia.</i>	305	<i>Bassani Mantuani.</i>	186
<i>uciffa Mantuana.</i>	216	<i>Bernardi Strozij.</i>	371
<i>uciffa Montalti.</i>	275	<i>Bernardini Sanquinij.</i>	186
<i>uciffa Niuermen.</i>	374	<i>Dionysij Delphyni.</i>	364
<i>agna Duc. Hetruria.</i>	303	<i>Equitis Videboni.</i>	350
<i>uciffa Parmensis.</i>	347	<i>Equitis Belga.</i>	360
<i>ieronyma Spinula.</i>	374	<i>Fæderici Tomacelli.</i>	347
<i>abella Sabaudia.</i>	375	<i>Ferdin. Gonzaga.</i>	159
<i>uisa Pignatella.</i>	347	<i>Francisci Destrisſan.</i>	372
<i>archioniffa Mantuana.</i>	133	<i>Francisci Gaetani.</i>	273
<i>archioniffa S. Crucis.</i>	317	<i>Georgij Monachi.</i>	115
<i>archioniffa Vaſti.</i>	166	<i>Herculis Maria Sforz.</i>	186
<i>argarita Auſtr.</i>	187. 	304 <i>Hieron. Grimaldi.</i>	349
<i>aria Boadila.</i>	374	<i>Iasonis Villani.</i>	370
<i>incipis. Biſinsana.</i>	374	<i>Ioan. Piccolhominei.</i>	330
<i>incipis. Caſteluetrana.</i>	374	<i>Ioan. Bapt. Carafa.</i>	144
<i>incipis. Sulmonen.</i>	315	<i>Ioan. Bapt. Duara.</i>	331
<i>incipis. Vaſſalla.</i>	374	<i>Ioan. Caroli Impersali.</i>	373
<i>ortia Vitellia.</i>	349	<i>Io. Francisci Boſſij.</i>	164
<i>ortia Caſia.</i>	207	<i>Io. Iacobi Grimani.</i>	372
<i>proregina Boemia.</i>	373	<i>Iulij Monaldi.</i>	186
<i>proreg. Neapol.</i>	349	<i>Laly Pignatelli.</i>	364
<i>proreg. Sæmnſtiam.</i>	187	<i>Leonardi Vinerij.</i>	186
<i>regina Francia.</i>	347	<i>Luca Turregiani.</i>	372.
<i>regina Hungar.</i>	133	<i>Ludouici Georgij.</i>	350
<i>Salluſtia Creſcentia.</i>	374	<i>Ludouici Giſilardi.</i>	165
<i>Violanta Farnesia.</i>	374	<i>Ludouici Martinengi.</i>	331
<i>Dona nobilium & illuſtrium</i>		<i>M. Antonij Blanchetti.</i>	350
<i>virorum.</i>		<i>Oliuerij Fagnani.</i>	165
<i>Alfonſi Coronoi.</i>	364	<i>Pardi Pappacoda.</i>	ibſd.
<i>Alfonſi Vicecom.</i>	347	<i>Petri Lomellini.</i>	372
<i>Antonij Perotti.</i>	125	<i>Petri Tyranni.</i>	364
<i>Antonij Leina.</i>	132	<i>Pompilij Bononiensis.</i>	186
<i>Antonij Pallauicini.</i>	369	<i>Pyrrhi Gonzaga.</i>	164
<i>Antonij Pignatelli.</i>	186	<i>Sfortia Pallauicini.</i>	314

INDEX

<i>Victorię Labdamari.</i>	370	L	
<i>Vincentij Alfani.</i>	165	L	<i>Lauretana Domus Unde a</i>
<i>Virginij Vrsin Nomen.</i>	372		<i>pellata.</i>
<i>Dona Turcarum.</i>	166. § 204		<i>30. §</i>
E			<i>Turcas inuadentes fugat. 10</i>
E <i>Leemofyna Domus Laureta-</i>			<i>§ 136</i>
<i>na.</i>	88. § 174		<i>Christianorū exercitum i</i>
<i>Episcopi Conimbricensis malo</i>			<i>uadentem terret ac mis.</i>
<i>doctus lapidem S. Aedis abla-</i>			<i>138</i>
<i>sum remittit.</i>	250		<i>Inter infestas copias milita</i>
G			<i>intacta permanet. 2</i>
G <i>Regorij XIII. beneficia.</i>	295		<i>Lauretana templa passim ex</i>
<i>Eiusdem donum.</i>	332		<i>tata.</i>
H			<i>Lauretum conditum.</i>
H <i>istoria Lauretana Prapostiti</i>			<i>Mœnibus cinctum à Leone</i>
<i>Teremani.</i>	90		<i>141</i>
<i>Baptista Mantuani.</i>	104		<i>Et à Saxatello Praside La</i>
<i>Hieronymi Angelata.</i>	156		<i>ret. 2</i>
I			<i>Recinetensi ditioe exin</i>
I <i>ndulgentia Benedicte XII.</i>	68		<i>tur à Iul. II. § Clemente V</i>
<i>Urbani VI.</i>	72		<i>114</i>
<i>Bonifacij IX.</i>	ibid.		<i>Recinetensibus redditur</i>
<i>Martini V.</i>	75		<i>Paulo III.</i>
<i>Nicolai V.</i>	79		<i>Episcopali sede, § ciuita</i>
<i>Pauli II.</i>	96		<i>iure donatur à Xysto V.</i>
<i>Xysti IV.</i>	99		<i>Lauretanum templum à Re</i>
<i>Iulij II.</i>	113		<i>netensibus conditum.</i>
<i>Gregorij XIII.</i>	295		<i>Eo disturbato, aliud magni</i>
<i>Clementis VIII.</i>	367		<i>centius à Paulo II. Pontij</i>
<i>Iudæus carcere liberatur.</i>	272		<i>Max. inchoatum, celestis</i>
<i>Iulius II. à bombardæ ictu pro-</i>			<i>flammis decoratur.</i>
<i>tectus.</i>	119		<i>Lauretani templi opulentia E</i>
<i>Templum Lauretanum mu-</i>			<i>gensi IV. Pont.</i>
<i>nst.</i>	117		<i>Lauretana Aedis hospitalis</i>
<i>Aedes Pontificias condit.</i>	123		<i>279 § 332.</i>
<i>Iulij III. beneficia.</i>	194		<i>Lauretana Aedis celebritas. 27</i>
			<i>Lauretani Patroni.</i>
			<i>Cardin. Roboreus.</i>

RERVM MEMORABILIVM.

<i>Card. Bibiennensis.</i>	142	<i>Sicula puella iugulata.</i>	218
<i>Prior Capuanus.</i>		<i>ibid. Neapolitanus XII. mortiferus</i>	
<i>Card. Contarenus.</i>	169	<i>plagis confectus.</i>	308
<i>Card. Carpensis.</i>		<i>ibid. Bassa Turcarum.</i>	204
<i>Card. Urbinas.</i>	247	<i>Multis lingua & sus redditus.</i>	270
<i>Card. Moronus.</i>	317	<i>Naufragio liberati.</i>	223. & 261
<i>Card. Gallus.</i>	343	<i>Paralytici curati.</i>	115. & 304
<i>Leonis X. Privilegia.</i>	127	<i>Pestilentia liberatæ vrbes.</i>	
<i>Donaciusdem.</i>	132	<i>& oppida.</i>	

M

Anicia. 313

Lugdunum. 314

Panormum. 312

Recinetum. 111

Vtina. 219

M *Artini V. Indulgentia, & privilegia.* 74

Miracula variorum generum.

Architectus sacros parietes perfodere aggressus exanimatur. 148

Caci illuminati. 220. & 160

Carcere exempti. 225

Casu & ruina liberati. 158. 188. & 259.

Demoniaci liberati. 107. & 267

Demonū serussio exempti. 239. & 243

Damonum temptationibus liberati. 98

Fluminibus exempti. 262

B. Maria in somnis apparet eadem forma, qua Laureti colitur. 357

Maris fluctibus erepti Capucini duo. 200

Morbis desperatis erepti. 18. 98. 310. 311. 357. & 358.

Mortis è faucibus erepti.

Julianus Cesarinus. 158

Vainoda Transylvanus. 159

Principes viri pestilentia exempti.

Card. S. Marci, qui postea Paulus II. Pont. fuit. 94

Præcipitio liberati, lege casu.

Pradonum manibus erepti. 284. 338. & 352.

Podagrisci sanati. 266. & 312

Puella septennis à Beata Maria Lauretum adducitur. 121

Puteo exempti. 212

Sacerdos Dalmata sua exta manu præferens Lauretum venit. 133

Steriles fœcundata. 265

Surdus auditus redditur. 361

Serussio Turcarum liberati. 286

Supplicio exempti.

Vainoda Transylu. 159

Alij. 288. & 289

Suspendio erepti. 225

Tempestate maris erepti. 223

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

P

P arietes S. Domni adiecti recedunt.	58
P aulus a Sylva Heremita. 48 & 61.	
P aulus II. Pontif. Max. B. Virginis Lauret. ope pestilentia liberatur.	93
Templum Lauret. condit.	94
Indulgentiis & beneficiis ornatur.	95
P aulus III. beneficiis cumulat Aedem Lauret.	167
Bis eam inuifit.	190
P icentes Lauretanam Virginē Patronam adoptant.	53
Egregie eam tuentur.	248
P icentiū Sacellum in aede Lauretana.	340
P ius II. Pont. Max. Goto Lauret. Virginis facto sanatur.	82
Eiusdem donum.	83
Profectio ad Aedem Lauretanam.	84
P ij IV. beneficia.	247
R	
R ecinetenses S. Domni templum circumdant.	65

Eorundem præcipua religio erga Lauretanam Virg.	68
Eorundem Donum.	111
R egina Neapolitana Lauretan. Aedem aduenit.	125

S

S ol per Strumq; æquinoctium Lauretanam Virgin. quodammodo salutat.	45
--	----

T

T estimonia de Aede Lauret. Summorum Pontificum.	
Pauli II.	96
Xysti IV.	99
Iulij II.	113
Leonis X. 127. 128. &	141
Clementis VII.	145
Pauli III.	167
Pij V.	276

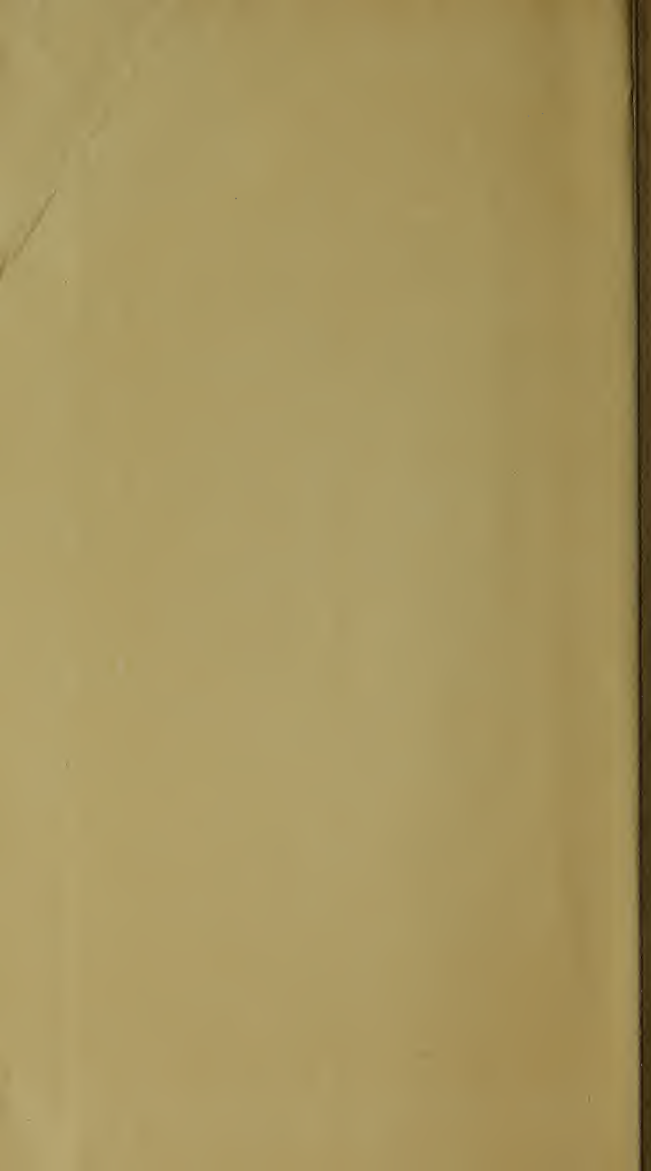
Testimonia Historicorum.

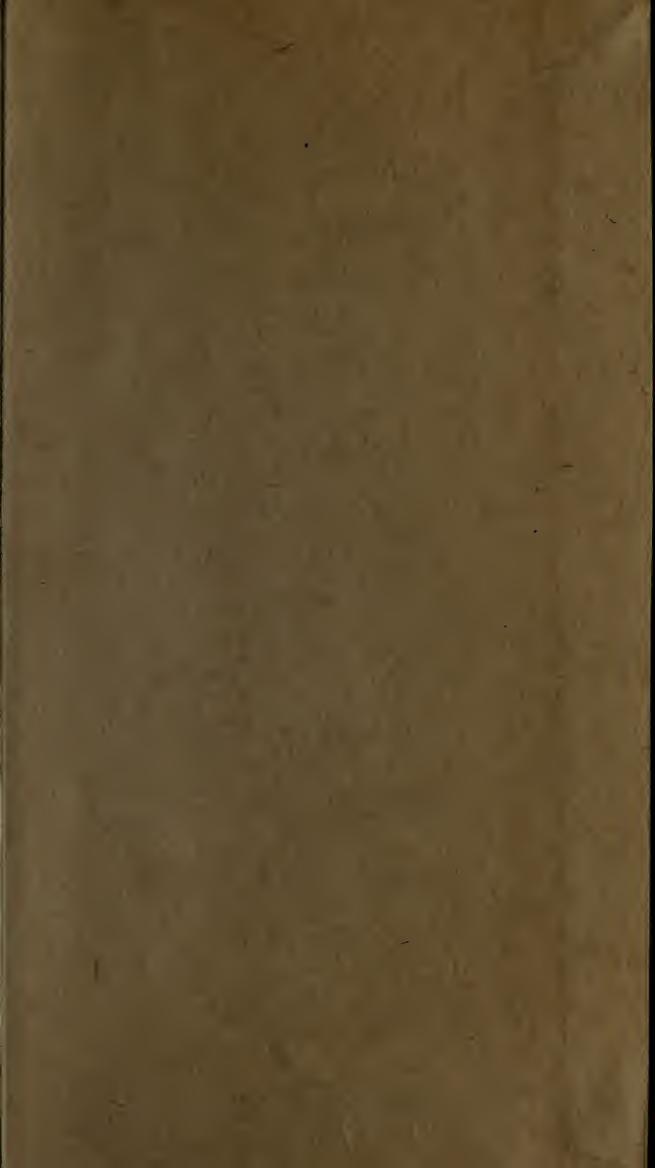
F. Blondi.	77
Baptista Mantuani.	104
F. Leandri.	161

X

X ysti IV. Indulgentia & beneficia.	99. & 106
Xysti V. beneficia.	339. & 341

F I N I S.

ALMA 888612

02-11297

